

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

ОНОПРІЄНКО ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ

УДК 336.71.078.3-048.35:004]:339.922(477:4-6ЄС)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**МОДЕРНІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФІНАНСОВІЙ
СИСТЕМІ ЄС**

Спеціальність 292 – Міжнародні економічні відносини

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Онопрієнко Ю.Ю.

Науковий керівник: Ткаленко Світлана Іванівна, доктор економічних наук, професор

Київ 2025

АНОТАЦІЯ

Онопрієнко Ю.Ю. Модернізація банківської діяльності у фінансовій системі ЄС. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 – Міжнародні економічні відносини. – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, 2025.

Робота присвячена комплексному дослідженню ролі та місця модернізації банківської діяльності у фінансовій системі Європейського союзу. Значна увага приділена теоретико-методологічним підходам функціонування інфраструктури банківської системи, особливостям та етапам модернізації банківської системи в країнах ЄС. Оцінено вплив діджиталізації у модернізації банківської діяльності на сучасному етапі.

У дисертації проведена комплексна оцінка стану та етапів модернізації банківської системи країн ЄС. Проведена діагностика інституційного забезпечення банківської діяльності у фінансовій системі ЄС, розкрита структура управління для фінансового нагляду та стабільності в ЄС, та створення й особливості функціонування Європейського банківського союзу, опорами якого виступають Єдиний наглядовий механізм, Єдиний механізм врегулювання (санації), Європейська система страхування депозитів. Систематизовані напрями модернізації банківської системи країн ЄС, серед яких виокремлено цифрова трансформація банківських послуг, трансформація банківських технологій та онлайн-банкінг. Дисертація містить результати здійсненого автором економетричного моделювання на основі використання програмного продукту E-Views, на підставі чого була побудована багатофакторна модель впливу значущих показників – темпів зростання реального ВВП і консолідованого банківського левериджу на найвагоміший показник прибутковості – рентабельність активів банків в ЄС задля можливостей його зростання, підвищення стійкості банків і застосування

ефективних заходів для пом'якшення економічних шоків у сучасному мінливому середовищі.

У дисертаційній роботі розкрито виклики та проведений аналіз розвитку банківської системи в Україні в умовах євроінтеграції. Визначені напрями впровадження досвіду ЄС для модернізації банківської системи України та її імплементації у європейську фінансову систему, і надані рекомендації та визначені шляхи вирішення проблемних аспектів розвитку банківської системи в Україні із врахуванням досвіду модернізації країн ЄС.

Основні наукові положення, які характеризують наукову новизну одержані особисто автором і виносяться на захист, полягають у наступному:

вперше

– розроблено комплексний підхід до оцінювання модернізації банківської системи України на основі запропонованого автором алгоритму, що є необхідним для інтеграції з європейським фінансовим середовищем, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків, а також для фінансової стабільності та макроекономічного розвитку на основі результату моніторингу через кількісні та якісні критерії оцінювання прогресу у модернізації використовуючи такі принципи, як субсидіарності – рішення щодо модернізації діяльності приймаються на рівні банківської структури, сприяючи розвитку банківських інновацій; пріоритизації – визначення ключових напрямів модернізації банківської діяльності; узгодженості – сумісності усіх елементів модернізації, адаптації стратегії до європейських стандартів з акцентом на регуляторні вимоги, прозорість і фінансову стабільність; клієнтоорієнтованості – покращення якості обслуговування клієнтів в умовах діджиталізації;

удосконалено

– теоретичні положення щодо функціонування банківської системи у сучасному ринковому середовищі в умовах подальшого розвитку тренду глобалізації та діджиталізації, які, по-перше, обумовлені переосмисленням моделі банківської діяльності та здійснення банківських операцій (перехід до

нової цифрової організації бізнес-процесів), по-друге, – зміні парадигми діяльності банків з їх властивостями, що відзначається багатовимірністю, яка поєднує технологічний прогрес, клієнтоорієнтованість, відкритість до співпраці, інноваційність, стійкість, і дозволяє банкам ефективно конкурувати на глобальному ринку та швидко адаптуватися до нових викликів і трендів, виконуючи важливу роль фінансового посередника для досягнення економічних та соціальних цілей розвитку;

– теоретико-методологічний підхід до ідентифікації етапів еволюції та модернізації банківської системи в Європейському союзі, що базується на принципах історизму і комплементарності, що дозволило виокремити наступні етапи: перший (середні віки) – рання банківська система, що мала прояв через поглиблення суспільного поділу праці; другий (XVII-XVIII ст.) – розвиток системи центральних банків в європейських країнах завдяки появі нових методів комунікацій; третій (XIX ст. – поч. XX ст.) – формування європейського банківського ландшафту внаслідок промислової революції, змін в економічній структурі; четвертий (поч. XX ст. – сер. XX ст.) – консолідація банківського сектору як наслідок впливу світових війн, зовнішнього середовища; п'ятий (сер. XX ст. – кін. XX ст.) – європейська інтеграція та євროзона, що мали місце завдяки трансформаційним процесам в європейських країнах, удосконалення системних методів і технологій управління в банківських системах; шостий (кін. XX ст. – поч. XXI ст.) – цифрова революція та становлення онлайн-банкінгу, що відбувається завдяки інформатизації, цифровізації; сьомий (поч. XXI ст. – по теперішній час) – вирізняється відкритістю банківської справи та регуляторним впливом, що здійснюється в умовах технологічних інновацій, соціально-економічного розвитку, підвищення гнучкості інституційних банківських структур;

– наукове обґрунтування впровадження системного підходу до напрямів модернізації банківської діяльності, що означають зміну парадигми у способах надання та споживання фінансових послуг з метою отримання конкурентних

переваг та продовження задовольняти потреби клієнтів на основі покращення банківських послуг на фінансовому ринку, які розглядаємо через трансформаційні процеси в цифрових банківських та стандартних продуктах, що пов'язані з використанням передових технологій, які призводять до оптимізації банківських процесів та підвищення ефективності діяльності банку;

дістало подальшого розвитку

– наукова аргументація необхідності цифрової трансформації в умовах розвитку діджиталізації в процесі модернізації банківської діяльності, що відбувається поступовим, еволюційним шляхом і є необхідною умовою для їх діяльності в конкурентній боротьбі на основі імплементацій інноваційних технологій штучного інтелекту (ШІ, AI) і машинного навчання (МН, ML), Інтернету речей (ІР, IoT), хмарних обчислень та зміни мислення людей в системі реального часу, використовуючи принципи гнучкості, масштабованості, економічності, що оптимізує банківські операції, сприяє зростанню банківського потенціалу та їх доходів, зниженню витрат та підвищення якості обслуговування клієнтів, а також дозволяє банкам адаптуватися до сучасних викликів ХХІ ст. і активно формує майбутнє фінансового сектору;

– концептуальний базис інституційного забезпечення банківської діяльності ЄС, який розкривається через впровадження інтегрованого, багаторівневого та адаптивного підходу, єдиного нагляду та координації через опори Європейського банківського союзу, що дозволяє ефективно координувати та регулювати банківську діяльність у частині координації проблем через призму фінансової трилеми для досягнення внутрішніх компромісів в умовах сучасних викликів у фінансовому середовищі балансуючи та приймаючи рішення щодо трьох основних цілей – фінансової стабільності, міжнародної банківської діяльності та національної фінансової політики, що сприяє більш швидшому технічному прогресу, закладеному в основний капітал для досягнення вищого економічного зростання ЄС. В банківській діяльності ЄС

поєднуються єдині нормативні стандарти, централізований нагляд, технологічна модернізація та орієнтації на стійкий розвиток, що дозволяє ефективно реагувати на глобальні виклики і забезпечувати конкурентоспроможність європейської банківської системи;

– комплекс динамічних характеристик ступеню проникнення онлайн-банкінгу в частині прогнозування динаміки зміни частки фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС на основі проведеного аналізу трьох прогнозних варіантів до 2028 року: реалістичного, що відображає сучасні реалії розвитку європейської економіки відповідно до цілей стратегії «Європа 2030» (цифрова стратегія ЄС); песимістичного варіанту, який передбачає невелике менше зростання фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС, що може бути спричинено вартістю Інтернет послуг; і оптимістичного, а яким відбудеться більш суттєвіше зростання частки населення, які користуватимуться онлайн-банкінгом у ЄС завдяки підвищення кваліфікації громадян у цифровій сфері. Такий підхід дозволяє посилити наукове обґрунтування прийняття стратегічних рішень щодо необхідності та важливості модернізації банківської діяльності;

– методологічні аспекти ідентифікації та систематизації найбільш значущих факторів в оцінці банківської діяльності, на підставі чого була побудована багатофакторна модель за допомогою програмного продукту E-Views, що дозволило виявити вплив на найвагоміший показник прибутковості – рентабельність активів банків в ЄС задля можливостей його зростання, підвищення стійкості банків та застосування ефективних заходів для пом'якшення економічних шоків у сучасному мінливому середовищі;

– наукове обґрунтування необхідності зміни моделі у корпоративній поведінці вітчизняних банків, що визвано інтеграцією України у фінансове середовище ЄС, наближенням національного законодавства до права ЄС, підвищенням конкурентоспроможності національних банків на міжнародних ринках, що ґрунтується на сучасних економічних, соціальних і технологічних

викликах, і обумовлено перетвореннями в корпоративній поведінці банків, впровадженням технологічних інновацій, внутрішньою дерегуляцією у відповідності до нормативів та як реакцією на виклики банківських криз, що призведе до гнучкості, прозорості, етичності та відповідальності, а також необхідності адаптації управлінських підходів до умов глобалізованого і цифрового ринку.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у використанні його науково-методичних положень, практичних рекомендацій, висновків і здобутків у практичній діяльності органів державної виконавчої влади, комерційними та державними банками, науковими установами у науково-дослідній діяльності, а також у методичному та освітньому забезпеченні навчального процесу у закладах вищої освіти.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені в практичну діяльність та використовуються у АТ КБ «Приватбанк» (довідка про впровадження №282 від 17 грудня 2024 р.), АБ «УКРГАЗБАНК» (довідка про впровадження №1086/526 від 20 грудня 2024 р.), АТ «Сітібанк» (довідка про впровадження №250086/0507-3 від 31 січня 2025 р.), Київським національним економічним університетом імені Вадима Гетьмана при викладанні дисциплін «Міжнародні стратегії економічного розвитку», та «Європейська інтеграція» (довідка про впровадження від 04 лютого 2025 р.).

Ключові слова: модернізація, банківська діяльність, банківське регулювання, цифрова трансформація, банківська система, діджиталізація, штучний інтелект, європейська інтеграція, фінансова система, фінтех, фінансові установи, ризик, фінансові технології.

ANNOTATION

Onoprienko Y.Yu. Modernization of banking activities in the EU financial system. – Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 292 – The international economic relations. – Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, 2025.

The work is devoted to a comprehensive study of the role and place of modernization of banking activities in the financial system of the European Union. Considerable attention is paid to theoretical and methodological approaches to the functioning of the banking system infrastructure, the features and stages of modernization of the banking system in the EU countries. The author assessed the impact of digitalization in the modernization of banking activities at the current stage.

The dissertation provides a comprehensive assessment of the state and stages of modernization of the banking system of the EU countries. Diagnostics of the institutional support of banking activities in the EU financial system is carried out, the management structure for financial supervision and stability in the EU is revealed, and the creation and features of the functioning of the European Banking Union, the pillars of which are the Single Supervisory Mechanism, the Single Resolution Mechanism, and the European Deposit Insurance Scheme. The directions of modernization of the banking system of the EU countries are systematized, among which the digital transformation of banking services, the transformation of banking technologies, and online banking are highlighted. The dissertation contains the results of econometric modeling carried out by the author based on the use of the E-Views software product, on the basis of which a multifactor model of the influence of significant indicators - real GDP growth rates and consolidated banking leverage - on the most important profitability indicator - return on assets of banks in the EU was built in order to increase its growth potential, increase the stability of banks and apply effective measures to mitigate economic shocks in the modern changing environment.

The dissertation reveals the challenges and analyzes the development of the banking system in Ukraine in the context of European integration. The directions of

implementing the EU experience for the modernization of the banking system of Ukraine and its implementation into the European financial system are determined, and recommendations are provided and ways to solve the problematic aspects of the development of the banking system in Ukraine are determined, taking into account the experience of modernization of the EU countries.

The main scientific provisions that characterize the scientific novelty were obtained personally by the author and which are submitted for defense, include the following:

first time

– a comprehensive approach to assessing the modernization of the banking system of Ukraine has been developed based on the algorithm proposed by the author, which is necessary for integration with the European financial environment, increasing the competitiveness of domestic banks, as well as for financial stability and macroeconomic development based on the results of monitoring through quantitative and qualitative criteria for assessing progress in modernization using such principles as subsidiarity – decisions on modernization of activities are made at the level of the banking structure, contributing to the development of banking innovations; prioritization – identification of key areas of modernization of banking activities; coherence – compatibility of all elements of modernization, adaptation of the strategy to European standards with an emphasis on regulatory requirements, transparency and financial stability; customer orientation – improving the quality of customer service in the context of digitalization;

improved

– theoretical provisions on the functioning of the banking system in the modern market environment in the context of the further development of the trend of globalization and digitalization, which, firstly, are due to the rethinking of the model of banking activity and the implementation of banking transactions (transition to a new digital organization of business processes), and secondly, to a change in the paradigm of bank activities with their properties, which is characterized by

multidimensionality, which combines technological progress, customer orientation, openness to cooperation, innovation, sustainability, and allows banks to effectively compete in the global market and quickly adapt to new challenges and trends, fulfilling the important role of a financial intermediary to achieve economic and social goals of development;

– theoretical and methodological approach to identifying the stages of evolution and modernization of the banking system in the European Union, based on the principles of historicism and complementarity, which allowed us to distinguish the following stages: the first (Middle Ages) – the early banking system, which manifested itself through the deepening of the social division of labor; the second (XVII-XVIII centuries) – the development of the system of central banks in European countries due to the emergence of new methods of communication; the third (XIX century – early XX century) – the formation of the European banking landscape as a result of the industrial revolution, changes in the economic structure; the fourth (early XX century – mid XX century) – the consolidation of the banking sector as a result of the influence of world wars and the external environment; the fifth (mid XX century – late XX century) – European integration and the Eurozone, which took place due to transformation processes in European countries, the improvement of systemic methods and management technologies in banking systems; sixth (late 20th century – early 21st century) – the digital revolution and the emergence of online banking, which occurs due to informatization and digitalization; seventh (early 21st century – to the present) – is characterized by the openness of banking and regulatory influence, which is carried out in the context of technological innovations, socio-economic development, and increased flexibility of institutional banking structures;

– scientific justification for the implementation of a systemic approach to the areas of modernization of banking activities, which mean a paradigm shift in the methods of providing and consuming financial services in order to gain competitive advantages and continue to meet customer needs based on improving banking services in the financial market, which we consider through transformational

processes in digital banking and standard products, associated with the use of advanced technologies that lead to the optimization of banking processes and increased efficiency of bank operations;

developed

– scientific argumentation of the need for digital transformation in the context of the development of digitalization in the process of modernization of banking activities, which occurs gradually, evolutionary and is a necessary condition for their activity in the competitive struggle based on the implementation of innovative technologies of artificial intelligence (AI) and machine learning (ML), the Internet of Things (IoT), cloud computing and changing people's thinking in a real-time system, using the principles of flexibility, scalability, and efficiency, which optimizes banking operations, contributes to the growth of banking potential and their income, reduces costs and improves the quality of customer service, and also allows banks to adapt to the modern challenges of the 21st century and actively shapes the future of the financial sector;

– the conceptual basis of the institutional support of EU banking activities, which is revealed through the implementation of an integrated, multi-level and adaptive approach, single supervision and coordination through the pillars of the European Banking Union, which allows for effective coordination and regulation of banking activities in terms of coordination of problems through the prism of the financial trilemma to achieve internal compromises in the face of modern challenges in the financial environment, balancing and making decisions on three main goals - financial stability, international banking and national financial policy, which contributes to faster technical progress embedded in fixed capital to achieve higher economic growth of the EU. EU banking combines single regulatory standards, centralized supervision, technological modernization and orientation towards sustainable development, which allows for an effective response to global challenges and ensuring the competitiveness of the European banking system;

– a set of dynamic characteristics of the degree of penetration of online banking in terms of forecasting the dynamics of changes in the share of individuals using online banking in the EU based on the analysis of three forecast options until 2028: a realistic option that reflects the current realities of the development of the European economy in accordance with the goals of the Europe 2030 strategy (the EU digital strategy); a pessimistic option that assumes a slightly smaller growth in individuals using online banking in the EU, which may be caused by the cost of Internet services; and an optimistic option that will lead to a more significant growth in the share of the population using online banking in the EU due to the improvement of citizens' skills in the digital sphere. This approach allows strengthening the scientific justification for making strategic decisions regarding the need and importance of modernizing banking activities;

– methodological aspects of identifying and systematizing the most significant factors in assessing banking activity, on the basis of which a multifactor model was built using the E-Views software product, which made it possible to identify the impact on the most important profitability indicator - the profitability of bank assets in the EU for the purpose of its growth opportunities, increasing the stability of banks and applying effective measures to mitigate economic shocks in the modern changing environment;

– scientific justification of the need to change the model in the corporate behavior of domestic banks, which is caused by the integration of Ukraine into the EU financial environment, the approximation of national legislation to EU law, the increase in the competitiveness of national banks in international markets, which is based on modern economic, social and technological challenges, and is due to transformations in the corporate behavior of banks, the introduction of technological innovations, internal deregulation in accordance with regulations and as a response to the challenges of banking crises, which will lead to flexibility, transparency, ethics and responsibility, as well as the need to adapt management approaches to the conditions of the globalized and digital market.

The practical significance of the obtained results of the dissertation research lies in the use of its scientific and methodological provisions, practical recommendations, conclusions and achievements in the practical activities of state executive bodies, commercial and state banks, scientific institutions in scientific and research activities, as well as in the methodological and educational support of the educational process in higher education institutions.

The results of the dissertation research are implemented in practical activities and are used in Joint-Stock Company Commercial Bank «Privatbank» (implementation certificate №282 dated December 17, 2024), Joint-Stock Bank «UKRGASBANK» (implementation certificate №1086/526 dated December 20, 2024), Joint-Stock Company «Citibank» (implementation certificate № 250086/0507-3 dated January 31, 2025), and the Vadym Hetman Kyiv National Economic University when teaching the disciplines «International Strategies of Economic Development» and «European Integration» (implementation certificate dated February 4, 2025).

Keywords: modernization, banking, banking regulation, digital transformation, banking system, digitalization, artificial intelligence, European integration, financial system, fintech, financial institutions, risk, financial technologies.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus та / або Web of Science:

1. Tkalenko S., Liubachivska R., Onopriienko Y., Stetsyk Y., Petukhova O. Current Trends in Banking Activities in the EU: Assessment of Factors Impacting Profitability. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2025, №2(61). P.11-23. DOI:10.55643/fcaptr.2.61.2025.4677. (**Scopus**) (1,2 д.а., особисто автору належить 0,4 д.а.: побудова економетричної моделі впливу факторів на рентабельність активів банків ЄС).

Монографії:

2. Ткаленко С. І., Онопрієнко Ю. Ю. Банківська діяльність у країнах ЄС в умовах цифровізації фінансових послуг // Розвиток сфери фінансових послуг в умовах турбулентності національної економіки України: колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. В. Дубини. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2024. 252 с. Монографія. С.99-113., (0,75 д.а., авт. 0,6: вплив аналізу тренду цифровізації і діджиталізації на банки ЄС). URL: https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/30877/%D0%BC%D0%BE%D0%B%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_2024%2003.09%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

У наукових фахових виданнях України:

3. Онопрієнко Ю. Ю. Цифрова трансформація банківської діяльності. *Вчені записки. Збірник наукових праць*. КНЕУ. 2023. №31 (2). С. 200-212. DOI 10.33111/vz_kneu.31.22.02.17.117.123. (0,7 д.а.).

4. Онопрієнко Ю. Ю. Тенденції та напрямки розвитку банківської системи країн ЄС. *Ефективна економіка*. 2023. №5. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.5.68> (0,54 д.а.)

5. Онопрієнко Ю. Ю. Інституційне забезпечення банківської системи в ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 19. С. 105-110. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.19.105> (0,63 д.а.)

6. Онопрієнко Ю. Ю. Особливості розвитку банківської діяльності у країнах ЄС. *Науковий вісник Полісся*. 2023. №2 (27). С.296-307. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2\(27\)-306-316](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2(27)-306-316). (0,67 д.а.)

7. Онопрієнко Ю. Ю. Стратегічні напрямки модернізації банківської системи України: досвід країн ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. С.151-155. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.23.151> (0,6 д.а.).

В інших виданнях:

8. Онопрієнко Ю. Ю. Регулювання модернізації європейської банківської системи. *IV Міжнар. наук.-практ. конф. «Фінансові інструменти сталого розвитку економіки»*. Збірник тез доповідей. Чернівецький національний

університет імені Юрія Федьковича. (м. Чернівці, 12 травня 2022 року). С.215-219. (0,1 д.а).

9. Онопрієнко Ю. Ю. Наслідки війни в Україні для фінансової системи країн ЄС: ризики та заходи. *XII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених «Юність Науки – 2022»: Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*. Збірник тез доповідей. НУ «Чернігівська політехніка». (м. Чернігів, 15-16 травня 2022 року). С. 88-90. (0,1 д.а).

10. Онопрієнко Ю. Ю. Цифровізація банківської діяльності в країнах ЄС. *II Міжнар. наук.-практ. конф. «Соціальні, економіко-правові та фінансові виклики в умовах глобальних трансформацій»*. Збірник тез доповідей. Західноукраїнський національний університет. (м. Тернопіль 30 травня 2022 року). С.94-97. (0,1 д.а).

11. Ткаленко С. І., Онопрієнко Ю. Ю. Модернізація банківської діяльності у фінансовій системі ЄС. *The 7th International scientific and practical conference «Progressive research in the modern world»*. VoScience Publisher. (Boston, USA, March 29-31 2023). С. 545-551. (0,25 д.а.; авт. 0,1 д.а.).

12. Онопрієнко Ю. Ю. Модернізація банківської системи країн ЄС: ризики та наслідки. *II Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі»*: збірник тез доповідей. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка». (м. Чернігів, 21 квітня 2023 р.). С. 323-325. (0,1 д.а).

13. Онопрієнко Ю. Ю. Модернізація банківської системи: виклики майбутнього. *Міжнародна науково-практична конференція «Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: майбутні виклики та вплив на освіту»* Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. (Харків 20-22 вересня 2023 року). С. 225. (0,1 д.а).

14. Онопрієнко Ю. Ю. Оцінка банківської діяльності у країнах ЄС та вплив на їх економічний розвиток. *Фінансово-економічний потенціал країни і регіонів: механізми функціонування в сучасних умовах: матеріали*

Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Одеса, 2 лютого 2024 р.). С. 178-180. (0,1 д.а).

15. Онопрієнко Ю. Ю. Стратегічні напрямки розвитку банківської системи ЄС. *III Міжнародна науково-практична конференція молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі»*. НУ «Чернігівська політехніка». (м. Чернігів, 19 квітня 2024 року) С. 61-63. (0,1 д.а).

16. Онопрієнко Ю. Ю. Теоретико-методологічні засади модернізації банківської системи в країнах ЄС. *The 1st International scientific and practical conference «Scientific research: modern challenges and future prospects»*. MDPC Publishing. (Munich, Germany, August 26-28, 2024). С.291-295. (0,1 д.а).

17. Онопрієнко Ю. Ю. Виклики розвитку банківської системи України в умовах євроінтеграції. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Економіка країни в умовах глобальних викликів: наукові підходи та практика реалізації»*. (Одеса, 6 вересня 2024 року). С.218-220. (0,1 д.а).

18. Онопрієнко Ю. Ю. Основні напрямки банківського регулювання в країнах європейського союзу. *Міжнародна наукова інтернет-конференція «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення»*. Випуск 91. (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 10-11 вересня 2024 р.). С.99-101. (0,1 д.а).

19. Онопрієнко Ю. Ю. Банківська система України на сучасному етапі: війна, виклики та євроінтеграція. *III Всеукраїнська науково-практична конференція «Слобожанські наукові читання: соціально-економічні та гуманітарно-правові виміри»*. XIII. (м. Харків 24-25 жовтня 2024 року). С.303-305. (0,1 д.а).

20. Онопрієнко Ю. Ю. Впровадження інноваційних технологій в банківському секторі. *XX міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми менеджменту»*. НАУ. (м.Київ, 25 жовтня 2024 року). С.153-154. (0,1 д.а).

21. Онопрієнко Ю. Ю. Сучасні виклики розвитку банківської системи України та шляхи їх подолання. *XII Всеукраїнській науково-практичній онлайн*

конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи». Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. (м. Київ, 12 грудня 2024 року). С.198-200. (0,1 д.а).

22. Онопрієнко Ю. Ю. Комплексний підхід до модернізації банківської системи України: імплементація досвіду ЄС. *Міжнародна наукова конференція «Трансформація економіки в умовах глобальних викликів: актуальні питання».* Клайпеда, Литва, 7-8 лютого 2025 р. С.216-218.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	18
ВСТУП	21
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	32
1.1. Теоретико-методологічні підходи функціонування інфраструктури банківської системи	32
1.2. Особливості та етапи модернізації банківської системи в країнах ЄС	52
1.3. Діджиталізація у модернізації банківської діяльності на сучасному етапі	71
Висновки до Розділу 1	90
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ТА ЕТАПІВ МОДЕРНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КРАЇН ЄС	94
2.1. Діагностика інституційного забезпечення банківської діяльності у фінансовій системі ЄС	94
2.2. Систематизація напрямів модернізації банківської системи країн ЄС	118
2.3. Характеристика та оцінка банківської діяльності у країнах ЄС	132
Висновки до Розділу 2	150
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ЄС ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ЄВРОПЕЙСКУ ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ	151
3.1. Виклики та аналіз розвитку банківської системи в Україні в умовах євроінтеграції	153
3.2. Стратегічні напрями модернізації банківської системи України	172
3.3. Рекомендації та шляхи вирішення проблемних аспектів розвитку банківської системи в Україні із врахуванням досвіду модернізації країн ЄС	190
Висновки до Розділу 3	203
ВИСНОВКИ	205
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	210
ДОДАТКИ	234

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

- ACPR – Французький фінансовий регулятор (French Prudential Supervision and Resolution Authority)
- AML/CFT – Міжнародні вимоги щодо протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму (Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism)
- API – Прикладні програмні інтерфейси для обміну даними між надавачами платіжних послуг, технологічними операторами платіжних послуг (Application Programming Interface)
- BRRD – Директива про відновлення та санацію банків (Bank Recovery and Resolution Directive)
- CRD (CRD V) – Директива про вимоги до капіталу
- CRR (CRR II) – Регламент про вимоги до капіталу
- DGS – Схема гарантування вкладів (Deposit Guarantee Schemes)
- DGSD – Директива про схеми гарантування вкладів
- EDIS – Європейська система страхування депозитів (European Deposit Insurance Scheme)
- ENISA – Європейське агентство з кібербезпеки
- FATF – Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей
- NIS – Директива про мережеву та інформаційну безпеку
- PSD2 – Директива про платіжні послуги
- ROA – рентабельність активів
- ROE – рентабельність власного капіталу
- SEPA – Єдина зона платежів у євро, Європейська платіжна система
- SRB – Єдина рада врегулювання (Single Resolution Board)
- SREP – процес наглядових перевірок та оцінки (Supervisory Review and Evaluation Process)
- SRF – Єдиний фонд врегулювання (Single Resolution Fund)
- SRM – Єдиний механізм врегулювання (санації) (Single Resolution Mechanism)

SSM – Єдиний наглядовий механізм (Single Supervisory Mechanism)

ГенШІ (GenAI) – Генеративний штучний інтелект

ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі

ЄБС – Європейський банківський союз

ЄСЦБ – Європейська система центральних банків

ЄЦБ – Європейський Центральний Банк

ІР (IoT) – Інтернет речей

ІТ – Інформаційні технології

МН (ML) – машинне навчання

МПТ – модель прийняття технологій

НБУ – Національний банк України

ШІ (AI) – Штучний інтелект

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні тенденції розвитку світової економіки, посилення впливу діджиталізації на банківський сектор, прагнення до глибшої фінансової інтеграції в країнах ЄС, зростаюча конкуренція у банківській сфері на міжнародному ринку все більшої мірою впливає на економічний розвиток європейських країн та гостро ставить питання про модернізацію банківської діяльності у фінансовій системі. Новітні банківські технології на основі штучного інтелекту та блокчейну сприяли значним зрушенням у діяльності банків, зокрема модернізації своєї інфраструктури для підтримки нових бізнес-моделей, розширенню банківських послуг, оптимізації процесів і створенню більш згуртованого фінансового середовища в ЄС. Наслідком таких фундаментальних змін у банківському середовищі є адаптація банків до глобальних економічних змін, викликаних цифровізацією, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності, впровадженню інновацій і економічній стійкості. Банківський ландшафт продовжує розвиватися, а модернізація банківської діяльності у фінансовій системі ЄС є вкрай важливою, необхідною і актуальною для дослідження.

Найбільш комплексні теоретико-методологічні розробки щодо аспектів модернізації банківської діяльності в Європейському союзі та в Україні в контексті її інтеграції, змін корпоративної поведінки в умовах діджиталізації стали предметом досліджень багатьох зарубіжних науковців таких, як: Адда Г., Ананда С., Боріо С., Гардо С., Гроджінсі М., Г'юндос Д., Девіш С., Клаус Б., Натсір С., Ндівені І., Лаваті А., Росанті Н., Сібанда В., Хандал Л., Фернандл-Болло І., Шоенмакер Д., Чарліз Е., Цукерман А. й інших; та розкриваються у працях вітчизняних науковців таких, як Абакуменко О., Боденчук Л., Варцаба В., Гулей А., Деркач А., Дзюблюк О., Заславська О., Карчевої Г., Коваленко В.,

Корнєєва М., Крилова О., Мещеряков А., Пахненко О., Рібаков А., Рубанов П., Сідак М. та інших.

Водночас, незважаючи на достатньо обґрунтовані наукові дослідження та доробок зазначених учених у дослідженні цієї багатогранної проблематики питання модернізації банківської діяльності у фінансовій системі ЄС залишається недостатньо розкритим і потребує подальшого дослідження, зокрема потребує комплексного підходу систематизація напрямів модернізації банківської системи країн ЄС в умовах діджиталізації. З огляду на недостатність розробленої проблематики, її актуалізації щодо розуміння модернізації банківської діяльності у фінансовій системі ЄС на рівні фундаментального науково-економічного дослідження обумовило вибір теми дисертаційної роботи, мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана у рамках міжкафедральних науково-дослідних робіт факультету міжнародної економіки і менеджменту «Глобальна економічна інтеграція: стратегічні мотивації, формати, національні інтереси» (номер державної реєстрації 0116 U 001387), в межах якої автором розкрито виклики розвитку банківської системи України в умовах євроінтеграції та розкрито національні інтереси, визначені тенденції та напрямки розвитку банківської системи країн ЄС; та «Глобальний економічний розвиток в умовах формування цифрового суспільства» (номер державної реєстрації 0121U114086), де автором запропоновані шляхи цифрової трансформації банківської діяльності та розкрито особливості банківської діяльності у країнах ЄС в умовах цифровізації фінансових послуг.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток та обґрунтування теоретико-методологічних і науково-практичних положень модернізації банківської діяльності у фінансовій системі Європейського союзу,

а також обґрунтування напрямів імплементації досвіду ЄС для модернізації банківської системи України та її входження у європейську фінансову систему.

Відповідно до мети автором поставлено та вирішено такі завдання:

- обґрунтувати теоретико-методологічні підходи функціонування інфраструктури банківської системи;
- розкрити особливості та визначити етапи модернізації банківської системи в країнах ЄС;
- оцінити вплив діджиталізації у модернізації банківської діяльності на сучасному етапі;
- охарактеризувати інституційне забезпечення банківської діяльності у фінансовій системі ЄС;
- систематизувати напрями модернізації банківської системи країн ЄС;
- оцінити банківську діяльність у країнах ЄС та здійснити економетричне моделювання впливу факторів на рентабельність активів банків в ЄС;
- здійснити аналіз розвитку банківської системи в Україні в умовах євроінтеграції;
- запропонувати стратегічні напрями модернізації банківської системи України;
- сформулювати шляхи вирішення проблемних аспектів розвитку банківської системи.

Об'єктом дослідження є закономірний процес необхідності модернізації банківської діяльності у фінансовій системі ЄС.

Предметом дослідження є теоретично-методологічні та науково-практичні засади, механізми та інструменти, тенденції модернізації банківської діяльності в ЄС.

Методи дослідження. Дисертаційна робота ґрунтується на використанні сукупності методів наукового пізнання, використання яких дозволило обґрунтувати теоретико-методологічні підходи до модернізації банківської діяльності у фінансовій системі ЄС та розробити науково-практичні

рекомендації розвитку банківської системи в Україні із врахуванням досвіду банківської модернізації країн ЄС. Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань у дисертаційному дослідженні застосовано історико-логічний метод при виокремленні поняттєво-категоріального апарату «банківська система», «банк», «модернізація» (п.1.1., 1.2); спостереження, порівняння та абстрагування в процесі дослідження розвитку банківських систем в ЄС (п.1.2); структурно-компаративного аналізу для розкриття процесів діджиталізації та цифрової трансформації у банківській сфері (п.1.3); методи декомпозиції, системного аналізу при дослідженні інституційного забезпечення банківської діяльності у фінансовій системі ЄС (п.2.1); порівняльного аналізу, графічні методи для дослідження для оцінки характеристик стану модернізації банківських систем Європейського союзу (п.2.1-2.3); статистичний метод, моделювання економічних процесів для ідентифікації впливу макроекономічних показників на рентабельність активів банків (п.2.3); системного підходу в процесі дослідження викликів розвитку вітчизняної банківської системи в умовах євроінтеграції (п.3.1); абстрагування та узагальнення для оцінки та розробки алгоритму комплексного підходу до модернізації банківської системи України та її входження до європейського фінансового простору, виявлення напрямів подальшого розвитку банківської діяльності України з врахуванням європейського досвіду модернізації (п.3.2-3.3).

Інформаційну, статистичну та фактологічну основу дисертаційної роботи становили нормативні акти Європейського союзу (регламенти, постанови) та закони України у сфері регулювання банківської діяльності та фінансового ринку, нормативно-правові акти Європейської комісії, статистичні дані Європейського центрального банку, Національного банку України, праці провідних зарубіжних та вітчизняних учених, що стосується обраної теми дослідження, інформація та інші матеріали мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці та обґрунтуванні теоретико-методологічних засад

модернізації банківської діяльності у фінансовій системі ЄС та науково-практичних рекомендацій впровадження досвіду ЄС для модернізації банківської системи України та її імплементацію у європейську фінансову систему.

Основні наукові положення, які характеризують наукову новизну одержані особисто автором і виносяться на захист, полягають у наступному:

вперше

– розроблено комплексний підхід до оцінювання модернізації банківської системи України на основі запропонованого автором алгоритму, що є необхідним для інтеграції з європейським фінансовим середовищем, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків, а також для фінансової стабільності та макроекономічного розвитку на основі результату моніторингу через кількісні та якісні критерії оцінювання прогресу у модернізації використовуючи такі принципи, як субсидіарності – рішення щодо модернізації діяльності приймаються на рівні банківської структури, сприяючи розвитку банківських інновацій; пріоритизації – визначення ключових напрямів модернізації банківської діяльності; узгодженості – сумісності усіх елементів модернізації, адаптації стратегії до європейських стандартів з акцентом на регуляторні вимоги, прозорість і фінансову стабільність; клієнтоорієнтованості – покращення якості обслуговування клієнтів в умовах діджиталізації;

удосконалено

– теоретичні положення щодо функціонування банківської системи у сучасному ринковому середовищі в умовах подальшого розвитку тренду глобалізації та діджиталізації, які, по-перше, обумовлені переосмисленням моделі банківської діяльності та здійснення банківських операцій (перехід до нової цифрової організації бізнес-процесів), по-друге, – зміні парадигми діяльності банків з їх властивостями, що відзначається багатовимірністю, яка поєднує технологічний прогрес, клієнтоорієнтованість, відкритість до співпраці, інноваційність, стійкість, і дозволяє банкам ефективно конкурувати

на глобальному ринку та швидко адаптуватися до нових викликів і трендів, виконуючи важливу роль фінансового посередника для досягнення економічних та соціальних цілей розвитку;

– теоретико-методологічний підхід до ідентифікації етапів еволюції та модернізації банківської системи в Європейському союзі, що базується на принципах історизму і комплементарності, що дозволило виокремити наступні етапи: перший (середні віки) – рання банківська система, що мала прояв через поглиблення суспільного поділу праці; другий (XVII-XVIII ст.) – розвиток системи центральних банків в європейських країнах завдяки появі нових методів комунікацій; третій (XIX ст. – поч. XX ст.) – формування європейського банківського ландшафту внаслідок промислової революції, змін в економічній структурі; четвертий (поч. XX ст. – сер. XX ст.) – консолідація банківського сектору як наслідок впливу світових війн, зовнішнього середовища; п'ятий (сер. XX ст. – кін. XX ст.) – європейська інтеграція та євროзона, що мали місце завдяки трансформаційним процесам в європейських країнах, удосконалення системних методів і технологій управління в банківських системах; шостий (кін. XX ст. – поч. XXI ст.) – цифрова революція та становлення онлайн-банкінгу, що відбувається завдяки інформатизації, цифровізації; сьомий (поч. XXI ст. – по теперішній час) – вирізняється відкритістю банківської справи та регуляторним впливом, що здійснюється в умовах технологічних інновацій, соціально-економічного розвитку, підвищення гнучкості інституційних банківських структур;

– наукове обґрунтування впровадження системного підходу до напрямів модернізації банківської діяльності, що означають зміну парадигми у способах надання та споживання фінансових послуг з метою отримання конкурентних переваг та продовження задовольняти потреби клієнтів на основі покращення банківських послуг на фінансовому ринку, які розглядаємо через трансформаційні процеси в цифрових банківських та стандартних продуктах,

що пов'язані з використання передових технологій, які призводять до оптимізації банківських процесів та підвищення ефективності діяльності банку;

дістало подальшого розвитку

– наукова аргументація необхідності цифрової трансформації в умовах розвитку діджиталізації в процесі модернізації банківської діяльності, що відбувається поступовим, еволюційним шляхом і є необхідною умовою для їх діяльності в конкурентній боротьбі на основі імплементацій інноваційних технологій штучного інтелекту (ШІ, AI) і машинного навчання (МН, ML), Інтернету речей (ІР, IoT), хмарних обчислень та зміни мислення людей в системі реального часу, використовуючи принципи гнучкості, масштабованості, економічності, що оптимізує банківські операції, сприяє зростанню банківського потенціалу та їх доходів, зниженню витрат та підвищення якості обслуговування клієнтів, а також дозволяє банкам адаптуватися до сучасних викликів ХХІ ст. і активно формує майбутнє фінансового сектору;

– концептуальний базис інституційного забезпечення банківської діяльності ЄС, який розкривається через впровадження інтегрованого, багаторівневого та адаптивного підходу, єдиного нагляду та координації через опори Європейського банківського союзу, що дозволяє ефективно координувати та регулювати банківську діяльність у частині координації проблем через призму фінансової трилеми для досягнення внутрішніх компромісів в умовах сучасних викликів у фінансовому середовищі балансує та приймаючи рішення щодо трьох основних цілей – фінансової стабільності, міжнародної банківської діяльності та національної фінансової політики, що сприяє більш швидшому технічному прогресу, закладеному в основний капітал для досягнення вищого економічного зростання ЄС. В банківській діяльності ЄС поєднуються єдині нормативні стандарти, централізований нагляд, технологічна модернізація та орієнтації на стійкий

розвиток, що дозволяє ефективно реагувати на глобальні виклики і забезпечувати конкурентоспроможність європейської банківської системи;

– комплекс динамічних характеристик ступеню проникнення онлайн-банкінгу в частині прогнозування динаміки зміни частки фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС на основі проведеного аналізу трьох прогнозних варіантів до 2028 року: реалістичного, що відображає сучасні реалії розвитку європейської економіки відповідно до цілей стратегії «Європа 2030» (цифрова стратегія ЄС); песимістичного варіанту, який передбачає невелике менше зростання фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС, що може бути спричинено вартістю Інтернет послуг; і оптимістичного, а яким відбудеться більш суттєвіше зростання частки населення, які користуватимуться онлайн-банкінгом у ЄС завдяки підвищенню кваліфікації громадян у цифровій сфері. Такий підхід дозволяє посилити наукове обґрунтування прийняття стратегічних рішень щодо необхідності та важливості модернізації банківської діяльності;

– методологічні аспекти ідентифікації та систематизації найбільш значущих факторів в оцінці банківської діяльності, на підставі чого була побудована багатофакторна модель за допомогою програмного продукту E-Views, що дозволило виявити вплив на найвагоміший показник прибутковості – рентабельність активів банків в ЄС задля можливостей його зростання, підвищення стійкості банків та застосування ефективних заходів для пом'якшення економічних шоків у сучасному мінливому середовищі;

– наукове обґрунтування необхідності зміни моделі у корпоративній поведінці вітчизняних банків, що визвано інтеграцією України у фінансове середовище ЄС, наближенням національного законодавства до права ЄС, підвищенням конкурентоспроможності національних банків на міжнародних ринках, що ґрунтується на сучасних економічних, соціальних і технологічних викликах, і обумовлено перетвореннями в корпоративній поведінці банків, впровадженням технологічних інновацій, внутрішньою дерегуляцією у

відповідності до нормативів та як реакцією на виклики банківських криз, що призведе до гнучкості, прозорості, етичності та відповідальності, а також необхідності адаптації управлінських підходів до умов глобалізованого і цифрового ринку.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у використанні його науково-методичних положень, практичних рекомендацій, висновків і здобутків у практичній діяльності комерційних та державних банків, а також у методичному та освітньому забезпеченні навчального процесу у закладах вищої освіти.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені в практичну діяльність та використовуються у АТ КБ «Приватбанк» (довідка про впровадження №282 від 17 грудня 2024 р.), АБ «УКРГАЗБАНК» (довідка про впровадження №1086/526 від 20 грудня 2024 р.), АТ «Сітібанк» (довідка про впровадження №250086/0507-3 від 31 січня 2025 р.), Київським національним економічним університетом імені Вадима Гетьмана при викладанні дисциплін «Міжнародні стратегії економічного розвитку», та «Європейська інтеграція» (довідка про впровадження від 04 лютого 2025 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові розробки, положення, висновки, які викладені у дисертаційному дослідженні та виносяться на захист, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційному дослідженні використані авторські положення, що є результатом власного доробку. Внесок автора у спільно опублікованих працях конкретизовано в списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на дванадцяти міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові інструменти сталого розвитку економіки» (м. Чернівці 12 травня 2022 р.), XII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Юність Науки – 2022»: Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства (м. Чернівці

15-16 травня 2022 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції «Соціальні, економіко-правові та фінансові виклики в умовах глобальних трансформацій» (м. Тернопіль 30 травня 2022 р.), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Прогресивні дослідження в сучасному світі» (м. Бостон, США 29-31 березня 2023 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених (м. Чернігів, 21 квітня 2023 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: майбутні виклики та вплив на освіту» (м. Харків 20–22 вересня 2023 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фінансово-економічний потенціал країни і регіонів: механізми функціонування в сучасних умовах» (м. Одеса, 2 лютого 2024 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (м. Чернігів 19 квітня 2024 р.), I Міжнародній науково-практичній конференції «Scientific research: modern challenges and future prospects» (м. Мюнхен, Німеччина, 26-28 серпня 2024 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економіка країни в умовах глобальних викликів: наукові підходи та практика реалізації» (м. Одеса 6 вересня 2024 р.), Міжнародній науковій інтернет-конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення» (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 10-11 вересня 2024 р.), III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Слобожанські наукові читання: соціально-економічні та гуманітарно-правові виміри» (м. Харків 24-25 жовтня 2024 р.), XX Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми менеджменту» (м. Київ 25 жовтня 2024 р.), XII Всеукраїнській науково-практичній онлайн конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи» (м. Київ 12 грудня 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформація економіки в умовах глобальних викликів: актуальні питання» (м. Клайпеда, Литва, 7-8 лютого 2025 р.).

Публікації. Основні положення, наукові результати і висновки дослідження опубліковано дисертантом самостійно та у співавторстві у 22

наукових працях загальним обсягом 6,7 д.а., з них особисто автору – 5,05 д.а., у тому числі: 1 у науковому виданні України (категорії А, Scopus) загальним обсягом 1,2 д.а., 6 статей у наукових фахових виданнях України, 15 – в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, анотації, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 189 сторінок комп'ютерного тексту. У тексті дисертації розміщено 24 рисунків на 15 сторінках, 28 таблиць на 13 сторінках, 7 додатків. Список використаних джерел налічує 226 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Теоретико-методологічні підходи функціонування інфраструктури банківської системи

Вивчення проблематики модернізації банківської діяльності становить підвищений інтерес як з боку зарубіжних, так і вітчизняних вчених, а також їх розгляд як на макро-, так і на мікро- рівнях. З точки зору макрорівня, діяльність банків як фінансових посередників характеризується особливою роллю в перерозподілі фінансових ресурсів будь-якої країни та в організації їх руху, що є важливим в умовах глобалізації та деглобалізації.

Банки завжди відіграють значну роль в економіках країн світу. Їм належить провідне місце у розвитку промисловості та торгівлі. Банки є одними з головних суб'єктів фінансового ринку, і забезпечують його стабільне та ефективне функціонування. Банки сприяють встановленню взаємозв'язків на фінансовому ринку між іншими його учасниками. Також банки сприяють економічному зростанню завдяки прискоренню кругообігу капіталу, перерозподілу фінансових ресурсів, оптимізації та інтенсифікації нагромадженню капіталу.

Отже, основний внесок банків у економічний розвиток країни доцільно визначити в наступних аспектах (рис. 1.1):

1. Формування капіталу. Банкам належить вагома роль у формуванні капіталу, який є необхідним для економічного розвитку будь-якої країни світу. Банки мобілізують заощадження людей через мережу своїх філій по всій країні та роблять їх доступними для виробничих цілей.
2. Створення та надання кредиту. Потреба в кредитних ресурсах з боку суб'єктів бізнесу створюють умови для банківського кредитування. Кредитування проектів розвитку веде до збільшення виробництва, зайнятості,

продажу та формування цін, і тим самим сприяє більш швидкому економічному зростанню.

Рис. 1.1. Роль банків в економічному розвитку країни

Джерело: складено автором самостійно

3. Інвестування виробництва. Банки інвестують мобілізовані ними заощадження, як правило, у виробничих цілях. Завдяки інвестуванню відбувається розподіл коштів між різними секторами економіки, що призводить до підвищення їх продуктивності.

4. Ефективне використання ресурсів. Заощадження, що накопичені банками, за умови ефективного їх перерозподілу впливають на стабільність і темпи розвитку економіки країни.

5. Ціноутворення банківських продуктів та послуг. Зміна банківських ставок здійснює вплив на грошову масу країни. Наприклад, державні банки в країнах, які розвиваються, встановлюють ключову процентну ставку, що впливає на депозити – тобто, сплачується банками за прийнятими ними депозитами, та на кредити – тобто, процентну ставку, що стягується ними за

наданими ними кредитами. Все це дозволяє розробити ефективну політику ціноутворення на банківські продукти та послуги.

6. Монетизація боргу. Банки можуть надавати довгостроковий кредит уряду, вкладаючи свої кошти у державні цінні папери, та здійснювати короткострокове фінансування, купуючи казначейські векселі. Все це дозволяє банкам через кредитні ресурси стабілізувати економіку країни.

Також слід зазначити, що банківська галузь в країнах світу динамічно розвивається. Філії банку відкриті практично у всіх містах, селах, селищах тощо, що призводить до створення нових робочих місць і позитивно відображається на економічному зростанні.

Основне призначення банків як учасників суспільного відтворення полягає у забезпеченні безперервного і розширеного характеру суспільного та індивідуального відтворення, що перетворює банки у важливий фактор економічного зростання (рис. 1.2).

Банківська система, яка функціонує належним чином без загрози фінансовій стабільності є найважливішим механізмом економічного зростання країни і, навпаки, незбалансована банківська система підриває всю економічну систему країни. Незбалансованість та неефективність банківської діяльності призводить:

- для позичальників – до дефіциту фінансових ресурсів, що негативно відобразиться на темпах економічного зростання, і, як наслідок призведе до зниження національного добробуту;

- для споживачів послуг – до інфляції вартості банківських послуг, й також вплине на їх доступність на фінансовому ринку. Отже, метою подальшого розвитку і функціонування банківських систем в жорстких умовах конкурентної боротьби є її модернізації, забезпечення безпеки та зростанні ролі банківських суб'єктів в економіках країн світу.

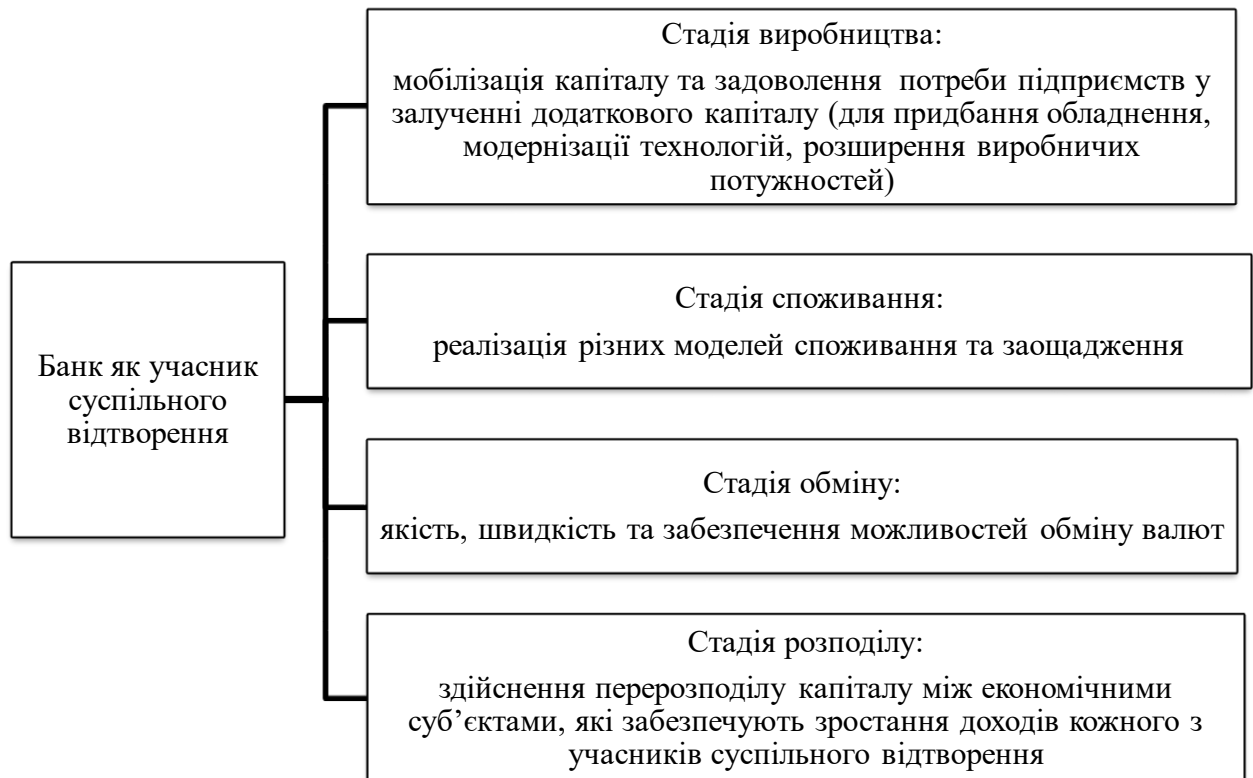

Рис. 1.2. Призначення банку як учасника суспільного відтворення

Джерело: складено автором самостійно за [70]

Основні підходи щодо сутності банківської системи, як сукупності виключно банків, які її утворюють наведені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до тлумачення поняття банківської системи

Автор	Визначення
<i>Поняття банківської системи як сукупності банків</i>	
Мороз А. М. [39]	Розглядається банківська система як сукупність усіх банківських установ різних видів у взаємозв'язку, і як частина кредитної системи
Затварська О. О. [23]	Розкривається як динамічна цілеспрямована сукупність взаємопов'язаних банківських інститутів, які розвиваються
Дзюблюк О. В. [15]	У своїй монографії розкриває банківську систему через сукупність усіх банків у взаємодії між собою, які підпорядковують нормам і правилам ведення банківської справи
Онищенко Ю.І. [48]	Досліджує через сукупність банківських установ, специфіку та особливості їх взаємодії, діяльність яких спрямована на формування і використання фінансових ресурсів
Стрельбицька Л.М. та Стрельбицький М.П. [76]	У своїй монографії розкривають банківську систему через усі види банків та банківських установ у взаємодії між собою на певному історичному етапі розвитку, і яка є взаємопов'язаною, організованою і має загальну мету

продовження таблиці 1.1

Автор	Визначення
<i>Поняття банківської системи як сукупності усіх її елементів</i>	
Савлук М.І. [71]	Розкриває у своєму підручнику банківську систему як чітко структуровану сукупність усіх фінансових посередників банківського сегменту, яка чітко визначена на законодавчому рівні
Костюченко О.А. [35]	Поняття визначено через розгалужену мережу усіх банків та банківських установ, які діють як єдиний фінансово-кредитний механізм на чолу з ЦБ
<i>Поняття європейської банківської системи</i>	
Звіт про фінансові злочини та відповідність законодавству [152]	Європейська банківська система – це складна мережа банків і фінансових установ, що працюють у ЄС та Європейській економічній зоні (ЄЕЗ). Він охоплює широкий спектр банків, включаючи комерційні банки, інвестиційні банки, центральні банки та інші фінансові установи, які надають різноманітні банківські послуги, такі як кредитування, прийняття депозитів, обробка платежів та інвестиційна діяльність.
Іонеску Адела [167]	Європейська банківська система заснована на французькому банківському законі 1984 року та забезпечує просування універсального банку на протипагу англосаксонській концепції обмеження фінансової діяльності. Цю систему представляють європейські банки, зокрема, банки країн, які перейшли на євро. Європейська банківська система відноситься до двох сфер, а саме: Євросистема та Європейська система центральних банків (ЄСЦБ).

Недоліками даних визначень є те, що, наприклад, вітчизняний вчений Мороз А. М. акцентує свою увагу на тому, що банківська система є невід’ємною частиною національної кредитної системи, але визначення елементів самої банківської системи є неповним; Онищенко Ю. І. звертає увагу на те, що у залежності від конкретних обставин взаємодії між елементами банківської системи формуються відповідні її рівні. Крім того, вчений визначив мету, з якою працює банківська система, що дозволило більш повно розкрити природу даного поняття. В цілому ж перевагою визначення банківської системи як сукупності виключно банків, які її утворюють цих науковців є підкреслення наявності внутрішньої організації елементів банківської системи та цілеспрямованого характеру їх функціонування.

Український вчений Костюченко О. А. зазначає, що до банківської системи входять також інші фінансово-кредитні установи, які не мають статусу

банків. Вважаємо, що ця точка зору є помилковою, оскільки лише банки мають право надавати набір послуг, які дозволяють їм виконувати свої унікальні функції в економіці.

Визначення поняття банківської системи та її елементів в працях українського вченого Савлука М.І. є загальноприйнятним, і дає змогу сформуванню цілісної банківської системи. Основні підходи до визначення сутності «банківська система» відображено в додатку А. До банківської системи належать: центральні банки, комерційні банки, Інтернет-банки, інвестиційні та ощадні банки, тощо.

В Європейському Союзі виділяють такі ключові елементи Європейської банківської системи [152]:

по-перше, центральні банки, такі як Європейський центральний банк (ЄЦБ) і національні центральні банки, які відіграють вирішальну роль у встановленні та реалізації монетарної політики, підтримці стабільності цін і забезпеченні загальної стабільності фінансової системи;

по-друге, комерційні банки, які є основними установами, надають банківські послуги фізичним особам, підприємствам та іншим організаціям. Вони займаються такою діяльністю, як прийом депозитів, надання позик, спрощення платежів і пропозиція різних фінансових продуктів і послуг;

по-третє, інвестиційні банки, які спеціалізуються на наданні фінансових послуг корпораціям, інституційним інвесторам та урядам; вони пропонують такі послуги, як андеррайтинг цінних паперів, сприяння злиттю та поглинанню, а також надання консультаційних послуг щодо залучення капіталу та інвестиційних стратегій;

по-четверте, нормативно-правова база Європейської банківської системи, що діє відповідно до встановленої регуляторними органами, такими як ЕВА та національними регуляторними органами. Нормативно-правова база встановлює правила та вказівки для банків щодо забезпечення фінансової стабільності, пруденційного регулювання, управління ризиками, захисту прав споживачів і дотримання правил боротьби з відмиванням грошей і захисту даних;

п'яте, транскордонні операції – Європейська банківська система сприяє транскордонній банківській діяльності в межах ЄС та ЄЕЗ; банки можуть створювати філії або дочірні компанії в різних країнах, що дозволяє надавати банківські послуги за кордоном і сприяти фінансовій інтеграції;

шосте, банківський союз, що складається з Єдиного наглядового механізму (SSM), Єдиного механізму врегулювання (SRM) і Схеми гарантування вкладів (DGS), спрямований на гармонізацію банківського регулювання, посилення нагляду та сприяння вирішенню проблем банків-банкротів у єврозоні;

сьоме, платіжні системи, які забезпечують переказ коштів і полегшують фінансові операції всередині та за кордоном; вони забезпечують ефективний і безпечний рух коштів між банками та клієнтами;

восьме, механізми фінансової стабільності, а саме механізми та інституції для підтримки фінансової стабільності, такі як банківські стрес-тести, вимоги до достатності капіталу, забезпечення ліквідності та системи управління кризою.

Також доцільно виділити загальносистемні властивості банківської системи, до яких відносяться:

- цілісність – зміни в структурі, зв'язках і поведінці будь-якого економічного суб'єкта, що впливатимуть на всі інші економічні суб'єкти та змінюватиме всю систему, і навпаки;

- ієрархічність – система побудована за принципом багаторівневої структури, де кожен рівень виконує свої специфічні функції та має визначені повноваження, і забезпечує ефективне управління, координацію та адаптацію системи до змін, знижуючи ризики та сприяючи стабільності фінансового сектору;

- інтегрованість – означає здатність усіх її складових частин ефективно взаємодіяти, координувати свою діяльність та працювати як єдине ціле, та сприяє створенню єдиної, узгодженої системи, де взаємозв'язок та

співпраця між її компонентами підвищують загальну ефективність, адаптивність та стійкість банківського сектору

– цілеспрямованість – орієнтація усіх компонентів та процесів банківської системи на досягнення визначених стратегічних цілей і завдань, забезпечує узгоджену, послідовну та ефективну діяльність банківської системи, спрямовану на реалізацію конкретних результатів і стратегії розвитку.

Як специфічні властивості доцільно виділити динамічність, саморегуляцію, активність, керованість, випадковість, еволюційність, детермінованість, вірогідність, наявність зворотного зв'язку із зовнішнім середовищем. Таким чином, банківська система являє собою складний механізм у ринковій економіці з мережею інститутів, банків, що взаємопов'язані, які забезпечують кредитну діяльність. Основні елементи інфраструктури банківської системи відображені на рис. 1.3 [28, с. 211]:

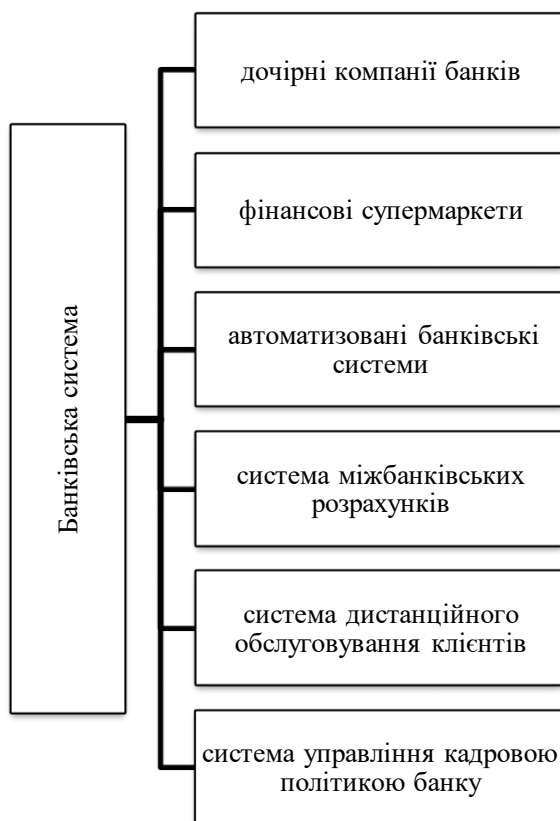

Рис. 1.3. Інфраструктура банківської системи

Джерело: [28, с.211]

- фінансові супермаркети;
- дочірні філії банків;
- система міжбанківських розрахунків;
- системи обслуговування клієнтів;
- автоматизовані банківські системи;
- системи управління кадровою політикою банків.

Отже, інфраструктуру банківської системи розглядаємо як сукупність елементів банківської системи, які є взаємопов'язаними, і сприяють формуванню умов для ефективного розвитку діяльності банків і підвищення ефективності обслуговування банківських клієнтів.

Слід зазначити, що поняття «банк», «банківська діяльність» і «банківська система» відносяться до фундаментальних понять економічної науки. Український вчений Васюренко О. зазначає, що «на сучасному етапі навести однозначне і точне визначення поняттю «банк» є складним завданням, так само і дати визначення поняттю «фінанси» [8, с. 13]. Концепція відносно формулювання підходів щодо економічної сутності банку у зарубіжній та вітчизняній економічній науці представлена в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Підходи до визначення економічної сутності банків

Концепція та підходи	Автор	Визначення
1	2	3
Представники класичної школи	Досталер, Марі [129], Смітін [210] та інші	Банки визнаються не тільки як важливий елемент операцій на відкритому ринку, який мав регулювати пропозицію грошей і процентну ставку, а й як фактор інвестиційного процесу. Банк виступає як фінансовий посередник на ринку капіталів
Представники неокласичної школи	Гудфренд Марвін і Маккаллум Беннет [158], Беке і Войцек [93], Левін [173], інші	Розглядають банки як суб'єкти, що сприяють довгостроковим моделям економічного зростання з аналітичними конструкціями монетарної політики. Банк виступає як мультиплікатор економічного зростання. Гудфренд М. і Маккаллум Б. запропонували неокласичну модель, яка враховує вплив пропозиції грошей і банківської системи в стандартному теоретичному плані з раціональним очікуванням. Беке і Войцек визнають роль споживчого кредитування банками як фактор монетарної політики, що пояснює особливості «наздоганяючого» економічного зростання в

1	2	3
		<p>промислово розвинутими країнах.</p> <p>Левін Д. у своїх працях приділяв увагу відносинам між банками як фінансовими інститутами та економічним зростанням. Банки відіграють провідну роль, сприяють діловій активності суб'єктів господарювання, і економічному зростанню</p>
Представники кейсіанської школи	Девідсон [116], Губер [166], Дімад [126], Кукіерман [114], інші	<p>Банки є ключовими інститутами, що виконують роль фінансових посередників і активно впливають на економічну активність. За кейсіанським підходом банки не лише зберігають та переміщують заощадження, а й створюють нову грошову масу через видачу кредитів. Цей процес сприяє мультиплікаційному ефекту, де кожна видача кредиту стимулює подальші витрати та інвестиції, збільшуючи сукупний попит в економіці.</p> <p>Банківський мультиплікатор є аргументом на користь кейсіанської моделі зі стимулюванням сукупного попиту. Представники доводять доцільність дворівневої банківської системи та використання ставки центрального банку для регулювання кредитування. Кризи в банківській системі не розглядаються. Банки мінімізують витрати і оптимізують свій портфель послуг.</p>
Представники посткейсіанської школи	Рей [223], Коетс [112], Самнер і Хоран [213], Пеллі [186], інші	<p>Представники посткейсіанської школи радикально відходять від традиційної ролі банків як пасивних посередників і розглядають їх як активних творців грошей та драйверів економічної активності. Відправною точкою є ендогенність запасу грошей. Провідну роль у банківській системі відіграє ЦБ. Центральний банк збільшує грошову масу за умов необхідності збільшення будь-яких державних витрат або державного боргу.</p> <p>Представники визначають конструктивну роль банків в економічному житті і потребу в їх автономії, але за умови посилення зв'язків з реальним сектором економіки та становлення ринку банківських продуктів і послуг. Економічна сутність банків полягає не просто у зберіганні та переміщенні грошей, а у створенні грошової маси через кредитування, що впливає на сукупний попит, виробництво і, врешті-решт, на економічну динаміку.</p>
Представники нової інституційної школи	Каррі та Мессорі [115], інші	<p>Підходи дослідження сутності та економічної ролі банків близькі до некейсіанських моделей. Глобальна дискусія відбувається щодо ролі банків у економіці та архітектурі монетарної політики.</p> <p>Економічна сутність банків розглядається як інституції, де не просто переміщують гроші, а створюються умови для зниження трансакційних витрат, забезпечення довіри між учасниками ринку та ефективної координації економічної діяльності в умовах постійних змін.</p>

Український вчений Васюренко О. визначає банк як універсальне фінансове підприємство, яке діє у відповідності до законів країни, виконує специфічні функції, а ЦБ забезпечує регулювання і контроль усієї банківської діяльності [8]. В Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що «банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги» [21]; погоджуючись з більшістю науковців і фахівців слід визнати, що дане визначення є досить абстрактним.

В «Енциклопедії банківської справи України» визначено, що банки в Україні в переважній більшості є універсальними (хоча є й спеціалізовані банки, наприклад, інвестиційні банки), ведуть кредитну – інвестиційну діяльність, і надають різноманітні послуги банківським клієнтам [18].

Таким чином, проведений аналіз досліджень економічної сутності поняття «банк» показав, що банк це така фінансова установа, яка має соціально-економічну мету управління, трансформує грошові потоки і здійснює різноманітні фінансові послуги, враховуючи особливості сучасного етапу розвитку світової економіки, глобалізації фінансового сектору та зміни парадигми діяльності банків.

В процесі своєї діяльності банки здійснюють різноманітні фінансові операції з метою управління грошима, оптимізації банківського портфелю та надання кредитів. В Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що «банківська діяльність являє собою залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб» [21]. Отже, усе різноманіття підходів до сутності «банківська діяльність» доцільно згрупувати в два підходи.

Перша група дослідників (Холодна Ю. Є., Рац О. М., Міщенко В. І., Науменкова С. В., Мороз А. М., Савлук М. І., Пуховкіна М. Ф) – визначають банківську діяльність як таку, що пов'язана з діяльністю посередників у сфері фінансово-кредитного обслуговування. Вчені Холодна Ю. Є. та Рац О. М. розглядають банківську діяльність як групу посередницьких видів діяльності на

грошовому ринку, які дозволені законом лише спеціальним установам, які називаються банками під особливим наглядом держави [3]. Дослідники Арбузов С. Г., Колобов Ю. В., Міщенко В. І., Науменкова С. В. визначають банківську діяльність як вид діяльності на комерційних засадах, який після реєстрації банку та отримання ліцензії дозволяє здійснювати виключно банківські установи відповідно до банківського законодавства [4]. Науковці Мороз А. М., Савлук М. І., Пуховкіна М. Ф. тлумачать банківську діяльність як низку дій комерційних банків щодо організації грошового обігу шляхом здійснення пасивних і активних операцій» [39].

Друга група дослідників (Д. В. Щербатих, В. В. Білик, А. В. Буряк, В. А. Шпильовий, С. В. Фімяр) висвітлюють банківську діяльність з іншого ракурсу. Так, згідно підходу даних учених банківську діяльність слід розглядати з різних методологічних позицій, зокрема функціональної, портфельної, виробничої та посередницької [87; 6]. Науковець Сенищ П. М. визначає сутність банківської діяльності через грошовий потік, капітал та монетарний підхід [73]. Згідно підходу, що відображено в праці фахівців Шпильового В. А та Фімяр С. В характер банківської діяльності розкривається шляхом досліджень на макроекономічному та мікроекономічному рівнях [86].

Отже, підходи щодо сутності «банківська діяльність» підходу наведено у додатку Б. Таким чином, в працях сучасних вітчизняних учених існують різноманітні підходи до визначення банківської діяльності. На нашу думку щодо розкриття сутності «банківської діяльності» заслуговує на увагу робота другої групи вчених, яка характеризується різноманітністю, оскільки охоплює всі аспекти функціонування банківських установ.

Вчені Шпильовий В. А. та Фімяр С. В. підтвердили, що змістом банківську діяльність розглядають як предмет такої діяльності (мікроекономічний рівень) і як вид посередництва (макроекономічний рівень).

Проаналізувавши еволюцію наукових підходів щодо визначення змісту банківської діяльності, на основі економічної точки зору вітчизняних і зарубіжних науковців, можна зробити такі висновки:

- по-перше, банківська діяльність є комерційною діяльністю з метою отримання прибутку;
- по-друге, банківська діяльність здійснюється лише спеціальними установами – банками;
- по-третє, банки мають можливість здійснювати діяльність лише після їх реєстрації та отримання відповідної ліцензії;
- по-четверте, зміст діяльності знаходить своє відображення у здійсненні банківської справи та наданні банківських послуг;
- по-п'яте, банківська діяльність включає не тільки основні види діяльності, що відрізняють банки від інших фінансово-кредитних установ (банківська справа та послуги), а й здійснення додаткових видів діяльності, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку фінансового ринку та підвищення стабільності економічної системи (інформаційні системи, системи безпеки тощо).

Крім того, можна сказати, що здійснення банківської діяльності має певну особливість. У монографії вітчизняної вченої Карчевої Г. Т. з цього приводу визначається, що «... банківська справа – це специфічна сфера послуг, яка має забезпечувати ефективний перерозподіл фінансових ресурсів між різними суб'єктами господарювання, видами діяльності, регіонами, а також комерційними структурами, які відрізняються тим, що вони пов'язані між собою, ... з підвищеним ризиком і базуються переважно на позикових, а не власних коштах...» [19, с. 12]. Організація банківської діяльності означає, що вона виконує комплекс банківських послуг для своїх клієнтів на додаток до своєї ролі у підтримці національної економіки, а також сприяє процесу економічного розвитку у досягненні цих цілей. У відповідності до сутності банків та банківської діяльності, слід виокремити наступні напрями діяльності банків:

1. Отримання депозитів або заощаджень від приватних осіб та установ у вигляді поточних рахунків або строкових депозитів з наступним

перерозподілом юридичним та приватним особам для надання кредитів з метою отримання відповідного прибутку.

2. Продаж та купівля цінних паперів для збору купонів для клієнтів, а також відкриття документарних акредитивів для виконання процесу імпорту та експорту, тощо.

3. Заповнення комерційних паперів від імені клієнтів, які виписані на клієнтів усередині та поза банком або в місцевих або іноземних банках.

4. Участь у створенні економічних проектів та фінансова підтримка щодо обслуговування національної економіки. Електронний пошук та використання сучасного методу або засобів для заміни фактичної операції з готівкою у вигляді банківських чеків, правил інкасації та інших сучасних методів обробки готівки.

5. Облік фінансових операцій клієнтів, пов'язаних із наданням ним банківських послуг, тощо.

Отже, банківська діяльність відіграє важливу роль фінансового посередника, який залучає заощадження і спрямовує їх на використання у рамках загальної економічної політики для досягнення економічних та соціальних цілей розвитку.

Крім того, банки як фінансові посередники виконують наступні функції:

1. Зберігання активів. Однією з основних функцій є те, що банки сприяють забезпеченню зберігання готівкових коштів, дорогоцінних металів (платина, золото, срібло тощо). З метою забезпечення збереження коштів вкладників, фонд страхування та гарантування вимагає, щоб банки як фінансові посередники, які приймають депозити, страхували розміщені в них кошти.

Банківські депозити – це гроші, що отримані, зазвичай, від приватних осіб і зберігаються у банківських державних установах та у комерційних банках; вони є найбільшим і найважливішим джерелом фінансових ресурсів банків. У разі ліквідації банку кошти, виручені від продажу його активів, спрямовуються, в першу чергу, на виплати вкладникам і кредиторам, а потім підлягають виплаті акціонерам.

2. Надання кредитів. Надання короткострокових та довгострокових кредитів є основним видом діяльності банків як фінансових посередників. Кошти спрямовуються від вкладників із надлишком коштів до суб'єктів, які мають в них потребу. Позичальники зазвичай беруть позички для купівлі капіталомістких активів, таких як офісні приміщення, автомобілі та заводське обладнання. Банки видають позички під відсотки, частину яких вони виплачують вкладникам, а інша частина є прибутком банку. Позичальники проходять перевірку щодо їх кредитоспроможності та можливості своєчасного погашення кредиту. Надання кредиту є однією з банківських операцій, відповідно до яких банк зобов'язаний надати позичкові ресурси з майбутнім отриманням винагороди за їх використання. Надання кредитів та відкриття кредитних ліній є одними з важливих та основних операцій, що здійснюються банками, оскільки операції банківського фінансування є основним джерелом доходів банків.

3. Інвестування. Банки як фінансові посередники надають інвестиційні операції через різні форми інвестування – інвестування у цінні папери (акції, облігації та деривативи), в реальні активи – у нерухомість. Крім того, банки можуть здійснювати інвестування коштами клієнтів, які знаходяться на депозитних рахунках протягом визначеного періоду часу.

Отже, банки протягом свого періоду розвитку реалізують такі основні посередницькі операції [20]:

по-перше, залучення коштів від населення завдяки надання послуг з депозитних операцій клієнтам банку, які банк використовує згідно банківського законодавства тієї чи іншої країни, і у відповідності до банківського рахунку. Як правило, клієнти банку за депозитні кошти отримують винагороду у вигляді відсотків за користування банком коштами;

по-друге, надання іншим клієнтам банку позики, кредитів для власних потреб. Кредитні кошти надають банком у тимчасове користування на засадах повернення, строковості та за плату користування ними у вигляді відсотку. Такі операції банку призвели до застосування до них такої назви, як «кредитні

установи»;

по-третє, здійснення розрахунків для банківських клієнтів. Зазвичай, розрахункові операції виконуються банком в готівковій чи безготівковій формі за дорученням клієнтів. Таких видів розрахункових операцій існує величезна кількість.

Зазначимо, що ці посередницькі операції є визначальною характеристикою банку, оскільки деякі з них можуть виконуватися й небанківськими установами на фінансових ринках. Наприклад, страхові компанії, інвестиційні фонди, трастові товариства, позичково-ощадні товариства, пенсійні фонди можуть акумулювати заощадження населення, а також кошти підприємств у різних формах.

Отже, слід зазначити, що теоретичні положення функціонування банківської системи в сучасному ринковому середовищі охоплюють як класичні економічні підходи до банківської діяльності (фінансове посередництво, ризик-менеджмент, конкуренція), так і новітні виклики, що пов'язані з глобалізацією та діджиталізацією (інтеграція сучасних технологій, адаптація до глобальних стандартів, розвиток цифрових платформ, управління ризиками та врахування сталого банківського розвитку).

Європейський центральний банк виокремлює дві групи фінансових посередників [153]:

Ми можемо розділити фінансових посередників на дві категорії: грошово-кредитні установи та інші фінансові посередники. До грошово-кредитні установи складаються з Євросистему (ЄЦБ та НЦБ тих країн, які прийняли євро), кредитні установи та некредитні установи (переважно фонди грошового ринку), діяльність яких полягає в отриманні депозитів від суб'єктів, і наданні кредитів та/або інвестуванні в цінні папери. До інших фінансових посередників відносяться корпорації або квазікорпорації, крім страхових компаній і пенсійного фонду, які займаються головним чином фінансовим посередництвом, приймаючи зобов'язання у формах, відмінних від валюти, депозитів та/або близьких замінників депозитів від інституційних організацій,

зокрема тих, які займаються переважно довгостроковим фінансуванням, таких як корпорації, що займаються фінансовим лізингом, корпорації фінансових механізмів, створені для власників сек'юритизованих активів, фінансові холдингові корпорації, торговці цінними паперами та деривативами (якщо працюють за власний рахунок), корпорації венчурного капіталу та компанії капіталу розвитку.

Зазначимо, що згідно концепції фінансового посередництва банки виступають посередниками між тими, хто має надлишкові фінансові ресурси (інвестори), і тими, хто потребує кредитних ресурсів (підприємства, фізичні особи). Концепції фінансового посередництва пояснює, як банки забезпечують ефективний розподіл капіталу та сприяють економічному зростанню. Банківська діяльність передбачає агрегацію і диверсифікацію ризиків, що допомагає знизити вплив окремих негативних подій на стабільність системи. Водночас сучасні виклики стають критично важливими для забезпечення стійкості, конкурентоспроможності та інноваційності банківської системи та їх діяльності в усіх країнах світу.

Банки діють у конкурентному ринковому середовищі, де важливими факторами є інноваційність, ефективність управління ресурсами та здатність адаптуватися до змін. Теорії конкуренції пояснюють, як банки змагаються за клієнтів, оптимізують свої витрати та інвестують у технології. Сьогодні банки пропонують стандартизовані продукти з конкретними перевагами, параметрами та правилами – іпотечні кредити, кредитні картки, ощадні рахунки з мінімальним залишком. Різні менеджери відповідають за підтримку цих продуктів і управління ними. У майбутньому ці дії будуть автоматизовані, а ролі співробітників змістяться у бік розробки нових банківських продуктів. Замість того, щоб оцінювати кредитні ризики та приймати рішення про затвердження кредитів, операційний персонал працюватиме з автоматизованими системами, які дозволять банку пропонувати своїм клієнтам гнучкі та індивідуальні банківські послуги.

Сучасною рисою банківської діяльності є автоматизація та штучний

інтелект, які вже стали важливою частиною споживчого банкінгу, й найближчими роками проникатимуть в операції набагато глибше, забезпечуючи переваги не тільки для банків, а й для його клієнтів. Наприклад, оцифрування механізму кредитування прискорить процес та надає клієнтам гнучкість та можливість перегляду та підписання документів в Інтернеті або за допомогою мобільного додатка. Оцифрування та автоматизація цих дій скоротять час очікування з кількох днів до кількох хвилин. Отже, нові виклики, пов'язані з діджиталізацією змінили парадигму діяльності банків, визначили особливості функціонування сучасної банківської системи, яка активно інтегрує цифрові технології (інтернет-банкінг, мобільні додатки, блокчейн, штучний інтелект) для оптимізації операцій, підвищення безпеки транзакцій та покращення клієнтського досвіду. Розвиток фінтех-сектору створює нові моделі бізнесу та здійснює конкурентний тиск на традиційні банки, що змушує їх впроваджувати інновації, адаптувати бізнес-процеси та розробляти нові продукти і послуги. Цифрові платформи дозволяють створити мережеві ефекти, які підвищують залученість клієнтів і сприяють швидкому масштабуванню послуг.

Також відбуваються структурні зрушення і в обслуговуванні клієнтів: клієнти можуть отримати миттєве та ефективне автоматизоване обслуговування на основі передового штучного інтелекту. ШІ та розширена аналітика також можуть покращити вирішення проблемних питань. Клієнти можуть зв'язатися зі своїм банком у будь-який час через Інтернет, мобільний зв'язок або електронну пошту та отримувати швидкі рішення у режимі реального часу. З іншого боку, системи виконуватимуть майже миттєву оцінку даних, вивчаючи історію клієнта та використовуючи цифрові технології для вирішення проблеми.

На сьогоднішній день, більшість провідних, конкурентоспроможних банків мають три основні підрозділи: фронт-офіси (філії), мідл-офіси (кол-центри) та бек-офіси (операційно-обліковий підрозділи). У найближчі десять років дані підрозділи суттєво трансформуються під впливом діджиталізації: бек-офіси скорочуватимуться, мідл-офіси практично зникнуть через

впровадження ботів зі штучним інтелектом та автоматизації, а кількість відділень суттєво скоротиться. У міру того, як все більше транзакцій клієнтів переходить у цифрові канали, співробітники філій, що працюють з клієнтами, будуть виступати як кваліфіковані особисті консультанти, допомагаючи клієнтам отримати відповіді он-лайн на складні питання, які неможливо вирішити у цифровому форматі, даючи поради щодо банківських продуктів та функцій.

Враховуючи зміни, що відбуваються в сучасному банківському секторі під впливом діджиталізації, необхідним є переосмислення моделі банківської діяльності та здійснення банківських операцій, а саме:

1. потрібно розробити план переходу до нової цифрової організації бізнес-процесів, що обумовлено сучасними тенденціями діджиталізації у банківській діяльності. Сьогодні такі функції, як обробка платежів та страхування ризиків, організовані за продуктами чи сегментами. Оскільки банки все більше уваги приділяють персоналізованій взаємодії, потрібна нова цифрова операційна модель.

2. доцільно розробити та впровадити нову модель управління персоналом: у 2030 році операційні співробітники повинні будуть мати відповідні навички роботи в цифровому середовищі. Щоб залучити кадрові резерви з необхідними навичками та якостями. Їм знадобиться новий підхід до оцінки та найму талантів для операцій із навичками, відмінними від тих, які потрібні сьогодні. Нарешті, банкам будуть потрібні підходи до навчання, щоб розвивати не тільки технічні навички, але й здатність справляти позитивне враження на клієнтів при кожній взаємодії.

3. необхідно розробити дорожню карту для прискорення діджиталізації. Банкам необхідно діяти зараз, щоб розробити агресивну тактичну дорожню карту, де викладено план цифровізації та автоматизації.

Таким чином, роль банків доцільно узагальнити до наступних аспектів:

1. Банки надають кредити, які необхідні компаніям для інвестування і розширення своєї діяльності, виконуючи свою посередницьку функцію. Саме

банки виступають одним із джерел фінансування для тих суб'єктів, які бажають отримати кошти на фінансування власних потреб. Банківські та іпотечні кредити дають можливість реалізувати проекти розвитку суб'єктів господарювання.

2. У часи рецесії чи нестачі коштів банки можуть надавати позички компаніям, коли вони найбільше їх потребують. Таким чином, банки підтримують власних клієнтів і сприяють економічному розвитку загалом.

3. Споживачі використовують банки для оплати рахунків в електронному вигляді та під час безготівкових розрахунків. Крім того, усе більша кількість банківських суб'єктів проводить розрахунки онлайн.

Отже, банки є головним суб'єктом інфраструктури банківської системи, яка існує у сучасному ринковому середовищі, й далі розвивається у відповідності до тренду глобалізації та діджиталізації фінансового сектору, зміні парадигми діяльності банків. Сучасна парадигма діяльності банків відзначається багатовимірністю, яка поєднує технологічний прогрес, клієнтоорієнтованість, відкритість до співпраці, інноваційність і стійкість, що дозволяє банкам ефективно конкурувати на глобальному ринку та швидко адаптуватися до нових викликів і трендів. Інфраструктура банківської системи являє собою складний механізм, який включає банки, банківські інститути, що взаємопов'язані і забезпечують здійснення банківської діяльності. Банки не лише забезпечують перерозподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів, але й сприяють відтворенню економіки та економічному зростанню. Вони відіграють важливу роль фінансового посередника для досягнення економічних та соціальних цілей розвитку, а банківські клієнти задовольняють власні споживчі та інвестиційні інтереси.

1.2. Особливості та етапи модернізації банківської системи в країнах ЄС

Застосування інноваційних технологій, хмарного банкінгу та складних процесів змушує традиційні та діючі банки переосмислити та перебудувати свої методи роботи, а деякі з них змінюють моделі банківської діяльності. У зв'язку з подальшим розвитком та впливом на економіки країн світу інформаційної революції та ковід-пандемії 2019 року зросла потреба в модернізації основних банківських систем для підтримки своєї діяльності в умовах зростання конкурентоспроможності.

Сучасні базові банківські системи вимагають більшої гнучкості, адаптивності та масштабованості, щоб реагувати на зростаючі потреби клієнтів. Отже, модернізація, по-перше, виступає закономірним етапом еволюції банківської системи; по-друге, вона є необхідною умовою для подальшого розвитку банківської системи будь-якої країни; по-третє, саме для підвищення конкурентоспроможності Центральні банки країн модернізують банківські системи. Пропонуємо виокремити сім етапів еволюції та модернізації банківської системи в Європі (табл. 1.3.).

Таблиця 1.3

Етапи еволюції та модернізації банківської системи в Європі

Етапи	Економічний прояв	Характеристика
1	2	3
I. Рання банківська система, середні віки	Поглиблення суспільного поділу праці	Створення торговельних банків, які надавали такі послуги, як кредитування грошей, обмін валюти та зберігання цінностей. Банк Медічі у Флоренції (Італія) був одним з перших відомих банківських установ цього періоду.
II. Розвиток ЦБ, XVII-XVIII ст.	Поява нових методів комунікації	1694 р – заснування першого ЦБ Англії. Центральні банки відповідали за емісію валюти, управління державним боргом і регулювання діяльності комерційних банків. Створення центральних банків принесло стабільність і контроль банківському сектору.
III. Формування європейського банківського ландшафту, XIX ст.	Промислова революція, зміни в економічній структурі	Виникнення комерційних банків з метою задоволення фінансових потреб зростаючого промислового сектора. Послугами стало надання позик, що сприяли фінансуванню торгівлі та пропонування різноманітних банківських

1	2	3
		послуги підприємствам і приватним особам.
IV. Консолідація банківського сектору, поч. XX ст. – сер. XX ст.	Світові війни та націоналізація, вплив зовнішнього середовища	Протягом цього періоду багато банків зіткнулися з фінансовими проблемами та нестабільністю. Щоб відновити довіру та стабільність, кілька європейських урядів націоналізували банки, поставивши їх під державний контроль. Націоналізація мала на меті консолідувати банківський сектор і забезпечити доступність кредитів для післявоєнної відбудови.
V. Європейська інтеграція та євროзона, сер. XX ст. – кін. XX ст.	Нові методи комунікації, трансформаційні процеси, удосконалення системних методів і технологій управління	Початок процесів європейської інтеграції у 1950-х роках; подальша економічна інтеграція ще більше трансформувала банківську справу в Європі. Створення єврони та прийняття євро як спільної валюти спростило транскордонні операції та сприяло фінансовій інтеграції між країнами-членами. Європейські банки розширили свою діяльність за кордоном, що призвело до зростання конкуренції та потреби в гармонізованих правилах.
VI. Цифрова революція та онлайн-банкінг, кін. XX ст. – поч. XXI ст.	Інформатизація, діджиталізація та інтелектуальність економічних процесів	Трансформація банківської системи від державної монобанківської системи до приватної ринкової фінансової системи була ключовою для досягнення макроекономічної стабільності. Розвиток Інтернету сприяв появі онлайн-банкінгу в Європі. Банки приділяють актуалізують увагу модернізації своєї діяльності. Вони розпочали пропонувати цифрові послуги. Поява мобільного банкінгу ще більше прискорила перехід до цифрових каналів, надаючи клієнтам зручні та доступні банківські рішення, змінюючи банківську модель та поведінку.
VII. Відкритість банківської справи, регуляторний вплив, поч. XXI ст. – по сьогоднішній день	Технологічні інновації, соціально-економічний розвиток, підвищення гнучкості інституційної банківської структури	Останніми роками в Європі відбулися регулятивні зміни, спрямовані на сприяння конкуренції та інноваціям у банківському секторі. Запровадження переглянутої Директиви про платіжні послуги (PSD2) у 2018 році сприяло відкритому банківському обслуговуванню, дозволяючи клієнтам безпечно довіряти банкам і ділитися своїми фінансовими даними. Відкритий банкінг призвів до появи фінтех-компаній і розширення співпраці між банками та технологічними компаніями. Прийняття стандартів ISO 2022 пропонує банкам можливість використовувати дані для оптимізації своїх операцій і використання нових можливостей для зростання. 2023 рік є особливо вирішальним із запровадженням серйозних змін у правилах SEPA EPC. Платежі як послуга (Payments-as-a-Service, PaaS) стають ключовим каталізатором модернізації платежів для європейських банків. Завдяки PaaS банки можуть аутсорсингувати свою платіжну інфраструктуру, що зменшує операційні витрати та прискорює впровадження інновацій.

Джерело: складено автором самостійно на основі [97; 148]

Сучасний етап у розвитку банківської діяльності характеризується умовами жорсткої конкурентної боротьби. З однієї сторони тиск з боку зацікавлених сторін, спрямований на зниження операційних та ІТ-витрат і збільшення прибутку, а з іншої – постійно низькі відсоткові ставки. Слід зазначити, що за останнє десятиліття виник інший різновид тиску на фінансову індустрію, що породило нові небезпеки та ймовірність появи нових видів ризику, до яких ми відносимо – зростання очікувань споживачів щодо цифрових фінансових послуг, збільшення стурбованості з приводу прав власності на дані та права на дані споживачів, а також появи інноваційних фінтех-компаній.

Зазначимо, що існують різні варіанти вибору стратегії модернізації. Наприклад, в епоху доткомів наприкінці 1990-х і на початку 2000-х років відбулося велике зрушення у бік автономних моделей банківського обслуговування через Інтернет. Водночас, зазначимо, що на сьогоднішній день багато банків повертають цю модель як опцію. В якості альтернативи деякі банківські структури намагалися повністю перейти на цифрові технології, відмовившись від перелічених вище відділень і ведучи бізнес повністю онлайн. Отже, проблематика полягає у тому, щоб визначитися, яка стратегія модернізації найефективніша.

Модернізація банківської системи у XXI столітті стосується не лише електронної комерції. Галузь змінилася з часів доткомів через розвиток нових технологій, таких як штучний інтелект, робототехніка, машинне навчання та чат-боти – технологій, які можуть трансформувати основні банківські операції, а не просто змінити взаємодію банку з клієнтами. Очікування клієнтів також зросли. Платежі в режимі реального часу й доступу до рахунків є нормою, і сьогодні зацікавлені сторони хочуть отримати доступ до інших послуг, таких, як іпотека та управління активами. З відкритим банкінгом також спостерігаємо рух до зміни ланцюжка створення вартості та поділу послуг: банк пропонує продукти та послуги третіх сторін і співпрацює з ними. Крім того, сьогоднішні

стратегії модернізації включають розширення екосистеми з новими бізнес-моделями, які використовують зовнішні партнери.

Отже, акцентуємо увагу на тому, що сьогодні модернізація зачіпає всі аспекти діяльності банку, а не лише управління ІТ та витрати банку. Вона змінює організацію банку, взаємодію з клієнтами, культуру, продукти та послуги. Дефініція модернізація походить від англ. «modern», що означає оновлений, сучасний, швидкісний приріст наукових знань. Загалом модернізацію розуміємо як суспільно-історичний процес, який представляє собою розбудову та оновлення суспільств у міру його розвитку та індивідів, технологій; рівність громадянських прав та обов'язків для всіх груп населення, зміни у світогляді.

Теоретико-методологічну основу модернізаційної парадигми утворює класична теорія соціальних змін Тьонніса Ф., Спенсера Г., Дюркгейма Е., Вебера М., Канта Е. та ін. У таблиці 1.4 наведено узагальнюючий підхід до виявлення суті поняття «модернізація».

Таблиця 1.4

Основні підходи щодо поняття «модернізація»

Основний підхід	Автори
1. Через призму соціально-соціальної трансформації, що розглядається як процес людського розвитку, соціально-економічний прогрес, що призводить до змін у культурній, соціальній та економічній сферах у даному суспільстві	М. Вебер, В. Дюркгейм, А. Етціоні, Ф. Тьонніс, У. Ростоу, Дж. Сорос та інші.
2. У контексті «історичної модернізації» як процесу зміни, який призвів до розвитку соціальних, економічних і політичних систем у Північній Америці та Західній Європі протягом XVII-XIX століть, та далі поширився на інші континенти	Ш. Эйзенштадт, Н. Смелзер, Т. Парсонс, Д. Аптер та інші
3. Через формування нової, динамічної, активної особистості, яка зорієнтована на досягнення нетрадиційних цілей	П. Бергер, А. Турен, Н Тсірос та інші
4. Фундаментальний зсув пов'язаний з рухом від традиційного до сучасного в контексті створення нових інституційних механізмів	Р. Инглегарт, В. Мур, С. Хантінгтон, Т. Піїрайнен та інші

Джерело: складено автором самостійно за [5, С.217; 33; 66, С.104; 68]

У контексті історичного напрямку модернізації вченими було виявлено, що технологічні інновації та соціально-економічний розвиток призвели до передбачуваних наслідків у культурній та політичній сферах, які актуальні й сьогодні. Однак, незважаючи на суттєво різні уявлення про шлях до модернізації, дослідники вважають, що технологічні інновації, які здійснили вплив на соціально-економічний розвиток є фундаментом для подальшого розвитку і прогресу людства.

Загалом слід зазначити, що поняття «модернізація» розкривається у різних вимірах. Починаючи з «історичної модернізації», яка розглядається як рання капіталістична модернізація в країнах західної цивілізації, пізніше – модернізація в країнах капіталізму, і до модернізації суспільства, яка розглядається через її різновиди – політичну, економічну, соціальну, культурну модернізацію та модернізацію людської особистості [5, с. 217].

Сучасний підхід до теорії модернізації розкриває розвинуту країну як таку, що має стабільний економічний розвиток, високий рівень індустріалізації, науковий прогрес, розвинуту політичну структуру, високий рівень життя населення та наявність вагомій частки середнього класу [33]. Усі інші суспільства належать до так званих «перехідних» або «традиційних».

Зазначимо, що класичні концепції модернізації акцентують увагу на формуванні індустріального суспільства. У такому суспільстві модернізація розглядається як процес, який відбувається паралельно індустріалізації, і передбачає перехід суспільства з аграрного в індустріальне, що вимагає ефективної організації праці, технічне озброєння системи господарювання, трансформація усієї економічної системи.

З таких позицій учені виокремлюють «первинну» та «вторинну» модернізації [66, С.104]. «Первинну» модернізацію розглядають як процес що відбувався в епоху промислових революцій. «Вторинну» модернізацію розглядають як процес, що сприяє формуванню індустріального суспільства, і переважно в країнах третього світу, тих які намагаються перейти до індустріального суспільства, використовують моделі, які вже були апробовані у

високо розвинутих країнах, і мають тісні торговельно-промислові зв'язки з економічно розвинутими країнами світу.

Отже, такі вчені, як Дюркгейм Е., Спенсер Г., Вебер М., Ростоу У, Дж. Сорос та інші розглядають поняття «модернізація» через соціальні перетворення суспільства; Эйзенштадт Ш. та інші – через «історичну» модернізацію, еволюційний характер модернізації; Турен А. та інші – через формування нової особистості; Хантінгтон С. та інші – через рух до сучасності [69, С. 24].

Також доцільно чітко розмежувати поняття модернізації та трансформації. Якщо модернізація передбачає зміну процесу пристосування до сучасних вимог і набуття нових позитивних якостей, то трансформація – це перетворення внутрішньої природи явища і перехід його з одного функціонального стану в інший. Зокрема, німецький політолог і політолог Шнайдер Е. трактує «перехід» як повну трансформацію однієї системи в іншу, яку можна назвати успішною трансформацією [162]. До економічних проявів модернізації належать [162]:

- поглиблення суспільного поділу праці;
- поява нових виробничих можливостей на основі впровадження передових технологій;
- виникнення нових джерел енергії;
- розвиток нових методів комунікації;
- навантаження на навколишнє середовище; зміни в економічній структурі (збільшуватиметься частка високотехнологічних галузей і надаватиметься перевага господарській діяльності, пов'язаній з послугами);
- удосконалення системних методів і технологій управління;
- децентралізація управління та розширення суб'єктної автономії;
- інформатизація та інтелектуальність економічних процесів;
- раціональне використання трудових ресурсів і зміна стимулів праці;

– удосконалення економічної системи та підвищення гнучкості інституційної структури.

Зазначимо, що модернізація в банківській діяльності має особливості та властивості. Основні напрями та фактори модернізації банківської системи в країнах ЄС наведено на рис. 1.4.

Рис. 1.4. Напрями та фактори модернізації банківської системи країн ЄС

Джерело: складено автором самостійно

Отже, до основних її напрямів відносимо:

1. забезпечення конкурентоспроможності банків на сучасному етапі: щоб забезпечити конкурентоспроможність, базові системи повинні мати можливості підтримки перспективних проектів. Сьогодні ці можливості поєднуються з

новими технологіями штучного інтелекту (ШІ), машинного навчання (МН), блокчейна та інших;

2. ефективне використання людських ресурсів. Застаріле програмне забезпечення та системи є складним середовищем, яким важко керувати, орієнтуватися і розуміти; застарілий інтерфейс користувача не підтримує зручні та інтуїтивно зрозумілі інтерфейси. Запровадження у банківській системі новітнього програмного забезпечення призведе до збільшення витрат та зусиль. Модернізація заощаджує час, зменшує залежність від «дорогих» фахівців у галузі застарілих технологій та оптимізує вартість найму;

3. вдосконалення послуг у відповідності до ринкових трендів: під впливом електронної комерції та інших секторів роздрібної торгівлі сучасний споживач очікує на гнучкість, винахідливість та багатоканальний досвід від своїх постачальників фінансових послуг. Модернізація банківської системи дозволяє спростити процеси, персоналізувати досвід користувача і покращити перехресні продажі банківських продуктів, що призводить до підвищення рівня обслуговування, інновацій продуктів та задоволеності клієнтів;

4. зростання рівня безпеки. Застарілі системи є більш вразливими для кібератак та шкідливих дій. Більшість застарілих банківських систем вже не отримують підтримки постачальників і оновлень та нових функцій, що прямо впливає на рівень банківської безпеки;

5. підвищення рентабельності. Застарілим банківським системам притаманним є зростання прихованих витрат. Модернізація базових банківських систем може значно скоротити операційні витрати та витрати на надання послуг;

6. розширена оптимізація. Стратегії, що ґрунтуються на економії від масштабування та можливостях постачальників комерційних платформ, підвищують продуктивність користувачів, забезпечуючи кращу оптимізацію. Модернізація застарілих систем дозволяє банкам використовувати модель налаштування, тим самим усуваючи технічну надмірність.

Також доцільно виділити фактори модернізації банківських систем, що запропоновані експертами МакКінсі Супратим Гхош та Хеннінг Соллер, а саме [178]:

1. Зростання продуктів і каналів. З постійно зростаючим числом банківських продуктів, призначених для різних клієнтських сегментів, у поєднанні зі збільшеною кількістю каналів, фінансові установи стикаються зі значно збільшеною складністю багатоканального банківського обслуговування. Для вирішення даної проблеми потрібні сучасні базові та стійкі банківські системи, що масштабуються і які здатні обробляти будь-який обсяг транзакцій і платежів по продуктових каналах.

2. Управління успадкованими системами. Впровадження цих нових технологій дає банкам численні переваги, включаючи системи реального реагування, гнучке налаштування бізнес-процесів та зниження витрат за рахунок розміщених та хмарних рішень.

3. Зниження витрат. Прагнучі підвищити внутрішню ефективність ІТ у поточних макроекономічних умовах, банки звертаються до модернізації основних банківських систем як ефективного способу скорочення внутрішніх витрат. Сучасні основні банківські системи можуть поєднувати кілька автономних додатків та оптимізувати витрати, пов'язані з основними додатками та апаратною обробкою; це може значно допомогти банкам зменшити високі витрати на обслуговування, пов'язані зі застарілими ІТ-системами.

Зазначимо, що модернізація основних банківських послуг обумовлена необхідністю реагувати на зовнішні імперативи бізнесу, такі як нормативні вимоги, конкуренція та очікування клієнтів, до яких слід віднести [163]:

По-перше, відповідність нормативним вимогам. Банкам необхідно вдосконалити свої ІТ-системи та операції, щоб відповідати постійно зростаючій кількості нових нормативних вимог. Приклади включають Базель III [101], Закон про дотримання податкового законодавства про іноземні рахунки [154] і Закон Додда-Франка (США) [127], які спрямовані на вдосконалення процедур

управління ризиками та управління, а також підвищення прозорості банківських операцій при взаємодії з клієнтами.

По-друге, посилення конкуренції. Банки стикаються зі зростаючим конкурентним тиском з боку нових учасників, таких як онлайн-банки та банки прямого доступу, що працюють на нових основних банківських платформах. Це змушує традиційні банки, які використовують застарілі базові банківські додатки, приймати рішення про перенесення своїх основних банківських систем на нові платформи або створення нових прямих банків поряд зі своїми застарілими системами.

По-третє, орієнтація на клієнта. Традиційно банківська діяльність була орієнтована на продукт, але продукти стали комерціалізовані. Сьогодні банківська діяльність більшою мірою орієнтована на клієнта, і новий акцент робиться на обслуговуванні клієнтів, єдиному погляді на клієнта та ціноутворенні на основі взаємин.

Таким чином, можемо визначити модернізацію банківської системи як один із важливих напрямів, який сприяє покращенню техніко-економічних показників, посиленню інтенсивного розвитку та підвищенню ефективності банківської діяльності на основі впровадження передових інформаційних та цифрових технологій.

До кінця XIX на початку XX ст. провідні європейські країни сформували дворівневу банківську систему. Перший рівень займає центральний банк, який переважно належить державам та є монополією на емісію валюти. Другий рівень становлять комерційні банки та інші фінансово-кредитні установи.

Європейській банківській системі було важко конкурувати з Федеральною резервною системою, оскільки кожна банківська система розвиненої Європи випускала власну національну валюту. Підтримання стабільності обмінних курсів європейських валют було проблематичним через існування банківських систем з різними законами та методами регулювання валютного курсу.

Однак при створенні єдиного європейського ринку капіталів банківська система опинилася в парадоксальному становищі: з одного боку, існуюче національне регулювання та різні типи фінансових інститутів в європейських державах; з іншого – споживча культура, переваги та вартість банківських послуг. У цій ситуації виникла ідея об'єднання національних банківських систем у єдину наднаціональну. У 1986 році наступним кроком до єдиного європейського валютного простору стало ухвалення Єдиного Європейського Акту, основною економічною метою якого було створення єдиного ринку. Функціонування єдиного ринку неможливо уявити без визначеної валюти. З огляду на це, 12 країн-учасниць Європейського економічного співтовариства у 1988 році розпочали реалізацію проекту Єдиного Монетарного Союзу (ЄМС). Цього ж року Єврокомісія затвердила поетапне впровадження цього проекту. Процес було розбито на 3 кроки: Перший крок – скорочення відмінностей між економічною політикою окремих країн – учасниць, активізація монетарного співробітництва; Другий крок – перехідний період, протягом якого сформувалася організаційна структура Єдиного Монетарного Союзу; Третій крок – встановлення фіксованого обмінного курсу валюти; робота інститутів із повним навантаженням.

Тим самим, банки та фінансові інститути країн-членів ЄС отримали повноваження щодо надання послуг у будь-якій іншій країні Єврозони. Цей Акт також надає можливість створення банківських конгломератів з тенденцією до універсалізації банків.

У період між існуванням системи і до 1990 року зв'язки між національними банками в Європі були зміцнені, регулювання валютного курсу було спрямоване на зменшення руйнівної девальвації валюти, відбулося посилення контролю над капіталом і впровадження політики низької інфляції. В цей період також підтримується єдиний обмінний курс, а також створюється єдина валюта євро (ЕКЮ, англ. ECU). Однак ця система виявилася неефективною через неузгодженість з економічною політикою країн-учасниць. Насправді ЕКЮ надається обмежена роль. В основному ЕКЮ

використовуються для диверсифікації портфелів і хеджування валютного ризику.

1 листопада 1993 року набрав чинності Маастрихтський договір (далі Договір), який був підписаний 7 лютого 1992 року, який формував основи та умови для впровадження єдиної валюти. Стаття 2 Договору свідчить про те, що «...переосмислити економічний і соціальний прогрес та досягти баланс і сприяти економічному розвитку через створення регіону без міжнародних кордонів, через посилення економічного і соціального співробітництва та через встановлення валютного та економічного союзу включаючи зрештою єдину валюту відповідно до положення договору». З метою реалізації цього пункту Договору та з питання формування в Єврозоні єдиної європейської валюти було засновано 1 червня 1998 року Європейський Центральний Банк (ЄЦБ) як незалежний центробанк європейської системи.

В січні 1999 року була створена зона євро, і відповідальність за монетарну політику була передана від 11 центральних банків країн ЄС до ЄЦБ, пізніше у 2014 р. приєдналися інші європейські країни. Створення зони євро та нового наднаціонального інституту ЄЦБ основою та фундаментом у подальшому процесі євроінтеграції.

Євровалюта була фізично запущена у 2002 році, але ідея валютного союзу держав-членів ЄС була узгоджена ще раніше – у Маастрихтському договорі 1992 року [2156]. Станом на початок 2023 р. двадцять держав-членів Європейського Союзу входять до зони євро чи Єврозони. Ці країни використовують євро як національну валюту (див. табл. 1.5).

Андорра, Монако, Сан-Марино та Ватикан також використовують євро як національну валюту, хоча ці невеликі країни не є частиною ЄС чи зони євро. Хорватія приєдналася до зони євро з 1 січня 2023 року.

Оскільки світова фінансова криза 2007-2008 років переросла у кризу суверенного боргу Єврозони наприкінці 2009 р., вона посилила взаємозалежність між «хворими» банками і суверенними державами, які перебувають у важкому макроекономічному становищі. Зважаючи на дані

аспекти, на піку кризи євро Європейська рада у 2012 році погодилася створити Банківський союз, передавши значну частину повноважень щодо нагляду та врегулювання від країн Єврозони ЄЦБ.

Таблиця 1.5

Країни, що використовують євро

Країни		
Австрія	Греція	Нідерланди
Бельгія	Ірландія	Португалія
Кіпр	Італія	Словаччина
Естонія	Латвія	Словенія
Фінляндія	Литва	Іспанія
Франція	Люксембург	Хорватія
Німеччина	Мальта	

Джерело: складено автором самостійно за [215]

Країни, які не входять до зони євро, зберегли свою компетенцію у національній грошово-кредитній політиці і, таким чином, не відчували такого тиску, щоб подолати наявні проблеми шляхом наднаціонального банківського нагляду та санації. Це пояснює, чому ЄС нині демонструє диференційно інтегровану систему банківської політики ЄС, де не всі держави-члени беруть участь у Банківському союзі [159].

Банківський союз мав сприяти фінансовій стабільності за рахунок покращення пруденційного нагляду, запобігання державній допомозі кредитним установам та захисту банківських вкладників [143]. Переслідуючи ці цілі, президент Європейської ради Херман ван Ромпей спочатку передбачив систему соціального захисту, засновану на трьох положеннях: централізований нагляд, загальна система врегулювання неспроможних банків та спільне страхування депозитів [221].

Банківський союз є формою диференційованої інтеграції, оскільки участь у ньому є обов'язковою лише для країн Єврозони. Однак сфера діяльності Банківського союзу не обов'язково відповідає Єврозоні, оскільки країни, які не входять до зони євро, можуть брати добровільну участь у Банківському союзі,

встановивши «тісну співпрацю» між національним компетентним органом і ЄЦБ (Стаття 7 Регламенту SSM [116]).

Слід зазначити, що ЄЦБ здійснює прямий нагляд за важливими банківськими установами (системно важливими банками), тоді як національний компетентний орган здійснює прямий нагляд за всіма іншими банківськими установами.

На сучасному етапі розвиток банківської системи країн ЄС досяг високого ступеня фінансової інтеграції. Проте, все ще залишаються перешкоди через особливості фіскального та правового регулювання та банківських стандартів та продуктів окремих країн-членів ЄС. Незважаючи на це, європейська банківська інтеграція за масштабом та обсягом своєї діяльності є однією з найбільших, поступаючись лише банківській системі США.

Істотний імпульс в економічному розвитку Банківського союзу країн ЄС дало взаємне визнання ліцензій. Це дає можливість юридичній особі отримати ліцензію від країни-члену ЄС та вести свою діяльність на території країн Європейського союзу. Лібералізація банківського сектору в ЄС сприяє посиленню конкуренції, що надає клієнтам широкий вибір можливостей не лише при виборі банку, а й банківського продукту. Водночас, зазначимо, що центральні банки та державні наглядові установи європейських країн здійснюють контроль за діяльністю зареєстрованих банків та інших кредитних організацій як на території ЄС, так і за її межами. Кожна країна ЄС через свої наглядові органи здійснює нагляд за фінансовими установами у відповідності до свого національного законодавства. Такий нагляд за банками кожною країною ЄС відповідає принципу «контролю держави походження» (home country control) [224].

Так, верхній рівень банківської системи країн ЄС зазвичай складають центральні банки та фінансові установи інших країн. Побудова дворівневої банківської системи в європейських країнах базується на принципах «стримувань і противаг» і «взаємних стримувань і противаг». Розподіл функцій полягає у наступному: чим більш незалежним є центральний банк країни, тим

нижчий рівень інфляції в країні. Ці принципи та правила на цьому рівні встановлюють розподіл повноважень у банківській справі – системі, в якій держава покладає функції моніторингу та контролю за діяльністю кредитних установ на одну або декілька установ, спеціально створених для цієї мети, тоді як центральний банк не має наглядових повноважень, або розподіл наглядової відповідальності з іншими державними органами, тобто на основі принципу полісуб'єктності верхнього рівня (наприклад, Німеччина) [75; 149].

Нижні рівні європейської національної банківської системи складають кредитні установи. Проте зауважимо, що важливим кроком, який веде до змін у діяльності нижніх рівнів європейської національної банківської системи є створення єдиного ринку для країн ЄС [159, С.74] на основі Білої книги та Єдиного Європейського Акту, прийнятий ЄС у 1985 році.

Отже, можна зробити висновок, що нормотворча діяльність заявників з держав-членів та держав-членів ЄС почала розвиватися в напрямку гармонізації законодавства під егідою інституцій ЄС [219, С.27]. Слід зазначити те, що банківські системи держав-членів ЄС характеризуються тим, що вони є невід'ємною частиною банківської системи ЄС, а ЄЦБ є опосередкованою складовою національних банківських систем держав-членів. В даний час до Європейської системи центральних банків входять 27 національних банків. Зазначимо, що банківська система європейських країн зберегла цю структуру протягом ХХ ст. Так, наприклад, банківська система Франції є однією з найстаріших і найбільших у світі. Багато держав будували свої банківські структури в середині ХХ століття за прикладом інших країн. У Франції банківська діяльність розвивалося виходячи з власних інтересів та потреб французької держави. Сучасне становище французької банківської системи багато в чому визначилося ще 100-150 років тому. Франція, що відставала на межі ХІХ-ХХ ст. у сфері масового промислового виробництва, почала експортувати капітал і банківські послуги. Роль фінансового сектора Франції ставала дедалі значнішою. Після Першої Світової банки Франції стали більше вкладати у розвиток своєї промисловості, не виходячи з міжнародних ринків.

Банки контролювали багато промислових, видобувних та обробних компаній. Однак у 1945 року права банків істотно обмежили володінням частками інших організаціях. В цей же час пройшла хвиля націоналізації банківської сфери та посилення ролі держави. Так у 1945 році Банк Франції був націоналізований; колишнім власникам Банку акції замінили на облігації з купонним доходом 3%. У цей же час націоналізували ще 4 найбільші банки країни [20]. Починаючи з 1967 року з'являються та зростають вимоги до банків щодо резервів, які вони мають обов'язково розмістити у Банку Франції. Спочатку це було 4,2% від сум на рахунках та 2% від величини вкладів. Для кредитів був норматив 0,25% від виданих сум, потім ця норма зростала, і з 1972 року Банк Франції може вимагати від комерційного банку резерв до 50% від кредиту. Так банківська система Франції стала однією з найкерованіших серед розвинених капіталістичних держав.

У 1993 році Банк Франції стає незалежною фінансовою організацією. Його головним завданням оголошено забезпечення та контроль фінансової стабільності. У 1998 році Банк Франції включається до Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ). З цього часу Банк Франції є незалежним у тих рамках, які йому визначає ЄСЦБ.

На сьогодні до банківської системи Франції входять такі суб'єкти:

- банк Франції та інші фінансово-кредитні установи, у т.ч. банки;
- банківська комісія;
- комітет банківської регламентації;
- комітет у кредитних справах.

В даний час нагляд за комерційними банками у Франції здійснюють ЄСЦБ та Французький фінансовий регулятор (French Prudential Supervision and Resolution Authority, ACPR). ACPR є частиною Банку Франції. Існує також Національна кредитна рада, вона впливає не лише на банківську систему, а й на багато інших галузей національної економіки.

У Франції функціонують такі потужні універсальні банки світового масштабу, як Кредіт Аґріколь (Credit Agricole SA), БНП Парібас (BNP Paribas), Сосейте Дженераль (Societe Generale), Ередіт Мутче Сентер Іст Юреоп (Credit Mutuel Centre Est Europe), Груп Банк Попьюла (Groupe Banque Populaire). Банки Франції мають досить розвинену закордонну банківську мережу, здійснюють діяльність у більше ніж 85 країнах світу.

На момент євроінтеграції Іспанії, банківська сфера розвивалася паралельно до національної економіки та попиту банківські послуги, тобто була на середньому рівні. Все змінилося у 1994 році, завдяки євроінтеграції комерційні банки Іспанії отримали найкращий доступ до зарубіжних ресурсів. Зріс обсяг кредитних операцій. Кредити пожвавили бізнес, будівництво житла та інші сфери. Роль фінансового сектора Іспанії зросла. В Іспанії, як і в більшості інших країн світу банківська система є дворівневою: центральний банк держави (Banco de España) та пов'язані з ним регулюючі органи, виконавчі та наглядові структури; і комерційні банки та небанківські фінансові організації.

Центральний банку в Іспанії відкритий ще в 1782 році, змінювався відповідно до вимог держави, а зараз діє за правилами загальним для всіх центральних банків держав Євросоюзу. Центральний банк Іспанії не займається роздрібними операціями, але контролює та регулює всю систему, віддає вказівки банкам другого рівня.

На другому рівні банківської системи виявляються комерційні банки (bancos comerciales) та кілька небанківських кредитних установ: кредитні установи (entidad de crédito); фонди грошового ринку (fondo del mercado monetario); інші фінансові установи (otra institución).

У країні діє понад дві сотні банків, з них близько 70 кооперативних та близько 20 ощадних. Серед комерційних банків є іспанські та іноземні.

Сучасна банківська система Португалії почала будуватися на початку 20-х ХІХ століття. Тоді економічне та політичне становище країни було нестійким, але експорт та імпорт не зупинялися, збільшувався попит на фінансові ресурси.

Для задоволення цього попиту виникло кілька кредитних установ банківського типу. В 1846 дві такі організації об'єднали в одну, яка стала Банком Португалії (Banco de Portugal). Це була приватна організація, яка, окрім інших функцій, виконувала роль центрального банку держави: проводила емісію грошей, фінансувала державні інтереси тощо. Потім банківська система розвивалася пропорційно зростанню економіки, на той час переважно аграрної. Але 1875 р. почалася свого роду банківська ейфорія. У передчутті швидких доходів удвічі зросла кількість банків. Проте більшість нових банків мала недостатній капітал, виявилася нестійкою і поступово закрилася. Їхнє місце займали інші банки. Особливу роль фінансової системі країни грає Банк Португалії. Банк Португалії залишався приватним підприємством до 1974 р., але виконував деякі найважливіші для держави функції:

- емітував кошти (до 1887 р. разом з іншими банками);
- розміщував державні позики покриття державного боргу;
- був «кредитором останньої інстанції інших банків країни, надаючи їм необхідну ліквідність;
- до 1891 р. Банк Португалії стежив за забезпеченістю національної валюти золотом, після кризи 1891 р. забезпечував стабільність іншими методами;
- після реформи 1931 р. у сфері особливого контролю Банку виявилися валютні курси та відсоткові ставки;
- після Другої світової війни Банк Португалії представляв інтереси держави перед міжнародними фінансовими організаціями;
- у післявоєнний період Банк Португалії контролював грошово-кредитну систему, керував державними резервами всередині країни та за її межами.

У 1945-1990 рр. Португалія (як і більшість країн ЄС) запровадили обов'язкове резервування коштів комерційних банків у ЦБ, з чим роль Банку

Португалії зростає ще більше. З моменту націоналізації до вступу до Євросоюзу Банк Португалії:

- координував грошово-кредитну політику держави;
- емітував португальську валюту та стежив за її курсом;
- контролював платіжну систему та ведення фінансових операцій;
- здійснював політику щодо боротьби з різними порушеннями фінансового законодавства, в т.ч. пов'язаними з екстремізмом, відмиванням капіталу, уникненням податків тощо.

Багато змінилося зі вступом Португалії до Євросоюзу. Банківське законодавство було приведено у відповідність до загальноєвропейських норм. На сьогодні банківська система Португалії, крім Банку Португалії, включає 4 ощадні банки, близько 60 комерційних банків. Крім того, у Португалії працюють біля 30 представництв іноземних банків, та представлено понад 90 інших кредитних установ.

Банківська систему більшості європейських країн є дворівневою і формується з національного банку та інших фінансово-кредитних установ. Так, наприклад, банківську систему Німеччини формують Бундесбанк та комерційні банки; банківську систему Польщі, Словаччини – Національний банк відповідно Польщі та Словаччини, банки та інші фінансові і кредитні установи; банківську систему Угорщини – Національний банк Угорщини та фінансові інститути та інші кредитні установи; згідно законодавства Чехії банківська система сформована з Чеського національного банків та інших банків. Отже, порівняльну характеристику банківських систем країн ЄС та їх складових наведемо в табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Порівняльна характеристика структури банківських систем країн ЄС

Країни	Національний (Центральний) банк	Комітети та інші установи з регулювання діяльності банків	Банки	Кредитні установи	Фінансові (небанківські) інституції
1	2	3	4	5	6
Австрія	+	+	+		+
Бельгія	+		+	+	

продовження табл. 1.6

1	2	3	4	5	6
Кіпр	+	+	+	+	+
Естонія	+	+	+		
Фінляндія	+		+		+
Франція	+	+	+	+	+
Німеччина	+		+		
Греція	+	+	+	+	+
Ірландія	+		+		+
Італія	+	+	+	+	+
Латвія	+		+	+	
Литва	+		+	+	+
Люксембург	+	+	+	+	+
Мальта	+	+	+		+
Нідерланди	+		+		
Португалія	+		+		
Словаччина	+		+	+	+
Словенія	+		+		
Іспанія	+	+	+		+
Польща	+		+	+	+
Угорщина	+		+	+	+

Джерело: складено автором самостійно

Таким чином, в переважній більшості країн ЄС єдиним регулятором в банківській системі виступає Центральний банк. Окрім того, в таких країнах, як Австрія, Естонія, Кіпр, Франція, Італія та Іспанії, Люксембург, Мальта та Греція створено додатково комітети та інші установи з регулювання діяльності банків, що також підпорядковуються Центральному банку країни. Проте, їх діяльність повинна відповідати нормам, що затверджені відповідно ЄЦБ.

1.3. Діджиталізація у модернізації банківської діяльності на сучасному етапі

На початку 2000-х років розвиток цифрових технологій поряд з розвитком комп'ютерів та Інтернету поставив перед традиційними фінансово-кредитними установами нові завдання. Оскільки цифрова трансформація стала глобальним рухом, фінансово-кредитні установи та фінтех-компанії стали піонерами цих цифрових тенденцій. Однак через світову фінансову кризу ці

інновації уповільнилися. Пандемія COVID-19 сприяла швидкому переходу транзакцій та взаємодій із клієнтами на цифрові технології.

Зазначимо, що цифрова трансформація має подвійну функцію [121; 206];

по-перше, цифрова трансформація дозволяє банківським установам формувати новий підхід до обслуговування клієнтів через формування електронних платформ – електронний та віртуальний банкінг, та цифрові точки обслуговування – такі, як POS термінали, електронні відділення;

по-друге, сприяє зниженню операційних витрат банків, їх відділень за рахунок скорочення персоналу та кількості фізичних відділень.

Отже, модернізуючи свою діяльність банки в усьому світі витрачають втричі більше інвестицій в ІТ, аніж будь-яка інша галузь [156].

Бізнес-моделі, які реалізуються в банківській сфері, знаходяться під наглядом держави. Діджиталізація, іновації та новітні технології змінюють традиційні бізнес-моделі в банківській сфері. Отже, в умовах жорсткої конкуренції для покращення взаємодії із клієнтам банки адаптують свої бізнес-моделі, підвищують ефективність управління своїми мідл- та бек-офісними операціями.

Цифрова трансформація у банківській діяльності означає підвищення ефективності їх роботи за рахунок впровадження цифрових технологій. Варто зазначити, що цифрові технології змінюють методи і підходи управління в банківській діяльності, структуру та принципи організації банківської діяльності, а також їх ділові операції. Існують різні підходи до діджиталізації, так Абакуменко О. розглядає поняття діджиталізації «як процес переведення певного інформаційного поля з аналогового у цифровий формат для більш легкого подальшого використання на сучасних електронних пристроях» [1, с.69]; Гудзь О. та Федюнін С. розкривають поняття діджиталізації як таке, що «визначає заснований на можливостях сучасної ІТ-індустрії процес застосування підприємствами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення своєї мети, зорієнтований на трансформацію існуючих бізнес- процесів шляхом їх діджиталізації» [12, с.19].

Діджиталізацію як трансформаційний процес розкриває у своїй праці Грибіненко О. [11, с.35], і визначає дане поняття через «трансформацію та проникнення цифрових технологій у діяльність суб'єкта, що сприяє автоматизації та оптимізації бізнес-процесів, а також покращення комунікації взаємодії зі споживачами і підвищення продуктивності». Гуренко А. [14, с.740] розкриває діджиталізацію «як процес використання цифрових технологій з одночасним поліпшенням системи обслуговування клієнтів». Діджиталізацію Король С. [34, с.69] розкриває через «систему збору, зберігання і аналізу даних, оптимізацію пошуку інформації з використанням Інтернету, обробку великих масивів даних, застосування штучного інтелекту, Інтернет речей у виробництві та інші складові».

Ще більш ширшу сферу охоплює поняття цифрова трансформація. Так, у Віял Дж. [222] цифрова трансформація визначається як «процес, спрямований на поліпшення одиниці за рахунок внесення суттєвих змін до її структури за рахунок об'єднання інформації, інформаційних технологій, комунікацій та технологій підключення». Іноземні вчені Яп А.В. та Бокен Н.М. у своїй праці розкривають цифрову трансформацію як широке поняття в банківській діяльності, яке включає: оцифрування документів, електронний підпис для транзакцій, електронне навчання, телеконференції, онлайн-торговельні майданчики, цифрові відділення, електронні виписки та мобільні платежі [225]. Клієнти все частіше використовують цифрові прориви, тому в банківському секторі з'являються нові типи рішень.

Таким чином, у банківській галузі створюють нові бізнес-моделі, які пришвидшують та полегшують реалізацію банківських процесів. Однак перехід до електронного банкінгу є результатом інших, не менш важливих факторів, у тому числі необхідності для банків адаптуватися до нових технологічних даних, запропонувати додатковий канал обслуговування, дерегулювати банківський ринок [157] та дозволити вихід на ринок фінансових послуг інших компаній (наприклад, Еліпай (Alipay), Пейпал (Paypal) для посилення конкуренції [226].

Банківські структури належать до тих галузей, які зазнали масштабного цифрового зрушення. Почалася цифрова ера, і клієнти чекають на стабільне обслуговування по всіх каналах – будь то онлайн, мобільні пристрої або відділення банку. З'являються нові рішення для інтернет-банкінгу та мобільного банкінгу, а також електронних гаманців.

Зазначимо, що велика кількість банківських транзакцій нині здійснюється на комп'ютерах чи мобільних телефонах. Безліч можливостей, а саме економія часу та коштів, простота використання цих програм призводять до зменшення /скорочення традиційних банківських каналів (банківських відділень). Крім того, власники-клієнти за допомогою за допомогою цифрових засобів масової інформації, цих додатків отримують інформацію про оцінку своїх інвестиційних продуктів, програми винагороди банків та витрати у режимі реального часу. Ці переваги сприяють подальшому розвитку мобільного банкінгу і роблять його ще більш привабливим не лише для молоді, але й для всіх власників смартфонів [226].

Пренскі М. у своїй праці [192] використовує термін «цифрові аборигени» для позначення тих, хто народився після 1980 року і добре знайомий з новими електронними технологіями і приймає їх.

Згідно з опитуванням, що проводилося компанією Ділойт у 2020-2021 рр. споживачі банківських послуг часто більш відкриті для вивчення варіантів поза традиційною банківською системою [168], і 29% покоління «ігрек» («міленіалів»), ймовірно, або дуже ймовірно, відкриють депозитний рахунок у банках, що спеціалізуються лише на цифрових технологіях, порівняно з 5% «бумерів». Більше того, клієнти з недостатнім банківським обслуговуванням майже втричі частіше відкривають депозитний рахунок у банках, що працюють лише у цифровому форматі, порівняно з клієнтами, які користуються послугами банків. Дане дослідження показує, що, хоча задоволеність цифровими банками знизилася за 2021 рік, вона, як і раніше, залишається вищою, ніж у традиційних банків. Тому керівництво банків продовжує інвестувати значні обсяги коштів в інфраструктуру електронного банкінгу, які, як очікується, дуже швидко

знеціняться через ступінь прийняття цих технологій клієнтами банку та економії ресурсів за рахунок обмеження традиційних банківських послуг.

Проникнення електронних засобів банківських операцій стає частиною культури банків. Є, звісно, клієнти, які з цим не згодні. Водночас, як зазначають іноземні дослідники Банкер Р. та інші [94], скорочення числа звичайних банківських відділень та впровадження цифрових альтернатив, хоч і скорочують витрати, проте не приносять прибутку. Досліджуючи ефективність каналів IT-обслуговування, вони дійшли висновку, що разом із витратами втрачаються можливості зростання доходів під час закриття банківських відділень.

У будь-якому випадку загально визнано, що цифровий банкінг дозволяє мешканцям віддалених та сільських територій мати доступ до банківських послуг, оскільки від банків не вимагається жодних інвестицій чи інфраструктури [119].

Таким чином, цифрова трансформація, діджиталізація у модернізації банківського сектору докорінно змінила саму бізнес-діяльність. Зазначимо й те, що банківський сектор й надалі змінюватиметься і стане більш персоналізованим. Окрім того, традиційні банківські системи залишились у минулому, адже вони займають значну кількість часу на прийом та обслуговування клієнтів, а також вимагають значну кількість робочої сили. Це призводить до необхідності цифрової трансформації і модернізації банківської діяльності для прискорення та полегшення їх завдань. Вирішення цієї проблеми, безперечно, спрямоване на цифрові процеси у банківських установах.

Отже, цифрова трансформація стала необхідною умовою для діяльності банків в умовах жорсткої конкурентної боротьби за клієнтів. Також відзначимо, що вимоги у клієнтів змінюються в умовах діджиталізації, банки намагаються більш ефективно працювати, намагаються знизити операційні витрати, тому іншого вибору, як інвестувати в IT-технології та використовувати сучасні цифрові підходи у банків не має.

Модернізація банківської системи на основі діджиталізації повинна обертатися навколо чотирьох пріоритетів (рис. 1.5):

- подальше залучення клієнтів на основі використання новітніх ІТ-технологій;
- використання нових банківських цифрових інструментів;
- оптимізація банківських операцій;
- впровадження нових банківських продуктів на основі ІТ-технологій.

Рис. 1.5. Пріоритети модернізації банківської системи на основі діджиталізації та цифрової трансформації

Джерело: складено автором самостійно

Водночас, акцентуємо увагу на тому, що цифрові технології мають ряд недоліків так, лише у 2021 році у світовій фінансовій індустрії було

зафіксовано безпрецедентно велику кількість розподілених атак таких як «відмова в обслуговуванні» (DDoS) – поширений спосіб злому мереж. Хоча банки захищають себе від традиційних фінансових ризиків, їм також необхідно заздалегідь підготуватися до мінімізації та захисту від модельних ризиків, уразливостей алгоритмів, загроз безпеки даних та прихованих небезпек [190].

Акцентуємо увагу на тому, що на сучасному етапі традиційні банки недостатньо враховують ризики процесу оцифрування. Однак такі небезпеки, можливо, вже перебувають у процесі пом'якшення за допомогою нової нормативно-правової бази, яка відповідає характеристикам ризику цифрових банків на основі Базельських угод (міжнародних угод, укладених у 1980-х роках щодо капіталу, ринкового та операційного ризику). Якщо банки приділять увагу цим областям, для прискорення та просування цифровізації у банківській сфері, то вони зможуть ще більше скористатися її численними перевагами.

Цифрова трансформація банків має дві сторони. Перша впливає на клієнтську базу банківських установ, пропонуючи нові продукти, оперативність у транзакціях та банківську присутність 24/7 навіть у районах, де немає «фізичної» банківської присутності. Друга – суттєво впливає на їхні людські ресурси. Оскільки діджиталізація є новою сучасною концепцією в банківській діяльності, то на сьогоднішній день переважно увага зосереджена на ступені використання додатку електронного банкінгу через застосування новітніх технологій їх користувачами. Діджиталізація здійснює вплив на реакцію співробітників на нові технології через побоювання змін [107] та ризик втрати роботи. Більшість досліджень відбивають ставлення банківського персоналу до цифрового переходу. Згрупувавши їх результати в основну ідею та фактори, що впливають на прийняття співробітниками цифрової трансформації, слід виокремити такі основні поняття: зміна, модель прийняття технологій (МПТ), електронний банкінг, навички та компетентності співробітників.

Ключовим фактором прийняття цифрового переходу є управління змінами [91], що передбачає трансформацію до культури змін для пом'якшення

можливих несприятливих реакцій, які загрожують успіху [92]. Основним фактором сприяння цифрової трансформації є МПТ і складові її ключових змінних: простота використання, сприйнята корисність і самооцінка ефективності (сприйняття своєї здатності ефективно використовувати ресурси нових технологій) [181].

Оскільки термін «оцифрування» включає набагато ширший спектр робіт і не є виключно простою платформою для банківських транзакцій, концепції слід розділити. Отже, оцифрування – це перетворення даних у цифровий формат із впровадженням ІТ-технологій [99]. Впровадження ж цифровізації має значно більший вплив на банківській сектор.

Отже, використовуючи діджиталізацію, банки можуть надавати більш розширений перелік послуг власним клієнтам. Діджиталізація у банківській діяльності сприяє підвищенню лояльності клієнтів, їх збільшення, зменшення помилок у банківській діяльності (людський фактор), та сприяє заощадженню часу для банківських клієнтів.

Завдяки діджиталізації банківський сектор може ще більше стимулювати інновації й підприємництво та підтримати справедливий перехід до низьковуглецевої економіки. Діджиталізація сприяє розробці нових більш якісних банківських продуктів та послуг для клієнтів, у тому числі для корпоративних клієнтів – нові способи спрямування фінансування. Загалом підвищується фінансова доступність до ресурсів клієнтів банку, сприяючи їх подальшому розвитку та зростанню.

Зростання популярності електронних послуг позитивно вплинуло на привабливість банківських установ для існуючих і потенційних клієнтів. Ця тенденція призвела до формування нового підходу до банківської діяльності та їх послуг, які володіють специфічними характеристиками, яких немає в традиційних формах обслуговування (див. додаток В).

Зазначимо, що перехід від традиційних банківських послуг до сучасних переваг мобільних банківських програм або цифрових форматів був поступовим, еволюційним. Попит на надання послуг на цифрових платформах

зростає в міру того, як відбувається усвідомлення потенціалу платформ цифрового банкінгу, що призводить до покращення відносини з клієнтами, іміджу бренду та підвищення ефективності онлайн-банків. Основні чинники впливу діджиталізації, цифрової трансформації на модернізацію банківської системи наведено на рис.1.6.

Акцентуємо увагу на тому, що основною перевагою діджиталізації в рамках модернізації для банків є значне зниження операційних витрат. Автоматизовані додатки та процеси усунули надмірну працю та зусилля, знизивши при цьому ймовірність помилок та забезпечивши ефективні результати за менших витрат. Крім того, такі технології, як ШІ, заново винаходять можливості автоматизації, зберігаючи при цьому точність внутрішніх процесів.

Великі традиційні банки часто перевантажені застарілими системами на серверній частині операцій. Це послаблює пропозицію послуг, навіть якщо частково використовуються сучасні цифрові технології. Застарілі системи збільшують вартість і тому багато банків працюють над впровадженням стратегій модернізації. Це може означати модернізацію окремих частин серверних систем поліпшення операцій загалом чи повну перебудову способу надання банківських послуг. Отже, модернізація банківської діяльності відбувається еволюційним, поступовим шляхом. Порівняльна характеристика еволюційного і революційного шляху діджиталізації у модернізації банківської діяльності наведено у таблиці 1.7. Еволюційний шлях діджиталізації передбачає поступове впровадження онлайн-банкінгу, мобільних додатків, автоматизація окремих процесів, інтеграція CRM-систем тощо, у відповідності до трендів і потреб у банківській діяльності. Революційний шлях передбачає залучення більших інвестицій на перших етапах модернізації банківської діяльності, і запуск цілком нових цифрових банків (challenger banks), перехід до моделі роботи на основі платформ, впровадження повністю автономних систем управління транзакціями.

Банкам необхідно визначити, що забезпечить найкраще співвідношення цінності та ризику: повна заміна чи систематична модернізація.

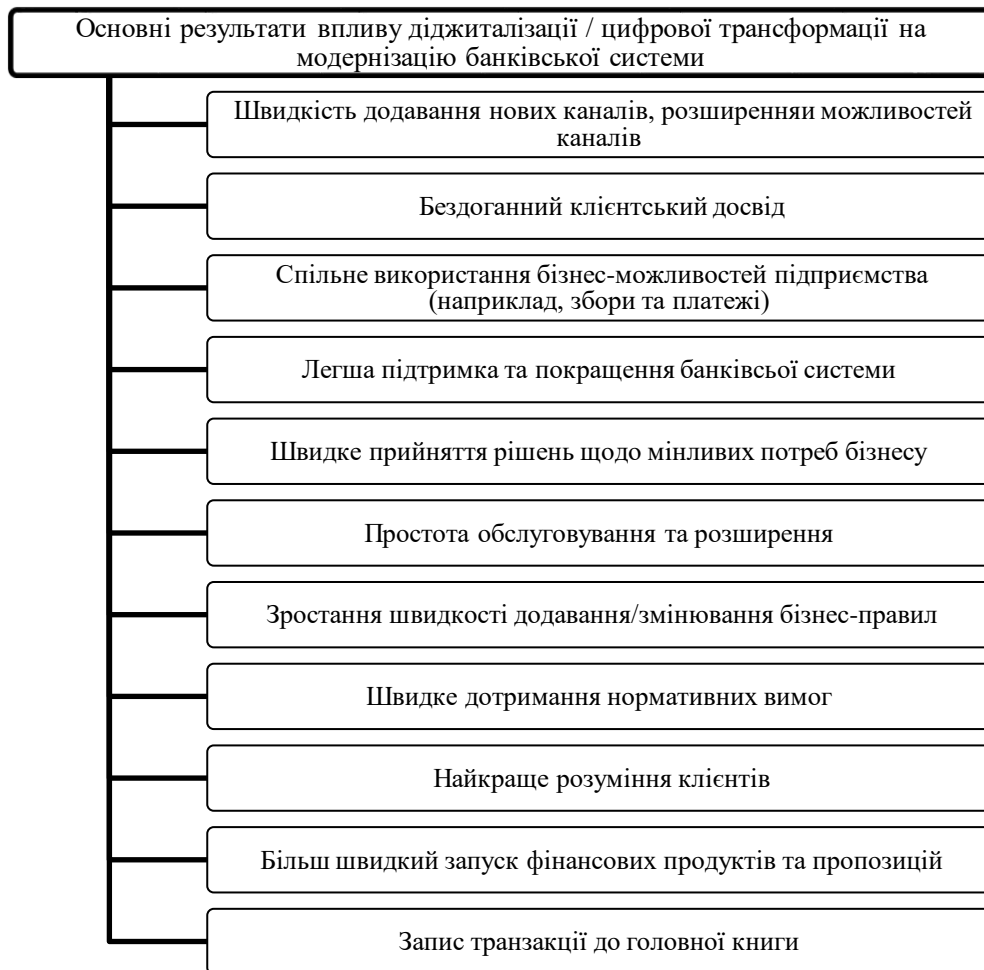

Рис. 1.6. Основні результати впливу діджиталізації на модернізацію банківської системи

Джерело: складено автором самостійно за [171]

1. Повна заміна означає негайну заміну, що є надто ризикованою, може бути досить дорогою та трудомісткою. Таку заміну слід використовувати у тих випадках, коли встановлюються раптові нормативні вимоги чи відбувається суттєве моральне старіння. Найбільшою проблемою повної заміни є те, що переваги або будь-які внутрішні проблеми можуть бути реалізовані та/чи відстежені тільки після завершення модернізації та виведення з експлуатації застарілого системного програмного забезпечення.

2. Прогресивна модернізація є найпопулярнішою серед банків стратегією. Також відома як поетапна модернізація, вона передбачає систематичний та стійкий підхід до модернізації. Це дозволяє банкам продовжувати працювати із застарілими системами протягом значного періоду часу, одночасно створюючи модернізовану архітектуру, яку можна послідовно впроваджувати та переходити на неї.

Таблиця 1.7

Порівняльна характеристика еволюційного і революційного шляху діджиталізації у модернізації банківської діяльності

Критерії	Еволюційний, поступовий шлях	Революційний, стрибкоподібний шлях
Швидкість змін	<i>Поступова, поетапна трансформація:</i> поступове впровадження нових технологій, збереження існуючих інфраструктур та систем	<i>Швидка та радикальна зміна бізнес-моделі:</i> повна зміна бізнес-моделі та операційної інфраструктури, коли традиційні системи замінюються сучасними цифровими рішеннями
Ризик	<i>Низький:</i> ретельне коригування новітніх технологій, коригування помилок та адаптація до реалій банку	<i>Вищий:</i> використання новітніх технологій, таких як блокчейн, штучний інтелект, великі дані, що радикально змінюють підхід до обслуговування клієнтів та управління ризиками.
Гнучкість	<i>Обмежена:</i> поетапна трансформація обмежує швидку реагувати на зміни, як внутрішні, так і зовнішні	<i>Висока:</i> радикальні зміни завдяки діджиталізації дозволяють швидко адаптуватися до нових умов
Інтеграція	<i>Інтегрується з існуючими системами:</i> цифрові рішення впроваджуються в рамках існуючих банківських процесів, що дозволяє уникнути різких збоїв і забезпечує безперервність обслуговування клієнтів	<i>Повна заміна застарілих систем:</i> революційний підхід передбачає значні інвестиції на початковому етапі, і також може забезпечити значний стрибок у продуктивності і ефективності, але одночасно несе високий рівень невизначеності
Культура банку	<i>Збереження корпоративної культури:</i> поступова трансформація враховує внутрішню культуру та організаційні процеси, не створюючи значних змін у внутрішньому устрої	<i>Переформатування корпоративної культури:</i> така трансформація часто вимагає перегляду внутрішніх процесів, зміни корпоративної культури і навіть реструктуризації організації

Джерело: складено автором самостійно за [134; 195; 218]

3. Банківський підхід «з нуля». Передбачає розробку абсолютно нових технологій у нових клієнтоорієнтованих середовищах без будь-яких обмежень на основі застарілих систем.

У міру того, як світ пристосовується до нових норм, вирішення проблеми старих систем полягає в модернізації основних банківських систем. Банки, які прагнуть підвищити ефективність своїх ІТ, звертаються до інноваційних технологій ШІ/МН, Інтернету речей та хмарних обчислень. Інтеграція нових технологій розкриває потенціал зростання та доходів банків, створюючи базу лояльних та задоволених клієнтів. Це також дозволяє використовувати системи реального часу, які є гнучкими, масштабованими, гнучкими та економічними.

Незважаючи на це, слід зазначити, що не всі банки, можуть запровадити пропозиції цифрових послуг. Водночас усі вони мають можливість переосмислити те, як вони будуть взаємодіяти з клієнтами, щоб забезпечити оптимальний дохід. Етапи цифрової трансформації послуг та становлення цифрового банкінгу наведено на рис. 1.7.

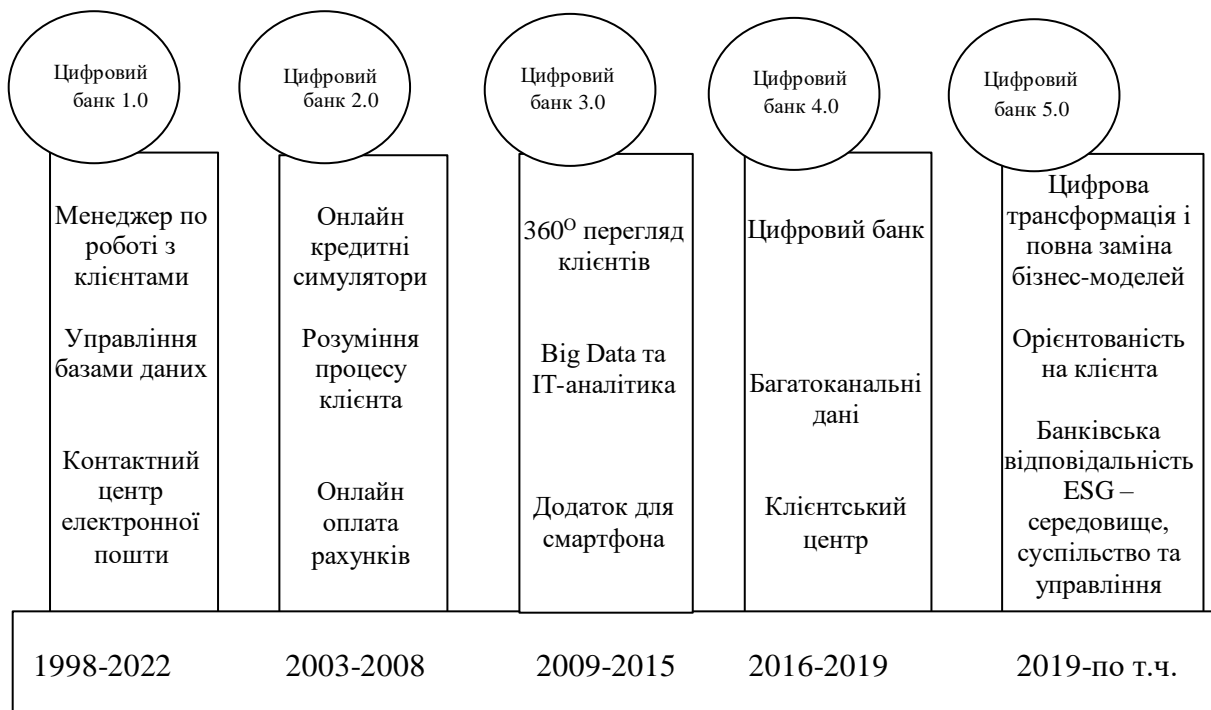

Рис. 1.7. Етапи цифрового банкінгу: перехід від Цифрового банку 1.0 до Цифрового банку 5.0

Джерело: складено автором самостійно на основі [95; 205]

У 2019 році Ернст енд Янг провела опитування кількох швейцарських фінансових установ [140]. Більшість банків були переконані, що у фінансовій галузі почалися фундаментальні структурні зміни. У 2007 році такої думки були 73%, у 2019 році цей показник становив вже 88% і, ймовірно, значно більше у 2020 році.

Біля 60% банків погоджуються, що найбільш значущим важелем зростання прибутку є покращення орієнтованості на клієнта; 19% банків вважають, що ключовими є заходи, орієнтовані на продукт, такі як об'єднання різних послуг [95, С. 55]. Взаємодія з клієнтами (17%), підвищення коефіцієнта конверсії завдяки кращому розумінню клієнтів (13%) і систематизація залучення, розвитку й утримання клієнтів (30%) можна згрупувати в одну категорію як важіль, орієнтований на клієнта. Отже, банки повинні переглянути свою орієнтацію на клієнта та повну заміну бізнес-моделей.

Діджиталізація банківської діяльності пропонує безліч переваг як для банківських установ, так і їх клієнтів [209]. Банки, що використовують цифрові технології, економлять час, скорочують операційні витрати та оптимізують методи моніторингу, управління ризиками та контролю, а також отримують можливість пропонувати на ринку продукти та послуги вищої якості. Клієнти, які використовують цифрові банківські послуги, можуть скоротити час між транзакціями та безпечно здійснити їх.

Також слід зазначити, що на швидкість діджиталізації банків в країнах ЄС та зміну бізнес-моделей суттєво здійснила вплив пандемія. На сьогоднішній день в країнах ЄС від 25 до 45% співробітників банків працюють віддалено (вдома), а багато процесів у відділеннях банку здійснюються за допомогою електронних засобів. Наприклад, більшість співробітників центральних підрозділів банків в Греції (не роздрібних відділень) працює онлайн, використовуючи такі засоби, як Сіско Ябер (Cisco jabber) і платформу Вебекс (Webex).

Водночас слід зазначити, що ще до пандемії розпочався перехід від банківського обслуговування у відділеннях до онлайн-банкінгу. Деякі інновації,

які вже були доступні клієнтам банків, зокрема безконтактні форми банківських операцій і платежів, ставали привабливими, коли соціальне дистанціювання стало нормою. У цьому контексті в ЄС у банківському секторі кількість цифрових користувачів збільшилася на 23% від початку пандемії [125]. Клієнти переважно зв'язуються з банками через онлайн канали. У певному сенсі це свідчить про те, наскільки добре банкам вдалося завоювати та зберегти впевненість клієнтів у тому, що онлайн-послуги можна надавати зручно та ефективно.

Загалом слід зазначити, що клієнти банків позитивно відносяться до інноваційних банківських рішень. В більшості клієнти банків мають високий рівень задоволеності банківськими онлайн-сервісами, які є простими у використанні, швидкими та наданими через привабливі веб-сайти або програми. З цих причин біля 87% тих, хто перейшов на онлайн-банкінг під час пандемії, планують продовжити використання банківських додатків після того, як ризики, пов'язані з вірусом COVID-19, стануть мінімальними [1256].

Майже у кожній банківській структурі, не залежно від розмірів, спостерігався сплеск використання цифрового банкінгу. Цифровий банкінг – це цифровізація, діджиталізація всіх рівнів банківського обслуговування, від зовнішнього до внутрішнього. Це означає, що цифрові банки покладаються на штучний інтелект для автоматизації внутрішніх операцій, наприклад, таких як адміністративні завдання та обробка даних, що, своєю чергою, знижує навантаження співробітників під час повсякденних завдань [191].

Слід зазначити, що цифрові банки не тільки дозволяють користувачам віддалено вносити депозити та перекази, але й надають їм можливість легше подавати заявки на кредити та отримувати доступ до персоналізованих послуг з управління коштами. Наприклад, порівняно з 2020-2021 роком в Уеллс Фарго (Wells Fargo – банківська холдингова компанія, яка входить у банківську четвірку США) кількість віддалених чекових депозитів збільшилася на 35%, а обсяг онлайн-переказів – на 50% [191].

Пандемія сприяла розповсюдженню мобільного банкінгу. Разом з тим, слід зазначити, що світ після Ковід-19 зіштовхнеться з новими викликами та можливостями, а тенденція до діджиталізації лише зростатиме.

Нові технології, такі як біткойн, блокчейн, нові відкриті прикладні програмні інтерфейси (API), нові IT-інфраструктури виступають як частина до цифрового зсуву в банківській діяльності. Особливості цих технологій, що змінюють правила гри, надають банкам можливість та резерви залишатися конкурентоспроможними в сучасних умовах. Як і в будь-якій галузі, очікується, що штучний інтелект призведе до серйозних змін у банківському секторі. Фактично глобальний постачальник бізнес-інформації компанія Маркіт (IHS Markit – компанія-лідер у сфері інформації, аналітики та рішень для галузей і ринків) прогнозує, що бізнес-цінність ІІ в банківській сфері досягне 300 млрд. дол. до 2030 року [124].

Таким чином, клієнти в країнах ЄС на початку ХХІ ст. перебували на неминучому шляху переходу від традиційного фізичного банківського обслуговування у відділеннях до альтернатив он-лайн та мобільних пристроїв. Це сприяє тому, що програми онлайн-сервісів стають усе більш зручними.

Хоча цифрові технології можуть сприяти зеленому розвитку, ці дві ініціативи не завжди є синхронізованими. Наприклад, цифрове обладнання та послуги були найбільшим джерелом споживання енергії для банків.

Згідно зі звітом Галаксі Діджитал за 2021 рік, банківська галузь споживає 263,72 терават-години енергії на рік, з яких банківські центри обробки даних використовують 238,92 терават-години на рік. За розрахунками Чайна Констракшен Банк (China Construction Bank), до 2025 року загальний обсяг електроенергії, що споживається банківськими центрами обробки даних по всьому світу, буде еквівалентний електроенергії, що споживається 10-ю за величиною економікою світу у 2021 році [164]. Електронне обладнання, що використовується в цих центрах, зазвичай має термін служби близько п'яти років, тому утилізація електронних відходів є ще однією величезною проблемою.

Отже, банкам також слід враховувати негативний вплив діджиталізації банківської справи на довкілля. Так, банківська система країн ЄС розглядає координацію між цифровим та екологічно безпечним розвитком як пріоритет, про що свідчить те, що послуги екологічно чистих даних стають важливим критерієм для європейських банків при виборі своїх постачальників.

Сьогодні світ має характеризується цілодобовим доступом до банків через онлайн-банкінг. Діджиталізація полегшила проведення безготівкових операцій та загалом управління готівкою банківських клієнтів. Як наслідок, клієнти банків стали споживати усе більше банківських продуктів в Інтернеті, що призвело до їх відкритості. Раніше, як правило, банки мали ринкову владу відповідно до так званого статусу «захищених квазідержавних компаній», й у відповідності до чого отримували привілейований доступ до даних клієнтів. Банківська діяльність мала досить складні процедури під час роботи з клієнтами, що відповідно вимагало високих витрат. На сьогоднішній день ці переваги не несуть вигід банку. Фіскальні витрати стають також важливими у банківській діяльності поряд з витратами на клієнтів. Крім того, сьогодні клієнти здійснюють свої банківські операції через Інтернет використовуючи різні можливості банківської діяльності, які доступні на тому чи іншому ринку у відповідності до національного законодавства, таким чином зменшуючи ринкову владу у формування цін на банківські послуги. У високорозвинених країнах саме банки переважно мають владу щодо отримання і зберігання інформації про своїх клієнтів. Переважно, на сьогоднішній день це банки, які інвестують кошти у сучасні банківські технології і розширюють межі своєї діяльності, що дало можливість їм оцінювати платоспроможність і фінансову кредитоспроможність своїх клієнтів. Таким чином, банки реагують на виклики фінансового ринку в умовах глобалізації та діджиталізації, і на появу інших суб'єктів таких, як фінтех компанії, великі технологічні платформи тощо. Нові суб'єкти на фінансовому ринку посприяли розподілу фінансових послуг, і запропонували більш сучасні, новітні операції у сфері розрахунків, зберігання коштів тощо, що відрізняються від звичайних банківських операцій. Отже,

здійснюючи оплату в Інтернеті за певні послуги, банківські клієнти мають доступ не лише банків, але й до окремих спеціалізованих провайдерів. Фінтех компанії та інші суб'єкти через технологічні платформи створюють найбільш привабливі і прості клієнтські інтерфейси для залучення більшої кількості клієнтів.

На сьогоднішній день багато традиційних банків вкладають значні кошти у перетворення своїх застарілих розрізнених систем, водночас цей процес відбувається досить повільно. За даними PwC Markets (ResearchandMarkets), до 2027 року вартість глобальної індустрії банків Нео та Челенджер досягне 471 млрд. дол. США [124]. Ці фінтех компанії пропонують інноваційні цифрові послуги, які використовуються споживачами і є більш клієнтоорієнтованими в порівнянні з традиційними банками. Проте багато банків знайшли спосіб скористатися проривними технологіями фінтех-компаній за допомогою стратегічного партнерства. Партнерство Фінтех Банк дає банківським установам можливість прискорити свої цифрові ініціативи, а також заощадити час та ресурси за рахунок використання існуючих рішень замість створення нових.

Загалом технологічні зміни, хоч і приносять зміни в структурі банківського ринку країн ЄС, мають ряд значних переваг. Для клієнтів перевагами стають можливість розширеного вибору та сильнішої конкуренції. Ці переваги повинні підштовхнути ринок до корисних інновацій, оскільки гравці прагнуть задовольнити попит на зручність, безпеку та оптимальні ціни. Отже, можемо визначити наступні переваги модернізації банківської діяльності на основі діджиталізації та цифрової трансформації, які наведені на рис. 1.8.

По-перше, поліпшений клієнтський досвід. Перевага є очевидною і значущою. Усі банківські структури стають більш орієнтованими на клієнта, ніж у допандемічні часи і для банківської галузі необхідно виправдати мінливі очікування клієнтів. Так, наприклад, цифрові рішення можуть дозволити клієнтам заощадити час на здійснення транзакцій та отримання послуг за рахунок нижчого рівня бюрократії та спрощення документації.

По-друге, зниження експлуатаційних витрат. Діджиталізація допомагає перевести більшість банківських послуг он-лайн. Таким чином, власники бізнесу можуть заощадити гроші на утриманні фізичних банківських відділень та інвестувати ці гроші у подальшу цифрову трансформацію / діджиталізацію своїх бізнес-активів.

Рис. 1.8. Переваги модернізації банківської діяльності на основі діджиталізації та цифрової трансформації

Джерело: складено автором самостійно

По-третє, нові джерела фінансування. Завдяки діджиталізації роздрібний банк, наприклад, охоплює більше клієнтів ніж ті, які були в межах досяжності фізичних банків, забезпечуючи більший потік доходів. Також нові джерела фінансування банків сприяють розвитку їх комерційної та інвестиційної діяльності, розширюючи свої послуги та забезпечуючи додаткові потоки доходів.

По-четверте, підвищення ефективності бізнесу та продуктивності. Діджиталізація означає відмову від старих і застарілих систем та програмних архітектур, які обмежують стратегії цифрового зростання для банків і уповільнюють надання банківських послуг. Інноваційні технології, у свою чергу, дозволяють ефективно масштабувати бізнес та швидко надавати послуги.

По-п'яте, можливість зайняти нову ринкову нішу. Незважаючи на те, що фінтех стартапи на сьогоднішній день стрімко заповнюють ринок, існуючі фінансові установи, як і раніше, користуються фінансовою довірою своїх клієнтів, оскільки вони були на цьому ринку задовго до стартапів. Таким чином, якщо традиційні банки вирішають оцифрувати свої послуги, то вони зможуть досягти ще більшого рівня задоволеності та лояльності клієнтів і рівня залучення клієнтів, ніж у нових стартапів.

По-шосте, розширені можливості захисту даних. Нові технології часто більш надійні, стабільні та безпечні, забезпечують безпеку даних клієнтів. Згідно з дослідженням Некст Вейв Сонсьюмер Фінансіал Сервіс (NextWave Consumer Financial Services, 2021) серед 5369 споживачів фінансових послуг більшість респондентів обрали захист своїх даних як основний фактор довіри до фінансової установи. Крім того, згідно з дослідженням Некст Вейв Сонсьюмер Фінансіал Сервіс (2023), після банкрутства банків у березні, 48% споживачів розглядатимуть можливість зміни банку, 30% готові змінити депозитні відносини, 64% розглянуть можливість переходу протягом наступних 12 місяців [183, С.6]. Ці показники демонструють готовність споживачів банківських послуг змінити свій банк, як для депозитів, так і для інвестицій. Саме завдяки цифровим технологіям та інноваціям такі рішення стають більш простими, легкими і швидкими. Ухвалення таких рішень, зазвичай обумовлена тим, що найбільш кращими умовами для банківських споживачів. Саме невеликі регіональні та місцеві банки стикаються з найбільшим ризиком втрати депозитів, і відповідно клієнтів.

Основними причинами, чому споживачі переміщують свої гроші є [183, С.6]:

- зниження ризиків шляхом розподілу грошей між рахунками;
- кращі тарифи та переваги;
- рішення, які краще відповідають потребам і очікуванням споживачів;
- відсутність персоналізованого досвіду та рішень;
- доступ та надання продуктів/послуг, які відповідають поточним фінансовим потребам.

Водночас, зазначимо, що цифрова трансформація означає не лише впровадження нових передових технологій та ІТ-послуг для банків, і нових послуг для споживачів, це також означає зміну мислення людей. Цифрова грамотність робочої сили відіграє значну роль в успішній цифровій трансформації та появі інноваційного банківського бізнесу.

Таким чином, діджиталізація та цифрова трансформація у банківській сфері останніми роками суттєво вплинули на цей сектор. Проте найчастіше процес діджиталізації гальмує не технологія, а традиційна банківська культура, через яку багато фінансових інституцій запізнюються і відстають із запровадженням проривних цифрових інновацій. У цьому сенсі саме процес взаємодії з клієнтом є однією з найважливіших ланок цифрової оптимізації банку. Сучасний споживач повинен отримати від цифрового банку цілісні, налаштовані та інтерактивні функції, що дозволяють швидко, зручно та легко керувати своїми фінансами.

Висновки до Розділу 1

1. Банки відіграють значну роль в економіках країн світу. Основний внесок банків у економічний розвиток країни визначається формуванням капіталу, наданням кредитних ресурсів суб'єктам господарювання, інвестуванням

виробництва, ефективним використанням накопичених ресурсів, конкурентним ціноутворенням банківських продуктів та послуг, монетизацією боргу.

2. В сучасних умовах подальшого розвитку глобалізації, діджиталізації фінансового сектору динамічно розвивається банківська система і вдосконалюється її інфраструктура, яка складається з банків, фінансових супермаркетів, автоматизованих банківських систем, систем міжбанківських розрахунків, систем дистанційного обслуговування клієнтів і систем управління кадровою політикою банків. Інфраструктуру банківської системи розглядаємо як сукупність елементів банківської системи, які є взаємопов'язаними, і сприяють формуванню умов для ефективного розвитку діяльності банків і підвищення ефективності обслуговування банківських клієнтів.

3. Зросла роль банків як фінансових посередників, які виконують наступні функції: заощадження активів, надання кредитів, інвестування. Посередницькі операції є визначальною характеристикою банку, оскільки деякі з них можуть виконуватися й небанківськими установами на фінансових ринках

4. Сучасною рисою банківської діяльності є автоматизація та штучний інтелект. Враховуючи ці зміни в банківському секторі зростає необхідність переосмислення зміни парадигми банківської діяльності, зміни її моделі та здійснення банківських операцій. Необхідно розробити план переходу до нової цифрової організації бізнес-процесів, розробити та впровадити нову модель управління персоналом у банках, розробити дорожню карту для прискорення цифровізації в банках.

5. Застосування інноваційних технологій, хмарного банкінгу та складних процесів вимагає від банків переосмислення та перебудови своїх методів роботи, а також зміни моделі банківської діяльності. Модернізація виступає закономірним етапом еволюції банківської системи, і є необхідною умовою для подальшого розвитку банківської системи будь-якої країни та підвищення її конкурентоспроможності.

6. Модернізація банківської діяльності передбачає зміну процесу пристосування до сучасних вимог і набуття нових позитивних якостей.

Трансформація банківської діяльності це перетворення внутрішньої природи явища і перехід його з одного функціонального стану в інший. Основними напрямками модернізації банківської діяльності є: забезпечення конкурентоспроможності банків, ефективне використання людських ресурсів, вдосконалення банківських послуг у відповідності до ринкових трендів, зростання рівня безпеки, підвищення рентабельності банків, розширена оптимізація.

7. Лібералізація банківського сектору в ЄС сприяє посиленню конкуренції, що надає клієнтам широкий вибір можливостей не лише при виборі банку, а й банківського продукту. Банківський союз створений у ЄС у 2012 році сприяв фінансовій стабільності, захисту банківських вкладників і став формою диференційованої інтеграції, оскільки участь у ньому є обов'язковою лише для країн Єврозони, водночас, інші європейські країни також можуть брати добровільну участь у ньому.

8. Модернізуючи свою діяльність банки в усьому світі витрачають втричі більше інвестицій в ІТ, аніж будь-яка інша галузь. Модернізація банківської діяльності відбувається на основі цифрової трансформації і діджиталізації: цифрова трансформація означає підвищення ефективності їх роботи за рахунок впровадження цифрових технологій, а діджиталізація розглядається як трансформація та проникнення цифрових технологій у діяльність банку, що покращує комунікацію взаємодії зі споживачами, підвищує продуктивність та ін.

9. Основними пріоритетами модернізації банківської системи на основі діджиталізації та цифрової трансформації є подальше залучення клієнтів на основі використання новітніх ІТ-технологій; використання нових банківських цифрових інструментів; оптимізація банківських операцій; впровадження нових банківських продуктів на основі ІТ-технологій.

10. Технологічні зміни внесли трансформації у структурі банківського ринку країн ЄС. До основних переваг модернізації банківської діяльності на основі діджиталізації та цифрової трансформації відносимо: підвищення

ефективності обслуговування клієнтів та покращений клієнтський досвід; зниження експлуатаційних витрат; залучення нових джерел фінансування; підвищення ефективності бізнесу та продуктивності; підвищення рівня конкуренції як на національних, так і міжнародних ринках; розширені можливості захисту даних та підвищення рівня безпеки.

Основні результати розділу опубліковано в наукових працях автора [52; 58; 65; 79].

РОЗДІЛ 2.

ОЦІНКА СТАНУ ТА ЕТАПІВ МОДЕРНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КРАЇН ЄС

2.1. Діагностика інституційного забезпечення банківської діяльності у фінансовій системі ЄС

Розвиток банківської діяльності, банківської системи є основою фінансово-економічної системи держави, а належне інституційне забезпечення визначає місце та роль банківського сектору в економіці держави. Регулювання банківської діяльності здійснюється на міжнародному, регіональному і національному рівнях (рис.2.1).

Рис. 2.1. Рівні на фактори банківського регулювання

Джерело: складено автором за [42; 52; 142]

Протягом останніх десятиліть банківський сектор зазнав значного тиску. Банки, різні підприємства, громадяни та національні органи влади постраждали від фінансової кризи, пандемії Ковід-19, повномасштабного вторгнення росії в Україну. Крім того, виклики розвитку нових технологій, фрагментації ринків ЄС і зміни клімату продовжують існувати. В умовах існуючих викликів та тенденцій у фінансовому секторі ЄС докладає зусиль до використання нових можливостей та ухвалює ініціативи, що сприятимуть розвитку банківської діяльності та відновлення економіки. Для подолання викликів ЄС ухвалює різні ініціативи, результатом яких стали нові та складні правові рамки, які потребують впровадження на національному рівні.

Як на рівні ЄС, так і на глобальному рівні сьогодення щодо банківської діяльності характеризується фінансовою дилемою з трьома компонентами (або фінансова трилема), оскільки, зокрема в ЄС досі триває фінансова інтеграція [203]. Велика фінансова криза 2007-2008 рр. підтвердила, що національний фінансовий нагляд і врегулювання (тобто управління кризою) справді не можуть впоратися з міжнародними банками. Національні уряди не враховують транскордонні зовнішні ефекти краху міжнародного банку, вони, як правило, дбають лише про внутрішні наслідки, оскільки підзвітні своєму національному парламенту. Крім того, деякі банки є надто великими відносно економіки, щоб країна могла їх рятувати. Тому, ці проблеми координації сформулювали фінансову трилему, яка стверджує, що (1) стабільна фінансова система, (2) міжнародна банківська справа та (3) національна фінансова політика щодо нагляду та врегулювання несумісні. Будь-які дві з трьох цілей можна поєднати, але не всі три. Рис. 2.2 ілюструє фінансову трилему. Наслідком фінансової стабільності банківської діяльності на міжнародному, глобальному рівні є те, що національна фінансова політика більше не є адекватною. Для порятунку банків потрібна ефективна міжнародна співпраця.

Суть фінансової трилеми полягає у внутрішніх компромісах, з якими стикаються політики, приймаючи рішення щодо фінансової стабільності,

міжнародної банківської діяльності та національної фінансової політики. Ці компроміси ґрунтуються на взаємодії між трьома ключовими цілями:

Рис. 2.2. Концепція фінансової трилеми («неможлива трійця»)

Джерело: [204, С.7]

перша, фінансова стабільність, забезпечення якої є основною метою для політиків, оскільки це лежить в основі безперервного функціонування фінансових ринків, стійкості банків та інших фінансових установ і загалом усієї економіки. Заходи сприяння фінансовій стабільності включають пруденційне регулювання, нагляд і механізми управління кризою, спрямовані на пом'якшення системних ризиків, запобігання банкрутству банків і підтримку довіри до фінансової системи;

друга, міжнародна банківська діяльність, яка охоплює транскордонну фінансову діяльність, таку як кредитування, запозичення та інвестиції, яку здійснюють банки в різних країнах і юрисдикціях. Міжнародна банківська діяльність полегшує рух капіталу, сприяє фінансовій інтеграції та підтримує світову торгівлю та інвестиції. Однак це також наражає країни на ризики, що пов'язані з фінансовими труднощами, валютними невідповідностями та

регулятивним арбітражем, який потенційно може підірвати фінансову стабільність;

третя, національна фінансова політика, яка стосується політичних заходів, прийнятих урядами та центральними банками для досягнення внутрішніх економічних цілей, таких як стійке економічне зростання, зайнятість, ціноутворення банківських послуг. Ця політика включає грошово-кредитну політику, фіскальну політику, політику обмінного курсу та регуляторні рамки, спрямовані на сприяння макроекономічній стабільності, сприяння економічному розвитку та усунення внутрішніх дисбалансів.

Суть фінансової трилеми виникає через обмеження, накладені цими трьома цілями, яких не можливо повністю досягти одночасно. Згідно з трилемою, можна переслідувати лише дві з трьох цілей у будь-який момент часу, що вимагає компромісів між ними. Такі компроміси мають прояв у наступному:

1) компроміс сприяння фінансової стабільності проти сприяння міжнародної банківської діяльності. Регуляторні заходи з підвищення фінансової стабільності, такі як запровадження суворіших правил і вимог до капіталу для банків, можуть обмежити міжнародну банківську діяльність і транскордонні потоки капіталу. Навпаки, політика, спрямована на сприяння міжнародній банківській та фінансовій глобалізації, може збільшити ризик фінансової нестабільності, піддаючи країни зовнішнім потрясінням і ефектам зараження;

2) підтримання фінансової стабільності проти проведення національної фінансової політики. Політика та заходи, що спрямовані на досягнення внутрішніх економічних цілей, наприклад стимулююча монетарна або фіскальна політика, може сприяти фінансовій нестабільності шляхом підживлення бульбашок активів, надмірного ризику або інфляційного тиску. І навпаки, заходи щодо посилення фінансової стабільності, такі як посилення грошово-кредитної чи фіскальної політики, можуть суперечити зусиллям щодо стимулювання економічного зростання та зайнятості;

3) компроміс між сприянням міжнародній банківській діяльності та впровадженням національної фінансової політики. Політика та заходи, що спрямовані на сприяння міжнародній банківській діяльності, такі як лібералізація потоків капіталу або прийняття режиму гнучкого обмінного курсу, може обмежити ефективність національної фінансової політики, піддаючи економіку зовнішнім впливам і обмеженням. Навпаки, заходи щодо проведення національної фінансової політики, такі як контроль над рухом капіталу або курсові інтервенції, можуть перешкоджати вільному руху капіталу та перешкоджати міжнародній банківській діяльності.

Загалом, суть фінансової трилеми підкреслює складні компроміси та виклики, з якими стикаються політики, збалансовуючи конкуруючі цілі, пов'язані з фінансовою стабільністю, міжнародною банківською діяльністю та національною фінансовою політикою. Політики та різні інституційні заходи, які застосовують держави повинні ретельно орієнтуватися на ці компроміси, щоб сприяти фінансовій стабільності як у країні, так і для банківських інститутів, сталому економічному зростанню та забезпечувати стійкість глобальної фінансової системи, де банки є одними з головних та активних суб'єктів.

На сьогоднішній день, для підтримки банків за умов їх необхідності, в ЄС можна виділити п'ять етапів від розробки правил, резолюцій у фінансовому секторі до фіскального механізму їх підтримки: така структура управління для фінансового нагляду та стабільності в ЄС наведена на рис. 2.3.

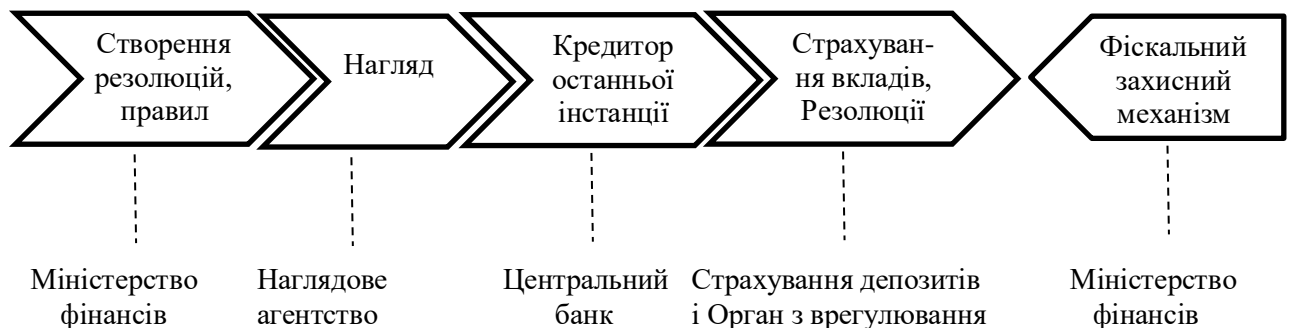

Рис. 2.3. Структура управління для фінансового нагляду та стабільності в ЄС

Джерело: [202, с.14].

Верхній рядок на рис. 2.3 ілюструє різні функції з розробки резолюцій, правил для забезпечення стабільності, зокрема у банківській діяльності, та для фінансового нагляду, а нижній рядок показує загальне агентство для кожної функції в національних умовах для кожної європейської країни. Фінансовий нагляд та стабільність починається з нормотворчої та наглядової функцій.

Зазначимо, що нормотворча функція для фінансового нагляду та стабільності в банківській системі ЄС здійснюється головним чином через нормативну базу, встановлену ЄС. Ці рамки спрямовані на забезпечення надійності, стабільності та цілісності банківського сектору, тим самим зберігаючи фінансову стабільність і захищаючи вкладників та інвесторів. До основних елементів нормотворчої функції слід віднести:

- законодавчу базу, яка складається з регламентів, директив та інструкцій, ухвалених Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу. Ці законодавчі інструменти встановлюють правила та стандарти, що регулюють різні аспекти банківської діяльності, включаючи пруденційне регулювання, управління ризиками, достатність капіталу та поведінку на ринку;

- європейський банківський орган, який відіграє центральну роль у нормотворчій функції для фінансового нагляду та стабільності в банківській системі ЄС, і відповідає за розробку технічних стандартів, інструкцій та рекомендацій щодо банківського регулювання та нагляду, а також сприяє послідовному впровадженню банківських правил ЄС у країнах-членах і надає консультації та допомогу національним компетентним органам;

- єдиний збір правил – це комплексний набір узгоджених правил і стандартів банківського нагляду та регулювання в ЄС, який включає різні законодавчі заходи, такі як Регламент щодо вимог до капіталу (CRR), Директива щодо вимог до капіталу (CRD), Директива про відновлення та санацію банків (BRRD) і Директива про схеми гарантування вкладів (DGSD). Єдиний збір правил забезпечує рівні умови для банків, що працюють у всьому

ЄС, і підвищує фінансову стабільність, сприяючи рівномірності та узгодженості нормативних вимог;

– національні компетентні органи у кожній державі-члені ЄС, які відповідають за нагляд за банками та виконання банківських правил ЄС у межах своєї юрисдикції. Вони відіграють вирішальну роль у впровадженні нормативно-правової бази, встановленої на рівні ЄС, і забезпеченні дотримання пруденційних стандартів і вимог щодо поведінки. Крім того, ЄЦБ здійснює нагляд за важливими банками в єврозоні за допомогою Єдиного наглядового механізму, який ще більше посилює нагляд і сприяє фінансовій стабільності;

– оцінка ризиків і макропруденційна політика, яка здійснюється для виявлення та усунення системних ризиків. Європейська рада системних ризиків оцінює системні ризики для стабільності фінансової системи та надає рекомендації щодо пом'якшення цих ризиків. Макропруденційні інструменти, такі як буфери капіталу та співвідношення позики до вартості, використовуються для запобігання накопиченню надмірного ризику та підвищення стійкості банківського сектора до фінансових потрясінь.

Сприяючи надійному регулюванню, нагляду та практикам управління ризиками, ЄС прагне підтримувати стабільний і стійкий банківський сектор, який сприяє стійкому економічному зростанню та фінансовій стабільності.

Функція нагляду за стабільністю в банківській системі ЄС відіграє вагомую роль в контексті забезпечення безпеки, надійності та стійкості банківських, і загалом фінансових установ і ринків. Нагляд має вирішальне значення для запобігання надмірному ризику, збереження довіри до банківського сектору та забезпечення фінансової стабільності. До функцій нагляду за стабільністю в банківській системі ЄС відносимо [98; 161]: моніторинг і оцінку ризиків, дотримання пруденційних норм, виїзні перевірки та невиїзний моніторинг наглядовими органами, наглядові перевірки та стрес-тестування, системи раннього попередження щодо виявлення фінансових труднощів, розв'язання та управління кризою, транскордонне співробітництво в контексті вирішення

питань транскордонної банківської діяльності та ризиків, макропруденційної політики для усунення системних ризиків і вразливостей, які можуть виникнути внаслідок поведінки фінансової системи в цілому. Загалом нагляд за стабільністю в банківській системі ЄС має важливе значення для сприяння безпеці та стабільності фінансових установ і ринків, підвищення довіри інвесторів і захисту економіки в цілому від несприятливих наслідків банківських криз і системних збоїв.

Слід зазначити, що на початковому етапі центральний банк може надати допомогу кредитору останньої інстанції, щоб допомогти одному або кільком банкам у своїй країні. Якщо це не спрацює, орган страхування депозитів та резолюцій приймає рішення щодо відповідного напряму дій. Так, остання глобальна фінансова криза знову показала, що страхування депозитів призначене не лише для захисту вкладників, але й для підтримки фінансової стабільності. Під час світової фінансової кризи рівень страхування депозитів був підвищений у всьому світі, щоб запобігти втечі капіталів з банків, що ще більше дестабілізувало б фінансову систему [138]. Отже, фінансова криза 2007-2008 рр. призвела до створення Європейського банківського союзу (ЄБС) (рис.2.4), метою якого стала розробка єдиного централізованого механізму застосування норм банківського права. На сьогоднішній день охоплює 21 країну.

Опорами ЄБС є [142; 197]:

1. Єдиний наглядовий механізм;
2. Єдиний механізм врегулювання (санації), заснований на Єдиному фонді врегулювання (Single Resolution Fund, SRF), яким керує Єдина рада врегулювання (Single Resolution Board, SRB);
3. Європейська система страхування депозитів (European Deposit Insurance Scheme, EDIS) також керується Єдиною радою з вирішення проблем.

Опори ЄБС спрямованні на подолання викликів та впливів на банківську діяльність, а саме асиметричних шоків, проблем фінансових дисбалансів та

реальної конвергенції, проблем фіскальної однорідності, перерозподільних конфліктів [32, с.16-19].

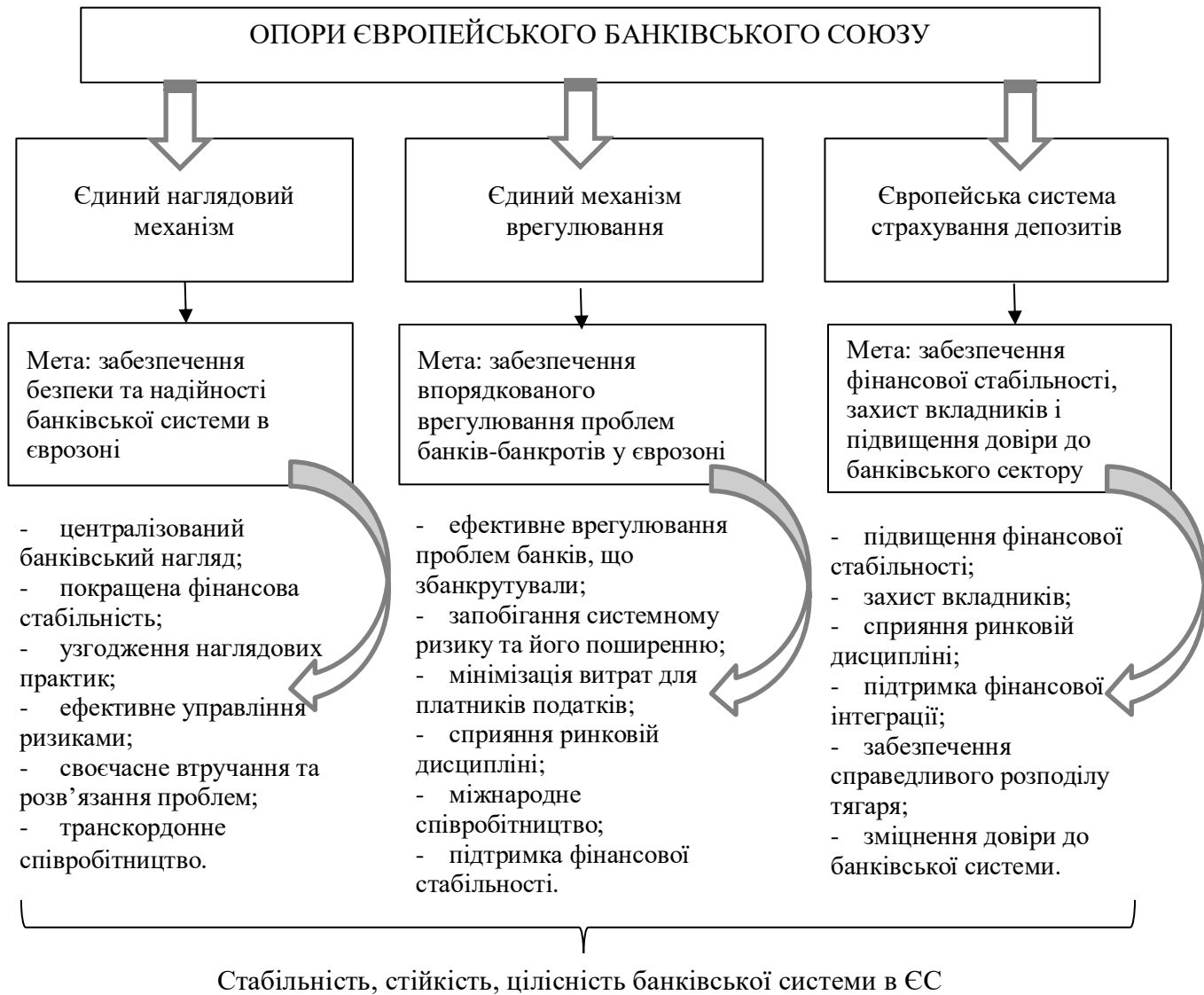

Рис. 2.4 Опори Європейської банківської системи

Джерело: складено автором самостійно на основі [100]

Результати покращення банківській діяльності у європейській фінансовій системі завдяки впровадженню SSM, SRM, та EDIS проаналізував і розкрив у своїй праці Шенмейкер Д (рис. 2.5). Отже, рис. 2.5 щодо покращення та надання фінансової допомоги банкам у тій чи іншій країні завдяки створеного регуляторного органу ЄБС на основі застосування його механізмів показує:

по-перше, з точки зору витрат C (cost, вісь x) і вигід B (benefits, вісь y), ефективним орієнтиром є ситуація, коли сукупні (у всьому світі) вигоди перевищують загальні витрати, так що лінія характеризується $B = C$, тобто нахил 1. Таким чином, у просторі витрат і вигід є лінія, яка відокремлює можливість подолання проблеми від її не рятунні, і має нахил одиниці. Рішення перед банківським союзом (резолуція для країни походження банківських установ) полягає в тому, щоб надати допомогу лише тоді, коли переваги країни походження (h) перевищують загальні витрати, тобто $h \times B \geq C$, що призводить до лінії $B = C \div h$, вище якої має місце фінансування для європейської країни, а саме відбувається порятунок банків через механізми ЄБС;

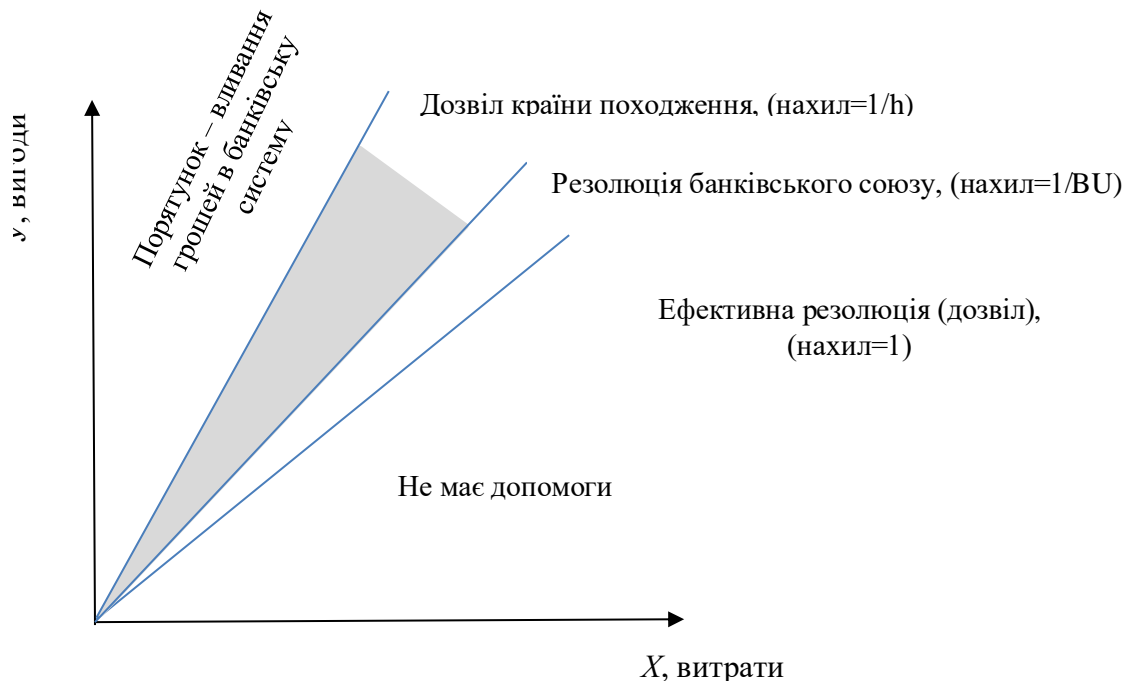

Рис. 2.5. Результати для різних механізмів (SSM, SRM, EDIS) розв'язання проблем у банківській діяльності

Джерело: [202, С.12].

– по-друге, згідно з наднаціональним органом ЄБС, фінансова допомога здійснюється, коли специфічні переваги, вигоди (BU) від Банківського союзу перевищують загальні витрати, тобто $BU \times B \geq C$. Таким чином, наднаціональний підхід покращується до лінії $B = C \div BU$;

– по-третє, сіра зона на рисунку визначає сферу покращення, де розподіл тягара в Банківському союзі може покращити результат у рамках врегулювання в країні походження.

Крім того, передбачена технічна підтримка, яка зосереджена на посиленні нагляду за сектором, реагуванні на ринкові зміни, що швидко змінюються, і підтримці широких варіантів фінансування для реальної економіки. Підтримка ефективної та надійної банківської системи, її діяльності є важливим напрямком для досягнення сталого економічного зростання. Ринкове середовище формується новими цифровими технологіями, динамічними споживчими вподобаннями, зростанням конкуренції та зміною правил. Тому органи нагляду регулярно оцінюють і коригують практику нагляду для забезпечення ефективного стимулювання та моніторингу банківського сектору.

Єдиний наглядовий механізм є центральною опорою ЄБС, створеного у відповідь на фінансову кризу 2007-2008 рр., і почав діяти 4 листопаду 2014 року. Він відіграє вирішальну роль у забезпеченні стабільності та цілісності банківської системи єврозони. SSM управляється ЄЦБ і працює в координації з національними наглядовими органами. SSM безпосередньо контролює всі значні/великі установи¹ у Банківському союзі. Країни, що не входять до зони євро, можуть брати участь у SSM на добровільній основі. Решта установ, кваліфікованих як «менш значущі», залишаються під безпосереднім наглядом національних компетентних органів.

У рамках цього Єдиного наглядового механізму всі значні установи контролюються спільними наглядовими групами, до складу яких входять співробітники ЄЦБ та національних компетентних органів. Вступаючи в тісне співробітництво з ЄЦБ, держави-члени, що беруть участь, не входять до зони євро, автоматично стають частиною Єдиного механізму врегулювання (Стаття 4 Регламенту SSM). Країни, які не входять до зони євро і не беруть участь у

¹ Значні (великі, важливі) установи – це ті кредитні установи та інвестиційні фірми, загальна вартість активів яких перевищує 30 млрд євро, або чие відношення загальних активів до національного ВВП перевищує 20%, і в будь-якому випадку три найбільші кредитні установи в кожній державі-учасниці.

Банківському союзу, співпрацюють з ЄЦБ через «звичайне співробітництво», для якого стаття 3 Регламенту SSM вимагає укладання двосторонніх меморандумів «про взаєморозуміння та співпрацю» [113].

Отже, SSM моніторить близько 130 найпотужніших банків і інших фінансових установ (інвестиційних компаній) єврозони, які мають наступні характеристики [64, С.205]:

- загальна вартість активів перевищує 30 млрд євро;
- загальна вартість більше за 5 млрд. євро;
- співвідношення активів до ВВП більше ніж 20%;
- національний компетентний орган вважає установу важливою, а ЄЦБ підтверджує її як значущу.

Діяльність SSM базується на дотриманні принципів на функцій. Так, SSM в ЄС працює на основі кількох ключових принципів, спрямованих на забезпечення ефективного та послідовного нагляду за значними банками в євроні. Ці принципи включають [216]:

- принцип узгодженості, що означає узгодженість застосування стандартів і практики нагляду в усіх державах-учасницях; забезпечення підпорядкування банками єдиним нормативним вимогам і очікуванням нагляду, незалежно від їхнього розташування в євроні;

- принцип пропорційності, що означає співмірний підхід до банківського нагляду, враховуючи розмір, складність і профіль ризику кожного банку. Він пристосовує дії та інтенсивність нагляду до конкретних характеристик і системної важливості окремих банків, забезпечуючи ефективний розподіл ресурсів і відповідність регуляторного тягаря ризику;

- принцип прозорості банківського нагляду, що означає надання чіткої та своєчасної інформації банкам, зацікавленим сторонам і громадськості. SSM публікує інструкції з нагляду, звіти та оцінки для покращення розуміння ринком політики, процесів і результатів нагляду. Прозорі комунікації зміцнюють ринкову довіру та підзвітність банків;

– координації між національними наглядовими органами, ЄЦБ та іншими відповідними зацікавленими сторонами. SSM сприяє обміну інформацією, спільним наглядовим заходам і експертним перевіркам, щоб сприяти розвитку культури співпраці в нагляді та забезпечити послідовне застосування стандартів нагляду в державах-членах;

– принцип незалежності – SSM діє з високим ступенем незалежності в ухваленні наглядових рішень і діях; хоча він є частиною ЄЦБ, він підтримує чітку організаційну структуру та структуру управління для захисту своєї автономії та неупередженості в питаннях нагляду. Незалежність гарантує, що наглядові рішення ґрунтуються на об'єктивних оцінках фінансового стану та профілю ризику банків, без неправомірного впливу чи конфлікту інтересів;

– підзвітності – SSM підзвітний Європейському Парламенту, Раді Європейського Союзу та Європейській Комісії за своєю наглядовою діяльністю і рішеннями. Він надає регулярні звіти та оновлену інформацію про свою наглядову діяльність, оцінки фінансової стабільності та регуляторні зміни для підвищення прозорості та підзвітності банківського нагляду;

– оцінка ризику – SSM використовує підхід до банківського нагляду, що ґрунтується на оцінці ризиків, зосереджуючи свої ресурси та наглядові зусилля на сферах найбільшого ризику для фінансової стабільності. Він проводить оцінку ризиків, стрес-тести та аналіз сценаріїв для виявлення та пом'якшення системних ризиків, гарантуючи узгодженість пріоритетів нагляду з динамікою ринку та макроекономічними умовами, що розвиваються;

– принцип вдосконаленості – SSM прагне постійно вдосконалювати банківський нагляд шляхом постійного оцінювання, зворотного зв'язку та навчання. Він проводить самооцінку, експертні перевірки та зовнішні аудити, щоб визначити області для вдосконалення та найкращі практики. Постійне вдосконалення гарантує, що SSM продовжує реагувати на виклики, що розвиваються, і підтримує ефективність і довіру до своєї системи нагляду.

Дотримуючись цих принципів, метою Єдиного наглядового механізму в ЄС є сприяння створенню надійної, прозорої та підзвітної системи банківського нагляду, сприяння фінансовій стабільності, довірі ринку та сталому економічному зростанню в єврозоні.

До основних функцій слід віднести:

Перша, функція банківського нагляду за важливими банками в єврозоні, на які припадає більшість банківських активів у єврозоні. SSM оцінює фінансовий стан і рівні ризиків цих банків, забезпечуючи дотримання пруденційних норм і стандартів нагляду.

Друга – функція оцінки ризиків. SSM проводить постійну оцінку ризиків важливих банків для виявлення їх потенційної вразливості і можливості виникнення нових ризиків, з метою їх фінансової стабільності. Він відстежує ключові показники ризику, такі як достатність капіталу, ліквідність, якість активів і практики управління ризиками, щоб завчасно усунути потенційні загрози для банківської системи.

Третя функція – контролююча, що означає, перевірки на місцях і проведення аудиту важливих банків для оцінки їх внутрішнього контролю, структури управління та системи управління ризиками. Такі перевірки допомагають виявити слабкі місця або недоліки в діяльності банків і забезпечити дотримання нормативних вимог.

Четверта функція – наглядова перевірка та оцінки (Supervisory Review and Evaluation Process). SSM проводить наглядову перевірку та оцінює кожний важливий банк, а саме оцінює його загальний профіль ризику та визначає необхідний рівень регулятивного капіталу та буферу ліквідності. SREP передбачає комплексну оцінку фінансового стану банків, бізнес-моделей, механізмів управління та практики управління ризиками.

П'ята функція – кризове управління. SSM відіграє ключову роль у врегулюванні кризових ситуацій та вирішенні проблем збанкрутілих банків у єврозоні. Він тісно співпрацює з національними органами з врегулювання проблем та Єдиною радою з врегулювання для розробки планів врегулювання,

координації дій з реагування на кризу та забезпечення впорядкованого врегулювання проблемних банків, мінімізуючи системні ризики.

Шоста функція – транскордонне координування, а саме сприяння транскордонній координації та співпраці між національними наглядовими органами в єврозоні. Це сприяє обміну інформацією, спільним наглядовим заходам і експертним перевіркам для забезпечення узгоджених наглядових практик і нормативного зближення між державами-членами.

Отже, проводячи суворий нагляд, оцінку ризиків і заходи з управління кризою, SSM допомагає забезпечити стійкість і цілісність банківської системи єврозони.

Друга опора Європейського банківського союзу – Єдиний механізм врегулювання (SRM), призначенням якого є залучення та акумулювання коштів з власних ресурсів банків в Єдиному фонді врегулювання з ціллю запобігання втратам грошей платників податків на відновлення банків за умов настання кризових ситуацій. SRM та SRF, які були створені на основі Регламенту ЄС № 806/2014 (Регламент SRMR) [198] та Міжурядової угоди № 8457/14 (Угода SRF) [89], та були ухвалені усіма державами-членами ЄС, крім Швеції та Великобританії. SRM [89] зосереджено навколо створеного агентства ЄС, Єдиної ради з врегулювання суперечок, яка повністю приступила до своїх повноважень щодо вирішення суперечок з 1 січня 2016 року.

SRM – надзвичайний фонд до якого звертаються під час криз. Основне завдання SRM полягає в тому, щоб складати плани санації для установ, що перебувають у його компетенції, тобто плани впорядкованого закриття неплатоспроможних банків, і, за необхідності, ухвалювати рішення щодо застосування інструментів санації та використання SRF. Призначення SRM є забезпечення ефективного застосування інструментів врегулювання проблем збанкрутілих банків, за умов, що першопочаткові інструментами, які використовувалися – інструменти резервного фінансування, вже були вичерпані. Таким чином, мета накопичення коштів SRF (1% від вартості всіх забезпечених депозитів у державах-учасницях, 2016-2023 рр.) стала

результатом законодавчого регулювання в ЄС. Зазначимо, що у 2021 р. SRF становив близько 52 млрд. євро; у 2022 р. SRF становив близько 66 млрд. євро; і станом на 2023 рік – 77,6 млрд. євро [142]. З 2022 року в ЄС було запроваджено новий додатковий надзвичайний фонд, який подвоює розмір SRF. Отже, у першу чергу, механізм захисту забезпечується за рахунок державних коштів для забезпечення негайної підтримки й довіри до ринку.

У разі банкрутства банку Рада вирішує, чи відповідає рішення громадським інтересам (і, отже, може бути виправдана участь SRF) чи банк може бути ліквідований у рамках звичайного провадження у справі про неспроможність.

На відміну від ЄЦБ, який здійснює прямий нагляд над окремими банками в рамках SSM, SRB покладається на виконання своїх рішень національними органами щодо врегулювання суперечок (стаття 29 SRM-R) [142]. Однак, якщо національний орган з врегулювання суперечок не застосовує рішення або не виконує його, орган ЄС з врегулювання спорів може адресувати виконавчі розпорядження безпосередньо окремій установі. Загальний фонд поступово створюється до 2024 року за рахунок внесків кредитних організацій у державах-членах, які беруть участь у Банківському союзі.

Щоб уникнути ситуації, коли в екстремальних обставинах SRF суттєво втрачає кошти, Єврогрупа 4 грудня 2019 р. погодилася дозволити Європейському механізму стабільності підтримувати та надавати SRF необхідні кошти для фінансування прийнятих рішень [89]. Хоча резерв має бути сформовано не пізніше 1 січня 2024 року, відповідні поправки до Договору про ESM ще мають бути підписані та ратифіковані всіма державами-членами зони євро. Держави-члени, які не входять до зони євро можуть приєднатися до Банківського союзу, ESM та можуть забезпечити спільну підтримку SRF через паралельні кредитні лінії (стаття 13 ESM 2019).

Отже, діяльність SRM спрямована на забезпечення впорядкованого врегулювання проблем та труднощів банків у єврозоні. Він працює на основі

кількох ключових принципів і функцій [216]. До основних принципів слід віднести:

- вирішення проблем. SRM докладає зусиль для вирішення проблем банкрутства банку, відновлюючи життєздатність збанкрутілого банку за допомогою рішень приватного сектора або інших заходів, перш ніж вдаватися до санації;

- мінімізація системного впливу. SRM прагне мінімізувати системний вплив банкрутства банків, сприяючи впорядкованому вирішенню проблем банків-банкротів для підтримки їх фінансової стабільності і захисту вкладників і кредиторів;

- принцип відсутності допомоги означає, що державні кошти не повинні використовуватися для порятунку збанкрутілих банків, натомість санація має фінансуватися за рахунок внесків приватного сектору, включаючи використання власного капіталу та зобов'язань банку;

- справедливе ставлення до кредиторів у процесі врегулювання, відповідно до ієрархії вимог, визначеної в Директиві про відновлення та врегулювання банків; до кредиторів ставляться справедливо за принципом «немає кредитора в гіршому стані, ніж при ліквідації»;

- принцип розподілу тягаря означає, що SRM сприяє розподілу тягаря між акціонерами, кредиторами та іншими зацікавленими сторонами у вирішенні проблеми збанкрутілих банків; збитки розподіляються справедливо та пропорційно.

До функцій у діяльності SRM слід віднести:

- перша – врегулювання, означає, що SRM відповідає за розробку планів врегулювання для значущих банків у єврозоні; ці плани окреслюють дії, яких необхідно вжити у разі банкрутства банку, включаючи продаж активів, передачу зобов'язань, а також рекапіталізацію або реструктуризацію банку;

- друге – втручання на ранніх стадіях. SRM стежить за фінансовим станом і профілем ризиків банків і може завчасно втручатися для усунення вразливих

місць або недоліків; заходи раннього втручання мають на меті запобігти погіршенню фінансового стану банку та зменшити ризик банкрутства;

третя – ухвалення рішень щодо санації. SRM має повноваження приймати рішення щодо врегулювання проблемних банків на основі планів врегулювання та оцінки життєздатності. Такі рішення можуть включати ініціювання процедури врегулювання, призначення органу врегулювання та впровадження інструментів для впорядкованого врегулювання банку;

четверта – використання інструментів санації, оскільки SRM має доступ до ряду таких інструментів, дозволених відповідно до BRRD, включаючи продаж бізнесу, розподіл активів, застави; ці інструменти використовуються для реструктуризації збанкрутілих банків, покриття збитків і відновлення фінансової стабільності, зводячи до мінімуму порушення фінансової системи;

п'ята – фінансування санації, означає нагляд SRM через Єдиний фонд врегулювання, який фінансується за рахунок внесків банківської галузі. SRF забезпечує фінансування заходів з врегулювання та гарантує, що витрати на врегулювання несе фінансовий сектор, а не платники податків.

шоста функція – кризове управління, полягає у тому, що SRM координує дії з реагування на кризу та планування на випадок непередбачених ситуацій для підтримки фінансової стабільності та довіри до банківської системи.

Отже, дотримуючись цих принципів і виконуючи ці функції, Єдиний механізм вирішення проблем відіграє життєво вагомую роль у забезпеченні фінансової стабільності, захисті вкладників і кредиторів і підтримці цілісності банківського союзу Єврозони.

Також, варто нагадати про те, що серйозні недоліки світової фінансової системи були виявлені під час світової кризи 2007-2008 рр., яка спричинила загрозу фінансовій стабільності в ЄС, в першу чергу великим європейським банкам, оскільки їх діяльність взаємопов'язана з іншими банківськими структурами світу. В ЄС завдяки державній підтримці було врятовано багато банків, що дозволило їм далі банкам проводити свої операції, надавати послуги клієнтам. Водночас, фактично, більшість збитків, які несли банки, були не на

власниках банків та їх інвесторах, а перекладені на платників податків [174]. Така ситуація та політичні реалії призвели до кардинальних змін у регулюванні банківської діяльності з метою зменшення наслідків банкрутства банків в майбутньому, а також зменшення ймовірності настання несприятливих подій для банків. Саме тому на основі тривалого переговорного процесу BRRD одним із найважливіших регулятивних інструментів Банківського союзу.

Отже, у 2014 році було ухвалено Директиву про санацію та відновлення банків, яка встановлює жорсткі правила щодо «застави» кредиторів, перш ніж банк матиме право на отримання фінансової підтримки від SRF. Метою BRRD є гармонізація рамок врегулювання проблем банків держав-членів ЄС, а також розширення повноважень регуляторів щодо роботи з банкрутами та інвестиційними компаніями. Директива має прямий законодавчий вплив на банки, за умов, що вона була впроваджена (тобто як для держав-членів ЄС, так і ширшої Європейської економічної зони).

Третя опора – Європейська система страхування депозитів (EDIS). Це єдиний фонд, який формується за рахунок внесків банків на власний ризик з метою залучення коштів у розмірі 0,8% від суми депозитів у євроні та інших афілійованих державах-членах до Банківського союзу ЄС [102].

Система страхування вкладів у ЄС забезпечується різними національними схемами гарантування вкладів. Ці схеми значно відрізняються за охопленням, внесками, розмірами фондів та організаційною структурою. Деякі країни, наприклад Австрія та Німеччина, мають більше ніж одну схему серед існуючих законодавчих механізмів страхування вкладів у Європейському Союзі [175, С.279]. Більшість схем мають доступ до обмежених коштів по відношенню до загальної суми покритих депозитів, що відображає поточну відсутність спільних стандартів фінансування ЄС. Багато національних DGS мають обмежене попереднє фінансування або покладаються на механізми фактичного фінансування. Деякі країни, наприклад Австрія, Італія та Велика Британія, покладаються виключно на фінансування за фактом.

До принципів в діяльності EDIS слід віднести:

– зменшення та розподіл ризиків – для фінансової стабільності шляхом створення спільної системи страхування депозитів, яка забезпечує стабільний рівень захисту для вкладників у всьому ЄС. Це допомагає зменшити ризики відтоку вкладів і банкрутства банків, підвищуючи довіру та стабільність ринку. Розподіляючи фінансовий тягар між країнами-учасницями ЄС шляхом об'єднання фінансових ресурсів для фінансування виплат страхування депозитів у разі банкрутства банків, EDIS зменшує вплив банківських криз на окремі національні економіки;

– рівність – означає створення рівних умов для банків, що працюють в ЄС, забезпечуючи послідовне страхування депозитів і дотримання вимог в країнах-членах; сприяє чесній конкуренції та зменшує регулятивний арбітраж шляхом гармонізації стандартів страхування депозитів;

– захист вкладників – означає надання Європейською системою страхування депозитів пріоритету захисту вкладників, а саме гарантованого рівня страхового покриття їхніх вкладів у разі банкрутства банку, що допомагає зберегти довіру вкладників до банківської системи та запобігає зменшенню банківських депозитів, що може посилити фінансову нестабільність.

До основних функцій системи страхування депозитів слід віднести:

перша, забезпечення страхування депозитів фізичних осіб, підприємств та інших організацій в банках-учасниках. Сума покриття встановлюється на попередньо визначеному рівні, який зазвичай гармонізується між державами-членами, щоб забезпечити послідовність і ясність для вкладників;

друга, механізм виплат, означає, що EDIS встановлює механізм виплат для відшкодування вкладникам у разі банкрутства банку. Вкладникам без затримки виплачується компенсація в розмірі страхової суми, що допомагає пом'якшити вплив банкрутства банків на вкладників і зберегти фінансову стабільність. Крім того, EDIS створює механізм для фінансування виплат страхування депозитів і покриття адміністративних витрат. Внески банків у країнах-учасниках

збираються в загальний страховий фонд, який використовується для відшкодування вкладникам та покриття інших операційних витрат схеми;

третьою, підтримка санації, передбачає, що фінансові ресурси EDIS, які надаються банкам-банкрутам для покриття страхових виплат за вкладками. Це допомагає мінімізувати збої на фінансових ринках і запобігти поширенню такого ефекту на інші банки та країни;

четвертою, управління ризиками для забезпечення фінансової стабільності та стійкості системи страхування вкладів, що включає моніторинг фінансового стану банків-учасників, оцінку ризиків для страхового фонду та впровадження коригувальних дій, необхідних для зменшення ризиків;

п'ятою, координація дій EDIS з національними органами страхування депозитів та іншими відповідними зацікавленими сторонами для забезпечення ефективного впровадження та функціонування схеми страхування депозитів. Така координація дій включає обмін інформацією, докладання зусиль з реагування на кризу та узгодження практики страхування депозитів з правилами та директивами ЄС;

шостою, функція управління та нагляду для забезпечення прозорості, підзвітності та доброчесності в управлінні фондом страхування депозитів, що включає органи управління, які відповідальні за ухвалення рішень, управління ризиками та нагляд за діяльністю схеми.

Таким чином, Європейська схема страхування депозитів розроблена для посилення захисту вкладників, сприяння фінансовій стабільності та зміцнення стійкості банківського сектору ЄС шляхом створення спільної системи страхування депозитів у державах-членах. Тобто, у разі банкрутства європейська схема гарантування вкладів захищатиме депозити у відповідності до законодавства. Якщо банк збанкрутував, DGS відшкодовують вкладникам компенсації до певної суми. В основі схеми гарантування вкладів лежить фундаментальний принцип, який полягає у тому, що відшкодування вкладниками повністю фінансується банками, а не за рахунок коштів платників податків. Європейські банки гарантують захист заощадження вкладників на

суму до 100 тис. євро. Європейськими банками розроблена стратегія запобігання масового вилучення депозитів у разі банкрутства банку, що може негативно вплинути на європейську фінансову стабільність. Тому банки поступово підвищують рівень захисту заощаджень вкладниками. Дослідження Європейсько банківської системи та її опор – основних елементів дозволяє виділити основні напрями банківського регулювання в ЄС (рис. 2.6).

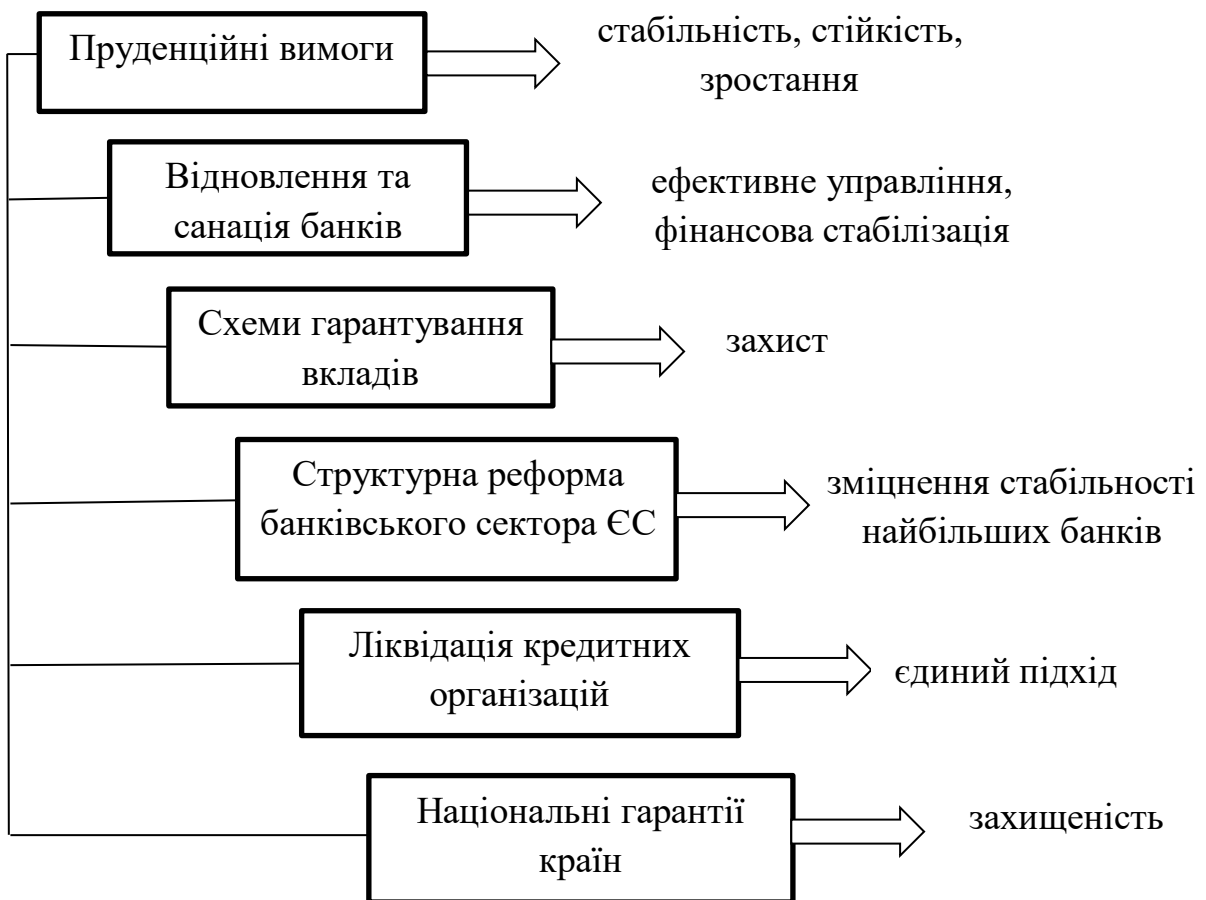

Рис. 2.6. Напрями банківського регулювання в ЄС

Джерело: складено автором за [52, С.107; 142]

Зазначимо, що пруденційні вимоги спрямовані на: по-перше, стабілізацію фінансового сектора, особливо в кризових умовах, і по-друге, гарантування підтримки фізичних та юридичних осіб та інших користувачів фінансових послуг. Завдяки пруденційним вимогам банки краще зможуть протистояти фінансовим кризам, шокам ліквідності, а також зможуть продовжувати свою банківську діяльність, покривати збитки, і навіть сприяти економічному

зростанню. Пруденційна система складається з директиви – Директиви про вимоги до капіталу (CRD V) та Регламенту про вимоги до капіталу (CRR II). Правила директив вводять міжнародні стандарти Базель III у право ЄС.

Виокремимо інструменти, які використовуються для відновлення банківських установ, що опинилися у скрутному становищі [150]:

(1) списання або конвертація певних зобов'язань з метою відновлення структури капіталу; дозволяється за допомогою інструменту застави – як інструмента управління кредитним ризиком;

(2) інструмент, який пропонує більш глибокі повноваження щодо реструктуризації, надані компетентному органу з санації, і називається перехідним банком;

(3) інструмент продажу бізнесу, який є подібним до інструменту перехідного банку, і дозволяє органу санації передавати зобов'язання, активи та контракти інвесторам. Досить часто поєднується техніка врегулювання зі схемою «поганого» банку шляхом відокремлення певних активів для збереження їх вартості;

(4) інструмент списання, який має менший вплив на банк, оскільки він впливає лише на власний капітал, додатковий капітал 1-го та 2-го рівня, у той час як інструмент резервного фінансування також включає інший субординований борг і пріоритетний борг.

(5) додаткові інструменти врегулювання – ті, які встановлені в національному законодавстві, вони повинні узгоджуватися з принципами транскордонного врегулювання.

Після фінансової кризи, нова система відновлення та фінансового оздоровлення банків мала широкі наслідки як для ЄС, так і для країн, які мають банківські відносини з ЄС. Актуальною проблематикою в ЄС стало створення стабільної фінансової системи, яка здатна протистояти потрясінням, не піддаючись на зовнішні фактори впливу, які можуть погіршити рівень заощаджень та здійснення банківських платежів. Найбільш важливими напрямками побудови такої системи є [135]:

по-перше, ретельне планування архітектури фінансової системи. В різні етапи розвитку фінансової та банківської систем застосовуються різні інституційні механізми та інструменти, наприклад, наприкінці минулого століття – поступова лібералізація та відкриття фінансового сектору.

по-друге, надійний нагляд за фінансовим сектором та окремими банківськими установами. Такий нагляд допоможе не лише зберегти загальну довіру до фінансової системи, а й підвищити фінансову стабільність банків;

по-третє, тісна співпраця та обмін інформацією між центральним банком і наглядовими органами є необхідною в періоди фінансового стресу та криз;

по-четверте, використання кількох взаємодоповнюючих державних політик, які зазвичай в кризових ситуаціях є необхідними для підтримки чи зміцнення довіри до фінансових установ.

Таким чином, регулювання банківської діяльності здійснюється на міжнародному, регіональному і національному рівнях. Регулятивні інструменти в банківській діяльності ЄС сприяють фінансовій стійкості та ефективності подальшої діяльності та розвитку банківських систем. Таке інституційне забезпечення банківської діяльності позитивно впливає на діяльність банків, і загалом сприяє їх економічному зростанню.

Банківський сектор ЄС останні десятиліття зазнав значного тиску, він постраждав від фінансової кризи, пандемії Ковід-19, повномасштабного вторгнення росії в Україну. Для подолання викликів ЄС ухвалює різні ініціативи, розроблює правила, резолюції тощо. Завдяки надійному регулюванню, нагляду та практикам управління ризиками, ЄС підтримує стабільний і стійкий банківський сектор. І як подолання виклику, що принесла фінансова криза 2007-2008 рр. у 2012 р. був створений Європейський банківський союз з трьома опорами: Єдиний наглядовий механізм, Єдиний механізм врегулювання (санації), Європейська система страхування депозитів.

Велика кількість наукових досліджень у багатьох країнах продемонструвала важливу роль зв'язку між економічним зростанням і фінансовим посередництвом, де провідне місце у сприянні економічному та

сталому зростанню відіграє ринок капіталу і високорозвинений банківський сектор. Сучасна архітектура фінансової системи надає можливості європейським економікам реалізувати свій потенціал, оскільки вони дозволяють банкам як посередникам спрямовувати інвестиційні кошти на перспективні проєкти майбутнього. У фінансовій архітектурі саме банківська діяльність сприяє найбільш швидкому технічному прогресу, закладеному в основний капітал для досягнення вищого економічного зростання. Фінансова структура в ЄС пережила значну трансформацію, зокрема й в полі інституційного забезпечення банківської діяльності.

2.2. Систематизація напрямів модернізації банківської системи країн ЄС

В сучасних умовах розвитку світової економіки та фінансової системи XXI ст. традиційні банки переосмислюють себе з метою задоволення очікувань клієнтів, що в сучасному середовищі швидко змінюються, а також ефективно розвиваються у зв'язку зі змінами правил та прагнуть підвищити рівень конкурентоспроможності в епоху цифрових фінансових технологій. Багато банків вважають, що вони можуть відігравати ширшу роль у фінансовому житті своїх клієнтів, усвідомлюючи важливість бездоганного, персоналізованого досвіду для клієнтів, та імплементацію клієнтоорієнтованої політики. Це спонукає банки застосувати у своїй діяльності такі новітні технології, як штучний інтелект. Окрім того, з метою підвищення банківської цінності банки диференціюють свою діяльність і співпрацюють з конкурентами. Рішення для цієї нової ери є багатограним, але ключовим стратегічним елементом є модернізація основної банківської системи. Отже, в епоху діджиталізації модернізація банківської системи підвищує банкам операційну ефективність, що призводить до масштабування їх діяльності та гнучкості, надає доступ до новітніх технологічних можливостей та сприяє підвищенню ефективності клієнтоорієнтованої політики.

Багато вчених, дослідників та фахівців під поняттям «модернізація» розглядають процес трансформації та переходу з традиційного в інформаційне на основі застосування машинних технологій, ІТ, ШІ, тобто процес трансформації в систему з інноваційними та передовими технологіями. Водночас, більшість з них визнають розмитість поняття «модернізація», і вважають, що воно неоднозначне в тлумаченні його змісту. Разом з тим, поняття «модернізація» є більш зручним у використанні порівнюючи з іншими поняттями, які відображають процес трансформації банківської діяльності на сучасному етапі. Отже, поняття «модернізація» розглядаємо «як сукупність елементів системи будь-якого рівня на основі інновацій, які зачіпають базові напрями людської діяльності (економічні, технологічні, соціальні тощо)» [80, С.564]. На нашу думку, термін «модернізація» в банківській системі слід розглядати через трансформаційні процеси, що пов'язані з використанням передових технологій в епоху діджиталізації з метою покращення різноманітних аспектів банківських послуг отримуючи конкурентні переваги на фінансовому ринку.

Діджиталізація у модернізації банківської діяльності є стратегічним напрямом розвитку фінансової системи на сьогоднішній день. Даний напрям спрямований на створення стійкого фінансового середовища, зростання ефективності банків та підвищення їх конкурентоспроможності [62]. Рушійною силою модернізації, зростання ролі цифровізації у банківській сфері ЄС став черговий період невизначеності, який пов'язаний з впливом зовнішніх факторів на темпи зростання світової та європейської економік. Таким чином, в умовах подальшого розвитку інформаційної економіки, технологічної революції, процесів цифровізації банківський сектор ЄС зазнає глибоких трансформацій.

Варто відзначити те, що багато чого було досягнуто у зміцненні діяльності та трансформаційних процесів у банках ЄС. Процеси трансформації у банківській діяльності тривають й на сьогоднішній день, що було вище нами розкрито. Зокрема, вживаються заходи для виявлення та усунення прогалин, що

ще залишаються, але водночас, існує думка, зокрема Чарльз Енох, що «в ЄС вжитих заходів недостатньо для зміцнення банківської системи» [109, с.459].

Зазначимо те, що модернізація банківської діяльності в ЄС спрямована на зміцнення банківської системи та підвищення рівня конкурентоспроможності, і передбачає впровадження цифрових, інноваційних технологій, що сприятиме більш легкому доступу до банківських послуг; новітніх методів та сучасної стратегії для покращення діяльності банку на фінансовому ринку; автоматизацію процесів, а також покращення клієнтського обслуговування та оптимізації бізнес-процесів. Як в банківській системі ЄС, так і в США, інших країнах, акцентується увага на тому, що модернізація має бути обов'язковою. Для цього, багато банківських фахівців, зосереджуються на вирішенні таких ключових завдань [182]:

- 1) оновлення банківських систем у відповідності до тенденцій діджиталізації;
- 2) вдосконалення бізнес-правил у банківській діяльності;
- 3) переведення банківської системи з пакетного режиму в реальний час, оновлення банківських програм;
- 4) імплементація цифрових технологій;
- 5) відповідність динамічним нормативним вимогам.

Зазначимо, що протягом багатьох років в банківській діяльності ЄС застарілі основні платформи були налаштовані у відповідності до внутрішніх та зовнішніх ІТ-команд. Багато з цих налаштувань не задокументовані або були задокументовані не в повному обсязі. Крім того, вони рідко оновлюються для подальших змін після їх впровадження. Знання зазвичай зберігаються у внутрішніх спеціалістів, і ці знання втрачаються, якщо банківські фахівці змінюють роботу (або виходять на пенсію). Без інвентаризації існуючих вимог складно розробити та виконати план модернізації, який забезпечить постійну функціональність та роботу банківського бізнесу.

Застарілі системи зазвичай не працюють на сучасному етапі. Багато застарілих систем обробляють запізно транзакції, зазвичай, наприкінці дня.

Системи, які взаємодіють зі застарілим ядром, створені для отримання та обробки даних у пакетному режимі, а не в реальному часі. Перебудова всієї екосистеми, яка пов'язана з основною банківською системою, може бути складним завданням і потребує ретельного розгляду. Основні суб'єкти фінансової екосистеми наведені у додатку Г.

Бізнес-правила зазвичай жорстко закодовані, а не параметризовані. Так, наприклад, розрахунок відсотків, зборів, комісій і податку, що утримується, зазвичай є жорстко закодованими бізнес-правилами, і єдиний спосіб ввести зміни в бізнес-правила – це змінити код. З одного боку, витрати та час на впровадження змін високі та призводять до втрати можливостей для бізнесу, з іншого боку, сучасні основні системи, дозволяють налаштовувати бізнес-правила за допомогою гнучкої параметризації та відносно простого інтерфейсу користувача.

Банківські клієнти все більше звикають до інноваційних, цифрових технологій у таких секторах, як роздрібна торгівля, готельний бізнес і подорожі, і вони очікують такого ж рівня досвіду від банків. Так, наприклад, багато фінтех-компаній і сучасних банківських систем пропонують такі можливості, як безперервна адаптація облікового запису, баланси в реальному часі та контекстні пропозиції тощо. Усі клієнти також очікують конфіденційності та безпеки даних під час угод із будь-якими постачальниками фінансових послуг. Нові стандарти, такі як відкритий банкінг, вимагатимуть від банків відкрити свої основні системи, щоб надати іншим банкам, фінтех-компаніям і третім сторонам доступ до даних клієнтів та інформації про рахунки в дозволеному обсязі. Водночас, застарілі системи не можуть легко запропонувати розширюваність своїх основних систем, що є ще однією причиною, через яку банки використовують застарілі основні програми, та ризикують втратити конкурентоспроможність.

В попередньому підрозділі було нами розглянуто, як швидко, динамічно змінюються та вдосконалюються нормативні вимоги, які існують правила фінансового нагляду та стабільності в банківській системі ЄС. Отже, банківська

діяльність суворо регулюється, і зміни в правилах відбуваються часто, що робить динамічні основні системи, які можна швидко модифікувати, набагато важливішими. Такі обов'язкові функції, як перевірка «свого клієнта» для реєстрації, перевірка санкцій і перевірка процесів щодо відмивання грошей під час обробки транзакцій, а також звітування внутрішнім і зовнішнім зацікавленим сторонам, вимагають безперервного зберігання відповідної інформації та доступу до даних. Застарілі програми зберігають дані у форматах файлів, які важко отримати та змінити.

Таким чином, банкам потрібно подолати труднощі із застарілими основними системами, щоб залишатися конкурентоспроможними, як на європейському, так і міжнародному рівнях. Це досить складне рішення щодо заміни основних систем, враховуючи витрати та пов'язані з цим проблеми модифікації банківської екосистеми.

Зазначимо, що найбільші банки в ЄС відносяться до традиційних банків, і не можуть зазнати банкрутства, оскільки ризикована частина їх діяльності може мати непряму субсидію, що зменшує витрати та дозволяє їм масштабувати діяльність, ніж якби банкам доводилося фінансувати себе на автономній основі [109, С.460].

Основними напрямками модернізації банківської діяльності, на нашу думку, в сучасних умовах подальшого розвитку банківської діяльності в ЄС є (рис. 2.7.):

1. Цифрова трансформація банківських послуг
2. Трансформація банківських технологій
3. Онлайн-банкінг.

Банківський сектор ЄС зазнав значних трансформацій за останні роки через нормативні зміни, зміни очікувань клієнтів і появу нових технологій.

Цифрова трансформація банківських послуг у ЄС, як напрям модернізації банківської діяльності полягає у прийнятті та інтеграції цифрових технологій для покращення надання фінансових послуг, покращення обслуговування клієнтів та підвищення операційної ефективності.

Цифрова трансформація – це вже не просто варіант для банків, а необхідність залишатися конкурентоспроможними та продовжувати задовольняти потреби клієнтів, що постійно змінюються [133]. Банки можуть отримати конкурентні переваги завдяки можливостям, які відкриває цифрова трансформація, якщо на цьому шляху вони доведуть здатність належним чином протистояти внутрішнім викликам, а саме, стратегічним ризикам, пов'язаними з технологіями та операційними ризиками, а також потенційним новим загрозам. Ці ризики необхідно свідомо виявляти, оцінювати та пом'якшувати за допомогою розширених систем управління та управління ризиками, а також інвестицій у потенціал.

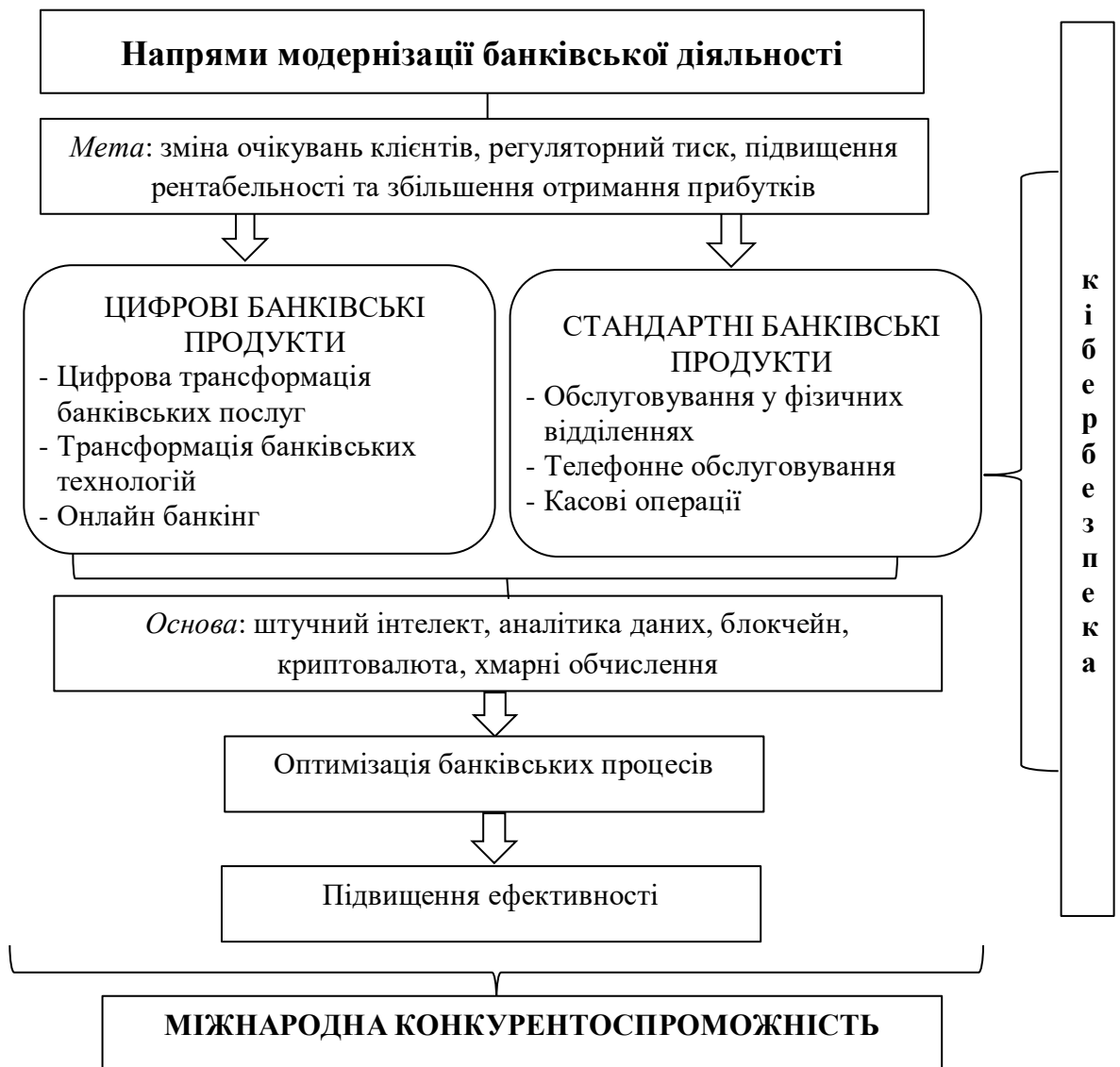

Рис. 2.7. Основні напрями модернізації банківської діяльності

Джерело: розроблено автором самостійно

Трансформація банківських технологій як напрям модернізації банківської діяльності, і як цифровий банківський продукт охоплює багатогранну еволюцію, і останніми роками спричинена цифровізацією, інноваціями та регуляторними змінами (що було відмічене у попередньому параграфі). Ця еволюція включає ряд тенденцій, які формують сектор, ставлячи перед банками та фінансовими установами як серйозні виклики, так і широкий вибір можливостей [144]. Трансформація банківських технологій безпосередньо здійснює вплив на робочу силу банків. Банки в ЄС вкладають значні кошти в цифрову трансформацію банківських технологій, щоб покращити клієнтський досвід, оптимізувати операційну ефективність і залишатися конкурентоспроможними. Ця зміна передбачає впровадження цифрових каналів, таких як мобільні банківські додатки та онлайн-платформи. Вони мають на меті задовольнити потреби клієнтської бази, що збільшується, шукаючи мобільного та онлайн-банкінгу, де клієнти можуть отримати доступ до своїх рахунків, здійснювати транзакції та безперешкодно управляти своїми фінансами. Технології автоматизації та штучний інтелект також впроваджуються в різні банківські операції, такі як обслуговування клієнтів, виявлення шахрайства та оцінка ризиків. Це дозволяє банкам оптимізувати процеси, зменшити ручні завдання та покращити процес ухвалення рішень.

Традиційні банківські послуги все частіше пропонуються через цифрові канали, такі як портали онлайн-банкінг, мобільні банківські програми та цифрові гаманці. Онлайн-банкінг у ЄС представляє фундаментальний напрям модернізації банківської діяльності, змінюючи способи надання, доступу та управління фінансовими послугами. Перевагами онлайн-банкінгу є зручність і цілодобова доступність, економічна ефективність, покращена безпека, персоналізація, інтеграція додаткових послуг. Слід також відмітити, що онлайн-банкінг є наріжним каменем більш ширшої цифрової трансформації, що відбувається в банківській галузі. Він слугує каталізатором інновацій, сприяючи впровадженню нових технологій, таких як ІІІ, машинне навчання, блокчейн. Банки використовують платформи онлайн-банкінгу, щоб

запроваджувати інноваційні функції, оптимізувати процеси та залишатися конкурентоспроможними на цифровому ринку.

Загалом, напрями модернізації банківської діяльності через призму цифрової трансформації банківських послуг у ЄС означають зміну парадигми у способах надання та споживання фінансових послуг. Застосовуючи цифрові технології та послуги, банки не лише адаптуються до мінливих уподобань клієнтів, покращують операційну ефективність, а також й стимулюють інновації у фінансовому секторі, оптимізують банківські процеси, підвищують ефективність. Однак це також створює проблеми, такі як ризики кібербезпеки, дотримання нормативних вимог і потребу в підвищенні кваліфікації співробітників, щоб ефективно орієнтуватися в цифровому ландшафті.

В ЄС усе більше банківських установ переходять на цифрові канали транзакцій, управління рахунками та обслуговування клієнтів. Цифровізація у банківських послугах означає процес перетворення традиційних банківських послуг на онлайн-орієнтовані, цифрові, технологічно продуктивні та клієнтоорієнтовані сервіси [60, С.153]. Використовуючи новітні технології, такі як блокчейн, хмарні обчислення, аналітика даних, штучний інтелект та інші, цифрова трансформація у банківській діяльності сприятиме підвищенню ефективності банків, оптимізації їх процесів, і загалом конкурентоспроможності не лише на ринку ЄС, а й на міжнародному.

Зазначимо, що цифровізація має тренд до все більшого розповсюдження у сфері банківських послуг в ЄС. Українські вчені, як у своїй праці досліджували цифровізацію фінансових послуг, зокрема О. Пахненко та інші зазначили, що вона включає три складових – цифрову інклюзію, фінансову інклюзію та цифрові фінансові послуги [185, С. 270]. Висновки даного дослідження засвідчили, що у 2019 році найвищого рівня цифровізації фінансових послуг досягли шість країн – Норвегія, Данія, Фінляндія, Швеція, Великобританія та Нідерланди.

Окрім того, процес цифровізації у банківській діяльності включає розширення електронних платіжних систем – мобільні платежі, онлайн-платежі

через платформи, безконтактні картки, перекази коштів через мобільні додатки тощо. Все це сприяє забезпеченню більш швидкого та зручного доступу до банківських послуг. Отже, усе більше європейських банків приділяє увагу розробці цифрових банківських продуктів, таких як онлайн-банкінг, віртуальні картки, цифрові кредити та ін., які дозволяють клієнтам здійснювати операції та керувати своїми фінансами з будь-якого пристрою з доступом до Інтернету. Таким чином, за цифровою трансформацією і модернізацією банківських технологій – майбутнє. На сьогоднішній день споживачі та компанії все частіше отримують цифровий доступ до банківських послуг; учасники ринку впроваджують нові, інноваційні технології; а існуючі банківські бізнес-моделі змінюються [78, С.105].

Сьогодення характеризується тим, що Інтернет і цифрові технології й надалі змінюють світ. Інновації в інформаційно-комунікаційній сфері та банківській сфері створюють потік небачених можливостей для подальшого стрімкого розвитку банківського бізнесу. На сьогоднішній день банківські інновації все частіше набувають цифрової форми, що полегшує зростання компаній. Інноваційні цикли стають більш спільними і відкритими, і усе більше прискорюються [122]. В банківському бізнесі цифрові технології та додатки все частіше будуються за модульним принципом, «спілкуючись один з одним через інтерфейси прикладного програмування, вони дають змогу налаштовувати банківські послуги ближче до попиту клієнтів» [78, С.103].

Трансформація банківських технологій на основі використання хмарних обчислень та прогресу у Генеративному ШІ (ГенШІ, GenAI) сприяють підвищенню операційної ефективності та взаємодії з користувачами, а також створюють нові джерела доходу. В ЄС, за опитуванням керівників банків, що було проведене на основі використання ШІ компанією Ернс енд Янг показало, що протягом 2024-2025 років 78% топ-менеджменту планують збільшити витрати на ГенШІ [122]. Використання банками ГенШІ, хмарних технологій, аналітики даних у своєму подальшому розвитку дозволяє будувати стратегічні партнерства з власними споживачами банківських послуг, враховуючи вимоги

персоналізованого, багатоканального та безперебійного досвіду. Сьогодні в банківській діяльності клієнтоорієнтованість є основним принципом діяльності банку. Тому, банки швидко намагаються перейти від застарілих банківських платформ, технологій до хмарних обчислень для повного розкриття потенціалу даних, які вони зберігають. Цей процес охоплює усе: від хмарних сервісів (Регламент ЄС про цифрову операційну стійкість фінансового сектору, DORA [128]) до захисту криптоактивів (Регламент ЄС про ринки криптовалют, MiCAR [180]), і до захисту програм штучного інтелекту (Регламент ЄС про штучний інтелект [193]).

Штучний інтелект є сьогодні ключовою технологією та основою цифрової трансформації, зокрема в банківській системі, і присутній вже у банківських послугах, продуктах та процесах. Довіра до надійності, прозорості і справедливості штучного інтелекту настільки важлива для його широкого використання, що ЄС розробив власний регламент про штучний інтелект, який спрямований на встановлення правил для систем ШІ, просування інновацій та захист громадян ЄС. Щоб досягти успіху у впровадженні ШІ на конкурентному європейському банківському ринку, банкам потрібно буде дотримуватися великої кількості нормативних актів, формувати культуру довіри і забезпечувати прозорість протягом всього життєвого циклу ШІ.

Сучасною ознакою сучасного етапу модернізації у банківській діяльності Європейського союзу виступає клієнтоорієнтованість і персоналізація відносин. Саме використання ШІ та аналітики даних для персоналізації порад і рекомендацій банківським клієнтам дозволяє краще задовольнити їх потреби. Така орієнтація банків на індивідуальний підхід до власних клієнтів щодо рекомендацій та персоналізованих рішень сприяє задоволенню клієнтів та підвищенню конкурентоспроможних позицій на європейському банківському ринку. Основний фокус клієнтоорієнтованого підходу банків зосереджений на зручності для клієнтів, підвищенню їх рівню задоволеності, що включає зменшення часу на обробку запитів клієнтів, покращення інтерфейсу банківських користувачів та надання швидких і ефективних рішень.

Одним з сучасних цифрових банківських продуктів є розширення онлайн-послуг та створення онлайн-банкінгу. Усе більше європейських банківських клієнтів здійснюють онлайн-перекази та електронні платежі. На ринках європейських країн з'являються інтернет-банки (або так звані «віртуальні» банки), які не мають фізичних відділень. Інтернет-банки не потребують накладних витрат, які пов'язані зі здійсненням звичайної діяльності банків та їх відділень, і пропонують сучасні, інноваційні та конкурентоспроможні банківські послуги. В таких умовах традиційні банки вимушені диверсифікувати свою діяльність, зокрема через розширення власних банківських продуктів та послуг, урізноманітнити канали дистрибуції інтегрувавши онлайн-банкінгові послуги у свою діяльність.

На 2024 рік в ЄС 67,24% населення використовували Інтернет для власних банківських операцій [147; 189] (рис. 2.8).

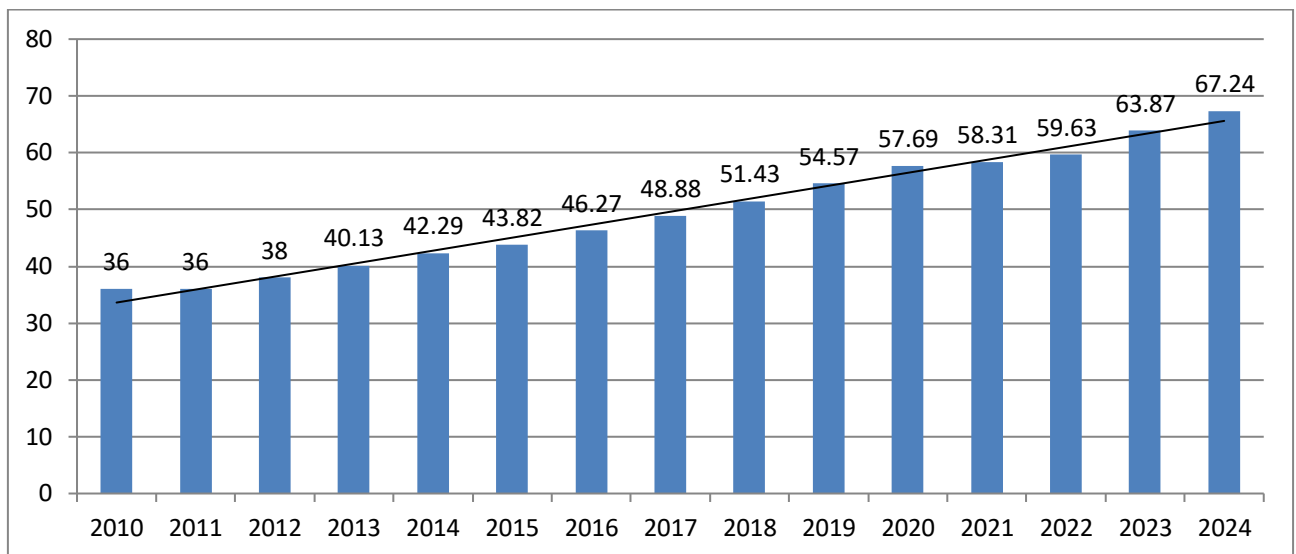

Рис. 2.8. Ступінь проникнення онлайн-банкінгу у Європейському Союзі з 2010 по 2024 рік, %

Джерело: складено автором самостійно [147; 189]

Варто зауважити, як показує рис. 2.8 відбулося зростання частки фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом: так, на 2010-2011 рр. на онлайн-банкінг припадало 36%, у 2024 році – 67,24%, тобто відбулося збільшення частки фізичних осіб майже удвічі. Водночас, слід зазначити, що великі

відмінності щодо використання онлайн-банкінгу спостерігаємо між віковими групами [123]. Хоча й Інтернет став постійною частиною життя багатьох європейських людей з одного боку, і з іншого – банківські послуги продовжують усе більше оцифровуватися, використовується ШІ, біля 40% європейського населення залишається певною мірою виключеною, що призводить до так званого «цифрового розриву» [78, С.101]. За даними Євростату 7% європейців у 2022 році ніколи не користувалися Інтернетом, що обумовлено відсутністю можливостей та навичок роботи з Інтернетом та відсутністю інтересу до банківських онлайн-послуг, а також вартістю Інтернету [123]. Важливість цих причин щодо не користування онлайн-банкінгом відрізняється в залежності таких факторів, як: демографічні характеристики – вік; географічного проживання – місцезнаходження; соціальних характеристик – рівня освіти, рівня доходу.

Інша частина європейського населення, яка є активним споживачем онлайн-банкінгу користується декількома онлайн фінансовими послугами, відкриває рахунки, здійснює цифрові та безконтактні платежі, покупки в Інтернеті. На основі статистичних даних щодо частки фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС (2010 – 2024 рр.) нами визначений тренд подальшого розвитку онлайн-банкінгу та зроблений прогноз до 2028 року. Використовуючи графічний метод нами було побудований тренд змін частки фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у Європейському Союзі з подальшим нанесенням ліній тренду і здійснення прогнозування майбутнього тренду. Так на рис. 2.9 відображено тренди зростання частки європейських фізичних осіб, які користуватимуться онлайн-банкінгом. Підбір емпіричної функції зроблений на основі лінійної, поліноміальної, логарифмічної, експоненціальної та степеневої функцій.

Коефіцієнт достовірності апроксимації R^2 знаходиться в межах 0,98-0,99; чим він вищий, тобто чим ближче до 1, тим краще для прогнозування, і тоді рівняння тренду вважається прогнозною моделлю (рис. 2.9, табл. 2.1 і табл. 2.2).

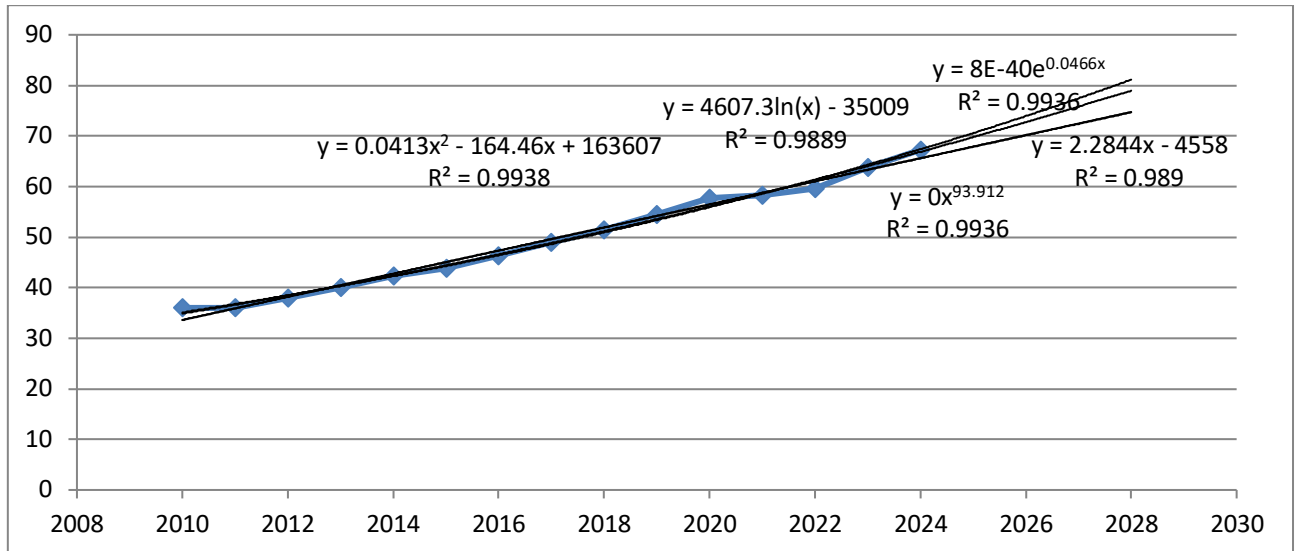

Рис. 2.9. Тренд зміни частки фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС, 2010-2024 рр.

Джерело: розроблено самостійно [78, С.102]

Найбільш високу достовірність апроксимації мають схожі три функції: експоненціальна, де $R^2 = 0,9936$; степенева, де $R^2 = 0,9936$; поліноміальна, де $R^2 = 0,9938$. Загалом усі значення достовірності апроксимації наведених функцій у табл. 2.1. знаходиться в межах $0,8 - 1$, що означає наявність моделі на високому рівні та хорошу її якість.

Таблиця 2.1

Функція змін частки фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС (на основі даних 2010-2024 рр.)

Назва функції	Функція	Коефіцієнт апроксимації, R^2
Лінійна	$y = 2,2844x - 4558$	0,9890
Логарифмічна	$y = 4607,3 \ln(x) - 35009$	0,9889
Поліноміальна	$y = 0,0413x^2 - 164,46x + 163607$	0,9938
Степенева	$y = 0x^{93,912}$	0,9936
Експоненціальна	$y = 8E-40e^{0,0466x}$	0,9936

Джерело: розроблено самостійно

Зміна частки фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС за результатами розробленого прогнозу до 2027 року, враховуючи різні сценарії розвитку наведено у табл.2.2 Аналіз даної таблиці показав, що за найбільш

реалістичним сценарієм частка фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС зросте на 18,66% до 2028 р., і становитиме 79,78%.

Таблиця 2.2

Прогнозні сценарії розвитку щодо змін частки фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС, %

Період	Найбільш реалістичний сценарій	Найбільш песимістичний сценарій	Найбільш оптимістичний сценарій
2024	67,24	67,24	67,24
2025*	70,37	68,05	72,69
2026*	73,51	69,33	77,69
2027*	76,64	70,40	82,88
2028*	79,78	71,26	88,29

* - розраховані прогнозні дані

Джерело: розраховано самостійно

Реалістичний сценарій відображає сучасні реалії розвитку європейської економіки відповідно до цілей стратегії «Європа 2030» (Цифрова стратегія ЄС). Слід зазначити, що у своєму економічному розвитку ЄС прагне забезпечити лідерство у цифровій сфері та підвищити конкурентоспроможність у глобальній економіці. Основними цілями цифрової стратегії ЄС є цифрова трансформація економіки та всіх секторів, розширення інфраструктури 5G і 6G, навчання та підвищення кваліфікації громадян у цифровій сфері, кібербезпека та захист особистих даних.

За найбільш песимістичним сценарієм розвитку можливе навіть скорочення частки фізичних осіб на 5,98%, які користуватимуться онлайн-банкінгом у ЄС, що може бути спричинено вартістю Інтернет послуг та старінням населення.

Крім штучного інтелекту, аналітики даних, блокчейна, криптовалюти, хмарних обчислень, що виступають основою цифрової трансформації банківських послуг, технологій та онлайн-банкінгу, слід приділити увагу й автоматизації рутинних операцій, таких як відкриття рахунку, обробка транзакцій і запити клієнтів, за допомогою чат-ботів і систем, керованих штучним інтелектом, що спрощує операції та знижує витрати. Для деяких

банківських послуг застосовується біометрична автентифікація – як сканування відбитків пальців, розпізнавання обличчя та розпізнавання голосу, що підвищують безпеку та зручність доступу клієнтів до своїх облікових записів.

Отже, підсумовуючи слід зазначити, що модернізація банківської системи зумовлена поєднанням технологічних досягнень, зміною очікувань клієнтів, регулятивним тиском і конкуренцією з боку нових учасників ринку.

2.3. Характеристика та оцінка банківської діяльності у країнах ЄС

Банківська система є частиною фінансової системи, і сприяє підвищенню ефективності і забезпеченню стабільності в ЄС, що відбувається в умовах спільного регулювання та гармонізації ринків. Цифрова трансформація та модернізація банківської діяльності країн ЄС здійснюють вплив на банки європейських країн, їх стратегії та моделі розвитку, що вимагає їх адаптації до змін у банківському ландшафті. Цифрова трансформація банківських послуг, трансформація банківських технологій, онлайн-банки, впровадження інновацій, зміни у регуляторному середовищі, нові вимоги та банківські стандарти зобов'язують від банків адаптації до сучасних умов та впливають на банківські послуги. Отже, цифрові технології змінили спосіб надання банківських послуг.

Змінюються банківські технології, впроваджуються новації у банківську діяльність і змінюється сам банківський сектор. У табл. 2.3 наведені основні показники банківського сектору ЄС.

Аналіз даної таблиці дозволяє зробити висновки:

- зменшується кількість банків, таке зменшення відбувається щорічно починаючи з 2002 року. За останні вісім років кількість кредитних установи скоротилася на 23,8%;
- разом зі зменшенням кількості банківських інститутів зменшується й кількість банківських працівників. Так, за даними 2021 року в банках

працювало 2149 млн. осіб, в той час як у 2014 році – 2486 млн. осіб, скорочення за вісім років становило 13,6%;

Таблиця 2.3

Показники банківського сектору в ЄС

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Кількість кредитних установ в ЄС, од.	6906	6688	6241	5880	5698	5581	5441	5263
Кількість працівників у кредитних організаціях, млн. осіб	2,486	2,452	2,414	2,371	2,296	2,265	2,219	2,149
Кредитні установи в країнах ЄАВТ, од.	439	423	413	410	410	406	398	396
Кількість працівників у кредитних організаціях ЄАВТ, тис. осіб	159,3	147,7	150,1	139,5	137,5	118,9	118,5	119,3
Кількість внутрішніх філій в ЄС, тис. од.	192,8	187,9	179,3	173,1	162,9	155,6	146,4	138,4
<i>Філії кредитних установ в ЄС, од.</i>								
Філії кредитних установ з інших держав-членів ЄС	675	677	662	650	670	673	626	619
Філії кредитних установ з-за меж ЄС	156	153	150	145	153	142	170	165
<i>Дочірні компанії кредитних установ в ЄС, од.</i>								
Дочірні компанії кредитних установ з інших держав-членів ЄС	350	334	323	309	290	275	246	218
Дочірні компанії кредитних установ з-за меж ЄС	193	194	181	169	164	156	161	166

Джерело: за даними [96;136]

– в країнах європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) також помічаємо скорочення, як кредитних установ, так і співробітників відповідно 9,8 та 25,1% за останні вісім років;

– спостерігаємо тренд зменшення кількості філій кредитних установ – на 8,3%, і кількості дочірніх компаній в ЄС на 37,7% за останні вісім років на 2022 рік;

– за даними 2021 року найбільша кількість банків припадає на Німеччину – 27,46%; далі Польща – 11,48%, Австрія -8,93%, Італія – 8,68%, Франція – 7,58% [96, с.4].

Тренд зменшення банківських установ, у тому числі дочірніх компаній, філій спостерігається після глобальної фінансової кризи; банківська консолідація призвела до більшої концентрації ринку, але є більше можливостей для підвищення ефективності. Найбільш видимою ознакою є концентрація та консолідація, що відбувається через банківські злиття і поглинання [36, С.118]. Злиття та поглинання банків часто розглядаються як варіант для зменшення надлишку потужностей і низької прибутковості в банківському секторі єврозони. Банківський ринок єврозони стає все більш концентрованим, і третина його банківських груп – переважно найменших банків – зникла після світової фінансової кризи. Незважаючи на це, сектор продовжує боротися з низькою прибутковістю та надлишковою потужністю, із занадто великою кількістю малих банків та дорогою фізичною банківською інфраструктурою [155]. Деякі показники ефективності банків також відстають від показників інших розвинутих економік (табл. 2.4). Ефективність і стабільність банківської системи виграють від подальшої консолідації, яка має відбуватися під впливом ринкових сил, при цьому кожна запропонована транзакція оцінюється окремо [149; 177].

Таблиця 2.4

Порівняльна характеристика деяких показників ефективності банків, 2020

Показник	Зона євро	Інші економічно розвинуті країни
Загальні активи на 1 відділення банку, млн. євро	298	420
Кількість сплат картою на 1 мешканця	145	380
Проникнення інтернет-банкінгу, % від населення	58	79

Джерело: [151]

Зазначимо, що основними стратегічними змінами банківської діяльності у конкурентній боротьбі на європейському ринку стало використання онлайн послуг, впровадження інноваційних банківських технологій, що загалом призвело до покращення якості банківських послуг і продуктів. Крім того, банки залишаються найбільш значущими для соціально-економічного розвитку

країн ЄС. З однієї сторони, вони мобілізують кошти у населення, а з іншої – є основними постачальниками фінансових ресурсів для юридичних компаній і підприємств, що дає можливість їм далі розвиватися, розширювати свою діяльність. Банки у сукупності з підприємствами підтримують економічне зростання ЄС через фінансування міжнародної торгівлі, сприяння експортно-імпортним операціям. Крім того, банки надають кредитні ресурси населенню, задовольняючи їх попит, та здійснюють фінансування різних проєктів, зокрема екологічних, соціальних та інших, сприяючи соціальній відповідальності та сталому розвитку. У таблиці 2.5 наведені деякі показники щодо депозитів, активів банків та рентабельності банківського капіталу в ЄС.

Таблиця 2.5

Депозити, активи та рентабельність капіталу в банківській системі в ЄС

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Загальний обсяг депозитів в банках ЄС як частки загальних банківських активів, %	52,5	53,3	53,1	56,2	57,2	57,1	59,3	61,0	
Депозити не МФО, %	36,5	36,9	37,7	39,1	40,0	39,9	40,1	40,5	
Середні депозитні зобов'язання на активи в країнах ЄАВТ, %	57,6	53,5	54,3	52,8	55,9	60,9	55,0	55,8	
Загальні активи банків у ЄС, %	евро зона поза евро зоною країни ЄАВТ	31,2	30,8	30,9	30,4	30,9	32,4	35,2	36,7
		3,2	3,2	3,3	3,5	3,4	3,6	4,0	4,1
		3,2	3,2	3,3	3,5	3,4	4,1	3,8	4,5
Рентабельність капіталу в ЄС, %	3	3	5	3	6	5	2	6	

Джерело: за даними [96; 136]

Аналіз даної таблиці засвідчив:

– зростання частки депозитних зобов'язань у загальних активах за останні 8 років на 8,5%, що становило у 2021 році 61%. Зазначимо, що позитивний тренд розпочався ще у 2007 році, і підтверджує більшу залежність банків від депозитів, як основного джерела фінансування;

– позитивний тренд також спостерігає у зростанні частки депозитів не МФО – на 4% за останні вісім років;

- депозитні зобов'язання на активи в країнах ЄАВТ зменшилися на 1,8% за останні вісім років і становили на 2021 р. – 55,8%;
- загальні активи банків ЄС мають позитивний тренд до зростання;
- рентабельність капіталу в ЄС також зросла удвічі і становила 6% у 2021 р.

Найменші внутрішні депозити в контексті розподілу загальних депозитів по країнах, які знаходяться на рівні 31,1% і 31,7% мали Данія та Ірландія у 2021 р. Найбільша частка депозитів для фінансування активів банківського сектора припала на Литву, Словенію та Грецію – у цих країнах депозити еквівалентні 80% та більше активів. Крім того, на Литву припадає найвища частка небанківських депозитів у загальних активах – 79,8%, а на Данію найнижча частка – 18,9% [96]. Рентабельність капіталу в ЄС та загальні активи банків також мають поступову тенденцію до зростання за останні роки.

Характеристику та оцінку банківської діяльності в ЄС можна надати через аналіз показників прибутковості (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Деякі показники прибутковості банків країн ЄС

Рік	Консолідований банківський леверидж, (множинне співвідношення активів до власного капіталу), % (BL)	Рентабельність активів банків, (ROA, % від загальних активів банків)	Середній показник рентабельності активів, (показує скільки прибутку припадає на 1 євро активів)
2014	16,9	0,2226	26
2015	15,6	0,3111	25
2016	15,2	0,2562	26
2017	14,0	0,4174	27
2018	14,1	0,4546	24
2019	14,2	0,3734	26
2020	14,7	0,1196	25
2021	14,6	0,4586	35
2022	14,6	0,4854	50

Джерело: складено за [145; 146; 176]

Прибутковість банку можна виміряти за допомогою облікових коефіцієнтів прибутковості без поправки на ризик, таких як рентабельність

активів (ROA) або рентабельність власного капіталу (ROE), при цьому ROE залежить від левериджу компаній. Існують також показники з поправкою на ризик, наприклад прибутковість активів, зважених за ризиком (RORWA, або операційний прибуток над активами, зваженими за ризиком). ROA (ROE) – це відношення чистого прибутку (після сплати податків) до загальних активів (власного капіталу). Чистий прибуток банків зазвичай можна розкласти як чистий процентний дохід плюс непроцентний дохід і зміни резервів на збитки за кредитами. Чистий процентний дохід є результатом маржі між доходом банків від процентних активів (позики, портфелі цінних паперів, резерви центрального банку) та їх витратами від процентних зобов'язань (депозити, оптове фінансування, фінансування центрального банку).

Банки відіграють ключову роль у грошово-кредитній політиці, а їх фінансовий стан має значення для монетарної політики, економічної діяльності, і загалом економічного зростання. У зоні євро ЄЦБ підкреслив важливість адекватної прибутковості банків для грошово-кредитної політики і зазначив те, що низька прибутковість може викликати занепокоєння щодо фінансової стабільності [117; 118]. Пропонуємо провести оцінку впливу факторів на один з найвагоміших показників прибутковості – рентабельність активів банків в ЄС. Для моделювання рентабельності активів європейських банків використаємо програмний продукт E-Views. Багатофакторна регресійна модель має вигляд:

$$Y = f(X_1, \dots, X_n), \quad (1)$$

Загальний вигляд моделі наступний:

$$ROA = f(tGDP, BL) \quad (2)$$

де, $tGDP$ – темп зростання реального ВВП [146];

BL – консолідований банківський леверидж, національні та іноземні банки (множинне співвідношення активів до власного капіталу), % [145].

На основі побудованої моделі перевіримо вплив обраних найбільш значущих змінних та щільність їх зв'язку. Використання програмного продукту E-Views обумовлено можливістю побудови економетричної моделі, здійснення прогнозування та висновків для забезпечення рентабельності активів

банківської системи ЄС. Отже, обрання окресленого програмного продукту є релевантним з огляду інструментальних можливостей до завдань, що ставилися в даному дослідженні. Нами були перевірені такі змінні, як:

- (1) консолідований банківський леверидж, національні та іноземні організації (множинне співвідношення активів до власного капіталу) %;
- (2) фізичні особи, які використовують Інтернет для інтернет-банкінгу %;
- (3) темп зростання реального ВВП;
- (4) кількість працівників в європейській банківській системі, млн. осіб;
- (5) загальний обсяг депозитів, у % до банківських активів; серед яких були обрані найбільш значущі.

Статистичні дані для аналізу взяті за період 2014-2022 рр., а отже, модель включає 9 спостережень (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Фактори впливу на рентабельність активів банків в ЄС побудованої моделі

obs	ROA	tGDP	BL
2014	0.22	1.6	16.9
2015	0.3	2.3	15.6
2016	0.26	2	15.2
2017	0.41	2.8	14
2018	0.46	2.1	14.1
2019	0.38	1.8	14.2
2020	0.12	-5.6	14.7
2021	0.46	6	14.6
2022	0.49	3.6	14.6

Джерело: побудовано автором на основі [145; 146; 176]

На підставі обраних найбільш значущих та перевірених факторів побудована кореляційна матриця, яка дозволяє встановити щільність взаємозв'язку між обраними змінними – сильний позитивний зв'язок між рентабельністю активів європейських банків та темпом зростання реального ВВП, та достатній обернений зв'язок (коефіцієнт кореляції 55%) між рентабельністю активів європейських банків та консолідованим банківським левериджем (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Кореляційна матриця

Фактори	ROA	tGDP	BL
ROA	1	0.7929	-0.5538
tGDP	0.7929	1	-0.0632
BL	-0.5538	-0.0632	1

Джерело: побудовано автором самостійно

Результати подальшого регресійного аналізу наведені у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Результати регресійного аналізу показника рентабельності активів

Dependent Variable: ROA / Method: Least Squares				
Sample: 2014 2022 / Included observations: 9				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
tGDP	0.031069	0.005700	5.450245	0.0016
BL	-0.069829	0.019279	-3.622045	0.0111
C	1.326042	0.288165	4.601674	0.0037
R-squared	0.883505	Mean dependent var	0.344444	
Adjusted R-squared	0.844673	S.D. dependent var	0.126700	
S.E. of regression	0.049934	Akaike info criterion	-2.895017	
Sum squared resid	0.014961	Schwarz criterion	-2.829276	
Log likelihood	16.02758	Hannan-Quinn criter.	-3.036887	
F-statistic	22.75211	Durbin-Watson stat	1.882640	
Prob(F-statistic)	0.001581			

Джерело: побудовано автором самостійно

Встановлюємо в моделі пограничний рівень значущості – 5-10%.
Результатами даної таблиці є:

– позитивний ROA зв'язок з tGDP з коефіцієнтом 0,03, і обернений зв'язок з BL з коефіцієнтом -0,07;

– величина регресії R^2 показує, на скільки обрані фактори даної моделі пов'язані з рентабельністю активів європейських банків. $R^2 = 88,3\%$ і засвідчує, що ROA залежить від обраних нами факторів, а отже маємо достатньо сильний зв'язок. Зазначимо, що існують й інші як кількісні, так і якісні фактори, що впливають на ROA. Крім того, скоригований $R_{adj}^2 = 84,5\%$, що також знаходиться на досить високому рівні. Отже, обрані фактори є значущими і

досить сильно пояснюють їх вплив на можливість зростання рентабельності активів європейських банків;

– ймовірність прийняття H_0 близька до нуля (F -statistic=0,001), що підтверджує гіпотезу про значущість рівняння в цілому. Prob. tGDP, темпу зростання реального ВВП має показник 0,1%, і Prob. BL, консолідованого банківського левериджу має показник 1,1%. Вони підтверджують і відповідають встановленому рівню значущості і є менше 5% рівня значущості. До константи, як правило, жорстких вимог не пред'являють, але у нашому випадку вона також є статистично значимою – 0,3%;

– аналіз критерію Дарбіна-Вотсана (Durbin-Watson, DW) дозволяє перевірити рівняння на наявність автокореляції першого порядку. Значення критерію DW лежить у межах від 0 до 4. Даний критерій у побудованій моделі становить 1,88. Статистика DW дозволяє визначити значущі (критичні) точки d_L і d_U . При рівні значимості $\alpha=5\%$ для 9 спостережень і 2 змінних $0,629 < DW < 1,699$. При більш строгому рівні значимості $\alpha=1\%$ для 9 спостережень і 2 змінних маємо $0,408 < DW < 1,389$. Отже, загалом маємо від'ємну кореляцію: у нашому випадку $DW > d_U$, що означає прийняття нульової гіпотези (H_0);

– інформаційні критерії Акайке (Akaike, AIC) і Шварц (Schwarz, BIC) використовуються для порівняннi моделей. Чим менше значення цих критеріїв в порівняннi з іншими моделями, тим модель вважається найкращою. У даному випадку ці критерії становить AIC=-2,89, BIC=-2,82.

Наявність автокореляції вищого (другого) порядку здійснюємо за допомогою тесту Бреуш-Годфрі (табл. 2.10), перевірка якого зводиться до перевірки застосування нульової гіпотези. У наведеній таблиці 2.10 значення мають показники Prob. $F(2,4)=33,6\%$, і Prob. Chi-Square (2)=15%, що перевищують встановлений рівень значущості 10%.

Таблиця 2.10

Тест на автокореляцію вищого (другого) порядку

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:				
F-statistic	1.450107	Prob. F(2,4)	0.3360	
Obs*R-squared	3.782770	Prob. Chi-Square(2)	0.1509	
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID / Method: Least Squares				
Sample: 2014 2022 / Included observations: 9				
Presample missing value lagged residuals set to zero.				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
tGDP	-0.006717	0.006663	-1.008208	0.3704
BL	0.015270	0.020288	0.752646	0.4935
C	-0.222438	0.302363	-0.735666	0.5027
RESID(-1)	-0.369240	0.511692	-0.721606	0.5105
RESID(-2)	-1.096296	0.668809	-1.639177	0.1765
R-squared	0.420308	Mean dependent var	7.40E-17	
Adjusted R-squared	-0.159384	S.D. dependent var	0.043244	
S.E. of regression	0.046563	Akaike info criterion	-2.995831	
Sum squared resid	0.008673	Schwarz criterion	-2.886261	
Log likelihood	18.48124	Hannan-Quinn criter.	-3.232281	
F-statistic	0.725053	Durbin-Watson stat	1.107460	
Prob(F-statistic)	0.618526			

Джерело: побудовано автором самостійно

При використанні наступного лагу 3 значення Prob. F і Prob. Chi-Square суттєво зростають, і це є свідченням відсутності автокореляції вищого (другого) порядку щодо випадкових відхилень, отже, можна приймати нульову гіпотезу.

Наступним кроком перевірки моделі на надійність та адекватність є перевірка на гетероскедастичність на основі тестів Бреуш-Паган-Годфрі, Харві, Глейзера, Арчі та Уайта (табл. 2.11 – 2.15).

Тест Бреуш-Паган-Годфрі показав, що Prob. F(2,6)=0,71, Prob. Chi-Square(2)=0,62, що засвідчує ймовірність прийняття нульової гіпотези, оскільки $H_0 > 5 - 10\%$ рівня значущості.

Таблиця 2.11

Результат перевірки на гетероскедастичність: тест Бреуш-Паган-Годфрі

F-statistic	0.363329	Prob. F(2,6)	0.7097	
Obs*R-squared	0.972238	Prob. Chi-Square(2)	0.6150	
Scaled explained SS	0.272441	Prob. Chi-Square(2)	0.8727	
Test Equation: Dependent Variable: RESID^2 / Method: Least Squares				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.004884	0.012460	0.391953	0.7086
tGDP	0.000193	0.000246	0.782310	0.4638
BL	-0.000240	0.000834	-0.288428	0.7827
R-squared	0.108026	Mean dependent var	0.001662	
Adjusted R-squared	-0.189298	S.D. dependent var	0.001980	
S.E. of regression	0.002159	Akaike info criterion	-9.176999	
Sum squared resid	2.80E-05	Schwarz criterion	-9.111258	
Log likelihood	44.29650	Hannan-Quinn criter.	-9.318869	
F-statistic	0.363329	Durbin-Watson stat	2.663697	
Prob(F-statistic)	0.709669			

Джерело: побудовано автором самостійно

Таблиця 2.12

Результат перевірки на гетероскедастичність: тест Харві

F-statistic	1.773156	Prob. F(2,6)	0.2483	
Obs*R-squared	3.343365	Prob. Chi-Square(2)	0.1879	
Scaled explained SS	2.101396	Prob. Chi-Square(2)	0.3497	
Test Equation: Dependent Variable: LRESID2 / Method: Least Squares				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-6.407755	9.868322	-0.649326	0.5402
tGDP	0.363075	0.195212	1.859897	0.1122
BL	-0.116767	0.660214	-0.176863	0.8654
R-squared	0.371485	Mean dependent var	-7.475322	
Adjusted R-squared	0.161980	S.D. dependent var	1.867984	
S.E. of regression	1.710017	Akaike info criterion	4.172085	
Sum squared resid	17.54495	Schwarz criterion	4.237827	
Log likelihood	-15.77438	Hannan-Quinn criter.	4.030215	
F-statistic	1.773156	Durbin-Watson stat	2.965000	
Prob(F-statistic)	0.248283			

Джерело: побудовано автором самостійно

Тест Харві також засвідчив, що Prob. $F(2,6)=0,251$, Prob. Chi-Square(2)=0,19, і засвідчує ймовірність прийняття нульової гіпотези, оскільки $H_0 > 5 - 10\%$ рівня значущості.

Таблиця 2.13

Результат перевірки на гетероскедастичність: тест Глейзера

F-statistic	0.720097	Prob. F(2,6)	0.5244	
Obs*R-squared	1.742124	Prob. Chi-Square(2)	0.4185	
Scaled explained SS	1.080218	Prob. Chi-Square(2)	0.5827	
Test Equation: Dependent Variable: ARESID / Method: Least Squares				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.069445	0.150441	0.461611	0.6606
tGDP	0.003409	0.002976	1.145622	0.2956
BL	-0.002861	0.010065	-0.284223	0.7858
R-squared	0.193569	Mean dependent var	0.033173	
Adjusted R-squared	-0.075241	S.D. dependent var	0.025140	
S.E. of regression	0.026069	Akaike info criterion	-4.194937	
Sum squared resid	0.004078	Schwarz criterion	-4.129196	
Log likelihood	21.87722	Hannan-Quinn criter.	-4.336807	
F-statistic	0.720097	Durbin-Watson stat	2.861188	
Prob(F-statistic)	0.524446			

Джерело: побудовано автором самостійно

Тест Глейзера аналогічно, як і попередні тести засвідчив, що Prob. $F(2,6)=0,52$, Prob. Chi-Square(2)=0,42, це засвідчує ймовірність прийняття нульової гіпотези, оскільки $H_0 > 5 - 10\%$ рівня значущості.

Таблиця 2.14

Результат перевірки на гетероскедастичність: тест Арчі

F-statistic	0.545743	Prob. F(1,6)	0.4879	
Obs*R-squared	0.666990	Prob. Chi-Square(1)	0.4141	
Test Equation: Dependent Variable: RESID^2 / Method: Least Squares				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.002257	0.000981	2.299248	0.0612
RESID^2(-1)	-0.374897	0.507478	-0.738744	0.4879
R-squared	0.083374	Mean dependent var	0.001796	
Adjusted R-squared	-0.069397	S.D. dependent var	0.002073	
S.E. of regression	0.002143	Akaike info criterion	-9.240470	
Sum squared resid	2.76E-05	Schwarz criterion	-9.220609	

продовження табл. 2.14

Log likelihood	38.96188	Hannan-Quinn criter.	-9.374420
F-statistic	0.545743	Durbin-Watson stat	1.759092
Prob(F-statistic)	0.487942		

Джерело: побудовано автором самостійно

Тест Арчі має Prob. $F(1,6)=0,49$, Prob. $\text{Chi-Square}(2)=0,41$, що також засвідчує ймовірність прийняття нульової гіпотези, оскільки $H_0 > 5 - 10\%$ рівня значущості.

Таблиця 2.15

Результат перевірки на гетероскедастичність: тест Уайта

F-statistic	0.532224	Prob. F(5,3)	0.7492
Obs*R-squared	4.230628	Prob. Chi-Square(5)	0.5167
Scaled explained SS	1.185507	Prob. Chi-Square(5)	0.9463

Test Equation: Dependent Variable: RESID^2 / Method: Least Squares

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.861438	0.657511	-1.310149	0.2814
TGDP	0.085296	0.080147	1.064246	0.3653
TGDP^2	-0.000126	0.000103	-1.215574	0.3111
TGDP*BL	-0.005803	0.005464	-1.061978	0.3662
BL	0.103343	0.077501	1.333441	0.2746
BL^2	-0.003025	0.002230	-1.356851	0.2679

R-squared	0.470070	Mean dependent var	0.001662
Adjusted R-squared	-0.413147	S.D. dependent var	0.001980
S.E. of regression	0.002354	Akaike info criterion	-9.031024
Sum squared resid	1.66E-05	Schwarz criterion	-8.899541
Log likelihood	46.63961	Hannan-Quinn criter.	-9.314764
F-statistic	0.532224	Durbin-Watson stat	2.677258
Prob(F-statistic)	0.749153		

Джерело: побудовано автором самостійно

Тест Уайта також підтверджує ймовірність прийняття нульової гіпотези, і має Prob. $F(5,3)=0,75$, Prob. $\text{Chi-Square}(5)=0,52$.

Описова статистика моделі наведена у таблиці 2.16, і в цілому вона підтверджує нормальність та адекватність побудованої моделі:

– ймовірність прийняття нульової гіпотези – 69,4% (що є більше 5% рівня значимості), тобто маємо нормальний розподіл;

Таблиця 2.16

Описова статистика моделі

	ROA	TGDP	BL
Mean	0.344444	1.844444	14.87778
Median	0.380000	2.100000	14.60000
Maximum	0.490000	6.000000	16.90000
Minimum	0.120000	-5.600000	14.00000
Std. Dev.	0.126700	3.103269	0.917575
Skewness	-0.484149	-1.483634	1.231034
Kurtosis	1.996095	5.124999	3.608405
Jarque-Bera	0.729535	4.995114	2.411977
Probability	0.694358	0.082286	0.299396
Sum	3.100000	16.60000	133.9000
Sum Sq. Dev.	0.128422	77.04222	6.735556
Observations	9	9	9

Джерело: побудовано автором самостійно

- у моделі, показник Перекос (Skewness) вказує на асиметрію розподілу залишків регресійної моделі – те, наскільки сильно розподіл відхилений від нормального розподілу. У даному випадку, значення показника = -0,48 означає, що розподіл залишків регресійної моделі має легку скошеність вліво, але в цілому розподіл можна вважати досить симетричним;
- показник Ексцес (Kurtosis) – 1,99, що означає гостро вершинний розподіл, значення не велике, а отже розподіл близький до нормального;
- показник Жака-Бера перевіряє гіпотезу на нормальний розподіл залишків регресійної моделі. В побудованій моделі показник Жака-Бера дорівнює 0,72, це означає, що залишки вашої регресійної моделі близькі до нормального розподілу. Прийнято вважати, якщо значення статистики Жака-Бера є близьким до нуля, то залишки мають симетричний та нормальний розподіл;

На рис. 2.10 представлено прогнозна якість моделі. Основний показник $MARE = 9,6\%$, що підтверджує високу точність прогнозу, а отже високу якість прогнозу в побудованій моделі. Середня відсоткова похибка між прогнозованими і фактичними значеннями становить менше 10%. В

короткостроковій перспективі прогноз має тренд до зниження рентабельності активів банків в ЄС. З Covid-2019, у 2020 р спостерігався найменший рівень рентабельності активів в банках за досліджуваний період.

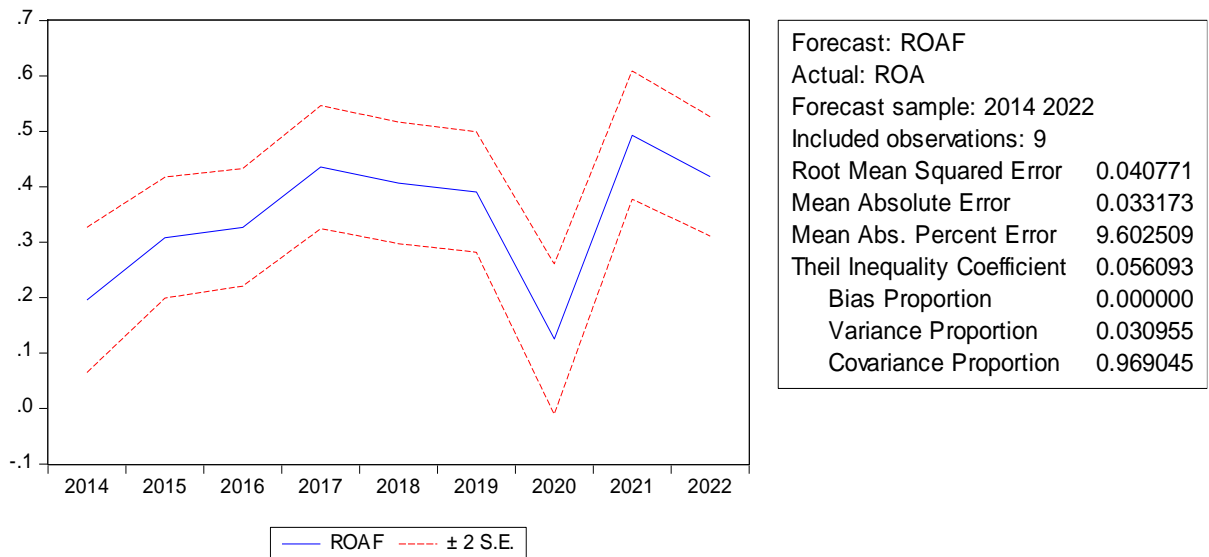

Рис. 2.10. Прогнозна якість моделі факторів впливу на рентабельність активів банків в ЄС

Джерело: побудовано автором самостійно

На зниження рентабельності активів банків в ЄС здійснюють вплив такі види ризиків:

- уповільнене відновлення європейської економіки після фінансової кризи 2008 р. та Ковід-2019;
- уповільнення припливу коштів клієнтів;
- ризик капіталу;
- валютний ризик, що пов'язаний з війною в Україні.

Наступним кроком перевірки побудованої моделі є пояснювальна здатність, тобто наскільки обрані фактори, що є результатом змін досліджуваних факторів відображають європейську модель рентабельності активів банківської системи (рис. 2.11).

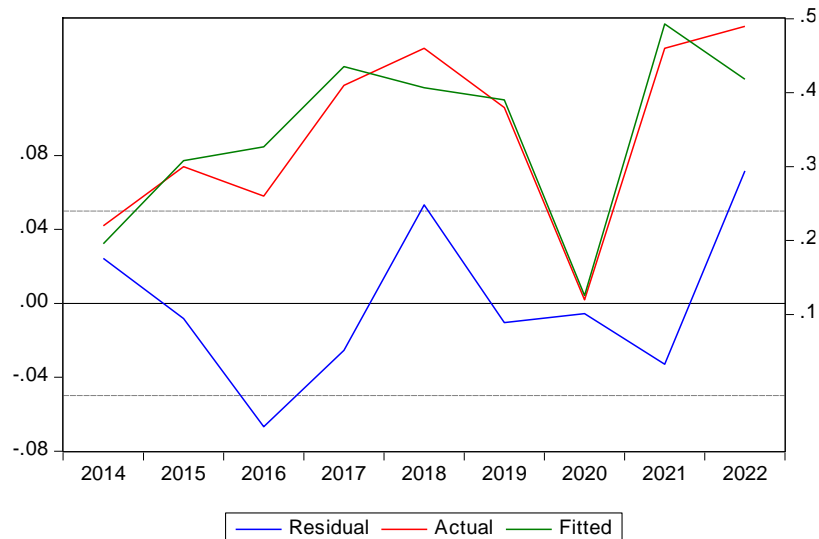

Рис. 2.11. Пояснювальна здатність моделі рентабельності активів банків ЄС

Джерело: побудовано автором самостійно

Отже, маємо рівняння, що статистично значимим, з високим коефіцієнтом детермінації:

$$ROA = 0.0310 * GDP - 0.0698 * BL + 1.3260 \quad (2.1)$$

Багаторегресійна модель залежності рентабельності активів від обраних факторів (незалежних змінних) успішно пройшла випробування. Усі перевірки та тестування підтверджують коректність даної моделі для банків ЄС. Це означає, що:

- рівняння є статистично значущим з високим коефіцієнтом детермінації;
- рівняння являє собою економіко-математичну модель на високому рівні якості;
- побудована автором модель є адекватною і повністю прийнятною для прогнозування в майбутньому з відхиленням на 9,6025% від фактичних значень.

Варто зазначити, що прибутковість дозволяє банкам покривати потенційні збитки та створювати буфери капіталу, таким чином згладжуючи шоки для економічної діяльності, а також виплачувати дивіденди та/або викупувати

акції. Прибуток також може бути використаний для здійснення інвестицій і підвищення конкурентоспроможності банків і стійкості до шоків. Високий прибуток може свідчити про надмірне кредитне плече та/або високий ризик, що може збільшити ризики для стабільності банку та фінансової системи [176, С.6]. Проте тривалий низький рівень прибутковості стримує монетарну політику. У циклі пом'якшення це перешкоджає здатності банків передавати нижчі облікові ставки на процентні ставки банківських кредитів або збільшувати обсяги кредитування та полегшувати свої кредитні стандарти. У циклі загострення довгострокова низька прибутковість може поставити під загрозу здатність банків впоратися з погіршеною кредитоспроможністю своїх контрагентів і, зрештою, покрити збитки.

Водночас рішення щодо монетарної політики впливають на прибутковість банків, й відповідно рентабельність активів. Що стосується фінансування банків, центральні банки безпосередньо впливають на вартість операцій рефінансування банків, керують відсотковими ставками на міжбанківському ринку та впливають на прибутки від випущених банками облігацій і комерційних паперів, а також винагороду за депозитами. Що стосується банківських активів, рішення щодо грошово-кредитної політики впливають на прибуток від резервів центрального банку та прибуток від їхніх активів, таких як корпоративні та суверенні облігації, інструменти акціонерного капіталу та позики зі змінними процентними ставками. Рішення щодо монетарної політики також впливають на макроекономічні умови, отже, на зростання кредитування та кредитоспроможність домогосподарств і компаній.

Рівень короткострокових процентних ставок і нахил кривої дохідності зазвичай позитивно пов'язані з чистим процентним доходом банків. Вищі процентні ставки збільшують чистий процентний дохід банків, оскільки процентні ставки за банківськими депозитами не можуть стати від'ємними – або лише в обмеженій мірі. Отже, різниця між процентною ставкою за депозитами та процентною ставкою за кредитами має тенденцію бути меншою, коли ставки нижчі. І навпаки, коли відсоткові ставки підвищуються, ставки за

депозитами, як правило, залишаються постійними та збільшуються менше, ніж відсоткові ставки за кредитами. Нахил кривої дохідності також покращує прибутковість банків, рентабельність їх активів завдяки активності банків щодо зміни строків погашення. Водночас вищі відсоткові ставки також пов'язані з вищими резервами на покриття збитків за кредитами через вищі ризики дефолту. Вони також пов'язані з меншим невідсотковим доходом, оскільки вищі ставки можуть негативно вплинути на вартість портфелів цінних паперів банків і на цінних паперах [106]. Отже, те, як відсоткові ставки впливають на прибутковість банків, також залежить від бізнес-моделей банків, що відображається в структурі їхнього балансу та їхніх відносних джерелах доходу [104]. Загальний вплив рішень грошово-кредитної політики на прибутковість банків обговорювався не лише в середовищі низьких процентних ставок, яке відбулося після глобальної фінансової кризи 2008 року, але також нещодавно, коли виходили з середовища низьких процентних ставок [176]. Дослідження Классенс С. [111], Боріо А. [106] та інших вчених (яке охоплювало 3385 банків з 47 країн) показали, що низькі процентні ставки негативно впливають на прибутковість банків. Цей вплив зазвичай пояснюється зниженням чистої процентної маржі банків.

Отже, банки відіграють ключову роль в економіці країн світу та монетарній трансмісії. Прибутковість банків, рентабельність активів має суттєве значення. Прибутковість дозволяє банкам покривати потенційні збитки та створювати буфери капіталу, ефективно пом'якшуючи шоки. Прибуток банків можна використовувати для виплати дивідендів, викупу акцій або підвищення стійкості банків.

Побудова моделі рентабельності активів банків ЄС показала, що зростання на тем зростання реального ВВП на 1% призводить до зростання рентабельності активів на 3%, і при зростанні банківського левериджу на 1% маємо зменшення рентабельності активів на 7%. Чим більше банківський леверидж, тим більше банки мають ризик недоотримання чистого прибутку, а в гірших випадках – банкрутство.

Отже, що найбільш суттєве зниження прибутковості відбувається під час вираженого економічного спаду, відповідно знижується рентабельність активів банків, і це супроводжується середовищем низьких процентних ставок. Сприятливе середовище процентних ставок, яке характеризується позитивною короткостроковою процентною ставкою, може частково компенсувати вплив уповільнення економіки та допомогти зберегти прибутковість банків. Наша побудована модель та здійснений її прогноз, а також прогнозні дані Європейської комісії на 2024 рік [194], дослідження Маріо Белліа та Гійом Кузін [176], та інших вчених призвело до висновку, що всі показники прибутковості будуть дещо нижчими порівняно з прибутками за 2022, 2023 рр. Високі відсоткові ставки, здається, принаймні частково врівноважують більш повільний прогнозований темп економічного зростання.

Висновки до Розділу 2

1. В умовах подальшої фінансової інтеграції в Європейському союзі банківська діяльність характеризується фінансовою дилемою з трьома компонентами (або т.зв. фінансова трилема), яка стверджує, що стабільна фінансова система, міжнародна банківська справа та національна фінансова політика щодо нагляду та врегулювання несумісні; будь-які дві з трьох цілей можна поєднати, але не всі три. Суть фінансової трилеми підкреслює складні компроміси та виклики, з якими стикаються політики, збалансовуючи конкуруючі цілі, пов'язані з фінансовою стабільністю, міжнародною банківською діяльністю та національною фінансовою політикою

2. Структура управління для фінансового нагляду та стабільності в ЄС включає п'ять етапів: створення резолюцій і правил; нагляд; кредитори останньої інстанції; страхування вкладів та фіскальний механізм підтримки. Нормотворча функція для фінансового нагляду та стабільності в банківській системі ЄС здійснюється головним чином через нормативну базу, встановлену

ЄС, і включає законодавчу базу, європейський банківський орган, єдиний звіт правил, національні компетентні органи у кожній державі-члені ЄС, оцінку ризиків і макропруденційну політику.

3. Європейський банківський союз як централізований механізм застосування норм банківського права складається з трьох опор: Єдиного наглядового механізму, Єдиного механізму врегулювання (санації), Європейської системи страхування депозитів, які спрямовані на подолання викликів та впливів на банківську діяльність, а саме асиметричних шоків, проблем фінансових дисбалансів та реальної конвергенції, проблем фіскальної однорідності, санації банків.

4. Основними напрямками банківського регулювання в ЄС є: пруденційні вимоги, що направлені на забезпечення стабільності, стійкості і зростання; відновлення та санація банків для ефективного управління і фінансової стабілізації банків; схеми гарантування вкладів для захисту вкладників; структурна реформа банківського сектору ЄС для зміцнення стабільності найбільших банків; ліквідація кредитних організацій як єдиний підхід подальшого розвитку фінансового сектору на теренах ЄС; національні гарантії країн через використання забезпечених облігацій для захищеності вкладників.

5. Модернізація банківської діяльності в ЄС здійснюється у відповідності до змін очікувань клієнтів, регуляторного тиску, цілей підвищення рентабельності та збільшення отримання прибутків банків. До основних напрямів модернізації банківської діяльності в сучасних умовах розвитку банківської діяльності в ЄС відносимо цифрову трансформацію банківських послуг, трансформацію банківських технологій та розвиток онлайн-банкінгу.

6. Онлайн-послуги та подальший розвиток онлайн-банкінгу в ЄС є одним з сучасних цифрових банківських продуктів. Частка фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС має тренд до щорічного зростання. За останні десять років відбулося суттєве зростання кількості фізичних осіб у ЄС, які користуються онлайн-банкінгом – відкривають рахунки, здійснюють цифрові та безконтактні платежі, покупки в Інтернеті. Враховуючи цілі

стратегії «Європа 2030» – Цифрова стратегія ЄС й надалі відбуватиметься цифрова трансформація економіки, в тому числі банківської діяльності та всіх інших секторів.

7. Змінюються банківські технології, впроваджуються новації у банківську діяльність і змінюється сам банківський сектор. Після глобальної фінансової кризи в ЄС спостерігається зменшення банківських установ, у тому числі дочірніх компаній, філій. Банківська консолідація призвела до більшої концентрації ринку; найбільш видимою ознакою є концентрація та консолідація, що відбувається через банківські злиття і поглинання.

8. Характеристика та оцінка банківської діяльності в ЄС здійснена через аналіз одного з показників прибутковості – рентабельності активів, що дало можливість побудувати модель впливу найбільш значущих факторів таких, як консолідований банківський леверидж та темп зростання реального ВВП на рентабельність активів європейських банків. Побудована модель є адекватною, пройшла усі випробування, і є повністю прийнятною для прогнозування в майбутньому. Прибутковість дозволяє банкам покривати потенційні збитки та створювати буфери капіталу, таким чином згладжуючи шоки для економічної діяльності, а також виплачувати дивіденди та/або викуповувати акції.

Основні результати розділу опубліковано в наукових працях автора [51; 52; 54-59; 63; 78; 79; 217].

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ЄС ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ЄВРОПЕЙСЬКУ ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ

3.1. Виклики та аналіз розвитку банківської системи в Україні в умовах євроінтеграції

В умовах глобалізації, подальшого становлення інформаційної економіки, європейської інтеграції та сучасних умов війни Україна переживає трансформаційні, модернізаційні процеси в економіці, у тому числі фінансово-кредитної системи. На світовому ринку продовжуються процеси взаємозалежності та взаємозв'язків між усіма суб'єктами економіки, зокрема фінансово-кредитними суб'єктами. Глобалізація, цифровізація впливає на банківську діяльність, що призводить до виникнення нових суб'єктів ринку, новітніх інструментів і технологій, які здійснюють вплив на економіки країн світу.

На сьогоднішній день банківська система України реагуючи на виклики переживає трансформаційні та модернізаційні процеси. До викликів, спричинених глобалізацією та сучасними тенденціями у розвитку фінансово-кредитної сфери, у тому числі банківської діяльності України на думку вітчизняних вчених, таких як Мещеряков А. та ін., слід віднести [179, С.9]:

- зменшення кількості неефективних банківських установ;
- підвищення рівня довіри населення до банків;
- підвищення показників стабільності та надійності банків;
- державна підтримка банківського сектору в Україні;
- фінансування соціально та енергетично важливих проектів вітчизняними банківськими установами;

– здешевлення капіталу тощо.

Водночас зауважимо, що виклики для банківської системи і діяльності банків є багатограними, і є не лише економічними та глобальними, але й відбуваються в умовах війни в Україні. Узагальнюючи напрацювання вітчизняних та іноземних вчених у таблиці 3.1. наведені основні виклики до вітчизняної банківської системи.

Таблиця 3.1

Виклики для банківської системи України і діяльності національних банків

Основні виклики	Можливі напрями їх вирішення	Наслідок
1. Відповідність нормативним вимогам, які швидко змінюються	Постійне коригування нормативно-правової бази та процесів відповідності	Підвищення рівня прибутковості та ефективності національних банків та стабільності їх розвитку
2. Технологічний прогрес, діджиталізація, інформатизація	Збільшення інвестицій в модернізації IT-інфраструктури, імплементація банківських цифрових технологій	Зменшення ризику кібератак, захист конфіденційних даних, збереження довіри клієнтів
3. Посилення конкуренції на національному та міжнародному ринках	Застосування сучасних технологій, зміна бізнес-моделі	Зростання рівня конкурентоспроможності
4. Зовнішні чинники	Ефективне управління ризиками, пов'язаними з економічними спадами та нестабільністю ринку; наближення до європейської стандартизації практик	Підвищення стабільності та надійності банківського сектору, та захист прав й інтересів споживачів

Джерело: складено автором самостійно

Отже, на наш погляд також варто акцентувати увагу ще на таких викликах. По-перше, відповідність нормативним вимогам. Зазначимо, що українські банки, особливо в умовах євроінтеграції стикаються з проблемами щодо відповідності своєї практики до міжнародних банківських стандартів, таких як Базель III та правила ЄС. Це передбачає значні коригування нормативно-правової бази та процесів відповідності. Вітчизняні банки, які здійснюють транскордонні операції повинні контролювати дотримання як національних нормативних актів, так і міжнародних / європейських стандартів. Ця складність

збільшує експлуатаційні навантаження та витрати. Відмінності у фінансовому регулюванні та наглядовій практиці між Україною та країнами ЄС призводять до неузгодженості та неефективності. Адаптація до різноманітних регуляторних середовищ вимагає значних ресурсів і досвіду. На сьогоднішній день діяльність НБУ націлена на імплементацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Реалізація угоди між Україною та ЄС про асоціацію сприяє підвищенню ефективності подальшого розвитку ринку фінансових (банківських) послуг, сприяє забезпеченню та наближенню до європейських стандартів вітчизняних норм регулювання і нагляду. Дотримання відповідності національним нормативним вимогам, які в умовах війни також змінюються, сприятиме підвищенню ефективності діяльності банків, підвищенню рівня їх прибутковості та сталого їх розвитку загалом. Це створить передумови для конкурентоспроможності національних банківських установ на європейському ринку, а також сприятиме захисту прав споживачів та підвищенню рівня надання банківських послуг.

З метою наближення національного законодавства до права ЄС НБУ сприяє впровадженню міжнародних стандартів, співробітництву з органами регулювання та нагляду держав-членів ЄС за такими напрямками [42]:

- лібералізація руху капіталу та платежів;
- захист прав споживачів фінансових послуг;
- функціонування та розвиток платіжних систем;
- банківське регулювання та нагляд;
- регулювання та нагляд на ринку небанківських фінансових послуг;
- кіберзахист та інформаційна безпека у банківській системі;
- протидія відмиванню грошей та фінансуванню тероризму;
- бухгалтерський облік.

По-друге, ще одним викликом для вітчизняної та світової банківської діяльності є технологічний прогрес, цифровізація, інформатизація. У другому розділі ми акцентували увагу на тому, що в країнах ЄС відбувається оновлення

банківських систем у відповідності до тенденцій діджиталізації, імплементуються нові технології, змінюються бізнес-моделі. Таким чином, сучасний етап розвитку банківської діяльності вимагає й від українських банків значних інвестицій у модернізацію своєї IT-інфраструктури та впровадження цифрових банківських технологій (наприклад, технології блокчейн, інтеграції фінтех-рішень, вдосконалення мобільних банківських платформ тощо). Водночас, зростаюча цифровізація банківських послуг збільшує ризик кібератак. Тобто, українські банки мають інвестувати у сучасні заходи протидії кібератакам. Це забезпечить захист конфіденційних даних та збереже довіру клієнтів серед зростаючих загроз.

Третій виклик – посилення конкуренції на національному та міжнародному ринках. Зауважимо, що в сучасних умовах зростання фінтех-компаній і онлайн-банків значно змінило конкурентний ландшафт індустрії фінансових послуг. Фінтех-компанії та цифрові банки руйнують традиційні банківські моделі, пропонуючи інноваційні та часто більш економічно ефективні послуги. Це загострює конкуренцію та змушує традиційні банки адаптувати свої стратегії та пропозиції. На початок 2023 року загалом кількість фінтех-компаній на ринку налічувала вже 246, а загальна вартісна оцінка ринку була на рівні 1 млрд дол. США [77]. Найбільш поширеними технологіями, які використовують фінтех-компанії є технології API (прикладний програмний інтерфейс), на які припадає 24%, хмарні сервіси – 13%, чат-боти – 12%, штучний інтелект – 9%, роботизована автоматизація процесів – 8% та інші [27; С.128]. Разом з тим, 79% фінтех-компаній вказали штучний інтелект як одну з перспективних технологій для українського ринку. Таким чином, можна акцентувати увагу на тому, що фінтех-компанії часто лідирують у технологічних інноваціях. Вони використовують передові технології, а це швидке впровадження технологій дозволяє їм пропонувати більш персоналізовані, ефективні та зручні рішення.

Онлайн банки (необанк, інтернет-банк, віртуальний банк, цифровий банк та банк-челенджер) надають послуги завдяки Інтернет-технологіям. Топ

онлайн-банків на ринку України представлений такими, як Монобанк [83] – працює з 2017 року, використовує ліцензію «Універсал Банку»; Ізібанк [9] – фінтех проєкт, створений спільно з групою ТАС, здійснює діяльність на базі Таскомбанка, повноцінний запуск відбувся у 2021 році; О.Банк [26] повністю цифровий банк, заснований у 2023 році, працює за ліцензією «Ідея Банку» [26]; банк Власний Рахунок [26] – цифровий банк, працює з 2023 року на підставі ліцензії «Банк Восток». СпортБанк як один з перший необанків, входив у топ онлайн банків на вітчизняному ринку заснований у 2019 році, і у 2024 році припиняє свою роботу.

Кількість банків, які діють в Україні наведені у таблиці 3.2., де кількість банків за останні десять років зменшилася у 2,5 рази, а за період війни з РФ на 8 банків. Можна констатувати факт, що в умовах діджиталізації, посилення конкурентної боротьби на ринку за клієнтів, а також війна в Україні сприяла зменшенню кількості неефективних банківських установ.

Таблиця 3.2

Кількість банків в Україні

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість діючих банків на 01 січня року	163	117	96	82	77	75	73	71	67	63
з них з іноземним капіталом	51	41	38	38	37	35	33	33	29	27
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	19	17	17	18	23	23	23	23	22	19

Джерело: складено автором за даними [43]

Традиційні банки історично повільніше впроваджують нові технології маючи застарілі системи та нормативні обмеження. Глобалізація та технологічний прогрес підвищили очікування клієнтів щодо персоналізованих і зручних банківських послуг. Отже, банки повинні використовувати аналіз даних і технології, щоб ефективно задовольняти потреби клієнтів, що постійно змінюються. Зростаюча перевага цифрових і мобільних банківських рішень вимагає від традиційних банків вдосконалювати свої цифрові платформи та забезпечувати безперебійну, зручну роботу. Водночас, багато хто інвестує в

ініціативи цифрової трансформації, щоб наздогнати конкурентів, хоча вони можуть зіткнутися з проблемами в інтеграції нових технологій із існуючою інфраструктурою.

Отже, посилення конкуренції як з боку глобальних банків, так і боку фінтех-компаній може призвести до зниження норми прибутку традиційних фінансових установ, що потребує підвищення операційної ефективності, стратегій управління витратами, і переходу до нових бізнес-стратегій. Для утримання конкурентних позицій банки переходять до таких нових бізнес-стратегій, як інвестиційно-банківський тип та пов'язана з ними діяльність з генерування активів [82; С.215]. Виокремлюють наступні сили переходу банків на нетрадиційні види діяльності [201; С.4-7]:

- зміни в корпоративній поведінці банків;
- впровадження технологічних інновацій;
- внутрішня дерегуляція у відповідності до нормативів;
- банківські кризи.

Отже, внаслідок конкуренції та технологічного прогресу, цифрової трансформації банки стикаються з новими труднощами. Щоб вони могли пристосовуватися та змінюватися, банки повинні мати можливість динамічно рухатися та ставати більш гнучкими до економічної та соціальної нестабільності [88; 120]. Зміни в корпоративній поведінці банків стали необхідністю для адаптації до цих нових умов і задоволення запитів суспільства. Дослідження в організаційній поведінці банків в сучасних умовах підтверджують, що корпоративна культура та поведінка піддаються трансформації [169, С. 24; 212, С.409; 219, С.266]. Щоб зберегти позиції банків та сприяти їх зростанню необхідно вносити зміни в корпоративну поведінку:

- переорієнтація на клієнтоорієнтованість;
- підвищення прозорості та етичних стандартів;
- розвиток екологічної та соціальної відповідальності;
- цифровізація та автоматизація процесів;

- фокусування уваги на кібербезпеці та захисту даних;
- гнучкість у роботі персоналу;
- інновації у банківських продуктах та послугах.

Для менеджерів банків впровадження таких змін має вирішальне значення [103; 110]. Отже, корпоративна поведінка банків стає більш гнучкою, прозорою, клієнтоорієнтованою та інноваційною, що є вимогою часу і допомагає фінансовим установам підтримувати свою конкурентоспроможність у динамічному середовищі. Саме таким чином банки повинні продовжувати розвиватися та надавати ефективні відповіді на проблеми, виклики, щойно вони виникають.

Необхідність зміни моделі корпоративної поведінки банків в Україні ґрунтується на таких ключових факторах, які відображають сучасні економічні, соціальні та технологічні виклики:

- по-перше, врахування вимог сучасного ринкового середовища;
- по-друге,

Зазначимо, що на сучасному етапі світового розвитку фінансові ринки інтегровані й банки повинні відповідати міжнародним стандартам корпоративного управління. Традиційні моделі не завжди дозволяють оперативно реагувати на швидкоплинні зміни, що знижує конкурентоспроможність. Швидкий розвиток цифрових технологій (штучний інтелект, машинне навчання, хмарні обчислення) змінює природу взаємодії з клієнтами і операційні процеси; нові технології вимагають нових моделей корпоративної поведінки.

Також відзначимо, що на зміни в корпоративній поведінці банків за останні роки вплинуло ще кілька факторів, такі як регулятивні зміни, екологічні та соціальні проблеми, а також конкуренція з боку фінтех-компаній. Ці зміни відображають те, як банки адаптували свої стратегії, щоб залишатися конкурентоспроможними та відповідати вимогам зацікавлених сторін. Зазначимо, що увага до регулятивних змін в ХХІ ст. припала на період після

фінансової кризи 2008 року, і після підписання політичної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014 року. Особливості регулювання банків після фінансової кризи вимагали зосередження більшої уваги на управлінні ризиками та дотриманні нормативних вимог. Суворі вимоги до капіталу і стрес-тестування змусили банки прийняти консервативну практику кредитування та посилити внутрішній контроль ризиків. Також через регулятивні вимоги банки стали більш прозорими щодо своїх операцій, фінансового стану та процесів прийняття рішень – чітко розкриття інформації про ризики, управління, винагороди керівників тощо.

Також банки змінюють підходи до інвестування, зокрема, уникають проєктів, які можуть зашкодити довкіллю або суперечать принципам сталого розвитку. Вони впроваджують екологічні та соціально відповідальні ініціативи, спрямовані на підтримку сталого розвитку, і часто публікують звіти з ESG.

Впровадження технологічних інновацій – ще одна сила, яка впливає на зміни стратегій банків. Вона суттєво змінює корпоративну поведінку банків у різних аспектах, починаючи від операцій і прийняття рішень до відносин з клієнтами та управління ризиками. Ці зміни відображають потребу банків залишатися конкурентоспроможними, ефективними та чуйними до ринкових і регуляторних вимог.

Багато банків трансформували свою діяльність, щоб забезпечити онлайн- і мобільний банкінг, використовуючи ШІ для обслуговування клієнтів (чат-боти), аналізу даних і управління ризиками. Інструменти штучного інтелекту та машинного навчання покращують здатність банків оцінювати кредитний ризик, виявляти шахрайські дії та прогнозувати ринкові ризики в режимі реального часу. Системи виявлення шахрайства на основі штучного інтелекту можуть позначати нерегулярні транзакції, зменшуючи ймовірність шахрайства та покращуючи загальну безпеку як для банку, так і для його клієнтів. Ці технології аналізують величезні масиви даних для виявлення закономірностей або аномалій, що дозволяє швидше й точніше оцінювати ризики.

Інновації фінтех дозволяють банкам пропонувати нові продукти, такі як цифрові гаманці, криптовалютні послуги та роботи-консультанти для автоматизованого управління інвестиціями. Ці інновації приваблюють технічно підкованих клієнтів і дозволяють банкам виходити на нові ринки.

Завдяки прогресу в аналітиці даних банки перейшли від моделей, орієнтованих на продукт, до моделей, орієнтованих на клієнта, що означає більш персоналізовані пропозиції, такі як індивідуальні фінансові консультації, індивідуальні кредитні продукти та взаємодія з клієнтами в реальному часі. Зараз банки вкладають значні кошти в обслуговування клієнтів, забезпечуючи швидку та ефективну взаємодію через цифрові канали.

Внутрішня дерегуляція в банках, що здійснюється відповідно до зовнішньої нормативної бази, стосується процесу, за допомогою якого банки оптимізують, спрощують або коригують свої внутрішні правила та процедури, залишаючись при цьому відповідними загальним правовим і нормативним вимогам. Такий підхід може призводити до значних змін у корпоративній поведінці банків, особливо в таких сферах, як прийняття рішень, управління ризиками та операційна ефективність. Внутрішня дерегуляція може сприяти:

- пришвидшенню процесів прийняття рішень, дозволяючи їм швидше реагувати на зміни ринку або нові потреби клієнтів;
- зменшенню рівня бюрократії в банках, що призведе до більш оптимізованої роботи;
- зосередженню на управлінні ключовими ризиками, що призводить до призвести до більш цілеспрямованих стратегій управління ризиками;
- створенню більш інноваційного середовища, що дозволить їм швидше розробляти нові фінансові продукти та послуги;
- розвитку культури співпраці між відділами або між банками та зовнішніми партнерами (такими, як фінтех-компанії);
- пристосовуванню продуктів та послуг до індивідуальних потреб клієнтів, що сприяє підвищенню задоволеності клієнтів (наприклад, більш

швидкого часу затвердження позик, відкриття рахунків або інших фінансових послуг) та ін.

Міжнародний досвід показує, що банки з високим рівнем інноваційності та адаптивності корпоративної поведінки мають кращі фінансові результати, нижчі рівні ризиків та вищу довіру з боку ринку. Аналітичні звіти та безліч академічних досліджень свідчать, що зміна моделі корпоративної поведінки сприяє оптимізації внутрішніх процесів, покращенню управління ризиками та впровадженню інноваційних технологій.

Банківські кризи як четверта сила зміни моделі у корпоративній поведінці банків в першу чергу змінюють процес управління ризиками та взаємодію з клієнтами та регуляторами (які також впливають на банки для подолання наслідків фінансових криз). Після криз банки посилюють кредитні стандарти, зменшують свій вплив на високоризикові фінансові продукти, зосереджуються на зміцненні своїх резервів капіталу та покращенні ліквідності, впроваджують більш надійні засоби внутрішнього контролю, покращують механізми звітності та виділяють більше ресурсів для управління ризиками, створюють відділи комплаєнсу та розробляють більш складні моделі оцінки ризиків для виконання нормативних вимог, диверсифікують діяльність у різних бізнес-напрямах (таких, як інвестиційні банківські послуги, управління активами, споживче кредитування). Також кризи часто призводять до консолідації банківського сектору, оскільки слабші банки або розоряються, або їх поглинають сильніші. Злиття та поглинання стають більш поширеними, оскільки банки прагнуть покращити економію за рахунок масштабу та скоротити операційні витрати. Це може призвести до більш концентрованого банківського сектора, де менша кількість більших банків домінує на ринку.

Ще одним викликом, який зазначимо, є зовнішні чинники, до яких слід віднести економічну та геополітичну нестабільність, труднощі інтеграції України до європейського фінансового простору. Глобальна економічна нестабільність, така як фінансові кризи чи рецесії впливають на стабільність банківських систем у всьому світі. Економічна нестабільність та політична

напруженість, геополітичні конфлікти, військові конфлікти впливають на транскордонні транзакції та інвестиції, створюючи невизначеність і потенційні перебої на світових фінансових ринках. Банки повинні бути готові управляти ризиками, пов'язаними з економічними спадами та нестабільністю ринку. Ризики, пов'язані з військовими діями, економічними санкціями та політичними змінами, створюють серйозні виклики для українських банків і впливають на їхню стратегію, конкурентоспроможність і доступ до міжнародних ринків капіталу. Основними напрямками подальшого розвитку для банківської системи України в умовах економічної та геополітичної нестабільності є:

1. Посилення регуляторного контролю і вимог до прозорості. Через геополітичні ризики міжнародні організації, зокрема ЄС, висувають суворіші вимоги щодо прозорості, комплаєнсу та фінансового моніторингу для банків у країнах з високими ризиками. Для українських банків це означає адаптацію до європейських стандартів і збільшення витрат на виконання регуляторних вимог, що є важливим кроком для інтеграції, але й ускладнює діяльність на внутрішньому ринку.

2. Сприяння посиленню інвестиційної привабливості та доступу до міжнародних ринків капіталу. Геоекономічна нестабільність знижує привабливість українського фінансового ринку для іноземних інвесторів, що ускладнює залучення міжнародних інвестицій і позик. Для українських банків це означає обмеження доступу до капіталу, необхідного для розвитку й модернізації, а також підвищені відсоткові ставки на міжнародних ринках, що збільшує витрати на фінансування.

3. Вплив на курс гривні та валютні ризики. Геополітичні чинники, такі як санкції, економічні блокади або коливання цін на енергоносії, значно впливають на стабільність гривні. Це створює ризики для українських банків, що ведуть до коливань валютних резервів, додаткових витрат на обслуговування зовнішніх зобов'язань, зростання процентних ставок за кредитами та складнощів у валютному регулюванні. Інфляція є найбільшою загрозою макроекономічній

стабільності в національних економіках [137, С.2-3]. На думку респондентів, за дослідженнями, що проводилися МакКінсі енд Компані в червні 2022 р. саме інфляція і ризик підвищення процентних ставок є найбільшими фінансовими ризиками. Фахівці з ЄС та МВФ акцентують увагу на тому, що Україні слід більше покладатися на фіскальні, а не монетарні важелі в умовах викликів війни [141]. Це означає, що НБУ може вдатися до підвищення ставок в інтересах боротьби з інфляцією, водночас це не має супроводжуватися фіскальною підтримкою соціально вразливих верств та малого і середнього бізнесу [10, С.84]. Таку практику можна спостерігати у багатьох країнах ЄС.

4. Розвиток партнерства з міжнародними фінансовими організаціями. Умови геополітичної нестабільності стимулюють українські банки та уряд розвивати співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, такими як ЄБРР, МВФ та Світовий банк. Ці організації надають підтримку у вигляді фінансування, програм для підвищення стабільності банківської системи та реформ, але водночас вимагають виконання суворих умов для отримання коштів, що вимагає зміни підходів до управління й покращення фінансової звітності. Від збереження макроекономічної стабільності повністю залежить можливість отримання допомоги від міжнародних фінансових організацій. Водночас, як зазначає Бублик Є. «макроекономічна стабільність та обороноздатність України є одним з чинників глобальної макроекономічної стабільності, відтак і самих країн-донорів» [10, С.88].

5. Тиск на цифровізацію та безпеку даних. В умовах нестабільності банки активно впроваджують цифрові технології для забезпечення більшої гнучкості й ефективності обслуговування клієнтів. Економічний та валютний союз ЄС орієнтується на стандарти кібербезпеки, і для інтеграції до нього українським банкам необхідно інвестувати в системи захисту даних і підвищення рівня кіберстійкості. Це є критично важливим, оскільки кібератаки і загрози для безпеки інформації зростають в усьому світі, й осторонь не залишається жодної країни.

6. Адаптація до європейських стандартів та інтеграція в європейську платіжну систему (SEPA). Для більш глибокої інтеграції до європейського фінансового простору українські банки мають поступово адаптуватися до стандартів ЄС, зокрема до загальної європейської платіжної системи. Цей процес вимагає значних ресурсів, змін у законодавстві та оновлення фінансових систем, але створює можливість вільного і швидкого проведення міжнародних платежів і посилення зв'язків з європейськими партнерами. Консультування щодо умов/критеріїв приєднання України до SEPA відбуваються з Європейською платіжною радою. Крім того, аналізується відповідність законодавства України актам права ЄС, які є необхідними для інтеграції учасників українського ринку платіжних послуг до SEPA. Таким чином забезпечення приєднання України до SEPA відбуватиметься шляхом виконання необхідних внутрішньодержавних та міжнародних процедур [30]. Єдина зона платежів у євро є необхідною для тіснішої інтеграції українського та європейського фінансових ринків.

Таким чином, вплив геоекономічної та геополітичної нестабільності на банківську діяльність в Україні відчутний через високі ризики, необхідність адаптації до міжнародних стандартів, обмеження доступу до капіталу й потребу в модернізації банківських послуг. Попри ці виклики, Україна продовжує інтеграцію до європейського фінансового простору, що відкриває нові можливості для співпраці, цифровізації та розвитку міжнародних фінансових зв'язків, створюючи перспективи для подальшого розвитку банківської системи в стабільнішому середовищі.

Інтеграція України у фінансовий простір ЄС, інтеграція різноманітних банківських практик і стандартів є складним і тривалим процесом. Відмінності в стандартах бухгалтерського обліку, вимогах до звітності та операційних процедурах можуть ускладнити спроби стандартизації практик. В умовах євроінтеграції НБУ працює з органами нагляду держав-членів ЄС. Так, відбувається посилення взаємодії є Європейським центральним банком, Європейським органом страхування і пенсійного забезпечення, Європейським

органом банківського нагляду, а також у сфері регулювання та нагляду за банками і небанківськими фінансовими установами [42]. Впровадження європейських стандартів у регулюванні фінансового, банківського ринку сприятиме:

по-перше, вдосконаленню інструментів захисту прав та інтересів споживачів;

по-друге, впровадженню механізмів гарантування на ринках небанківських фінансових послуг;

по-третє, підвищенню стабільності та надійності фінансового, у тому числі банківського сектору;

по-четверте, покращенню якості банківських послуг;

по-п'яте, прозорості розкриття інформації щодо умов банківських продуктів для споживачів їх послуг.

Загалом банки, що працюють як на національному, так і на міжнародному рівнях повинні управляти складними глобальними операціями, включаючи різноманітне нормативне середовище, культурні відмінності та різні ринкові умови. Важливими є ефективна координація та стратегічне планування. Отже, традиційні бізнес-моделі повинні розвиватися, щоб залишатися ефективними у банківській архітектурі, яка швидко змінюється та ставати конкурентоздатними банками як на національному, так і європейському фінансовому ринку. Це включає вивчення нових джерел доходу, цифрову трансформацію та підвищення операційної ефективності.

Проте зазначимо, що в умовах повномасштабної війни для національних банків актуальним є в першу чергу внутрішня фінансова безпека. Крім того війна сприяє уповільненню розвитку та модернізації банківської діяльності. Водночас діяльність банків залишається стабільною. Основні показники діяльності банків наведені у таблиці 3.3. Аналіз таблиці 3.3. показав, що за десятилітній період банківські кредити надані клієнтам майже не змінилися, відбулися зміни у структурі банківського кредитування – зменшилися обсяги банківського кредитування суб'єктів господарювання, натомість зросли обсяги

кредитування фізичних осіб. На кредитування юридичних осіб впливає війна, деякі з них вивели виробництва за межі України, частини припинила своє існування, тому їх обсяги частково зменшилися останні два-три роки.

Таблиця 3.3

**Основні показники діяльності банків в Україні, на 1 січня поточного року,
млн. грн.**

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кредити надані клієнтам	1 006 358	1 009 768	1 005 923	1 036 745	1 118 860	1 033 430	960 597	1 065 347	1 036 213	1 024 678
у т.ч. органам державної влади	н.д.	3 360	1 427	1 517	2 865	4 724	11 641	26 973	24 809	18 349
суб'єктам господарювання	802 582	830 632	847 092	864 412	919 071	821 936	749 335	795 513	801 413	783 690
фізичним особам	179 040	175 711	157 085	170 774	196 859	206 737	199 561	242 633	209 943	222 590
небанківським фінансовим установам	н.д.	65	20	42	66	33	60	228	48	49
Вкладення у ЦП та довгострокові інвестиції	168 928	201 520	332 273	425 803	480 615	539 466	791 373	829 887	1 022 658	1 466 474
Резерви за активними операціями банків	204 931	321 303	484 383	511 062	556 445	492 229	388 477	308 349	369 936	371 346
Кошти фізичних осіб	416 371	402 137	437 152	478 100	508 457	552 115	681 892	726 898	933 240	1 083 758
Кошти небанківських фінансових установ	н.д.	30 474	42 813	22 907	23 794	26 885	34 704	41 410	53 188	61 741

Джерело: складено автором за даними [43]

Банківські вкладення у цінні папери та довгострокові інвестиції мають повільний тренд до зростання. Враховуючи політичні та економічні фактори економіки України у 2022 та 2023 рр. тренд зростання можна пояснити наступним чином: банки активно диверсифікували свої портфелі, переходячи від традиційного кредитування до інвестицій у цінні папери та довгострокові проекти, щоб зменшити залежність від короткострокових, ризикових операцій. В умовах війни та геополітичних викликів банківські вкладення у цінні папери є стабільним та прогнозованим джерелом доходу. Довгострокові інвестиції в державні та корпоративні облігації дозволяють зменшити вплив

короткострокових коливань та підвищити фінансову стійкість. Також, в умовах імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зміни в монетарній політиці (такі, як зміна процентних ставок або резервних вимог) впливають на привабливість інвестування в цінні папери, і банки шукають інші альтернативні можливості для інвестування. Таким чином, зростання банківських вкладень у цінні папери та довгострокові інвестиції є відповіддю на виклики сучасного економічного середовища в Україні – це інструмент для диверсифікації ризиків, стабілізації фінансової бази та адаптації до умов невизначеності, спричиненої як внутрішніми, так і зовнішніми факторами.

В умовах війни інвестиційний рейтинг України суттєво погіршився [83], загальний інвестиційний клімат сприймається як несприятливий, а тому банки можуть вагатися щодо довгострокових інвестицій. Це може бути пов'язано з як з нестабільністю ринку, так і передбачуваними ризиками в інвестиційному середовищі. Також наявність більш привабливих інвестиційних можливостей як усередині країни, так і за кордоном може відвернути інвестиції банків від довгострокових активів у Центральному банку чи інших традиційних довгострокових інвестицій.

Також відмітимо, що зросла корупція в Україні [25], яка впливає на прийняття банківських рішень щодо здійснення капіталовкладень у ЦП та довгострокове інвестування. Отже, корупція та інші структурні економічні проблеми, такі, як недоліки в економічному управлінні, неефективність фіскального управління підбивають довіру до довгострокових інвестицій. Банки зменшують таким чином свої ризики, обмеживши довгострокові інвестиційні зобов'язання. Отже, для зростання цього тренду необхідне стабільне економічне середовище, що в умовах війни є складним завданням.

Кошти фізичних осіб та небанківських установ мають позитивний тренд до зростання.

Ще одними з основних показників банківської діяльності є рентабельність активів та рентабельність капіталу банків, які представлені на рис.3.1.

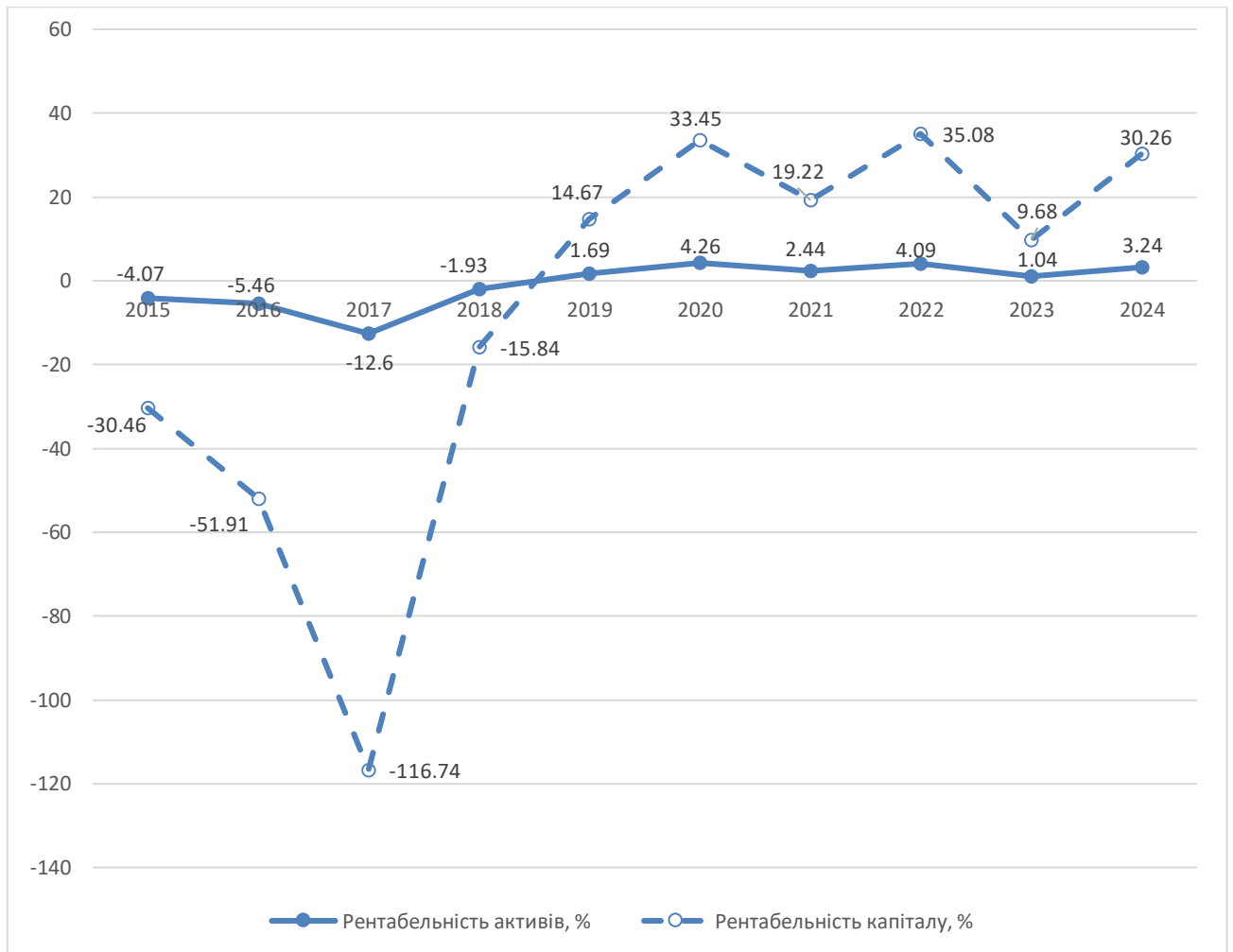

Рис.3.1. Рентабельність активів та капіталу банків України, у % за період 2015-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними [43]

Показник рентабельності активів банків України є ключовим фінансовим показником, який використовується для оцінки того, наскільки ефективно банки використовують свої активи для отримання прибутку. Чим вищий ROA, тим більш ефективно банки конвертують свої активи в прибуток, тоді як нижчий ROA свідчить про менш ефективне використання його банківських активів. Рентабельність активів банків України та країн членів ЄС, а також рентабельність капіталу наведена у таблиці 3.4.

Рентабельність капіталу є одним з ключових показників, який використовується для оцінки привабливості банківського сектора для інвесторів, який має повільно відновлюється. Показник рентабельності капіталу

у банківському секторі ще називають рентабельністю власного капіталу, який вимірює прибутковість банку по відношенню до власного капіталу його акціонерів. ROE показує, наскільки добре банк використовує капітал своїх акціонерів для отримання прибутку, і відображає прибуток, який акціонери отримують від інвестованого капіталу.

Таблиця 3.4

**Порівняльна характеристика рентабельності активів і капіталу
європейських та українських банків (%)**

Країни	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Рентабельність банківських активів, ROA								
Україна	-4,07	-5,46	-12,60	-1,93	1,69	4,26	2,44	4,09
Країни ЄС	0,31	0,26	0,42	0,45	0,37	0,12	0,46	0,49
Рентабельність банківського капіталу, ROE								
Україна	-30,46	-51,91	-116,74	-15,84	14,67	33,45	19,22	35,08
Країни ЄС	4,99	4,08	6,35	6,98	5,77	1,99	7,54	8,01

Джерело: складено автором за даними [43; 131; 132]

Вища рентабельність капіталу, як правило, є сприятливою, оскільки свідчить про те, що банк отримує значний прибуток порівняно зі своїм капіталом. Це часто відображає ефективне управління, високі операційні показники та високу прибутковість. Нижчий ROE може вказувати на те, що банк неефективно використовує свій власний капітал, можливо, через нижчу прибутковість, операційну неефективність або високі капітальні витрати. Нормативні вимоги, такі як стандарти капіталу Базель III, впливають на розмір капіталу, який повинні мати банки. Більш високі вимоги до капіталу можуть вплинути на рентабельність капіталу шляхом збільшення власного капіталу, потенційно обмежуючи кредитне плече. Також економічні фактори, такі як відсоткові ставки, інфляція та економічне зростання, впливають на прибутковість банку та, як наслідок, на його ROE. Економічні спади або несприятливі умови можуть зменшити чистий прибуток і ROE.

Хоча висока рентабельність капіталу загалом є позитивною, важливо враховувати її разом з іншими фінансовими показниками та контекстними факторами для комплексної оцінки діяльності банку.

Аналіз статистичних даних рентабельності банківських активів та рентабельності капіталу банків України дав можливість спрогнозувати ці показники до 2027 року. Результати сценаріїв прогнозування наведені у таблиці 3.5. та на рисунку у додатку Д.

Таблиця 3.5

Прогнозні сценарії розвитку рентабельності банківських активів та рентабельності капіталу банків України, %

Період	Найбільш реалістичний сценарій	Найбільш песимістичний сценарій	Найбільш оптимістичний сценарій
ROA			
2024	3,24	3,24	3,24
2025	6,80	-1,12	14,72
2026	8,06	0,08	16,05
2027	9,32	1,28	17,37
ROE			
2024	30,26	30,26	30,26
2025	53,91	-21,26	129,09
2026	65,08	-12,42	142,59
2027	76,26	-3,54	156,03

Джерело: розраховано самостійно [43]

Аналіз таблиці 3.5. засвідчує, що в умовах війни оптимістичний сценарій не може бути досягнутий. Песимістичний може мати місце за умов погіршення політичного та економічного середовища. На нашу думку найбільш ймовірним сценарієм розвитку банків України з врахуванням умов євроінтеграції є реалістичний сценарій розвитку. Це обумовлено тим, що Україна має наблизитися до дотримання стандартів ЄС у сфері банківського нагляду та регулювання. Реалістичний сценарій зростання ROE також показав завищені показники, що на нашу думку, складно досягнути.

На думку НБУ Україна у першій половині 2024 року банківська система показала адаптивність до умов війни та економічного розвитку [67]. Виклики, пов'язані з війною, дефіцит електроенергії, міжнародна підтримка макроекономічної стабільності та ефективні рішення НБУ дали можливість вітчизняним банкам вистояти і розвиватися далі. Водночас війна триває, а

виклики зберігаються. Незважаючи на це НБУ докладася усіх зусиль до приведення українського законодавства у сфері фінансових реформ до європейського законодавства, що стане основою зміцнення і модернізації діяльності українських банків. До 2025 року в Україні була розроблена Стратегія розвитку фінансового сектору України [45], яка була припинена у 2023 році у зв'язку з повномасштабною війною. Незважаючи на повномасштабну війну вдалося частково досягти прогресу в імплементації завдань Стратегії. Дорожня карта реалізації Стратегії виконана на 47% [24].

Крім того, еволюція фінансової системи протягом останніх десятиліть свідчить про появу нових тенденцій, пов'язаних з активною позицією України на міжнародних ринках, а це означає, що глобальні тенденції суттєво впливають на вітчизняну економіку. Таким чином, до глобалізаційних викликів, які впливають на фінансову систему України слід віднести такі, як уповільнення економічного зростання, послаблення зв'язків між матеріальним виробництвом і фінансовою сферою, необхідність макрофінансового стимулювання національної економіки та окремих сфер і промисловості. Усе це утворює протиріччя в контексті перспектив розвитку національної моделі фінансово-кредитних відносин, загальних тенденцій розвитку світової економіки та фінансових систем.

3.2. Стратегічні напрями модернізації банківської системи України

В сучасних умовах економічного розвитку України, в умовах війни визначення стратегічних напрямів модернізації банківської системи України є критично важливим, оскільки стосується як забезпечення фінансової стабільності, так і підтримки національної економіки, а також сприяння інтеграції з європейським та світовим фінансовим простором.

Війна створює надзвичайно високе навантаження на економіку і фінансову систему країни, збільшуючи бюджетний дефіцит та валютні ризики. Банківська

система має швидко адаптуватися до кризових умов, забезпечуючи стабільність фінансових потоків, підтримуючи ліквідність та управління ризиками. Модернізація потрібна для того, щоб банківська система могла оперативного реагувати на виклики, підтримуючи життєво важливі сектори економіки, бізнес та населення.

В сучасних умовах нестабільності зростає й ризик втрати довіри з боку населення та інвесторів. Модернізація банківського сектора через покращення прозорості, безпеки фінансових операцій та загальної стабільності роботи банків дозволяє зміцнити цю довіру, підвищує ефективність банківської системи та сприяє зростанню конкурентоспроможності. Це є ключовим аспектом для залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій, необхідних для підтримки економіки на сучасному етапі її розвитку. Алгоритм щодо комплексного підходу до модернізації банківської діяльності України в умовах сучасних викликів наведено на рис. 3.2.

Модернізація банківської діяльності України є необхідною для інтеграції з європейським простором, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків, а також в контексті фінансової стабільності та макроекономічного розвитку, особливо в умовах війни (рис. 3.3).

Аналіз банківської статистики та ефективності їх діяльності (п.3.1.) засвідчив, що на ринку залишилися найбільш стійкі та конкурентоспроможні банки. Водночас, незважаючи на це банкам України притаманний підвищений ризик за рахунок наступних факторів [179, С.14]:

- неконтрольованої інтенсивності капіталізації виробничих відносин, що призвела до негативних соціально-економічних наслідків;
- недостатньої структуризації кредитно-фінансових ринків;
- загострення кризи платоспроможності виробничих підприємств та організацій, які є стратегічними клієнтами та позичальниками банків, а в умовах воєнного стану – необхідності скорочення діяльності чи переміщення бізнесу це фактор стає особливо значущим;

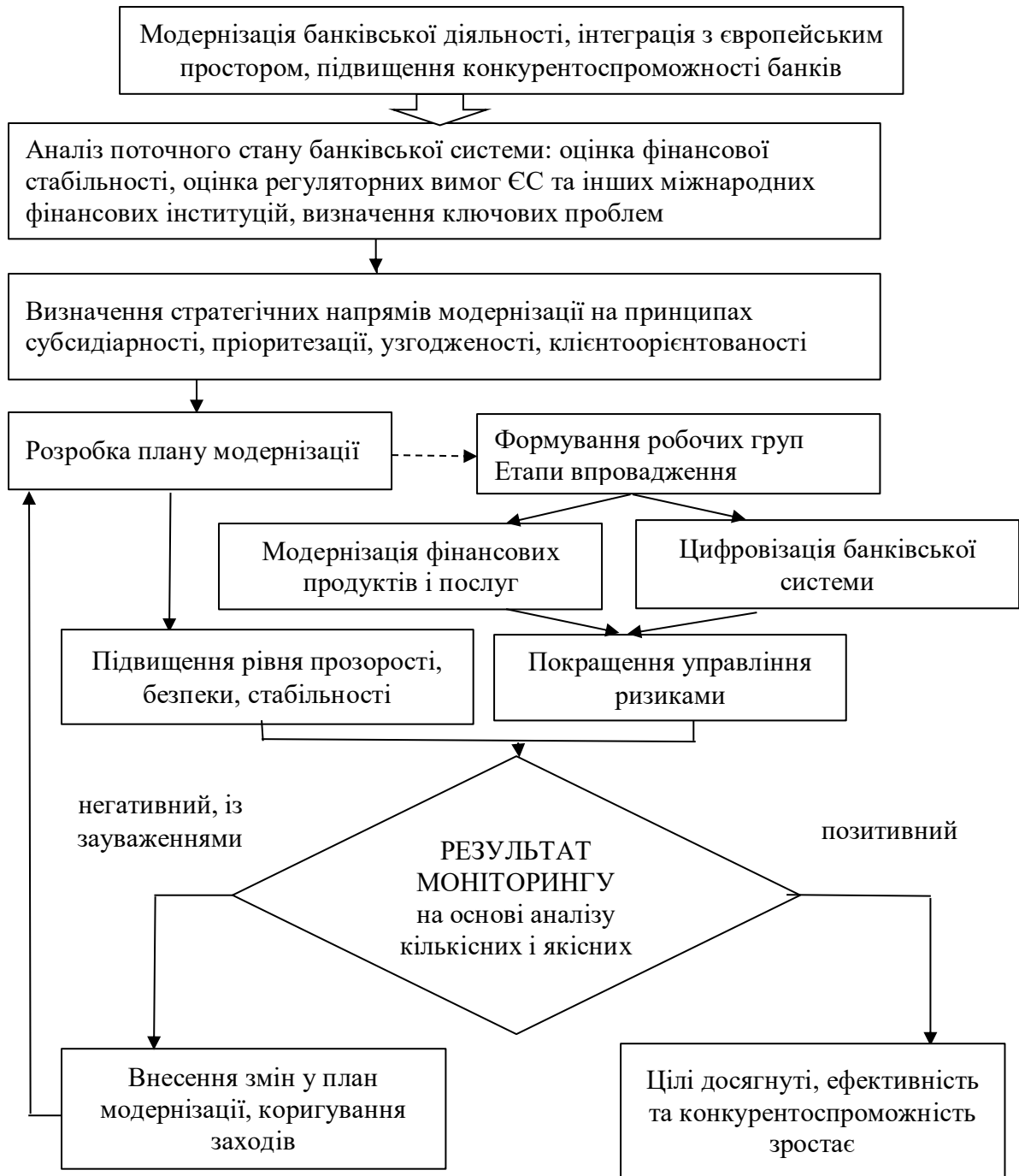

Рис. 3.2. Алгоритм комплексного підходу до модернізації банківської діяльності України

Джерело: авторська розробка

– відсутність інституційних та фінансових умов для кредитування фізичних та юридичних осіб, що стримує діяльність стратегічних та фінансових інвесторів;

Рис. 3.3. Інституційно-організаційний механізм модернізації банківської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції

Джерело: розроблено автором самостійно

- значне навантаження на матеріально-технічну базу банків внаслідок ракетних ударів по енергетичній інфраструктурі;
- необхідність постійного забезпечення захисту інформації в умовах кібератак на банківський сектор.

Отже, перший крок модернізації банківської системи передбачає здійснення аналізу поточного стану банківської системи. Такий аналіз передбачає оцінити фінансову стабільність банків України, а саме, провести аналіз ліквідності, платоспроможності та стійкості банків до зовнішніх і внутрішніх ризиків. В умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС необхідно вивчити регуляторні вимоги та міжнародні стандарти, оцінити відповідність діючих регуляторних норм вимогам ЄС, МВФ та інших міжнародних організацій. НБУ співпрацює з органами нагляду держав-членів ЄС, взаємодіє з Європейським центральним банком, Європейським органом банківського нагляду та Європейським органом страхування і пенсійного забезпечення.

Зазначимо, що банківський сектор України вже має значні результати в процесі реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема:

- вітчизняні банки адаптувалися до вимог Базель III, що посилило вимоги до капіталу банків, управління ризиками та ліквідності, і підвищило фінансову стійкість банківського сектору;
- ухвалено низку законів і постанов НБУ, які узгоджують українське законодавство з європейськими нормами, зокрема у сфері комплаєнсу, прозорості операцій та фінансової звітності;
- здійснені заходи з проведення реструктуризації та активного зниження частки непрацюючих кредитів, що наблизило банки до європейських показників;
- підвищені вимоги до капіталізації та ліквідності банків, завдяки чому вони стали менш вразливими до кризових ситуацій, і стабілізувалася банківська система;

– Україна стала учасником Єдиної зони платежів в євро (SEPA) в 2023 році, що дозволило банкам здійснювати транскордонні платежі в євро швидше і дешевше. Крім того, вже запроваджено нові цифрові платіжні інструменти та мобільні застосунки, що відповідають європейським вимогам і покращують доступність фінансових послуг;

– вітчизняні банки впровадили нові стандарти захисту прав клієнтів, у тому числі щодо прозорості умов кредитування та доступності інформації, і ввели в дію більш жорсткіші правила щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (AML/CFT), що відповідає європейським стандартам і зменшує фінансові ризики;

– в державних банках створені незалежні наглядові ради, що наближує систему до європейських практик управління;

– відбувається цифровізація банківських сервісів, впроваджується електронний документообіг, впроваджуються мобільні застосунки, розроблюються стандарти з кібербезпеки для банківських операцій, що відповідає європейським вимогам і зменшують ризики кібератак.

Впроваджені реформи та дані результати дозволяють посилити моніторинг фінансових операцій, звітність та підвищити рівень прозорості для партнерів з ЄС. Водночас, аналіз поточного стану банківської системи вимагає й надалі вирішувати ключові проблеми, зокрема у сфері комплаєнсу, прозорості операцій, валютних ризиків та цифрової безпеки.

Другим кроком є визначення стратегічних напрямів модернізації на принципах субсидіарності, пріоритезації, узгодженості, клієнтоорієнтованості.

Принцип субсидіарності в алгоритмі оцінювання модернізації банківської системи України означає, що рішення щодо модернізаційних реформ, вдосконалень мають прийматися на рівні банківської структури, де вони можуть бути ефективно реалізовані та адаптовані до умов конкретних ринків і потреб. Банк оперативно реагує на зміни у середовищі відповідно до тенденцій діджиталізації та глобалізації, сприяючи розвитку банківських інновацій і

підвищення їх відповідальності. Це означає, що банк має достатньої автономії для впровадження змін, а НБУ – забезпечує координацію та підтримку, втручається лише у випадках, коли це справді необхідно для вирішення системних проблем. Таким чином, основа принципу субсидіарності полягає у балансуванні між автономією банків і централізованою координацією, що забезпечує оптимальне використання ресурсів, оперативність реакцій на локальні виклики та інтеграцію загальної стратегії модернізації банківської системи.

Пріоритезація, на нашу думку, означає визначення таких ключових напрямів модернізації в умовах війни, як забезпечення фінансової стабільності, підтримка економіки та приведення до європейських стандартів, а також подальша цифровізація, посилення кібербезпеки, впровадження ESG-підходів та покращення прозорості банківських операцій, підтримка малого та середнього бізнесу. Погоджуємося з висновками досліджень вітчизняних вчених, які в умовах війни в Україні акцентують свою увагу на банківській стабільності та підвищенні її конкурентоспроможності, необхідності цифрової трансформації банківського середовища та приведення вітчизняного законодавства до європейських норм і стандартів [13; 179]. Отже, для посилення концентрації банківського капіталу та зміцнення резервів ліквідності банки повинні підтримувати вищий рівень капіталу та ліквідності, щоб впоратися з економічною нестабільністю та кредитними ризиками, викликаними війною, впроваджувати передові інструменти для управління кредитними ризиками, ризиками ліквідності та валютними ризиками, а також для захисту від інфляційного тиску та коливань валютних курсів. Трансформація банківського середовища сприяє розширенню онлайн-банкінгу, мобільних послуг і цифрових платіжних систем, щоб забезпечити доступ споживачу до фінансових послуг, незважаючи на проблеми з інфраструктурою. Домінантним напрямом розвитку банківської сфери та просування банківських послуг на сьогоднішній день стали мобільні технології та пристрої. Запровадження автоматизованих процесів і хмарних систем в банках також

сприяють підтримці функціональності у випадках фізичних або цифрових збоїв. Вони спрощують і здешевлюють імплементацію інноваційних банківських технологій. Сьогодні банки ефективно використовують багатохмарну інфраструктуру та гібридні хмари.

Виділимо п'ять значущих трендів, які визначили стратегічні напрями модернізації банківської діяльності як в Україні, так й інших країнах світу [82, С.165-167]:

1. мобільний банкінг;
2. хмарні банківські операції та послуги;
3. штучний інтелект;
4. технології блокчейн;
5. покращення досвіду обслуговування клієнтів за допомогою ІТ технологій.

Принцип узгодженості означає адаптацію стратегії до європейських стандартів з акцентом на регуляторні вимоги, прозорість і фінансову стабільність. Даний принцип сприяє забезпеченню внутрішній гармонії та сумісності всіх елементів процесу модернізації. Реалізація принципу на усіх етапах модернізації банківської діяльності означає те, що дії від технологічних інновацій до реформ у регуляторній системі, мають бути послідовними та взаємодоповнюючими, аби сприяти досягненню загальних цілей. Локальні ініціативи повинні відповідати загальній стратегії розвитку банківської системи, що дозволяє уникнути фрагментації та суперечностей у прийнятті рішень. Всі заходи повинні бути узгоджені з чинним законодавством, регуляторними вимогами та міжнародними стандартами, що сприяє стабільності та прозорості системи. Методи і критерії оцінювання впровадження модернізаційних заходів мають бути однаковими на всіх рівнях, що дозволяє чітко визначати ефективність і вплив кожного етапу на загальний результат. Таким чином, принцип узгодженості забезпечує те, що модернізаційні заходи впроваджуються як складова єдиної, скоординованої

банківської системи, що сприяє підвищенню ефективності, стабільності та конкурентоспроможності банківської системи України.

Реалізація принципу клієнтоорієнтованості означає впровадження стратегії покращення якості обслуговування клієнтів через цифрові канали та підвищення прозорості фінансових умов, контрактів і розкриття інформації про ризику, та персоналізації фінансових продуктів для задоволення потреб клієнтів, зокрема, наприклад, навчання клієнтів управлінню фінансами під час нестабільності, сприяння фінансовій грамотності та підвищення обізнаності про банківські послуги, доступні під час війни

Третій крок передбачає розробку чіткого покрокового плану модернізації з термінами реалізації для кожного етапу. «Україна пройшла трансформацію банківської системи – очистку» [13], тепер модернізація банківської діяльності і формування майбутнього банківського ландшафту супроводжується новітніми інноваційними технологіями, зокрема блокчейн технологіями. Таке покоління технологій сприяє переходу до нової якості банківських послуг.

Розробка плану модернізації розпочинається з аналізу необхідних фінансових, кадрових та технологічних ресурсів для реалізації кожного напрямку та створення спеціалізованих робочих груп, які відповідатимуть за реалізацію кожного з ключових напрямів модернізації.

Слід зазначити, що план модернізації містить короткострокові дії (1-2 роки), середньострокові дії (3-5 років) і довгострокові дії (більше 5 років). Короткострокові дії включають початкові регулятивні коригування та заходи відповідності, пілотні проекти для технологічного прогресу, початкове навчання та програми підвищення кваліфікації. Середньострокові дії включають розширення технологічних оновлень і цифрових банківських послуг, створення надійних механізмів нагляду та комплаєнсу. Довгострокові дії орієнтуються на інтеграцію у фінансову систему ЄС та транскордонні банківські практики, постійне вдосконалення та адаптацію до нових стандартів ЄС.

Результат моніторингу за модернізацією банківської діяльності оцінюється на основі кількісних і якісних критеріїв. До кількісних критеріїв відносимо:

- коефіцієнти ліквідності та капіталізації;
- рентабельність активів та капіталу, що свідчать про фінансову ефективність;
- рівень інтеграції цифрових технологій, а саме відсоток транзакцій, що здійснюються через інтернет-банкінг, мобільні додатки та інші цифрові канали;
- інвестиції в ІТ-системи та інновації як розмір витрат на цифрову трансформацію, впровадження fintech рішень, автоматизацію операцій;
- порівняння витрат на обслуговування клієнтів, обробку транзакцій та інші операційні показники до та після модернізації;
- оцінка продуктивності за допомогою показників, таких як кількість операцій на співробітника та інші.

До якісних слід віднести:

- рівень непрацюючих кредитів (NPL), а саме вимірювання якості кредитного портфеля та ефективності управління кредитними ризиками;
- зручність та доступність цифрових сервісів, рівень задоволеності клієнтів як оцінка користувацького досвіду за допомогою опитувань та аналітики, що відображають задоволеність клієнтів;
- дотримання вимог державного регулювання та міжнародних стандартів (наприклад, Базель III);
- відкритість інформації перед регуляторами та зацікавленими сторонами;
- рівень довіри інвесторів тощо.

З акцентуємо увагу в процесі модернізації банківської діяльності на модернізації фінансових продуктів і послуг та діджиталізації банківської діяльності.

Модернізації фінансових продуктів і послуг на вітчизняному ринку є динамічним процесом і дозволяє запровадити нові мобільні та інтернет-банкінгові сервіси, а також розвивати системи електронних платежів.

Модернізація спрямована на створення стійкого фінансового сектору, який відповідає світовим стандартам і може підтримувати як внутрішню, так і міжнародну економічну діяльність. Модернізації фінансових продуктів і послуг включає:

- вдосконалення системи безготівкових платежів на основі використання можливостей безконтактної та безготівкової оплати, такі як QR-коди та технологія NFC, щоб зменшити залежність від готівки, особливо корисну в регіонах, де доступ до готівки обмежений;

- адаптація кредитних продуктів до нових економічних реалій (реалій нестабільності та війни в Україні). Для підтримання стійкості економіки банки пропонують цільові кредитні продукти для малих і середніх підприємств, включаючи екстрені позики, фінансування з низькими відсотками та кредитні механізми, призначені для сільського господарства, промисловості та секторів основних послуг. Крім того, для фізичних осіб, споживачів, багато банків пропонують реструктуризовані позики, відстрочення платежів і гнучкі варіанти іпотеки, які допомагають окремим особам і підприємствам справлятися з фінансовим тягарем під час війни. В умовах євроінтеграції та з метою реалізації Цілей сталого розвитку – 2023 банки починають запроваджувати «зелені» позики та облігації, які спрямовані на фінансування екологічно чистих проектів, що є ключовою вимогою для остаточної інтеграції у фінансовий ринок ЄС;

- впровадження продуктів, адаптованих до ризику для чого банки модифікують оцінку ризиків і коригують кредитні та інвестиційні продукти, включаючи змінні процентні ставки та вимоги до застави;

- інновації в продуктах страхування та фінансового захисту. Так банки та інші фінансові установи розробляють нові страхові продукти для покриття збитків, пов'язаних з війною, особистих втрат і перерв у бізнесі, забезпечуючи суттєве покриття ризиків. Також, зважаючи на війни зростають ризики для здоров'я людини, а отже існує підвищений попит на адаптовані поліси

страхування здоров'я та життя, включаючи дистанційну реєстрацію, гнучкі умови покриття та швидку обробку претензій;

– розширення можливостей інвестицій і управління капіталом. Запровадження банками цифрових інвестиційних платформ сприяє здійсненню інвестицій в акції, облігації та фонди, пропонуючи клієнтам нові інструменти управління капіталом, підвищуючи рівень їх фінансовій грамотності; а запровадження платформ з мікро- інвестування дозволяє клієнтам інвестувати невеликі суми в різні активи, що набуває популярності. Також банки розширили послуги з обміну валюти та пропонують інструменти валютного хеджування для компаній і фізичних осіб, які постраждали від економічних коливань;

– фокусування на сталому розвитку та ESG (екологія, соціальна сфера, управління). Банки починають розробляти фінансові продукти, які надають пріоритет екологічним, соціальним та управлінським аспектам відповідно до міжнародних цілей сталого розвитку та стандартів ЄС. Усе частіше банки та фінансові компанії пропонують зелені облігації та стійкі позики, що дозволяє клієнтам інвестувати в екологічні проекти або фінансувати енергоефективні будинки та стійкий бізнес.

Отже, процес модернізації українських фінансових продуктів і послуг є ключовим для підвищення економічної стійкості, підтримки європейської інтеграції та сприяння більш доступному фінансовому середовищу, орієнтованому на клієнта. Ця трансформація приводить банківський сектор у відповідність зі світовими фінансовими тенденціями та закладає основу для довгострокового зростання та стабільності. Цифрова трансформація банків, яка є сьогодні актуальним напрямом і новою вимогою для банків сприяє зростанню їх діяльності та підвищенню рівня конкурентоспроможності. Узагальнення праць вітчизняних науковців дозволило виділити наступні чинники конкурентоспроможності банків [13; 82; 200]:

1. Наявність та ефективність каналів самообслуговування – сервіси та функції, доступні в цифрових каналах. Розширений мобільний банкінг, інтернет-банкінг та інші цифрові рішення забезпечують зручність і простоту використання, що може бути основною конкурентною перевагою.

2. Персоналізація послуг та доступність сервісів 24/7. Пропонування високоякісного та доступного обслуговування клієнтів у всіх каналах, включаючи фізичні відділення, онлайн і мобільні платформи, має важливе значення для формування лояльності. Банки, які використовують дані для розуміння вподобань клієнтів, можуть створювати індивідуальні фінансові продукти та адаптувати послуги до конкретних потреб, підвищуючи свою привабливість. За умов ефективного використання аналітики даних банки можуть покращити процес прийняття рішень, адаптувати продукти для клієнтів і передбачити потреби клієнтів.

3. Рівень розвитку управління даними (data management), включаючи машинне навчання (machine learning), data governance. Використання штучного інтелекту для обслуговування клієнтів, управління ризиками може підвищити ефективність і задоволеність клієнтів. Крім того, імплементація штучного інтелекту та розумних технологій в діяльність банків виступає основним інструментом конкурентної боротьби на міжнародних ринках.

4. Підвищення якості банківських послуг на основі імплементації інноваційних банківських технологій. Конкурентоспроможні банки регулярно впроваджують інноваційні продукти, такі як гнучкі кредити, фінансування, що пов'язане зі стабільністю, і цифрові гарантії, щоб задовольнити потреби клієнтів, які постійно змінюються. Запропонований широкий спектр фінансових продуктів дозволяє банкам залучати різноманітні сегменти клієнтів і покращувати потоки доходів. Інноваційні банківські технології не лише підвищують якість банківських послуг, але й дають нові можливості для впорядкування банківської інфраструктури, підвищення рівня безпеки, прозорості та прискорення банківських операцій. Банки, які забезпечують надійну політику захисту клієнтів і запроваджують ефективні заходи безпеки

даних є критично важливими для зміцнення довіри та підтримки міцної репутації. Банки, які надають пріоритет прозорим операціям, етичній поведінці та чіткій комунікації, мають більше шансів завоювати та зберегти довіру клієнтів.

5. Рівень автоматизації бізнес-процесів. Сучасні банки вбудовують новітні цифрові технології для підвищення рівня автоматизації та роботизації процесів, що дає можливість їм створювати індивідуальні банківські пропозиції для клієнтів. Автоматизація внутрішніх процесів може значно знизити операційні витрати та підвищити ефективність банків. Запровадження хмарної інфраструктури та хмарних обчислень дозволяє масштабувати економічно ефективні операції та підвищує доступність даних і безпеку.

6. Швидкість змін, час виведення на ринок (time-to-market), гнучкість, адаптивність, стійкість. Здатність швидко адаптуватися до мінливих ринкових умов, економічних циклів і вподобань клієнтів допомагає банкам залишатися рентабельними та конкурентоспроможними. В сучасних умовах євроінтеграційного вектору розвитку України банки дотримуються нормативних вимог та управління – дотримання нормативних актів, таких як боротьба з відмиванням грошей (AML) і належна перевірка клієнта (CDD), що має важливе значення для управління ризиками та законної діяльності. Ефективна структура управління забезпечує узгодженість стратегічних рішень банку з інтересами зацікавлених сторін, що підвищує довіру до банку. Наявність надійних планів на випадок непередбачених ситуацій, таких як захист кібербезпеки та стратегії безперервності бізнесу, підвищує стійкість до кризових ситуацій, від фінансових спадів до кібератак.

Отже, ці чинники дозволяють банкам конкурувати, будучи більш орієнтованими на клієнтів, гнучкішими, стійкими до ризиків та інноваційними, тим самим сприяючи довгостроковому зростанню та зміцненню позицій на ринку.

Розробка плану модернізації банківської діяльності спрямована на підвищення рівня прозорості, безпеки, стабільності та покращення управління

ризиками. Підвищення рівня прозорості відбувається завдяки цифровому обліку та звітності, автоматизації процесів та належної комунікації з клієнтами. Модернізовані банки використовують цифрові системи для ведення чітких, доступних і вичерпних записів транзакцій і даних клієнтів, що зменшує кількість помилок, покращує можливість перевірки та забезпечує дотримання нормативних вимог, що підвищує довіру. Автоматизовані системи звітності оптимізують нормативне розкриття інформації та гарантують, що банки надають точні та своєчасні дані регуляторам, інвесторам і громадськості відповідно до національних і міжнародних стандартів. Покращена комунікація з клієнтами дозволяє банкам прозоро спілкуватися з ними щодо умов продуктів, комісій і ризиків. Зараз багато банків використовують інформаційні панелі або цифрові виписки, щоб уточнити інформацію про рахунки та історію транзакцій для клієнтів, мінімізуючи плутанину та зміцнюючи довіру.

Посилення безпеки в контексті модернізації банківської діяльності через впровадження багаторівневих заходів безпеки, такі як шифрування, брандмауери та системи виявлення вторгнень, захищають від кіберзагроз, які є особливо критичними в цифровому просторі. Також банки інтегрують багатофакторну автентифікацію (MFA) і біометрію даних та перевірку особи на основі штучного інтелекту, захищаючи облікові записи клієнтів і знижуючи ймовірність несанкціонованого доступу. Багато банків на сьогоднішній день розгортають алгоритми штучного інтелекту та машинного навчання для моніторингу транзакцій у режимі реального часу, миттєво виявляючи та позначаючи незвичайні або підозрілі дії, що допомагає запобігти шахрайству.

Модернізовані банки використовують аналітичні дані та інструменти прогнозування з метою кращого розуміння ринкових умов та управління активами, що підвищує їх здатність протистояти економічним потрясінням. Для зменшення вразливості банків до кон'юнктурних коливань і фінансового стресу використовуються автоматизовані системи та дотримуються нормативні вимоги в контексті управління капіталом і резервами активів. Шляхом модернізації операцій за допомогою автоматизації та децентралізованої цифрової

інфраструктури (наприклад, хмарних систем) банки можуть підтримувати роботу навіть під час криз, стихійних лих або інших збоїв, підвищуючи стабільність і безперервність обслуговування.

Також зазначимо, що використання штучного інтелекту і машинне навчання дозволяє точніше оцінювати ризики та зменшує ймовірність неповернення кредитів. За допомогою цифрових інструментів банки можуть відстежувати ризики (кредитні, ринкові та операційні) у режимі реального часу, що дозволяє приймати швидші й більш обґрунтовані рішення, які допомагають зменшити потенційні втрати. Технологічне моделювання ризиків дозволяє банкам ефективно проводити стрес-тести та аналіз сценаріїв, допомагаючи їм зрозуміти екстремальні ринкові умови та підготуватися до них. Отже, модернізоване управління ризиками включає потужні програми, які відповідають нормативним стандартам, зокрема в таких сферах, як боротьба з відмиванням грошей і боротьба з фінансуванням тероризму, які мінімізують репутаційні та операційні ризики.

Після розробки плану модернізації і впровадження модернізаційних заходів в банківську діяльність обов'язково відбувається моніторинг та оцінка на усіх етапах реалізації заходів. Для цього створюється система моніторингу в основі якої покладено методологічні принципи для підвищення ефективності контролю, і яка включає елементи спрямовані на оцінку, контроль та оптимізацію процесів оновлення / модернізації банківських продуктів, послуг і операцій. До критеріїв ефективності банківського моніторингу відносимо [72, С.743]: ті, які продиктовані визначенням ефективності – дієвість, доцільність, економічність, результативність; і ті критерії, які виходять з принципів фінансового моніторингу – всеосяжність і регулярність, гласність, дотримання професійної етики, законність, компетентність, обов'язковість, системність та інтеграція.

Система моніторингу та оцінки модернізаційних заходів в банківській діяльності наведена на рис. 3.4. Така система дозволяє банкам оцінювати

ефективність реформ, модернізаційних заходів, своєчасно виявляти ризики і забезпечувати відповідність стратегічним цілям.

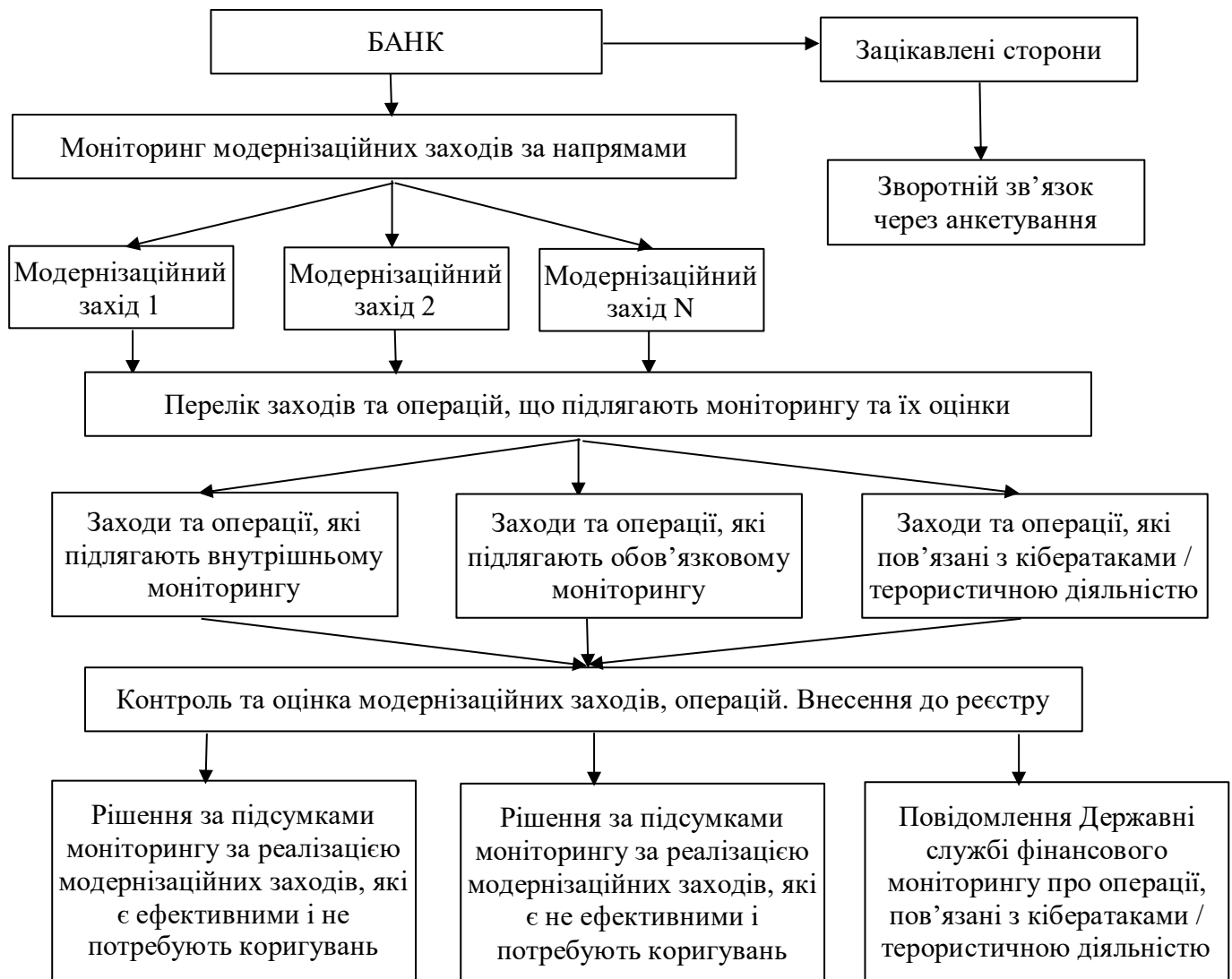

Рис. 3.4. Система моніторингу та оцінки модернізаційних заходів в банківській діяльності

Джерело: вдосконалено автором на основі [37]

Система моніторингу включає:

по-перше, ключові показники ефективності (КРІ) для модернізації (наприклад, швидкість обробки транзакцій, рівень задоволеності клієнтів, кількість цифрових користувачів або зниження операційних витрат). Показники ефективності встановлюються для кожного етапу модернізації;

по-друге, регулярні перевірки прогресу та оцінювання (наприклад, відстеження процесу запровадження цифрових продуктів, мобільного банкінгу, контактних і безконтактних платежів, чат-ботів для підтримки клієнтів, відстеження рівня безпеки нових технологій, перевірка на вразливості та виконання заходів захисту від кіберзагроз);

по-третє, механізми оцінювання та контроль за дотриманням регуляторних стандартів (наприклад, проведення періодичних внутрішніх і зовнішніх аудитів для перевірки виконання регуляторних вимог і стандартів звітності);

четверте, цикл зворотного зв'язку від зацікавлених сторін – регулярне отримання зворотного зв'язку від клієнтів щодо якості нових продуктів, зручності користування цифровими послугами і рівня підтримки клієнтів, а також оцінка показників задоволеності клієнтів, рівня залученості, відсотку скарг, що дозволяє оцінити успішність впровадження інноваційних послуг;

п'яте, коригування модернізаційних заходів та вдосконалення на основі оцінок, внесення змін у план модернізації. При виявленні проблем слід ввести корективи в план реалізації, щоб забезпечити адаптивність до нових умов. Відстеження ефективності бізнес-процесів дозволяє підвищувати ефективність роботи банку. Звітування і публікація результатів моніторингу, налагодження системи звітності дозволяє регулярно інформувати керівництво банку про успішність впровадження модернізаційних заходів, а звітування для зовнішніх стейкхолдерів – інвесторів, регуляторів та громадськості про результати модернізації, сприяє досягненню показників ефективності та прозорості.

Отже, загалом використання результатів моніторингу необхідне для оптимізації, автоматизації та покращення роботи банківських відділень, цифрових платформ і процесів обробки даних. Система моніторингу модернізації банківської діяльності, таким чином, є комплексною структурою, що забезпечує контроль, аналіз та коригування процесів з метою підвищення ефективності, надійності та відповідності банківської діяльності сучасним стандартам і умовам ринку.

Таким чином, цей алгоритм створює комплексний підхід до модернізації банківської системи України, що дозволяє їй адаптуватися до кризових умов та сприяти інтеграції у європейський фінансовий простір, забезпечуючи стійкість і підтримку економіки в умовах війни.

3.3. Рекомендації та шляхи вирішення проблемних аспектів розвитку банківської системи в Україні із врахуванням досвіду модернізації країн ЄС

Приєднання до ЄС передбачає докладання певних зусиль, а в умовах війни великих зусиль, щоб відповідати Копенгагенським критеріям:

- політичному критерію, який стосується демократичних і політичних стандартів, які країна-кандидат на членство повинна дотримуватися для забезпечення стабільності і сумісності з основними цінностями ЄС;
- правовому критерію, який вимагає імплементацію країною всіх чинних правових норм і правил ЄС, які охоплюють широке коло економічних (у тому числі банківських), соціальних, правових і політичних питань;
- економічному критерію, який зосереджується на здатності країни підтримувати стабільну ринкову економіку та конкурувати на єдиному внутрішньому ринку ЄС.

Політичний критерій передбачає стабільність інститутів, які гарантують демократичні засади, верховенство права, дотримання прав і свобод людини, гарантування прав меншин, ефективні механізми боротьби з корупцією є необхідними для забезпечення чесного та прозорого урядування.

Правовий критерій передбачає прийняття всієї сукупності законодавства ЄС (договорів, регламентів, директив, рішень, рекомендацій і резолюцій, прийнятих ЄС), проведення значних реформ національного законодавства для його гармонізації з нормами ЄС, наявність (створення) адміністративної і

судової систем, здатних ефективно впроваджувати і застосовувати ці закони. Правовий Копенгагенський критерій забезпечує інтеграцію в ЄС, що є необхідним для функціонування єдиного ринку, свободи пересування товарів, послуг, капіталу і робочої сили, а також для забезпечення рівних умов для всіх країн-членів і захисту основних прав громадян. Відповідність цьому критерію забезпечує правову сумісність, правову стабільність і дотримання верховенства права, що є фундаментом ЄС.

Економічний критерій означає наявність функціонуючої ринкової економіки з помірною інфляцією, контрольованим дефіцитом бюджету, стабільною валютою та підтриманням рівня зайнятості; сприяє економічному зростанню, створенню нових робочих місць, покращенню рівня життя та фінансовій стабільності. Для цього країна має провести реформи, зокрема, в промисловості, енергетиці, сільському господарстві, фінансових послугах та інших ключових секторах. Економічний критерій спрямований на забезпечення стабільності та конкурентоспроможності нових членів ЄС, що є важливим для інтеграції в єдиний внутрішній ринок. Виконання цього критерію також допомагає мінімізувати ризики економічних криз і забезпечує рівноправні умови для всіх членів ЄС, що є важливим для забезпечення балансу і розвитку економіки Союзу.

Для проведення необхідних реформ і змін Європейським союзом надається фінансова допомога перед вступом через інструмент – The Instrument for Pre-accession Assistance (IPA).

Досвід Європейського союзу у модернізації своєї банківської діяльності пропонує цінну інформацію та стратегії для зусиль України щодо інтеграції та модернізації вітчизняного банківського сектору, особливо коли Україна наближається до стандартів ЄС. Вчені Національного інституту стратегічних досліджень розглядали проблематику інтеграції банківської системи України до банківської системи ЄС у 2012-2014 рр. [46; 47]. Хоча на сьогоднішній день банківська система України багато чого досягла і вже має значні результати в процесі реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (що було нами

відзначено вище у п.3.2.), водночас рекомендуємо зосередити увагу на наступних проблемних аспектах розвитку банків із врахуванням досвіду модернізації банків ЄС (рис. 3.5):

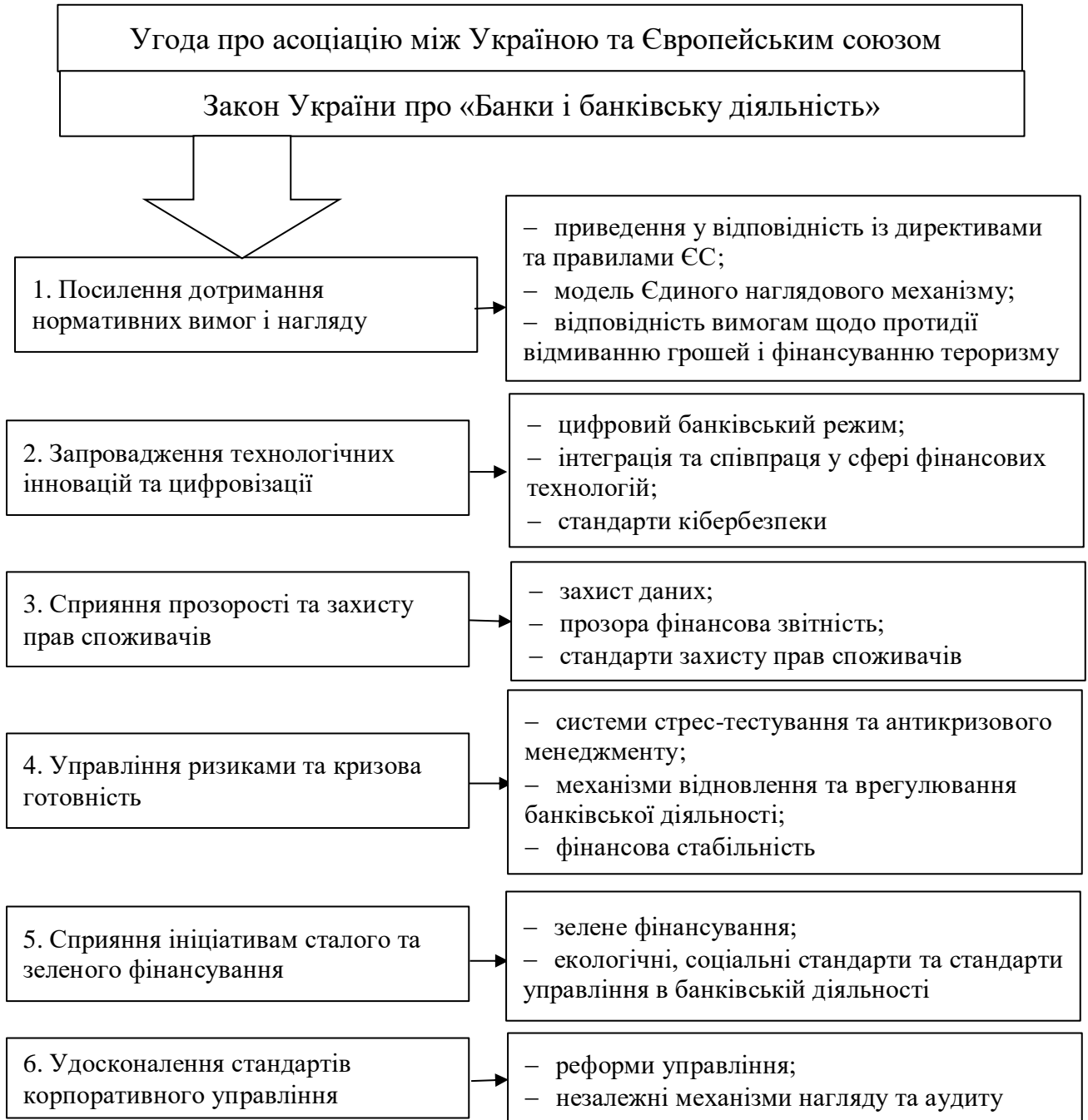

Рис. 3.5. Основні напрями подальшого розвитку банківської діяльності України з врахуванням європейського досвіду модернізації

Джерело: розроблено автором самостійно

1. Посилення дотримання нормативних вимог і нагляду (Директива щодо вимог до капіталу, модель Єдиного наглядового механізму (яка розкрита нами у п.2.1), відповідність вимогам щодо протидії відмиванню грошей).

2. Подальше запровадження технологічних інновацій та цифрових трансформації, враховуючи тенденції діджиталізації (цифровий банкінг, інноваційні фінансові продукти, заходи з кібербезпеки).

3. Сприяння прозорості та захисту прав споживачів, зокрема запроваджуючи суворі стандарти фінансової звітності, стандарти захисту прав споживачів.

4. Управління ризиками, особливо в умовах війни та кризова готовність через механізми відновлення та врегулювання банків, сприяння фінансовій стабільності.

5. Сприяння ініціативам сталого та зеленого фінансування, зокрема через дотримання екологічних, соціальних стандартів та стандарту управління (ESG) в банківській діяльності.

6. Удосконалення стандартів корпоративного управління завдяки реалізації реформ управління у банках, застосування незалежних аудитів і зовнішнього нагляду для банків.

Враховуючи досвід ЄС модернізація банківської системи України передбачає приведення у відповідність із директивами ЄС, такими як Директива щодо вимог до капіталу та Регламент щодо вимог до капіталу. Таке узгодження зміцнює достатність капіталу та практику управління ризиками, гарантуючи, що українські банки зможуть протистояти економічним потрясінням і захистити вкладників. Україна поступово імплементує європейські стандарти у сфері банківського регулювання, зокрема, положення Директиви ЄС щодо вимог до капіталу та Регламенту про вимоги до капіталу. Ці нормативні акти є ключовими для забезпечення фінансової стабільності, адекватного рівня капіталу банків і покращення управління ризиками. Також НБУ веде роботу з імплементации директиви щодо додаткового нагляду за банківськими групами (Директива 2002/87/ЄС) і Директиви щодо здійснення та

пруденційного нагляду за діяльністю установ, що працюють з електронними грошима (Директива 2009/110/ЄС) [41]. З 05 серпня 2024 р. оновлені вимоги щодо структури капіталу та його достатності у Законі України «Про банки і банківську діяльність» [21]. Основні вимоги ЄС до капіталу, зокрема банківського наведені у додатку Е.

Українські банки вже працюють над підвищенням рівня капіталізації відповідно до європейських норм. НБУ ввів поняття буферу капіталу, зокрема буферу консервації капіталу та контрциклічного буферу (що відповідає вимогам CRD IV/CRR). НБУ впровадив вимоги до банків щодо розрахунку коефіцієнта ліквідності LCR (Liquidity Coverage Ratio), який є обов'язковим у країнах ЄС. Цей індикатор забезпечує достатній рівень ліквідних активів для покриття короткострокових зобов'язань. Також НБУ ввів зобов'язання для банків розробляти плани відновлення і кризового управління, які допомагають підготуватися до потенційних фінансових труднощів. Незважаючи на значний прогрес повна імплементація CRD IV та CRR вимагає подальшої гармонізації законодавства і посилення інституційних спроможностей, зокрема: адаптація внутрішніх процесів до стандартів ЄС; підвищення прозорості та вдосконалення звітності за міжнародними стандартами; залучення фінансування для підвищення рівня капіталізації, що важливо для стійкості банківської системи України в умовах війни та економічної нестабільності. Разом з тим зазначимо, що НБУ наближує українську банківську систему до європейської практики і підвищує її стабільність та конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Прийнявши подібну систему нагляду, як модель Єдиного наглядового механізму в ЄС, Україна зможе посилити централізований моніторинг банків для забезпечення відповідності, прозорості та підзвітності, зменшуючи ризики, пов'язані з поганим управлінням і фінансовою нестабільністю. Слід зазначити, що хоча Україна ще не є частиною SSM і не підпадає під прямий нагляд ЄЦБ, НБУ активно адаптує стандарти SSM у національну систему банківського нагляду. В Україні вже застосовуються основні елементи SSM такі, як:

– нагляд на основі ризиків, де НБУ використовує підходи, які базуються на оцінці ризиків банківської діяльності, подібно до SSM, що включає моніторинг ключових показників фінансової стійкості банків (ліквідність, капіталізація, прибутковість) та визначення установ, які є системно важливими для національної економіки;

– стрес-тестування банків для оцінки їх здатності справлятися з кризовими ситуаціями; НБУ також впровадив практику регулярного стрес-тестування українських банків (як важливий елементом SSM), що допомагає виявляти потенційні загрози стабільності банківської системи та приймати відповідні заходи;

– захист прав споживачів і підвищення прозорості через надання зрозумілої інформації про банківські послуги та захисту прав споживачів, що є частиною стандартів ЄС у межах SSM;

– стандарти корпоративного управління і управління ризиками, які також відповідають підходам SSM, і включають вимоги до структур управління ризиками, внутрішніх контролів, управління ліквідністю та надання звітності. Такі стандарти допомагають посилити нагляд за банками і підвищити їхню відповідальність перед регулятором;

– адаптація до стандартів ЄС з управління кризами, що подібно до підходів ЄЦБ у рамках SSM.

Водночас повна інтеграція до SSM вимагатиме подальшої і глибшої координації з ЄЦБ та Європейською системою центральних банків. Зараз НБУ працює над подальшим зближенням з європейськими стандартами, що полегшить потенційну інтеграцію до SSM у разі повного членства України в ЄС. Однак, впровадження повної моделі SSM в Україні й надалі потребує: адаптації правового середовища до вимог ЄС, подальшого підвищення прозорості банківської системи, зміцнення інституційної спроможності регулятора для забезпечення ефективного нагляду. Загалом, наближення до стандартів SSM допомагає зміцнити не лише стійкість банківської системи

України, а й сприяє підвищенню її конкурентоспроможності і довіри серед міжнародних інвесторів, що є важливим напрямом для подальшої інтеграції в європейський фінансовий простір.

Також відзначимо, що Україна досягла значного прогресу у відповідності міжнародним вимогам щодо протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму (Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism, AML/CFT). Цей прогрес був частково викликаний зобов'язаннями, що виникли в рамках євроінтеграції, а також необхідністю підвищити стабільність фінансової системи та покращити інвестиційний клімат і підвищити довіру іноземних інвестицій. У 2019 році був прийнятий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [22], який відповідає рекомендаціям Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і Директиві ЄС 2015/849, і передбачає суворіші вимоги до фінансових установ, зокрема зобов'язує банки ідентифікувати клієнтів, оцінювати ризики і здійснювати постійний моніторинг підозрілих транзакцій. Також НБУ впровадив ризик-орієнтований підхід у нагляді за дотриманням AML/CFT вимог, який фокусується на більш ретельному контролі банків з високим рівнем ризику, що дозволяє спрямовувати ресурси на моніторинг найбільш ризикових операцій і суб'єктів. В Україні вже вдосконалені правила щодо кінцевих бенефіціарних власників, зобов'язуючи юридичних осіб розкривати інформацію про справжніх власників. В контексті посиленого моніторингу підозрілих транзакцій НБУ і Державна служба фінансового моніторингу України встановили жорсткі правила для виявлення підозрілих операцій та повідомлення про них, і зобов'язала фінансові установи, банки повідомляти про підозрілі транзакції, що перевищують встановлені порогові суми. Крім того, Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема з FATF, MONEYVAL та іншими структурами, які працюють у сфері AML/CFT. MONEYVAL оцінив Україну в 2022 році, відзначивши прогрес у

покращенні регуляторної бази та виконанні рекомендацій. Водночас, хоча і маємо значний прогрес, подальшого вдосконалення потребують: підвищення технологічного рівня моніторингових систем, покращення координації між державними установами, підвищення ефективності судових розслідувань та вироків у випадках відмивання грошей. Отже, слід й на майбутнє підвищувати прозорість і стабільність фінансової системи для повного виконання стандартів FATF і наближення до найкращих європейських практик.

В контексті подальшої модернізації банківської системи України слід й надалі запроваджувати у банках технологічні інновації та цифровізувати банківські послуги і операції у відповідності до трендів діджиталізації. Відзначимо, що ЄС був піонером у створенні правил для сприяння розвитку цифрового банкінгу (Директива про платіжні послуги, PSD2) [188]. Застосовуючи подібні рамки, українські банки можуть підтримувати безпечні, інноваційні платіжні послуги та сприяти відкритому банківському управлінню, надаючи клієнтам більше свободи в управлінні своїми фінансами в цифровому режимі.

Акцентуємо увагу на тому, що країни ЄС заохочують партнерство між традиційними банками та компаніями у сфері фінансових технологій (фінтехами). Зазначимо, що сьогодні в Україні активно підтримується партнерство між традиційними банками та фінтех-компаніями, що сприяє створенню нових можливостей для інновацій, зручності та ефективності фінансових послуг. Основні напрями співпраці включають впровадження цифрових послуг, платіжних рішень, мобільного банкінгу, кредитування та використання відкритого банкінгу. Наприклад, мобільний додаток Монобанк було створено у партнерстві з «Універсал Банком», а Пейонер активно співпрацює з українськими банками для надання зручних платіжних послуг. У співпраці з банками фінтех-компанії надають послуги, що дозволяють клієнтам використовувати електронні гаманці, QR-коди та безконтактні платежі. Ще фінтех-компанії пропонують рішення, які дозволяють надавати кредити швидше, використовуючи автоматизовані системи аналізу ризиків та скорингу;

деякі банки співпрацюють з такими компаніями для оцінки кредитоспроможності клієнтів і видачі мікрокредитів, що дає змогу значно скоротити час ухвалення рішення та розширити коло клієнтів. Отже, перевагами співпраці банків з фінтех-компаніями є: швидке впровадження інновацій, зниження витрат, збільшення клієнтів. Водночас викликами для такої співпраці є: (1) суворе регулювання фінансового сектору, і фінтех-компаніям потрібно дотримуватись цих вимог, що може ускладнити інтеграцію з банками; (2) конкуренція між банками і фінтех-компаніями, оскільки вони пропонують кредитні, платіжні та депозитні послуги; (3) заходи з кібербезпеки, оскільки співпраця з фінтех-компаніями вимагає високих стандартів кібербезпеки, особливо при обміні даними. Водночас досвід ЄС щодо Директиви про мережеву та інформаційну безпеку (NIS) встановлює також високі стандарти кібербезпеки, і Україна може отримати вигоду, запровадивши подібні практики, забезпечивши надійний захист від кіберзагроз і підвищивши довіру клієнтів до цифрових послуг.

Ще один проблемний аспект, який потребує подальшого вдосконалення в банківській практиці України – сприяння прозорості та захисту прав споживачів, що з врахуванням досвіду ЄС слід реалізувати через захист даних дотримуючись Загального регламенту захисту даних (Регламент 2016/679) [197], дотримання суворих стандартів фінансової звітності, та стандартів захисту прав споживачів.

Сприяння прозорості та захисту прав споживачів в Україні зміцнить довіру клієнтів і сприятиме дотриманню норм ЄС. Нові загрози з кібербезпеки в умовах війни актуалізують підвищення уваги до захисту даних та інших міжнародних стандартів безпеки. В умовах євроінтеграції багато українських банків адаптують внутрішні політики до вимог Регламенту захисту даних, які стосуються збору, зберігання та обробки персональних даних. Крім того, акцент ЄС на правах споживачів, особливо у сфері фінансових продуктів і кредитування, є моделлю для України. Чіткі та доступні умови та права щодо продукту, а також ефективні механізми вирішення скарг мають вирішальне

значення для зміцнення суспільної довіри та сприяння фінансовій доступності. Так, українські банки вже використовують у своїй діяльності:

- шифрування даних для забезпечення безпеки під час обміну інформацією з клієнтами, особливо при онлайн-транзакціях та операціях через мобільні додатки; багаторівневу автентифікацію, зокрема одноразові паролі, біометричну автентифікацію та інші сучасні методи, що ускладнює несанкціонований доступ до клієнтських облікових записів;

- щоденно відстежують підозрілу активність і автоматично блокують несанкціоновані спроби доступу;

- створюють прозорі політики щодо конфіденційності даних та розробляють плани реагування на інциденти для швидкого реагування у випадку витоку даних;

- інструменти на основі штучного інтелекту для аналізу транзакцій у режимі реального часу, що допомагає виявляти підозрілі операції та попереджати шахрайство.

Крім того, українські банки співпрацюють з Європейським агентством з кібербезпеки (ENISA), представниками ЄС та іншими міжнародними структурами, обмінюючись досвідом та дотримуючись рекомендацій для підвищення рівня захисту даних. Отже, українські банки досягли значного прогресу у підвищенні стандартів захисту даних клієнтів. Водночас, слід й надалі адаптуватися до нових кіберзагроз в умовах повномасштабної війни, а також модернізувати банківські IT-інфраструктури, що вимагає значних фінансових і людських ресурсів, і що є важливим кроком у процесі інтеграції України до європейського фінансового простору.

Ще однією проблемою, особливо в умовах повномасштабної війни, на яку слід звернути увагу є управління ризиками та кризова готовність банків. В Україні на сьогоднішній день активно використовуються системи стрес-тестування та антикризового менеджменту в банківській сфері, які впроваджені з урахуванням найкращих європейських практик. Ці заходи допомагають

банкам та регуляторам підвищувати фінансову стійкість, особливо в умовах воєнної нестабільності, і забезпечують більш надійний контроль за фінансовими ризиками. Стрес-тести, які розроблені та щорічно проводяться, під НБУ оцінюють фінансовий стан банків за різними сценаріями, включаючи песимістичні [44]. Це дає змогу оцінити, як банківська система реагує на шоківі події, такі як економічні кризи або різкі зміни валютних курсів.

Стрес-тести охоплюють показники ліквідності, платоспроможності, кредитних ризиків та можливості банків залучати капітал для покриття збитків. НБУ проводить їх із застосуванням методології, яка відповідає стандартам ЄС та принципам ЄЦБ. Великі банки проводять стрес-тестування на регулярній основі як частину своїх внутрішніх політик ризик-менеджменту, застосовуючи сценарії відповідно до власної специфіки ризиків. НБУ моделює різні сценарії, включаючи глобальні кризи, внутрішні економічні шоки, значні коливання валютних курсів, що є типовими ризиками для української економіки.

Більшість великих українських банків вже мають плани відновлення (Recovery Plans), які передбачають комплекс заходів на випадок кризи, і зобов'язують банки визначати можливі джерела капіталу та шляхи підтримання ліквідності під час кризових ситуацій. За аналогією з європейськими регуляторами, НБУ може вводити санаційні заходи для стабілізації банків, зокрема, обмеження на операції з капіталом, продаж активів або залучення додаткового капіталу. Крім того, НБУ використовує підходи ЄС щодо раннього виявлення проблемних банків та механізмів їх санації, що дозволяє вчасно впроваджувати заходи з фінансової стабілізації. Отже, запозичення європейських підходів допомагає поступово гармонізувати вітчизняну банківську систему з вимогами ЄС, що сприяє підвищенню довіри міжнародних інвесторів, а виконання європейських вимог та рекомендацій щодо стрес-тестів та антикризового менеджменту є важливим кроком до повної інтеграції української банківської системи до європейської.

Ще однією проблемою, яку слід вирішувати на сьогоднішній день є врахування досвіду ЄС щодо ініціатив сталого та зеленого фінансування.

Зазначимо, що ЄС є світовим лідером у сфері сталого фінансування з політикою сприяння зеленим кредитам і практикам сталого інвестування. Україна може прийняти подібні рекомендації, які дозволять банкам фінансувати екологічні проекти та залучати екологічно свідомих інвесторів, підтримуючи як економічне зростання, так і Цілі сталого розвитку – 2030.

Зазначимо, що українські банки поступово розвивають напрям сталого та зеленого фінансування, орієнтуючись на досвід ЄС у підтримці екологічно відповідальних проектів і сталого розвитку. Такі ініціативи сприяють гармонізації українського фінансового ринку з європейськими стандартами та націлені на зниження екологічних ризиків і впливу на довкілля.

Деякі українські банки, наприклад, Ощадбанк, Укргазбанк, Приватбанк, Райффайзен банк, розробляють продукти для фінансування екологічних проектів, таких як енергоефективні будівлі, відновлювальна енергетика (сонячна, вітрова енергетика), електротранспорт. Ощадбанк і Укргазбанк, пропонують зелені кредити, що відповідають європейським стандартам сталого фінансування. Банки надають кредити для підприємств, які інвестують у технології, що знижують викиди CO₂ та підвищують енергоефективність.

Великі українські банки починають інтегрувати екологічні, соціальні та управлінські критерії у свої інвестиційні рішення, використовуючи європейський досвід у сфері сталого розвитку. Це включає розробку внутрішніх політик і стандартизацію звітності щодо ESG-практик, що підвищує довіру інвесторів і клієнтів.

На вітчизняному ринку з'являються перші зелені облігації, що використовуються для фінансування екологічно сталих проектів. Зелені облігації виступають сьогодні як перспективний фінансовий інструмент банківського інвестування в Україні [196]. Це дозволяє банкам залучати кошти інвесторів, які орієнтовані на екологічно чисті проекти, і сприяє розвитку цього сегменту фінансового ринку за аналогією з ЄС. З метою сприяння подальшому розвитку сталого і зеленого фінансування необхідно: підвищувати рівень обізнаності про переваги сталого фінансування серед клієнтів і бізнесу;

запровадити повноцінне законодавче регулювання та дотримання вимог і стандартів у ESG; в умовах зростання цін на енергоресурси та потреб в енергетичній незалежності підтримувати зелені кредити, які можуть стати потужним інструментом розвитку.

І, ще одним напрямом імплементації досвіду банків ЄС є подальше удосконалення стандартів корпоративного управління. Зазначимо, що ЄС запроваджує суворі стандарти управління, щоб запобігти конфліктам інтересів, неефективному управлінню та корупції. В Україні ці стандарти реалізуються через дорожню карту для підвищення прозорості, забезпечення підзвітності правління та просування етичних практик у банках. Слід зазначити, що вітчизняні банки підвищили стандарти корпоративного управління, використовуючи принципи Європейського банківського управління, зокрема щодо підзвітності, прозорості та структури органів управління. Зокрема, банки зобов'язані формувати наглядові ради з незалежними директорами, що сприяє об'єктивності управлінських рішень. Підвищено вимоги до розкриття інформації, і українські банки повинні публікувати детальні фінансові звіти та інформацію про ризики та управлінські практики, що сприяє прозорості та підвищенню довіри клієнтів і партнерів. Відповідно до Директиви ЄС про вимоги до капіталу (CRD IV) та вимог Базель III, українські банки вдосконалили процеси управління ризиками, НБУ запровадив вимоги до капіталу та ліквідності, вітчизняні банки реалізують антикорупційні заходи, здійснюють прозоре управління тощо. Отже, українські банки вже досягли значного прогресу в реформуванні управління завдяки адаптації до європейських стандартів та практик, що підвищує стабільність банківської системи, сприяє зниженню корупційних ризиків, покращенню управління ризиками та створенню основи для подальшої інтеграції України до європейського фінансового простору.

Висновки до Розділу 3

1. На сьогоднішній день банківська система України реагуючи на виклики переживає трансформаційні та модернізаційні процеси. Виклики для банківської системи і діяльності банків є багатогранними, і є не лише економічними та глобальними, але й відбуваються в умовах війни в Україні. До основних викликів відносимо: відповідність нормативним вимогам, які швидко змінюються; технологічний прогрес, діджиталізація, інформатизація; посилення конкуренції на національному та міжнародному ринках; зовнішні чинники.

2. В Україні, як і в ЄС спостерігається тренд зменшення кількості діючих банків. Посилення конкуренції як з боку глобальних банків, так і боку фінтех-компаній потребує підвищення операційної ефективності, стратегії управління витратами, і переходу до нових бізнес-стратегій. До основних сил переходу банків на нетрадиційні види діяльності відносимо: зміни в корпоративній поведінці банків; впровадження технологічних інновацій; оптимізацію банківської діяльності завдяки внутрішній дерегуляції у відповідності до нормативів; зміни моделі у корпоративній поведінці банків, які змінюють процес управління ризиками та підвищують ефективність взаємодії з клієнтами та регуляторами.

3. Основними напрямками подальшого розвитку вітчизняної банківської системи в сучасних умовах економічної та геополітичної нестабільності є: посилення регуляторного контролю і вимог до прозорості, сприяння посиленню інвестиційної привабливості та доступу до міжнародних ринків капіталу, вплив на курс гривні та валютні ризики, розвиток партнерства з міжнародними фінансовими організаціями, тиск на цифровізацію та безпеку даних, адаптація до європейських стандартів та інтеграція в платіжну систему SEPA.

4. Стратегічними напрямками модернізації банківської діяльності в Україні є підвищення рівня прозорості, зростання безпеки та ефективності, покращення стійкості банківської системи, вдосконалення управління ризиками на основі

використання автоматизації банківських процесів, імплементації новітніх фінансових технологій, контролю і аудиту, стрес-тестування.

5. Значущими трендами, які визначили напрями модернізації банківської діяльності як в Україні, так й інших країнах світу стали: мобільний банкінг; хмарні банківські операції та послуги; штучний інтелект; технології блокчейн; покращення досвіду обслуговування клієнтів за допомогою ІТ технологій.

6. Досвід ЄС у модернізації своєї банківської діяльності пропонує врахувати наступні напрями при модернізації вітчизняного банківського сектору: посилення дотримання нормативних вимог і нагляду; подальше запровадження технологічних інновацій, цифровізації враховуючи сучасні тенденції розвитку банківської діяльності; сприяння прозорості та захисту прав споживачів; ефективне управління ризиками; сприяння ініціативам сталого та зеленого фінансування; удосконалення стандартів корпоративного управління.

7. Україна вже використовує досвід ЄС у регулювання банківської діяльності, зокрема, українські банки вже працюють над підвищенням рівня капіталізації відповідно до європейських норм; НБУ активно адаптує стандарти модель Єдиного наглядового механізму у національну систему банківського нагляду; НБУ здійснює нагляд на основі ризиків, що включає моніторинг ключових показників фінансової стійкості банків та визначення установ, які є системно важливими для національної економіки; проводиться стрес-тестування банків для оцінки їх здатності справлятися з кризовими ситуаціями; посилений нагляд за банками та ін. Наближення до стандартів ЄС допомагає зміцнити стійкість банківської системи України, сприяє підвищенню її конкурентоспроможності, довіри серед міжнародних інвесторів, що є важливим напрямом для подальшої інтеграції в європейський фінансовий простір.

Основні результати розділу опубліковано в наукових працях автора [49; 50; 53; 54; 56; 60; 61].

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні розроблено та обґрунтовано теоретико-методологічні засади модернізації банківської діяльності у фінансовій системі ЄС та надані науково-практичні рекомендації щодо впровадження досвіду ЄС для модернізації банківської системи України та її імплементації у європейську фінансову систему. Це дало змогу автору отримати прикладні результати та сформулювати ряд теоретичних і науково-практичних висновків:

2. В умовах посилення впливу глобалізації, діджиталізації фінансового сектору суттєво зросла роль і значущість подальшого розвитку банківської системи у сучасному ринковому середовищі, що призвело до вдосконалення функціонування інфраструктури банківської системи, яка складається з банків, фінансових супермаркетів, автоматизованих банківських систем, систем міжбанківських розрахунків, систем дистанційного обслуговування клієнтів і систем управління кадровою політикою банків. В сучасних умовах змінюється й парадигма діяльності банків з їх властивостями, що представляє собою складний механізм з мережі інститутів, банків, які взаємопов'язані і забезпечують здійснення банківської діяльності. На сьогоднішній день банки відіграють важливу роль фінансового посередника для досягнення економічних та соціальних цілей розвитку економік країн світу.

3. Застосування передових інформаційних та цифрових технологій, хмарного банкінгу та складних процесів призвело до необхідності зміни моделі банківської діяльності. Сучасні базові банківські системи вимагають більшої гнучкості, адаптивності та масштабованості. Таким чином, модернізація банківської діяльності виступає закономірним етапом еволюції банківської системи, і на сучасному етапі в умовах жорсткої конкурентної боротьби вона має прояв у технологічних інноваціях, сприянні соціально-економічному розвитку економік країн, підвищенні гнучкості інституційної банківської структури. Модернізація основних банківських послуг обумовлена

необхідністю реагувати на зовнішні імперативи бізнесу, такі як нормативні вимоги, конкуренція та очікування клієнтів.

4. Модернізація банківської діяльності відбувається в умовах розвитку трендів цифрової трансформації еволюційним шляхом і є необхідною умовою для діяльності банків в умовах жорсткої конкурентної боротьби за клієнтів на основі імплементацій інноваційних технологій штучного інтелекту, машинного навчання, Інтернету речей, хмарних обчислень та зміни мислення людей в системі реального часу. Цифрова трансформація у банківській діяльності означає підвищення ефективності їх роботи за рахунок впровадження цифрових технологій; і в банківській діяльності розглядається як трансформація та проникнення цифрових технологій у діяльність банку, що покращує комунікацію взаємодії зі споживачами, підвищує продуктивність, сприяє розробці якісних банківських продуктів і послуг та ін. Модернізація банківської діяльності відбувається на основі принципів гнучкості, масштабованості, економічності, і сприяє зростанню банківського потенціалу та їх доходів.

5. Сприяючи надійному регулюванню, нагляду та практикам управління ризиками, ЄС прагне підтримувати стабільний банківський сектор, який сприяє економічному зростанню та фінансовій стабільності. Інституційне забезпечення банківської діяльності в Європейського союзу визначає місце та роль банківського сектору в європейських економіках. Фінансова криза 2008 року, пандемія ковід-19, повномасштабне вторгнення росії в Україну, виклики розвитку нових технологій, фрагментація ринків ЄС і зміни клімату вплинули на розвиток банківської діяльності. В умовах сучасних викликів у фінансовому середовищі інституційне забезпечення банківської діяльності у фінансовій системі ЄС характеризується комплексом динамічних характеристик, і координує проблеми через призму фінансової трилеми для досягнення внутрішніх компромісів балансуючи та приймаючи рішення щодо трьох основних цілей – фінансової стабільності, міжнародної банківської діяльності та національної фінансової політики, що сприяє більш швидшому технічному прогресу, закладеному в основний капітал для досягнення вищого

економічного зростання Європейського союзу. До основних напрямів банківського регулювання в ЄС відносимо пруденційні вимоги, відновлення та санація банків, схеми гарантування вкладів, структурна реформа банківського сектору ЄС, ліквідація кредитних організацій, національні гарантії країн через використання забезпечених облігацій.

6. Основними напрямками модернізації банківської діяльності в сучасних умовах подальшого розвитку банківської діяльності в ЄС є цифрові банківські продукти до яких відносимо цифрову трансформацію банківських послуг, трансформацію банківських технологій, розвиток онлайн-банкінгу на основі штучного інтелекту, аналітики даних, блокчейну, криптовалюти, хмарних обчислень. Напрями модернізації банківської діяльності через призму цифрової трансформації банківських послуг у ЄС означають зміну парадигми у способах надання та споживання фінансових послуг. Розширення онлайн-послуг та створення онлайн-банкінгу є одним з сучасних цифрових банківських продуктів. Частки фізичних осіб, які користуються онлайн-банкінгом у ЄС має тренд до щорічного зростання.

7. Модернізація банківської діяльності країн ЄС вплинула на стратегії банків, їх моделі розвитку, що вимагає їх адаптації до змін у банківському ландшафті. Після глобальної фінансової кризи спостерігається тренд на зменшення банківських установ, у тому числі дочірніх компаній, філій. Основними стратегічними змінами банківської діяльності у конкурентній боротьбі на європейському ринку стали цифрові технології в ЄС, які змінили спосіб надання банківських послуг. Здійснена оцінка банківської діяльності в ЄС через аналіз одного з показників прибутковості – рентабельності активів засвідчила вплив на нього консолідованого банківського левериджу та темпу зростання реального ВВП. Аналіз відбувався шляхом побудови багатофакторної моделі за допомогою програмного продукту E-Views, яка успішно пройшла випробування і засвідчила, що зростання прибутковості через рентабельність активів дозволяє банкам ефективніше покривати потенційні збитки та створювати буфери капіталу, таким чином згладжуючи шоки для

економічної діяльності, а також виплачувати дивіденди та/або викупувати акції.

8. Банківська система в Україні в сучасних умовах переживає трансформаційні, модернізаційні процеси. Інтеграція України у фінансовий простір ЄС, інтеграція різноманітних банківських практик і стандартів є складним і тривалим процесом. У відповідь на інтеграційний процес України до фінансового простору ЄС змінюється корпоративна поведінка вітчизняних банків. Посилення конкуренції потребує змін в корпоративній поведінці банків; впровадження технологічних інновацій; оптимізації банківської діяльності завдяки внутрішній дерегуляції у відповідності до нормативів; зміни моделі у корпоративній поведінці банків, які змінюють процес управління ризиками та підвищують ефективність взаємодії з клієнтами та регуляторами, що відбувається внаслідок банківських криз. Як наслідок змін, банківські практики стають більш гнучкими, прозорими, клієнтоорієнтованими та характеризуються інноваційною поведінкою.

9. Модернізація банківської діяльності в Україні є необхідною для інтеграції з європейським простором, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків, а також в контексті фінансової стабільності та макроекономічного розвитку, особливо в умовах війни. Оцінювання модернізації банківської діяльності України (модернізації фінансових продуктів і послуг, цифровізації банківської діяльності) на основі запропонованого автором алгоритму, здійснюється на принципах субсидіарності, пріоритезації, узгодженості, клієнтоорієнтованості. Стратегічними напрямками модернізації банківської діяльності України в умовах євроінтеграції на думку автора є підвищення рівня прозорості, зростання безпеки та ефективності, покращення стійкості банківської системи, вдосконалення управління ризиками на основі використання автоматизації банківських процесів, імплементації новітніх фінансових технологій, контролю і аудиту, стрес-тестування. Найбільш значущими трендами, які визначили напрями модернізації банківської діяльності стали: мобільний банкінг; хмарні банківські операції та послуги;

штучний інтелект; технології блокчейн; покращення досвіду обслуговування клієнтів за допомогою ІТ технологій.

10. Досвід Європейського союзу у модернізації своєї банківської діяльності пропонує цінну інформацію та стратегії для України щодо інтеграції та модернізації вітчизняного банківського сектору: посилення дотримання нормативних вимог і нагляду (Директива щодо вимог до капіталу, модель Єдиного наглядового механізму); подальше запровадження технологічних інновацій враховуючи тенденції діджиталізації; сприяння прозорості та захисту прав споживачів; ефективне управління ризиками; сприяння ініціативам сталого та зеленого фінансування; удосконалення стандартів корпоративного управління. Досвід ЄС передбачає приведення у відповідність із нормативними актами ЄС, такими як Директива щодо вимог до капіталу та Регламент щодо вимог до капіталу. Наближення до стандартів ЄС допомагає зміцнити стійкість банківської системи України, сприяє підвищенню її конкурентоспроможності, довіри серед міжнародних інвесторів, що є важливим напрямом для подальшої інтеграції в європейський фінансовий простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абакуменко О., Деркач А., Корнеєва М. Діджиталізація банківського сектору України. *Фінансові дослідження*, № 1 (1) 2016 р. С.69-75. URL: <https://fr.stu.cn.ua/tmp/pdf/20.pdf>
2. Арбузов С. Г., Колобов Ю. В., Міщенко В. І., Науменкова С. В. Банківська енциклопедія. Київ: Центр наукових досліджень Національного банку України, Знання, 2011. 504 с.
3. Банківська система: навч. посібник / Ю. Є. Холодна, О. М. Рац. Харків: Вид. ХНЕУ, 2013. 316 с.
4. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. Київ: Центр наукових досліджень Національного банку України; Знання, 2011. 504 с.
5. Бужимська К. О. Теорія модернізації: виникнення, розвиток, сучасний стан. *Вісник ЖДТУ*. 2008. № 2 (44). С. 216-227.
6. Буряк А. В. Теоретичні підходи до визначення змісту банківської діяльності. *Ефективна економіка*. 2011. № 10. URL: <http://www.economu.nauka.com.ua/?op=1&z=727>.
7. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: навч. посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 364 с.
8. Васюренко О.В. Банківські операції: навч. посібник. К.: Знання, 2008. 318 с.
9. Вийшли з бети. Мобільний банк Izibank оголосив про повноцінний запуск. Бізнес. 2021. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/yakim-bude-kurs-dolara-v-2021-roci-prognoz-dragon-capital-novini-ukrajini-50139697.html>
10. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. Наук. ред. В. Юрчишин. Київ: Центр Разумкова, 2022. 103 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf

11. Грибіненко О. Діджиталізація економіки в новій парадигмі цифрової трансформації. *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*, № 16, 2018р. С. 35-37. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3523
12. Гудзь О., Федюнін С., Щербина В. Діджиталізація, як конкурентна перевага підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. № 3 (29), 2019р. С.18-24. URL: <http://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2215>
13. Гулей А. І. Цифрова трансформація вітчизняного банківського середовища в умовах розвитку фінтех-екосистеми. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 1. С. 6–15.
14. Гуренко А., Гашутіна О. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. *Економіка і суспільство*. Випуск №19. Мукачівський державний університет, 2018 р. С.739-745.
15. Дзюблюк О. В. та ін. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: монографія Тернопіль: Астон, 2012. 358 с.
16. Дрозд І.В. Організаційно-функціональна трансформація банківського сектору економіки України: дис. канд. екон. наук: 08.00.08. ДВНЗ «УБС». Київ, 2019. 312 с.
17. Дружиніна В.В., Буряк Є.В., Нестеренко А.О. Теоретичні аспекти розвитку банківської діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2 (Т.1). С. 162–164.
18. Енциклопедія банківської справи України. В. С. Стельмах, В. Б. Альошин, А. М. Мороз та ін.; К.: Молодь: Ін Юре, 2001. С. 71–72.
19. Ефективність та конкурентоспроможність банківської системи України: монографія. За заг. ред. д-ра екон. наук Г. Т. Карчевої. Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. 279 с.
20. Єгоричева С.Б. Організація діяльності банків у зарубіжних країнах: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2014. 208 с.
21. Закон України «Про банки і банківську діяльність» зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

22. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

23. Затварська О. О. Банківська система України та основні напрями її розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит». Київ, 2004. 19 с.

24. Звіт з виконання дорожньої карти реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року станом на кінець 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector2025_zvit_roadmap_2022.pdf?v=7

25. Індекс сприйняття корупції-2023: Україна покращила свій показник на 3 бали. НАЗК. 2024. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/indeks-spryynyattya-koruptsii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3-baly>

26. Калічак В. Необанк: поняття, історія та перспектива розвитку в Україні. 2021. Юридична газета online. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/neobank-ponyattya-istoriya-ta-perspektiva-rozvitku-v-ukrayini.html>

27. Каталог фінтех-компаній України 2023. 119 с

28. Кашпрук Ю.А. Банківська інфраструктура: суть, функції та особливості розвитку. *Науковий вісник НЛТУ*. 2010. №4, с. 210-215

29. Кльоба Л.Г., Кльоба В.Л., Кльоба Р.Л. Методологічні підходи до визначення сутності банків та банківської діяльності. *Економіка та держава*. 2013. № 10. С. 55–58.

30. КМУ. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Європейська інтеграція». 2023. Липень. 76 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/european-integration.pdf>

31. Коваленко В.В., Коренєва О.Г., Черкашина К.Ф., Крухмаль О.В. Банківська система України: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 187с.
32. Козюк В. Європейський банківський союз: заповнюючи прогалину в теорії оптимальних валютних зон. *Банківська справа*. 2016. № 4, с. 3-21
33. Колодій А. Ф. Парадигми змін і сучасний політичний процес в Україні. IV Міжнародна наукова конференція «Соціальне прогнозування та проектування: модернізація політичної системи України». Запоріжжя, 28 берез. 2014 р.
34. Король С., Польовик Є. Діджиталізація економіки як фактор професійного розвитку. *Modern Economics*. Випуск №18, 2019 р. С.67-73. URL: <http://217.77.213.157:8080/jspui/bitstream/123456789/6619/1/korol.pdf>
35. Костюченко О. А. Банківське право: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2009. 168 с
36. Крилова О.В. Досвід та особливості функціонування банківських систем країн ЄС та України в умовах глобалізації. *Економіка та держава*, 2020, №4, С.117-120. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2020/23.pdf
37. Маслак О.І. Квятковська Л.А. Шийка М.І. Особливості банківського моніторингу при формуванні та оцінюванні фінансової стійкості банків України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*, 2012, №13, том 1. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i12.28909>
38. Мороз А. М. Банківська енциклопедія. К.: Ельтон, 2013. 328 с.
39. Мороз А. М., Савлук М. І., Пуховкіна М. Ф. Банківські операції: підручник. Київ: КНЕУ, 2008. 538 с.
40. Мороз А. М. Іноземні банки та іноземна валюта: окремі аспекти їх функціонування в Україні. *Фінанси, облік і аудит: збірник наукових праць*. Київ: КНЕУ, 2009. Вип. 13. С. 88-92.
41. Національний банк України. Вимоги до капіталу банків. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Vymogy_do_kapitalu_23-05-2024.pdf?v=7

42. Національний банк України. Європейська інтеграція. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/euro-integration#section-1>
43. Національний банк України. Основні показники діяльності банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
44. Національний банк України. Оцінка платоспроможності боржників та стрес-тестування банків під час війни. 16.11.2023. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article
45. Національний банк України. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/develop-strategy2023>
46. НІСД. Еволюція фінансової системи ЄС: виклики та перспективи для України. *Аналітична записка*. 01.12.2014. URL: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/evolyuciya-finansovoi-sistemi-es-vikliki-ta-perspektivi-dlya-ukraini>
47. НІСД. Щодо інтеграції банківської системи України до банківської системи Європейського Союзу. *Аналітична записка*. 17.04.2012. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-integracii-bankivskoi-sistemi-ukraini-do-bankivskoi-sistemi>
48. Онищенко В. О. Основи банківської справи: навч. посібник. Полтава: ПДТУ, 2006. 163 с.
49. Онопрієнко Ю. Ю. Банківська система України на сучасному етапі: війна, виклики та євроінтеграція. *III Всеукраїнська науково-практична конференція «Слобожанські наукові читання: соціально-економічні та гуманітарно-правові виміри»*. Харків, ХПІ, 24-25 жовтня 2024 року. С. 303-305.
50. Онопрієнко Ю. Ю. Виклики розвитку банківської системи України в умовах євроінтеграції. Всеукраїнська науково-практична конференція. *Економіка країни в умовах глобальних викликів: наукові підходи та практика реалізації*. 6 вересня 2024 року. Одеса, 2024

51. Онопрієнко Ю. Ю. Впровадження інноваційних технологій в банківському секторі. *XX міжнародна науково-практична конференція Сучасні проблеми менеджменту*. Київ, НАУ 25 жовтня 2024 року. С. 153-154.

52. Онопрієнко Ю. Ю. Інституційне забезпечення банківської системи в ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 19. С. 105-110.

53. Онопрієнко Ю. Ю. Комплексний підхід до модернізації банківської системи України: імплементація досвіду ЄС. *Міжнародна наукова конференція «Трансформація економіки в умовах глобальних викликів: актуальні питання»*. Клайпеда, Литва, 7-8 лютого 2025 р. С.216-218.

54. Онопрієнко Ю. Ю. Модернізація банківської системи країн ЄС: ризики та наслідки. Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі. *Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених*. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 21 квітня 2023. С. 323-325

55. Онопрієнко Ю. Ю. Модернізація банківської системи: виклики майбутнього. *Міжнародна науково-практична конференція «Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: майбутні виклики та вплив на освіту»*. 20–22 вересня 2023 року. Харків, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. С.225.

56. Онопрієнко Ю. Ю. Наслідки війни в Україні для фінансової системи країн ЄС: ризики та заходи. *XII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених «Юність Науки – 2022»: Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*. 15-16 травня 2022 року. НУ «Чернігівська політехніка». Збірник тез доповідей. С. 88-90

57. Онопрієнко Ю. Ю. Особливості розвитку банківської діяльності у країнах ЄС. *Науковий вісник Полісся*, 2023, №2 (27), С.296-307

58. Онопрієнко Ю. Ю. Оцінка банківської діяльності у країнах ЄС та вплив на їх економічний розвиток. *Фінансово-економічний потенціал країни і регіонів: механізми функціонування в сучасних умовах: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Одеса, 2 лютого 2024 р. / відп.

за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 178-180

59. Онопрієнко Ю. Ю. Регулювання модернізації європейської банківської системи. *IV Міжнар. наук.-практ. конф. «Фінансові інструменти сталого розвитку економіки»*. 12 травня 2022 року. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Збірник тез доповідей. С. 215-219.

60. Онопрієнко Ю. Ю. Стратегічні напрямки модернізації банківської системи України: досвід країн ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. С.151-155.

61. Онопрієнко Ю. Ю. Стратегічні напрямки розвитку банківської системи ЄС. *III Міжнародна науково-практична конференція молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі»*. 19 квітня 2024 року м. Чернігів

62. Онопрієнко Ю. Ю. Стратегічні напрямки розвитку банківської системи ЄС. *III Міжнародна науково-практична конференція молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі»*. 19 квітня 2024 року м. Чернігів. С.198-200.

63. Онопрієнко Ю. Ю. Тенденції та напрямки розвитку банківської системи країн ЄС. *Ефективна економіка*, 2023, №5. <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1612/1624>

64. Онопрієнко Ю. Ю. Цифрова трансформація банківської діяльності. *Вчені записки. Збірник наукових праць КНЕУ*. 2023, №31 (2), с. 200-212.

65. Онопрієнко Ю. Ю. Цифровізація банківської діяльності в країнах ЄС. *II Міжнар. наук.-практ. конф. «Соціальні, економіко-правові та фінансові виклики в умовах глобальних трансформацій»*. 30 травня 2022 року. західноукраїнський національний університет. Збірник тез доповідей. С.94-97.

66. Опалько В. В. Модернізація світової економіки: теоретико-методологічний аспект. *Науковий вісн. Херсон. держ. ун-ту*. 2014. Вип. 6, ч. 1. С. 103-106.

67. Пишний А. Українська економіка долає виклики війни. Чому це важливо не лише для України та чого очікувати далі? 2024, 8 серпня. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kolonka-andriya-pishnogo-ukrayinska-ekonomika-dolaye-vikliki-viyni-chomu-tse-vajливо-ne-lishe-dlya-ukrayini-ta-chogo-ochikuvati-dali>

68. Підгорний К.Ю. Теорії модернізації: проблеми ефективної типологізації. *Наукова періодика Каразінського університету*. URL: <https://periodicals.karazin.ua>

69. Резнік В. С. Модернізація, самоорганізація та легітимація соціального порядку у сучасному перехідному суспільстві: концепція дослідження. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. Х., 2014. Вип. 20. С. 21-26.

70. Роль банків у забезпеченні сталого розвитку реального сектору економіки України: монографія. За ред. В.В. Коваленко. Одеса, ОНЕУ, 2016. 244с.

71. Савлук М. І. Гроші та кредит: підручник. К.: КНЕУ, 2001. 599 с.

72. Світлична В.Ю. Організаційні аспекти здійснення банківського фінансового моніторингу. *Економіка і суспільство*. 2018. №15 С.739-745 https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/111.pdf

73. Сенищ П. М. Банківська діяльність у розширеному відтворенні економіки: теоретичні аспекти. *Бізнес-інформ*. 2013. № 7. С. 277-282.

74. Сідак М.В. Фінансово-правове регулювання банківських відносин в Європейському Союзі та країнах Східної Європи: порівняльний аналіз. Монографія. Ужгород: Ліра, 2010. 416 с.

75. Сідак М.В., Бисага Ю.М. Правове регулювання банківських відносин в країнах Центральної та Східної Європи: порівняльний аналіз (Україна, Чехія та Словаччина). Монографія. Ужгород: Ліра, 2006. 200 с.

76. Стрельбицька Л. М., Стельбицький М.П. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності. К.: Кондор, 2004. 600 с.

77. Тарасовський Ю. Обсяг фінтех-інвестицій і кількість фінтех-угод у 2023 році показали найнижчі результати з 2017-го. KPMG. *Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/news/obsyag-fintekh-investitsiy-i-kilkist-fintekh-ugod-u-2023-rotsi-pokazali-naynizhchi-rezultati-z-2017-go-kpmg-18032024-19924>

78. Ткаленко С. І., Онопрієнко Ю. Ю. Банківська діяльність у країнах ЄС в умовах цифровізації фінансових послуг // Розвиток сфери фінансових послуг в умовах турбулентності національної економіки України: колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. В. Дубини. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2024. 252 с. Монографія. С.99-113.

79. Ткаленко С. І., Онопрієнко Ю. Ю. Модернізація банківської діяльності у фінансовій системі ЄС. *The 7th International scientific and practical conference "Progressive research in the modern world"* (March 29-31, 2023) BoScience Publisher, Boston, USA. 2023. 560 p. С. 545-551

80. Ткаленко С.І. Парадигма інвестиційного регулювання в умовах модернізації економіки України. *Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. Спец. випуск: Стратегічні імперативи сучасного менеджменту: у 2 ч. Ч. 1.* К.: КНЕУ, 2012. с.560-671

81. Ткаленко С.І., Тіпанов В.В. Банківська діяльність в умовах фінансової глобалізації. *Економічний аналіз*, 2021. Том 31, №1, С.211-217. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.211>

82. Ткаленко С.І., Тіпанов В.В. Трансформаційні фактори глобального фінансового ринку в умовах розвитку інформаційної економіки // Розвиток ринку фінансових послуг в умовах становлення цифрової економіки : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. В. Дубини. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2022. С.152-170.

83. Топ-5 online-банків Україна 2024. *Ukraine Business Award*. 2024. URL: <https://uba.top/online-banks-of-ukraine/>

84. Україна у топ-20: які країни світу мають високий інвестиційний ризик. 2023. *Аналітичний портал «Слово і діло»*. URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2023/10/16/infografika/ekonomika/ukrayina-top-20-yaki-krayiny-svitu-mayut-vysokyj-investychnyj-ryzyk>

85. Холодна Ю. Є., Рац О. М. Банківська система: навч. посібник. Харків: вид. ХНЕУ, 2013. 316 с.

86. Шпильовий В.А., Фімяр С.В. Концептуальні підходи до визначення сутності банківської діяльності в умовах модернізації економічної системи. *Агросвіт*. 2015. № 13. С. 14–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2015_13_4.

87. Щербатих Д., Білик В. Концептуальні підходи до визначення змісту банківської діяльності у сучасних умовах. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. 2015. № 40. Т. 2. С. 65-69. URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/88087>

88. Adda H W, Natsir S. and Rossanty N.P.E. Employee perceptions towards organizational change and leadership in the banking industry. *Banks and Bank Systems*. 2019. №14(3), pp. 113–120. doi:10.21511/bbs.14(3).2019.10.

89. Agreement on the transfer and mutualisation of contributions to the Single Resolution fund, 14 May 2014, URL: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/14/st08/st08457.en14.pdf>.

90. Ahmed F., Qin Y., Aduamoah M. Employee readiness for acceptance of decision support systems as a new technology in E-business environments; A proposed research agenda. *In Proceedings of the 7th International Conference on Industrial Technology and Management, ICITM 2018, Oxford, UK, 7-9 March 2018*.

91. Anand V.V., Banu C.V., Rengarajan V., Thirumoorthy G., Rajkumar V., Madhumith R. Employee engagement- a study with special reference to bank employees in rural areas. *Indian J. Sci. Technol.* 2016, 9, 1–8.

92. Ananda S., Devesh S., Lawati A. What factors drive the adoption of digital banking? An empirical study from the perspective of Omani retail banking. *J. Finance. Serv. Mark.* 2020, 25, 14–24.

93. Backe P. & Wojcik C. Credit booms, monetary integration and the new neoclassical synthesis. *Journal of Banking & Finance*. 2008. 32, 458–470

94. Banker R., Chen P., Liu F., Ou C. Business Value of IT in Commercial Banks. *In Proceedings of the International Conference on Information Systems*, Phoenix, AZ, USA, 15-18 December 2009.
95. Banking 5.0: How Fintech Will Change Traditional Banks in the «New Normal» Post Pandemic. *Report. Palgrave Studies in Financial Services Technology*. 2021, 565 p. URL: <https://ebin.pub/banking-50-how-fintech-will-change-traditional-banks-in-the-new-normal-post-pandemic-3030758702-9783030758707.html>
96. Banking in Europe: EBF Facts & Figures 2022. URL: <https://www.ebf.eu/wp-content/uploads/2022/12/Banking-in-Europe-EBF-Facts-and-Figures-2022.-FINAL.pdf>
97. Banking supervision and resolution in the EU effects on small host countries in Central, Eastern and South Eastern Europe. Working Paper. April 2019. 55 p. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/589991557325278014-0130022019/original/FinSACBREffectsonSmallHostCountriesEurope.pdf>
98. Banking Supervision. Federal Financial Supervisory Authority, 2014. URL: https://www.bafin.de/EN/DieBaFin/AufgabenGeschichte/Bankenaufsicht/bankenaufsicht_node_en.html
99. Banking Transformation: The digital advantage. HCLtech. 2023. November 30. URL: <https://www.hcltech.com/technology-qa/what-are-the-advantages-of-digitalization-in-banking>
100. Banking union. European Council. Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/banking-union/>
101. Basel III: international regulatory framework for banks. BIS. URL: <https://www.bis.org/bcbs/basel3.htm>
102. Belke A. & Gros D. Banking Union as a Shock Absorber. *Ruhr Economic Papers*. 2016. №548. DOI:10.2139/ssrn.2618397
103. Billings M., Mollan S. and Garnett P. Debating banking in Britain: The Colwyn committee, 1918. 2021. *Business History*, №63(6), Pp. 944-965. doi:10.1080/00076791.2019.1593374.

104. Bonaccorsi di Patti E., Palazzo F. Bank Profitability and Macroeconomic Conditions: Are Business Models Different? 2018. *Bank of Italy Occasional Paper* N°436. URL: <https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/qef/2018-0436/index.html?com.dotmarketing.htmlpage.language=1&dotcache=refresh>
105. Boratynska K. Impact of digital transformation on value creation in Fintech Services: An innovative approach. *J. Promot. Manag.* 2019, 25, 631-639.
106. Borio C. et al. The influence of monetary policy on bank profitability, (2015), *BIS Working Paper* N°514.
107. Breidbach C.F., Keating B.W., Lim C. Fintech: Research directions to explore the digital transformation of financial service systems. *J. Serv. Theory Pract.* 2019, 30, 79-102.
108. Brohman M.K., Copeland D.G. Riverbank financial: Changing the role of information technology. *J. Inf. Technol.* 1999, 14, 287-293.
109. Charles Enoch. From Fragmentation to Financial Integration in Europe. Chapter 24: Structural Measures for the New European Architecture., 2013, pp. 459-464.
110. Churyk, N.T., Reinstein, A. and Lander, G.H. Leasing: Reducing the game of hiding risk. *Journal of Accounting and Organizational Change*, 2015. №11(2), pp. 162-174. DOI:10.1108/JAOC-10-2012-0099.
111. Claessens S. et al. “Low-For-Long” interest rates and banks’ interest margins and profitability: Cross-country evidence. 2018. *Journal of Financial Intermediation* Vol. 35, p.1-16
112. Coats W. Modern Monetary Theory: A Critique. *Cato Journal*. 2019. №39(3), 563–576. DOI: <https://doi.org/10.36009/CJ.39.3.4>
113. Council Regulation (EU). Conferring specific tasks on the European Central Bank concerning policies relating to the prudential supervision of credit institutions. 2013. №1024. 15 October. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1024/oj>.

114. Cukierman A. The great depression, the global financial crisis and old versus new keynesian thinking: what have we learned and what remains to be learned? 2011. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-642-14409-7_12

115. Currie M. & Messori M. New Institutional and New Keynesian Economics. In: Arena R., Longhi C. (eds.). *Markets and Organization*. Springer, Berlin, Heidelberg. 1998. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-642-72043-7_8

116. Davidson P. Keynes and Money. In: *A Handbook of Alternative Monetary Economics* / Edited by Philip Arestis and Malcolm Sawyer. Edward Elgar Publishing. 2007. 544 p

117. De Guindos, L. Challenges for bank profitability. 2019. Speech.

118. De Guindos, L. Euro area banks: the profitability challenge. 2019. Keynote speech.
<https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2019/html/ecb.sp190625~6d33411cff.en.html>

119. De Oliveira Santini F., Ladeira W.J., Sampaio C.H., Perin M.G. Online banking services: A meta-analytic review and assessment of the impact of antecedents and consequents on satisfaction. *J. Financ. Serv. Mark.* 2018, 23, 168–178.

120. De Vita L and Magliocco A. Effects of gender quotas in Italy: a first impact assessment in the Italian banking sector. *International Journal of Sociology and Social Policy*. 2018. №38(7–8), pp. 673–694. DOI:10.1108/IJSSP-11-2017-0150.

121. Deng, X.; Huang, Z.; Cheng, X. FinTech and Sustainable Development: Evidence from China Based on P2P Data. *Sustainability*. 2019, 11, 6434.

122. Digital Finance Strategy for the EU. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52020DC0591>

123. Digital society statistics at regional level. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_digital_society_statistics_at_region

al_level&oldid=499717#:~:text=Almost%20three%20fifths%20(59.7%20%25),the%20use%20of%20internet%20banking

124. Digitalisation in banking: Key opportunities and challenges you need to know. Edge. February 9, 2021. <https://www.edgemiddleeast.com/business/95962-digitalisation-in-banking-key-challenges-and-opportunities-you-need-to-know>

125. Digitalisation in European banking: no time like the present. URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/speeches/date/2021/html/ssm.sp211123~1c187cbd67.en.html#footnote.3>

126. Dimand R. The Consequences to the Banks of the Collapse of Money. 2011. URL: <http://202.166.170.213:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1425/Perspectives%20on%20Keynesian%20Economics%20by%20Arie%20Arnon.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=249>

127. Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act of 2010 (Dodd-Frank Act). <https://www.cftc.gov/LawRegulation/DoddFrankAct/index.htm>

128. DORA. Regulation (EU) 2022/2554 of the European Parliament and of the Council. 14 December 2022. On digital operational resilience for the financial sector. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2554/oj>

129. Dostaler G. & Maris B. Dr Freud and Mr Keynes on money and capitalism. 2002. Routledge International Studies in Money and Banking. 22 p.

130. Dratva R. Is open banking driving the financial industry towards a true electronic market? *Electron. Mark.* 2020, 30, 65-67.

131. ECB Data Portal. Return on assets [%], EU (Member States and Institutions of the European Union) changing composition, Annual Report. URL: https://data.ecb.europa.eu/data/datasets/CBD2/CBD2.A.B0.W0.11._Z._Z.L.A.I2004._Z._Z._Z._Z._Z.PC#

132. ECB Data Portal. Return on equity [%], EU (Member States and Institutions of the European Union) changing composition, Annual Report. URL: https://data.ecb.europa.eu/data/datasets/CBD2/CBD2.A.B0.W0.11._Z._Z.L.A.I2003._Z._Z._Z._Z._Z.PC

133. ECB. Banks' digital transformation: where do we stand? 15 February 2023. https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/supervisory-newsletters/newsletter/2023/html/ssm.nl230215_2.en.html

134. ECB. Evolution or revolution? The impact of a digital euro on the financial system. 2021. URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2021/html/ecb.sp210210~a1665d3188.en.html>

135. ECB. The role of institutions in the financial system. URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2003/html/sp031111.en.html>

136. ECB. URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2023/html/ecb.pr231102~81e1adf84a.en.html>

137. Economic conditions outlook, June 2022. McKinsey & Company, p.2-3.

138. Engineer M.H., Schure P. and Gillis M. A Positive Analysis of Deposit Insurance Provision: Regulatory Competition among European Union Countries. *Journal of Financial Stability*. 2013. №9, pp.530-44

139. Enria A. Introductory statement at the press conference on the results of the 2019. 2020, 28 January. *SREP cycle*, Frankfurt

140. Ernst & Young. (2020). Ey-banking barometer 2020 (EY Report).

141. Europe should use fiscal, not monetary policy to deal with Ukraine war. IMF, 22 April 2022.

142. European Commission, Banking regulation. 2023. URL: https://finance.ec.europa.eu/banking-and-banking-union/banking-regulation_en (Accessed 08 September 2023).

143. European Commission. A Roadmap towards a Banking Union, COM/2012/510. 2012. 12 September. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0510>

144. European Institute of Management and Finance. The Evolving European Union Banking Landscape Digital Transformation and Regulatory Compliance. 2024.

<https://eimf.eu/the-evolving-european-union-banking-landscape-digital-transformation-and-regulatory-compliance/>

145. Eurostat. BL. Consolidated banking leverage, domestic and foreign entities (asset-to-equity multiple). URL:

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tipsbd20/default/table?lang=en>

146. Eurostat. tGDP. Real GDP growth rate – volume. URL:
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/default/table?lang=en>

147. Eurostat. Individuals using the internet for internet banking. URL:
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tin00099/default/table?lang=en>

148. Evolution of banking in Europe. URL:
<https://edurev.in/question/1453483/Evolution-of-banking-in-Europe---For-fybc-com->

149. Fernandez-Bollo É., Andreeva, D., Grodzicki, M., Handal, L. and Portier, R. Euro area bank profitability and consolidation. *Financial Stability Review*, Banco de España, Vol. 40, 2021, pp. 83-110

150. Festic M., Pesa A., Lukavas M. Recovery and Resolution Regimes in the Banking. *Modern Economy*. 2021, Vol.12, №1. DOI: [10.4236/me.2021.121009](https://doi.org/10.4236/me.2021.121009)

151. Figueiras I., Gardó S., Grodzicki M., Klaus B., Lebastard L., Meller B. and Wakker W. Bank mergers and acquisitions in the euro area: drivers and implications for bank performance. *ECB*, November 2021. URL:
https://www.ecb.europa.eu/press/financial-stability-publications/fsr/special/html/ecb.fsrart202111_02~33910adb15.en.html

152. Financial Crime & Compliance Report. 2024. URL:
<https://www.sanctionscanner.com/blog/european-banking-system-427>

153. Financial intermediaries. URL:
<https://www.ecb.europa.eu/mopo/eaec/intermediaries/html/index.en.html>

154. Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA).
<https://www.irs.gov/businesses/corporations/foreign-account-tax-compliance-act-fatca>

155. Gardó S. and Klaus B., Overcapacities in banking: measurements, trends and determinants. *Occasional Paper Series*, No 236, ECB, November 2019.

156. Gartner Says Worldwide Enterprise IT Spending is Forecast to Grow 2.5 Per Cent in 2013. *Presse Box*. URL: <https://www.pressebox.com/pressrelease/gartner-uk-ltd/Gartner-Says-Worldwide-EnterpriseIT-Spending-is-Forecast-to-Grow-2-5-Per-Cent-in-2013/boxid/555441>.

157. Giatsidis I., Kitsios F., Kamariotou M. Digital Transformation and User Acceptance of Information Technology in the Banking Industry. *In Proceedings of the 8th International Symposium and 30th National Conference on Operational Research*, Patra, Greece, 2019, 16–18 May.

158. Goodfriend M. & McCallum B. T. Banking and Interest Rates in Monetary Policy Analysis: A Quantitative Exploration. *Journal of Monetary Economics*. 2007. № 54(5), 1480-1507.

159. Gren Jakub. Integration through Differentiation: Uneasy Relations of the (Banking) Single Market and Banking Union. *Studia Diplomatica*, 2014. Vol. 67, No. 2, p. 69-83

160. Grúň Ľ., Aktuálne tendencie vývoja bankovníctva v Slovenskej republike a v krajinách Európskej únie. Bratislava, 1998. 310 s

161. Guide to banking supervision. ECB, November 2014, 44 p. URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssmguidebankingsupervision201411.en.pdf>

162. Gwynne R. N. Modernization Theory. International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition). 2009, Pp. 163-167. URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/modernization-theory>

163. Hakkarainen Pentti. Digitalisation in European banking: no time like the present. Member of the Supervisory Board of the ECB, at the 28th RegTech Convention. Frankfurt am Main, 23 November 2021. URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/speeches/date/2021/html/ssm.sp211123~1c187cbd67.en.html>

164. Here's how to reap benefits of the 'digitalization in banking' trend. *World Economic Forum*. 2022. May 25. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/heres-how-to-really-reap-the-benefits-of-the-digitalization-in-banking-trend/>

165. Hrustek N.Ž., Mekovec R., Pihir I. Developing and validating measurement instrument for various aspects of digital economy: E-commerce, E-banking, E-work and E-employment. *Int. J. E-Serv. Mob. Appl.* 2019, №11, pp.50-67.

166. Huber J. Modern Money Theory and New Currency Theory. *Real-world economics review*. 2014. №66, pp.38–57.

167. Ionescu Adela. The European Banking System. Track Record and Achievement. Global Economic Observer; Bucharest. 2014. V.2, pp. 93-102.

168. Jonathan Valenti, Alderman Ryan. Building on the digital banking momentum. 2021. 07 September. URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/industry/financial-services/digitalization-in-banking.html>

169. Kaniadakis Antonios and Linturn L. Organizational adoption of Robotic Process Automation: managing the performativity of hype. *International Journal of Information Systems and Project Management*, 2022. №10(4), pp. 20–36. doi:10.12821/ijispm100402.

170. Khanboubi F., Boulmakoul, A. Digital transformation in the banking sector: Surveys exploration and analytics. *Int. J. Inf. Syst. Chang. Manag.* 2019, №11, pp. 93–127.

171. Kilimnik J., Pavlovski C. Core Bank Transformation in Practice - Large Scale IT System Renovation. *Business, Computer Science*. 2014. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Core-Banking-Modernization-For-improved-operating-Sinha-Zimmerman/2124db8fb0c9009e995b1497ca591b6272ee664b>

172. Lane Philip R. Europe's role in a changing global economy. 2019. URL: https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2019/html/ecb.sp191115_1~41915e34c6.en.pdf?1f6e3468deea344483e0446acec2acc3

173. Levine R. Finance and Growth: Theory and Evidence National Bureau of Economic Research. *Working Paper*, 2004. 10766, 116. DOI: <https://doi.org/10.3386/w10766>

174. Lintner P., Nagy M., Pyziak P., Godwin A., Schroeder S., Irsaliev N. Understanding Bank Recovery and Resolution in the EU: A Guidebook to the BRRD. 2016. DOI:10.1596/25974

175. Luc Laeven. From Fragmentation to Financial Integration in Europe. Chapter 14: Deposit Insurance in the European Union. International Monetary Fund, 2013. 524 p., P. 279-292.

176. Mario Bellia and Guillaume Cousin. Drivers of bank profitability in the euro area. *Quarterly Report on the Euro Area*, 2023. Volume 22. №3/7 15 p.

177. Market power, competitiveness and financial stability of the euro area banking sector., *Financial Stability Review*, 2019. ECB, November.

178. McKinsey Digital. How banks can use seven levers to modernize their core systems. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-digital/our-insights/tech-forward/how-banks-can-use-seven-levers-to-modernize-their-core-systems>

179. Meshcheriakov A., Bodenchuk L., Liganenko I., Rybak O., Lobunets T. Trends in the development of the banking system of Ukraine under conditions of military actions and globalization influences. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2023. Volume 3 (50). Pp.8-22. DOI: 10.55643/fcaptp.3.50.2023.3993

180. MiCAR. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council. 31 May 2023. On markets in crypto-assets. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1114>

181. Mishra V., Singh V. Analyzing the gap in the adoption of Internet Banking Services: Managers' perspective. *In Proceedings of the 2nd International Conference on Business and Information Management*, ICBIM 2014, Durgapur, West Bengal India, India, 9–11 January 2014.

182. Nagavisweswararao Peratla. Modernizing the Core Banking System: Enabling the Future. *WIPRO*, 2022. URL: <https://www.wipro.com/blogs/nagavisweswararao-peratla/modernizing-the-core-banking-system-enabling-the-future/>

183. Next Wave of Consumer Financial Services July 2023. EY, URL: https://www.ey.com/content/dam/ey-unified-site/ey-com/en-us/insights/banking-capital-markets/documents/next-wave-consumerfs_whitepaper-us-score-20315-231.pdf

184. Nigel Moden. European banking in 2024: Customer-driven transformation continues but cost agenda, resilience and sustainability dominate. EY, 2024, January 22

185. Pakhnenko O., Rubanov P., Hacar D., Yatsenko V., & Vida I. Digitalization of financial services in European countries: Evaluation and comparative analysis. *Journal of International Studies*, 2021, 14(2), 267-282. doi:10.14254/2071-8330.2021/14-2/17

186. Palley T. I. What's wrong with Modern Money Theory (MMT): a critical primer. 2019. *FMM Working paper*, 44. URL: <https://www.econstor.eu/handle/10419/213401>

187. Panda A. Interview with Dr Anil K. Khandelwal: Leading Transformation of a Public Sector Bank Through People Processes and Building Intangibles. *South Asian J. Hum. Resour. Manag.* 2020, 7, 135–143.

188. Payment Services Directive EU. 2015/2366-EN-Payment Services Directive. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L2366>

189. Penetration rate of online banking in the European Union (EU) from 2010 to 2024. URL: <https://www.statista.com/statistics/1310965/online-banking-penetration-in-the-european-union/>

190. Peng Gang. Here's how to reap benefits of the «digitalization in banking» trend. 2022. May 25. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/heres-how-to-really-reap-the-benefits-of-the-digitalization-in-banking-trend/>

191. Phaneuf A. The disruptive trends & companies transforming digital banking services in 2022. January 04, 2022. URL: <https://www.insiderintelligence.com/insights/digital-banking-trends/>

192. Prensky M. Digital natives, digital immigrants. Part 2. Horizon 2001, №9, 1–6. URL: <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>

193. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council. Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts. COM (2021). 206 final 2021/0106 (COD). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206>

194. Quarterly Report on the Euro Area. 2023. *Institutional Paper 267*, Volume 22, №3. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-12/ip267_en.pdf

195. Ranjan Ritesh. The evolution of digital banking: impacts on traditional financial institutions. *International Journal of Progressive Research in Engineering Management and Science*. 2024. № 04(09). Pp.753-763

196. Rats O., Alfimova A. Green bonds as a perspective financial instrument for bank investment in Ukraine. *Development Management*. 2023. Vol. 22, № 1. P.8-18. URL: https://devma.com.ua/web/uploads/pdf/Development_Management,_2023,_Vol_22,_No.%201-8-18.pdf

197. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679&qid=1730481740676>

198. Regulation (EU) 806/2014 of 15 July 2014 establishing uniform rules and a uniform procedure for the resolution of credit institutions and certain investment firms in the framework of a Single Resolution Mechanism and a Single Resolution Fund..., <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/806/oj>.

199. Rudik N.M. Banking union as a key stage of deepening financial integration in the EU. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 2014, vol.3-4, pp.37-43.

200. Rybakov A. Digitalization of classic banks. Technology in finance and banking. URL: <https://controleng.ru/wp-content/uploads/8126.pdf>

201. Saoussen Ben Gamra, Dominique Plihon. Revenue diversification in emerging market banks: implications for financial performance. 2011, 43 p. URL: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00598136>

202. Schoenmaker D. Firmer Foundations for A Stronger European Banking Union. *Bruegel Working Paper*. 2015. №13. P. 1-29

203. Schoenmaker Dirk. Financial Supervision in an Integrating Europe: Measuring Cross-Border Externalities. *International Finance*. 2005. №8(1):1-27. DOI:10.1111/j.1367-0271.2005.00149.x

204. Schoenmaker Dirk. Governance of International Banking: The Financial Trilemma. *Oxford University Press*, March 2013. DOI:[10.1093/acprof:oso/9780199971596.001.0001](https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199971596.001.0001)

205. Seher Suluk. The stages of digital banking and digital banking in the light of current developments. *Conference Paper*. 2023, December, 18 p. URL: <https://www.researchgate.net/publication/376111084>

206. Shin Y.J., Choi Y. Feasibility of the Fintech Industry as an Innovation Platform for Sustainable Economic Growth in Korea. *Sustainability* 2019, 11, 5351.

207. Sibanda W., Ndiweni E., Boulkeroua M., Echchabi A., Ndlovu T. Digital technology disruption on bank business models. *International Journal of Business Performance Management*. 2020, №21, pp.184–213.

208. Single Supervisory Mechanism (SSM). BaFin, 2019. URL: https://www.bafin.de/EN/Aufsicht/BankenFinanzdienstleister/EUBankenaufsicht/SSM/ssm_node_en.html

209. Sloboda L., Dunas N., Limanski, A. Contemporary challenges and risks of retail banking development in Ukraine. *Banks Bank Syst*. 2018, 13, pp.88-97

210. Smithin J. What is money? Introduction. 2002. London: N.Y. Routledge, pp. 1-15.

211. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/1168110/share-of-individuals-using-online-banking/>
212. Storrs T.B. This will drive them wild...wild. 2019. Comptroller James Saxon's transformation of American banking, 1961-1966. *Management and Organizational History*, №14(4), pp. 408–422. doi:10.1080/17449359.2019.1683035.
213. Sumner S. & Horan P. How Reliable Is Modern Monetary Theory as a Guide to Policy? Mercatus Center at George Mason University. 2019.
214. Talbot D., Ordonez-Ponce E. Canadian banks' responses to COVID-19: A strategic positioning analysis. *J. Sustain. Financ. Invest.* 2020.
215. The euro area, 2022 URL: https://www.citizensinformation.ie/en/government_in_ireland/european_government/european_union/introduction_to_the_euro_area.html
216. Thierry Tressel. From Fragmentation to Financial Integration in Europe. Chapter 12: The Single Resolution Mechanism. *International Monetary Fund*, 2013. 524 p., P. 233-262. URL: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781484387665/ch012.xml>
217. Tkalenko S., Liubachivska R., Onopriienko Y., Stetsyk Y., Petukhova O. Current Trends in Banking Activities in the EU: Assessment of Factors Impacting Profitability. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2025, №2(61). P.11-23. DOI:10.55643/fcaptp.2.61.2025.4677.
218. TLT. Digital banking: from revolution to evolution. 2024. 28 p. URL: <https://www.tlt.com/-/media/tlt-solicitors/files/news-and-insights/hot-topics/tlt-digital-banking---from-revolution-to-evolution.pdf>
219. Tomášek M. Bankovníctví jednotného vnitřního trhu Evropské unie. Praha, Linde, 1997. 540 s.
220. Van Gilst, E. et al. The Role of Remediation in Mitigating the Negative Consequences of Psychological Contract Breach: A Qualitative Study in the Banking Sector. *Journal of Change Management*. 2020. №20(3), pp. 264–282. doi:10.1080/14697017.2020.1737180.

221. Van Rompuy, Herman et al. Towards a Genuine Economic and Monetary Union. 2012. 5 December. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/23818/134069.pdf>

222. Vial G. Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *J. Strateg. Inf. Syst.* 2019, 28, 118–144.

223. Wray L. Alternative paths to modern money theory. 2019. URL: <http://www.paecon.net/PAERReview/issue89/Wray89.pdf> (accessed 01 October 2020)

224. Yannis V. Avgerinos. The Home Country Control Principle. Chapter, pp 50-81. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230286870_4

225. Yip A.W.; Bocken N.M. Sustainable business model archetypes for the banking industry. *J. Clean. Prod.* 2018, №174, pp. 150–169.

226. Zhao Q., Tsai P.H., Wang J.L. Improving financial service innovation strategies for enhancing China's banking industry competitive advantage during the fintech revolution: A Hybrid MCDM model. *Sustainability.* 2019, №11, P.1419.

Тлумачення поняття «банківська система»

Автор	Визначення поняття «банківської системи»	Коментар
<i>Банківська система розглядається як сукупність виключно банків, які и утворюють</i>		
Мороз А. М.	Сукупність різних видів банків та банківських установ у їх взаємозв'язку, складова частина кредитної системи	Перевагою даного визначення є акцентування уваги на тому, що банківська система є складовою кредитної системи держави, але визначення самих елементів банківської системи є неповним
Онищенко Ю. І.	Сукупність банківських установ, специфіка взаємодії між якими створює самостійну економічну структуру(рівні) з метою забезпечення та регулювання процесів формування і використання фінансових ресурсів, необхідних для потреб розвитку економіки з максимально можливим ступенем раціональності, оптимальності та ефективності	Перевагою даного підходу є зосередження уваги на тому, що, залежно від специфіки взаємодії між елементами банківської системи, формуються відповідні рівні. Крім цього, науковець визначає мету функціонування банківської системи, що дає змогу більш повно розкрити сутність даного поняття
Дзюблюк О. В.	Сукупність усіх банків країни, які взаємодіють між собою, підпорядковуючись установленим нормам і правилам ведення банківської справи з метою забезпечення можливостей для ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, кредитно-розрахункового обслуговування господарського обороту, а також стабільної діяльності банківських установ	Спірним є твердження автора, що «...сукупність усіх банків країни, ... взаємодіють між собою ... з метою забезпечення можливостей для ефективного грошово-кредитного регулювання ...». Вважаємо, що дана мета відповідає меті ДРБС, а не банківській системі як такій
Стрельбицька Л. М., Стрельбицький М.П.	Сукупність різних видів банків і банківських інститутів в їх взаємозв'язку, що існує в тій чи іншій країні в певний історичний період. Ця система є внутрішньо організованою, взаємопов'язаною, має загальну мету і завдання	Перевагою підходів цих науковців є підкреслення наявності внутрішньої організованості елементів банківської системи та цілеспрямованості її функціонування
Затварська О. О.	Динамічна цілеспрямована сукупність взаємопов'язаних банківських інститутів, що постійно розвиваються	
<i>Банківська система розглядається як сукупність не тільки банків, а й інших елементів</i>		
Костюченко О. А.	Розгалужена сукупність банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиного фінансово-кредитного механізму на чолі з центральним банком і йому підпорядковуються	Автор стверджує, що до банківської системи належать також фінансово-кредитні установи, які не мають статусу банку. Вважаємо дану точку зору помилковою, оскільки лише виключно банкам надається право надавати комплекс послуг, які дозволяють реалізувати притаманні лише їм функції в економіці

Джерело: узагальнено і складено автором на основі [15; 18; 23; 35; 48; 76]

ДОДАТОК Б

Визначення	Автор, джерело
Банківська діяльність - це сукупність дій, які мають певну спрямованість та дають змогу на «виході» забезпечувати якість виконання банківських операцій та надання послуг банку	• Шпильовий В.А.
Банківська діяльність - це сукупність діючих спеціальних суб'єктів і операцій, які здійснюються банками згідно з переліком, встановленим законом, як учасниками єдиної банківської системи з приводу грошей, цінних паперів та валютних цінностей як засобів платежу, заощадження й товару.	• Дружиніна В.В., Буряк Є.В., Нестеренко А.О.
Банківська діяльність (із правової позиції) - це сукупність правових дій, що здійснюються певними суб'єктами у формі, встановленій законом або договором. Основними характеристиками є мета, суб'єкти (банки) й об'єкти (контрагенти). Її реалізація значною мірою залежить від волевиявлення контрагентів, однак їхні дії є середовищем, в якому основним суб'єктом завжди виступає банк як спеціалізована установа.	• Коваленко В.В., Коренєва О.Г., Черкашина К.Ф., Крухмаль О.В.
Банківська діяльність - підприємницька діяльність кредитних організацій та діяльність центрального банку, спрямована на системне здійснення банківських операцій на основі законодавства та ліцензії.	• Яковлев І.В.
Банківська діяльність - це підприємницька діяльність кредитних організацій на ринку фінансових послуг із виконання функцій посередника для надання кредитів, здійснення платежів і руху капіталу, що базується на законодавстві та ліцензії.	• Трофимов К.Т.
Банківська діяльність ґрунтується на терміні «tone at the top», що використовується для опису загального етичного клімату організації, встановленого її акціонерами, вищим керівництвом, підрозділом аудиту, який включає те, що запобігти шахрайству, надмірній ризиковості, неетичним діям може тільки вище керівництво та акціонери.	• Дрозд І.В.
Банківська діяльність - це робота банку як динамічної відкритої системи, яка зумовлена його функціями в економіці та характеризується відповідним результатом на макро- і на мікрорівнях; процес акумулювання фінансових ресурсів та їх розміщення; процес максимізації доходів акціонерів з метою управління ефективністю банківського бізнесу.	• Буряк А.В.
Банківську діяльність визначає складний комплексний характер відносин у сфері банківництва, який включає операції залучення депозитів, надання кредитів, здійснення розрахунків, що становлять її первинну сферу, з метою комплексного, якісного обслуговування клієнтів, задоволення потреб суспільства у банківських послугах та продуктах.	• Кльоба Л.Г., Кльоба В.Л., Кльоба Р.Л.

Рис. А.1. Підходи до сутності «банківська діяльність»

Джерело: узагальнено і складено автором самостійно на основі [17; 31; 86]

ДОДАТОК В

**Особливості традиційного та електронного видів банківського
обслуговування**

Ознаки	Традиційне банківське обслуговування	Електронне банківське обслуговування
Час обслуговування	Обмежений графіком роботи банку	Необмежений із можливістю цілодобового доступу
Швидкість обслуговування	Залежить від досвіду співробітника банку та процедури виконання конкретної операції	Залежить від потужностей електронного пристрою та швидкості з'єднання із мережею Інтернет
Підхід до обслуговування	Гнучкий, проте обмежується невеликим різновидом каналів обслуговування	Гнучкий, здійснюється через будь-який зручний для клієнта канал доступу (персональні комп'ютери, мобільні пристрої, платіжні термінали)
Вартість обслуговування	Висока, враховуючи витрати банку на утримання персоналу та відділень	Низька, досить часто послуги надаються безкоштовно
Масштаби обслуговування	Обмежені розгалуженістю філіальної мережі та кадровим забезпеченням	Необмежені, можуть виходити за рамки географічного розташування банку
Витрати на обслуговування	Витрати на утримання персоналу та відділень	Витрати на придбання і утримання серверів та програмного забезпечення
Суб'єкти процесу обслуговування	Операції виконує співробітник банку	Операції виконує клієнт банку

Джерело: [7]

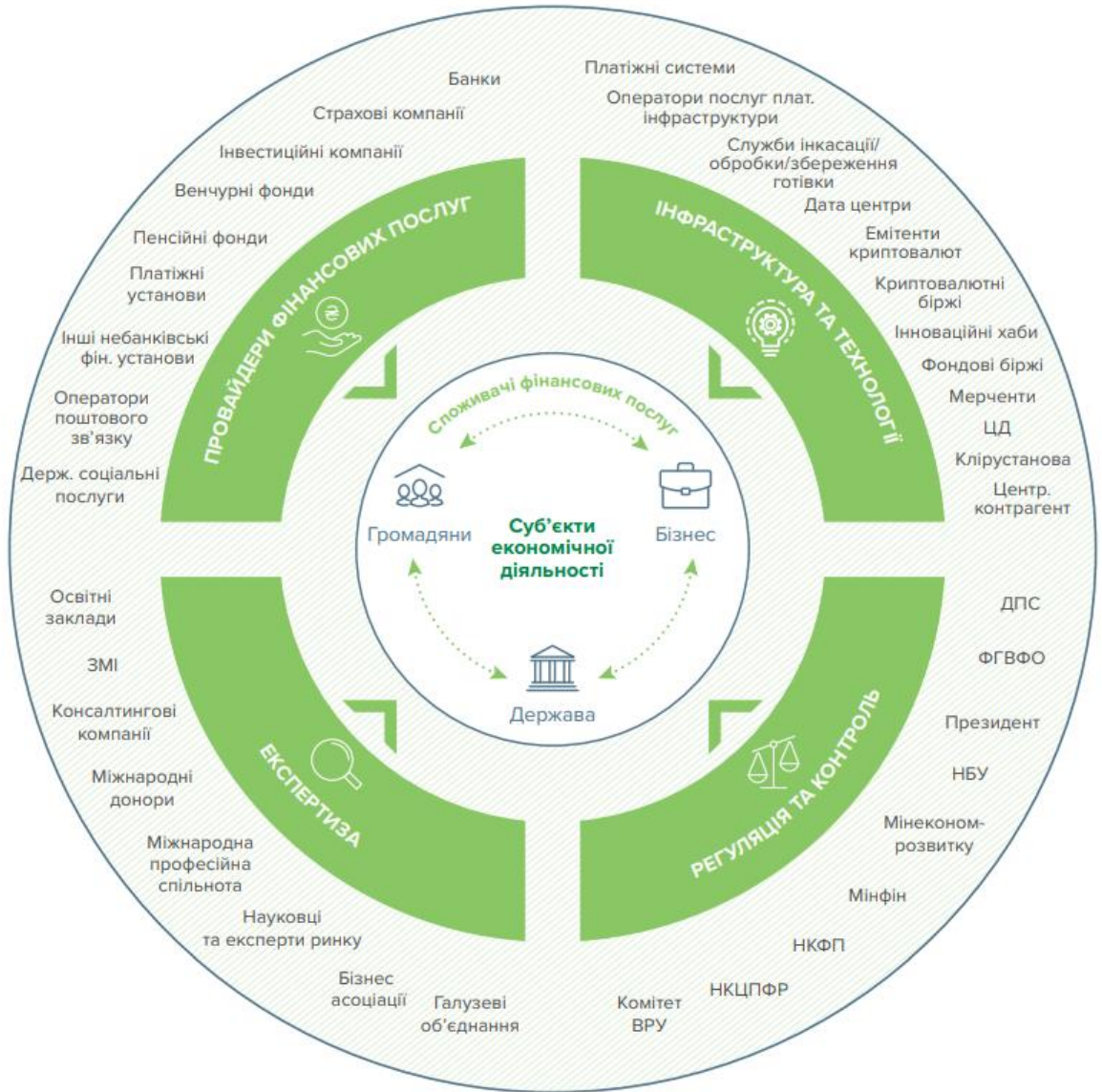

Рис. Д.1. Ключові гравці фінансової екосистеми

Примітка: Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 (припинена у 2023 році) враховує потреби представників усіх груп екосистеми як споживачів фінансових послуг, так і ключових гравців, що беруть участь у створенні цих послуг, а також сприятиме реалізації місії фінансового сектору України.

Джерело: [45]

ДОДАТОК Д

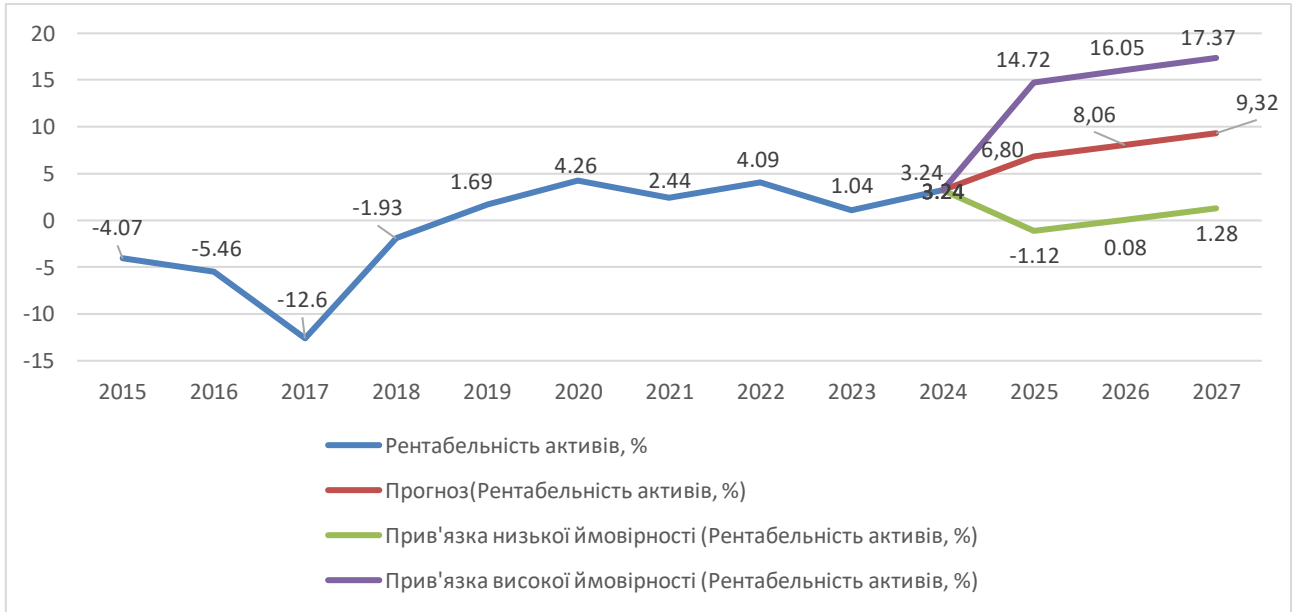

Рис.Д.1 Прогноз рентабельності активів вітчизняних банків до 2027 р., у %

Джерело: розроблено автором самостійно

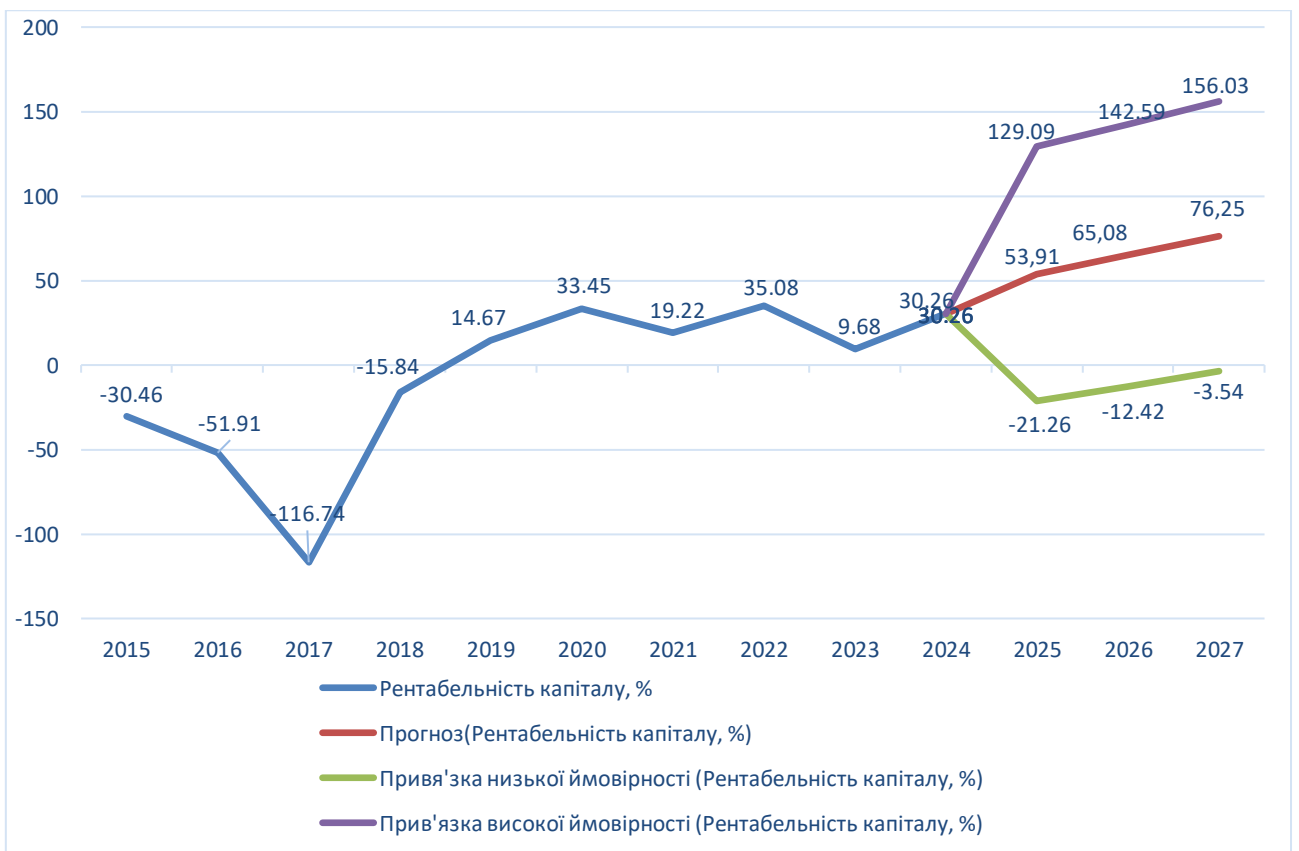
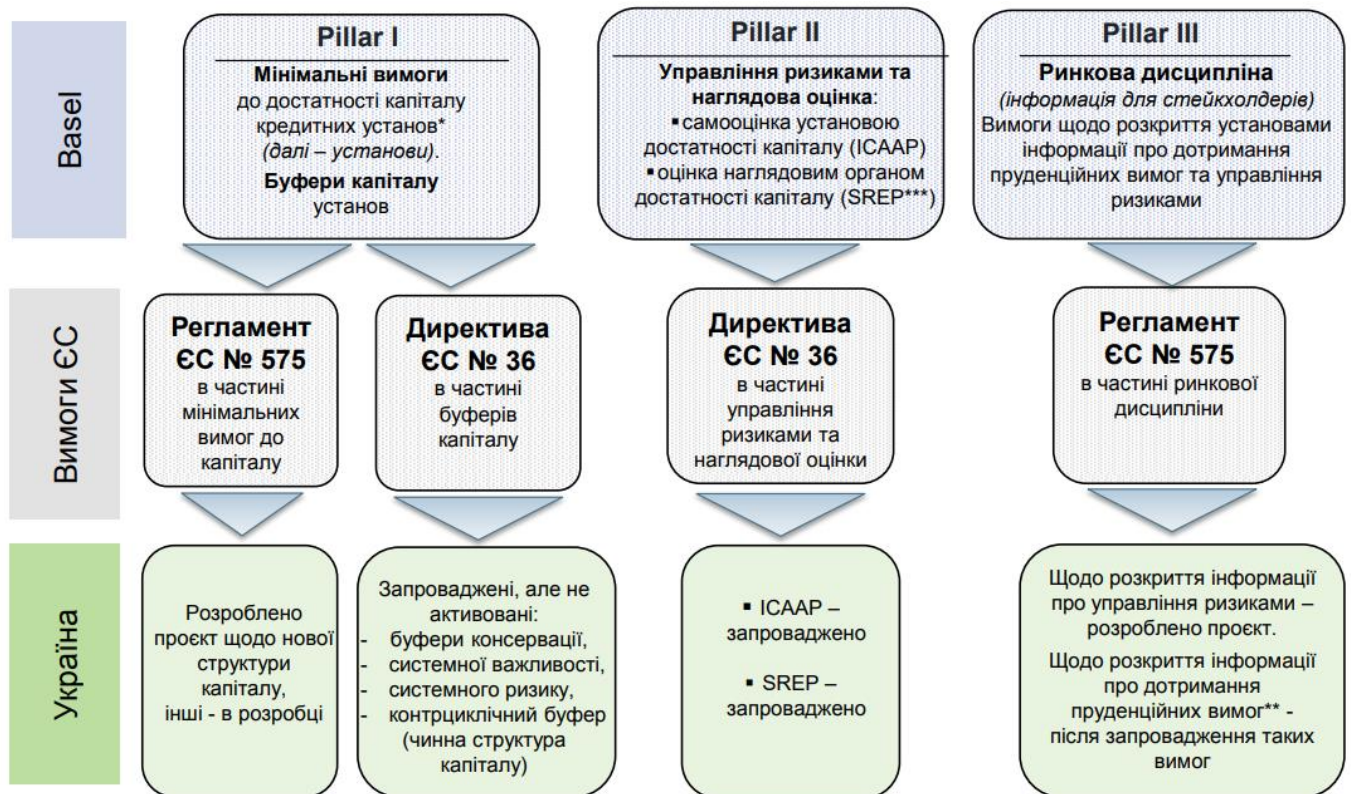

Рис.Д.2 Прогноз рентабельності капіталу вітчизняних банків до 2027 р., у %

Джерело: розроблено автором самостійно

ДОДАТОК Е

Основні вимоги до капіталу (у т.ч. банківського)

* до кредитних установ відносяться: банки; кредитні установи, які залучають депозити; інвестиційні фірми

** щодо капіталу, ліквідності, кредитного ризику, левериджу, ESG

*** Supervisory Review and Evaluation process

Джерело: [41]

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus та / або Web of Science:

1. Tkalenko S., Liubachivska R., Onopriienko Y., Stetsyk Y., Petukhova O. Current Trends in Banking Activities in the EU: Assessment of Factors Impacting Profitability. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2025, №2(61). P.11-23. DOI:10.55643/fcaptr.2.61.2025.4677. (1,2 д.а., особисто автору належить 0,5 д. а.: побудова економетричної моделі впливу факторів на рентабельність активів банків ЄС).

Монографії:

2. Ткаленко С. І., Онопрієнко Ю. Ю. Банківська діяльність у країнах ЄС в умовах цифровізації фінансових послуг // Розвиток сфери фінансових послуг в умовах турбулентності національної економіки України: колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. В. Дубини. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2024. 252 с. Монографія. С.99-113. (0,75 д.а., авт. 0,6: вплив аналізу тренду цифровізації і діджиталізації на банки ЄС). URL: https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/30877/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_2024%2003.09%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

У наукових фахових виданнях України:

3. Онопрієнко Ю. Ю. Цифрова трансформація банківської діяльності. *Вчені записки. Збірник наукових праць*. КНЕУ. 2023. №31 (2). С. 200-212. DOI 10.33111/vz_kneu.31.22.02.17.117.123. (0,7 д.а.).

4. Онопрієнко Ю. Ю. Тенденції та напрямки розвитку банківської системи країн ЄС. *Ефективна економіка*. 2023. №5. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.5.68> (0,54 д.а.)

5. Онопрієнко Ю. Ю. Інституційне забезпечення банківської системи в ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 19. С. 105-110. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.19.105> (0,63 д.а.)

6. Онопрієнко Ю. Ю. Особливості розвитку банківської діяльності у країнах ЄС. *Науковий вісник Полісся*. 2023. №2 (27). С.296-307. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2\(27\)-306-316](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2(27)-306-316). (0,67 д.а.)

7. Онопрієнко Ю. Ю. Стратегічні напрямки модернізації банківської системи України: досвід країн ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. С.151-155. DOI:<https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.23.151> (0,6 д.а.).

В інших виданнях:

8. Онопрієнко Ю. Ю. Регулювання модернізації європейської банківської системи. *IV Міжнар. наук.-практ. конф. «Фінансові інструменти сталого розвитку економіки»*. Збірник тез доповідей. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. (м. Чернівці, 12 травня 2022 року). С.215-219. (0,1 д.а). (форма участі – дистанційна).

9. Онопрієнко Ю. Ю. Наслідки війни в Україні для фінансової системи країн ЄС: ризики та заходи. *XII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених «Юність Науки – 2022»: Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*. Збірник тез доповідей. НУ «Чернігівська політехніка». (м. Чернігів, 15-16 травня 2022 року). С. 88-90. (0,1 д.а). (форма участі – дистанційна).

10. Онопрієнко Ю. Ю. Цифровізація банківської діяльності в країнах ЄС. *II Міжнар. наук.-практ. конф. «Соціальні, економіко-правові та фінансові виклики в умовах глобальних трансформацій»*. Збірник тез доповідей. Західноукраїнський національний університет. (м. Тернопіль 30 травня 2022 року). С.94-97. (0,1 д.а). (форма участі – дистанційна).

11. Ткаленко С. І., Онопрієнко Ю. Ю. Модернізація банківської діяльності у фінансовій системі ЄС. *The 7th International scientific and practical conference «Progressive research in the modern world»*. VoScience Publisher. (Boston, USA,

March 29-31 2023). С. 545-551. (0,25 д.а.; авт. 0,1 д.а.). (форма участі – дистанційна).

12. Онопрієнко Ю. Ю. Модернізація банківської системи країн ЄС: ризики та наслідки. *II Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі»*: збірник тез доповідей. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка». (м. Чернігів, 21 квітня 2023 р.). С. 323-325. (0,1 д.а.). (форма участі – дистанційна).

13. Онопрієнко Ю. Ю. Модернізація банківської системи: виклики майбутнього. *Міжнародна науково-практична конференція «Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: майбутні виклики та вплив на освіту»* Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. (Харків 20-22 вересня 2023 року). С. 225. (0,1 д.а.). (форма участі – дистанційна).

14. Онопрієнко Ю. Ю. Оцінка банківської діяльності у країнах ЄС та вплив на їх економічний розвиток. *Фінансово-економічний потенціал країни і регіонів: механізми функціонування в сучасних умовах: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (м. Одеса, 2 лютого 2024 р.). С. 178-180. (0,1 д.а.). (форма участі – дистанційна).

15. Онопрієнко Ю. Ю. Стратегічні напрямки розвитку банківської системи ЄС. *III Міжнародна науково-практична конференція молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі»*. НУ «Чернігівська політехніка». (м. Чернігів, 19 квітня 2024 року) С. 61-63. (0,1 д.а.). (форма участі – очна).

16. Онопрієнко Ю. Ю. Теоретико-методологічні засади модернізації банківської системи в країнах ЄС. *The 1st International scientific and practical conference «Scientific research: modern challenges and future prospects»*. MDPC Publishing. (Munich, Germany, August 26-28, 2024). С.291-295. (0,1 д.а.). (форма участі – очна).

17. Онопрієнко Ю. Ю. Виклики розвитку банківської системи України в умовах євроінтеграції. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Економіка країни в умовах глобальних викликів: наукові підходи та практика*

реалізації». (Одеса, 6 вересня 2024 року). С.218-220. (0,1 д.а). (форма участі – заочна).

18. Онопрієнко Ю. Ю. Основні напрямки банківського регулювання в країнах європейського союзу. *Міжнародна наукова інтернет-конференція «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення»*. Випуск 91. (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 10-11 вересня 2024 р.). С.99-101. (0,1 д.а). (форма участі – заочна).

19. Онопрієнко Ю. Ю. Банківська система України на сучасному етапі: війна, виклики та євроінтеграція. *III Всеукраїнська науково-практична конференція «Слобожанські наукові читання: соціально-економічні та гуманітарно-правові виміри»*. XIII. (м. Харків 24-25 жовтня 2024 року). С.303-305. (0,1 д.а). (форма участі – заочна).

20. Онопрієнко Ю. Ю. Впровадження інноваційних технологій в банківському секторі. *XX міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми менеджменту»*. НАУ. (м.Київ, 25 жовтня 2024 року). С.153-154. (0,1 д.а). (форма участі – заочна).

21. Онопрієнко Ю. Ю. Сучасні виклики розвитку банківської системи України та шляхи їх подолання. *XII Всеукраїнській науково-практичній онлайн конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи»*. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. (м. Київ, 12 грудня 2024 року). С.198-200. (0,1 д.а). (форма участі – заочна).

22. Онопрієнко Ю. Ю. Комплексний підхід до модернізації банківської системи України: імплементація досвіду ЄС. *Міжнародна наукова конференція «Трансформація економіки в умовах глобальних викликів: актуальні питання»*. Клайпеда, Литва, 7-8 лютого 2025 р. С.216-218. (форма участі – дистанційна).

Вих. №282
від 17 грудня 2024 р.

До спеціалізованої вченої ради
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ДОВІДКА
ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційного дослідження
ОНОПРІЄНКО ЮРІЯ ЮРІЙОВИЧА
на тему «Модернізація банківської діяльності у фінансовій системі ЄС»

АТ КБ «Приватбанк» розглянув висновки та рекомендації дисертаційного дослідження Онопрієнко Юрія Юрійовича на тему «Модернізація банківської діяльності у фінансовій системі ЄС», і підтверджуємо, що вони заслуговують на увагу, є актуальними, своєчасними у контексті наближення до банківських стандартів Європейського союзу та мають практичну цінність. Підтверджуємо, що у своїй роботі АТ КБ «Приватбанк» орієнтується на сучасні тренди – діджиталізації та цифрової трансформації, на запровадженні проривних цифрових інновацій та зміну банківської культури, що впливає на конкурентоспроможність вітчизняних банків не лише на ринку України, а й за кордоном. До авторських напрацювань, які використані у дисертаційній роботі АТ КБ «Приватбанк» слід віднести необхідність подальшої модернізації банківської системи на основі поєднання технологічних досягнень, зміни очікувань клієнтів, регулятивного тиску і конкуренцією з боку нових учасників ринку.

Керівник відділення №46
П'яте столичне МРУ
АТ КБ «Приватбанк»

Наталя ДУХНИЧ

Вих. №1086/526
від «20» грудня 2024 р.

До спеціалізованої вченої ради
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Онопрієнко Юрія Юрійовича
на тему «Модернізація банківської діяльності у фінансовій системі ЄС»

АБ «УКРГАЗБАНК» розглянув висновки та рекомендації дисертаційної роботи Онопрієнко Юрія Юрійовича на тему «Модернізація банківської діяльності у фінансовій системі ЄС» викладені ним у доповідній записці. Підтверджуємо, що результати дисертаційного дослідження є актуальними, мають практичну цінність і використовуються у роботі АБ «УКРГАЗБАНК». До практичних напрацювань, які використані у роботі АБ «УКРГАЗБАНК» слід віднести запропоновані автором необхідні подальші дії у напрямку діджиталізації та цифрової трансформації, впровадження проривних цифрових інновацій, що підвищать конкурентні переваги банку.

**Перший заступник
Голови Правління
АБ «УКРГАЗБАНК»**

Володимир ПОНОМАРЬОВ

вул.Ділова, 16-г
03150 Київ, Україна
16-g Dilova St.
Kyiv 03150, Ukraine

T +380 44 490 1000
F +380 44 490 1030
T +380 44 490 1000
Ф +380 44 490 1030

АТ «Сітібанк»

№ 250086/0507-3
від 31 січня 2025

До спеціалізованої вченої ради
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ОНОПРІЄНКО ЮРІЯ ЮРІЙОВИЧА

на тему «МОДЕРНІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ЄС»

АТ «Сітібанку» розглянув новизну роботи, висновки та авторські рекомендації дисертаційного дослідження Онопрієнко Юрія Юрійовича на тему «Модернізація банківської діяльності у фінансовій системі ЄС», і підтверджуємо, що обраний напрям роботи є вкрай актуальним і заслуговує на увагу, особливо в сучасних умовах змін фінансового і банківського середовища, більшого впливу регуляторних важелів та у контексті зближення з банківською практикою та стандартами Європейського союзу. Висновки і авторські рекомендації мають практичну цінність.

Серед авторських напрацювань у дисертації варто виділити рекомендації щодо посилення вимог до прозорості, комплаєнсу та фінансового моніторингу для банків у країнах з високими ризиками, до яких відноситься Україна. Підтверджуємо, що у своїй роботі АТ «Сітібанку» постійно вдосконалюється, зокрема в контексті визначення, оцінювання та попередження комплаєнс-ризиків, пов'язаних з діяльністю банку. Заслуговує на увагу авторський висновок що «модернізація банківської діяльності країн ЄС вплинула на стратегії банків, їх моделі розвитку, що вимагає їх адаптації до змін у банківському ландшафті». У сучасному турбулентному середовищі змінюються моделі банків та їх стратегії.

*Канд. екон. наук, начальник
управління документарних операцій,
валютного нагляду та ризикової
діяльності операційного
департаменту АТ «Сітібанку»*

Кирило Геннадійович Касняк

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної
роботи Київського національного
економічного університету
імені Вадима Гетьмана

А.М. Колот
« 04 » лютого 2025р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з наукової роботи
Київського національного
економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Л.Л. Антонюк
« 04 » лютого 2025р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Онопрієнко Юрія Юрійовича на тему
«Модернізація банківської діяльності у фінансовій системі ЄС»
у навчальний процес у Київському національному
економічному університеті імені Вадима Гетьмана

Деканат факультету міжнародної економіки і менеджменту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана підтверджує, що ряд наукових положень і висновків дисертаційної роботи Онопрієнко Юрія Юрійовича, які були отримані особисто автором використовуються в процесі викладання нормативних дисциплін:

- для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка спеціалізації «Міжнародна економіка» у нормативній дисципліні «Європейська інтеграція»;
- для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 292 спеціальності «Міжнародні економічні відносини» у нормативній дисципліні «Міжнародні стратегії економічного розвитку».

Одержані автором результати дозволяють вдосконалювати категоріальний апарат та змістовне наповнення зазначених дисциплін.

Декан факультету
міжнародної економіки і менеджменту
к.е.н, доцент

Ю.М. Солодковський